DELICIAE
ERVDITORVM

Digitized by Google

DELICIAE ERVDITORVM

SEV

VETERVM

ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

OPVSCVLORVM

COLLECTANEA

IO. LAMIVS

Collegit, illuſtravit, edidit.

32.5.B.11

FLORENTIAE. MDCCXLII.

Ex Typographio Io. Baptistae Bruscagli et Sociorum. Ad inſigne Centauri. *Cum adprobatione.*

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO

ET AMPLISSIMO VIRO

D. IOANNI BAPTISTAE

BONADRATAE DIOTALLEVIO

PATRICIO ARIMINENSI

MARCHIONI ET EQUITI D. STEPHANI

DOMINO MEO

IN PRIMIS OBSERVANDO

IO. LAMIVS

DEDICO CONSECROQUE.

EA me TIBI devinxiſti, VIR AMPLISSIME, facilitate, humanitate, benevolentia, &

Digitized by Google

amabili conſuetudine, ut occaſionem opportunam diu deſideraverim, & anxie quaeſiverim, gratum TIBI memoremque animum meum, & eam, qua TE proſequor, cum amore coniunctam venerationem ſinceriter omnibus adteſtandi, & demoſtrandi luculenter. At nihil mihi commodius ad id perficiendum uſuvenit, quam huius mei libelli editio, quae TIBI conſecrata, Tuumque nomen praeclariſſimum praeferens, aeternum, ut auguror, obſervantiae erga TE meae monumentum exſtabit. Non iniucundum vero hoc meum munuſculum AMPLITUDINI TVAE fore confido, quum magnorum Virorum, & qui vetuſta nobilitate praeſtantes, qua-

lis

lis TV es, ad maiorum clariſſimorum imitationem accenduntur, proprium ſit, animum voluntatemque obſerentis magis expendere, quam ad magnitudinem doni reſpicere. Sed & TIBI ſe probare illud poteſt, quod ab eo proveniat, qui olim in hac Regia Nobilium Academia, ut vocant, Praeceptor Tuus fuit, Teque primis hiſtoriae elementis inſtituit, ut inde Tuus in eum amor ſingularis, & benevola propenſio, veluti de primo fonte, profluxerint. Adde, quod in illuſtriſſima gente Tua Viri eruditi, & litterarum, bonarumque artium amatores exſtiterunt, ut, *Franciſcus* ille *Diotallevius*, Sancti Angeli Epiſcopus, Theologus ſummus,

& ſcriptor laudatiſſimus; quare dubitandum non eſt, quin TV, VIR PRAESTANTISSIME, domeſtica exempla imitans, & tanti Gentilis veſtigiis inſiſtens, praecipuo litteras, litteratoſque viros favore proſequuturus ſis. Inſuper quum Florentiam adeo diligeres, ut patriae propemodum anteponeres, & ab ea invitus, domeſticis negotiis trahentibus, avulſus fueris, Ariminumque redieris; nonne TIBI ſuave iucundumque erit, multa ex huius libelli lectione intelligere, quae inclitae illius urbis hiſtoriam mirifice illuſtrant; &, licet longe poſitus, rurſus eam quodammodo in hoc volumine contemplari? In eo enim Florentinorum

Tem-

Digitized by Google

Templorum Deiparae dicatorum deſcriptionem elegantem; in eo Magni *Coſmi Medicis* religionem & magnificentiam concinne expoſitas, adſertaſque; in eo *Laurentii Medicis* virtutem dignis laudibus celebratam; in eo tamdem multa de Faeſulano, ſeu Florentino, Epiſcopo D. *Romulo*, habes, quorum illecebra ad legendum ducaris, & legens magna perfundaris voluptate, viſus TIBI iam in amatam urbem admirabili quadam, atque improviſa ratione regreſſus fuiſſe. Itaque hoc qualecumque donum a TE benigne ſuſceptum iri haud temere ſpero; pro quo percepto beneficio, aliiſque, quibus me in anteceſſum obligaviſti, pro-

ſpe-

ſperam valetudinem, & vitam diuturnam, ac bonis omnibus cumulatam, TIBI a Deo opt. max. precor. Dabam Florentiae Kal. April. A. R. S. MDCC-XLII.

Digitized by Google

IO. LAMIVS

CANDIDO LECTORI S.

AD ſummum ſuſcepti laboris culmen, per varios caſus, rerumque diſcrimina, Deo opitulante, pervenimus, ad duodecimum, videlicet, noſtrarum Deliciarum *Volumen; ita ut tantumdem itineris ſuperſit, donec ad illam quietis metam iterum deſcendamus, unde non ſine memorabili alacritate diſceſſimus. Quae autem ἀποφόρητα tibi, Candide Lector, prolixiori iam lectione laſſeſcenti, ut animum vireſque recrees, adfero in hoc Volumine? Elegantia profecto, iucundaque Opuſcula, ſoluta partim, partim vincta numeris oratione conſcripta; quaeque bonam partem ſacra, pietatem religionemque tuam conſolari, confirmareque valeant, dum etiam Muſeo carminum lepore, & blanda poeticae venuſtatis illecebra caperis*

ris

Digitized by Google

ris & detineris. Nec te offendat, quod contra inſtitutum propoſitumque noſtrum, lucubrationes quaſdam, alias in vulgus proditas, aliis ineditis inſeruerimus: non enim ſine magna ratione id effecimus. Quamquam enim litterariam Remp. ineditis doctorum hominum commentationibus vulgatis iuvare nobis in primis propoſitum fuit: adeo tamen noſtrae etiam utilitatis & emolumenti obliti non fuimus, ut, ſi ab aliorum calumniis, & iniuſtis molitionibus, nos defendere oporteret, clipeum tutiſſimum, quod alias in uſu fuerit, atque ab aliis olim geſtaretur, iterum ſumere detrectaremus. Etenim, ut quorumdam veritatis oſorum effrontem audaciam retunderemus, opus fuit rurſum Paulli Atavantii *Servitae Dialogum formis excuſum in lucem producere; ut omnibus ex eo proclive eſſet intelligere, non temere & imprudenter a me in decimo harum* Deliciarum *Tomo de pictura Virginis ab Angelo ſalutatae, quae in Eccleſia Servorum Mariae, ut vocant, religioſe Florentiae adſervatur, riteque colitur, dubitatum fuiſſe, an vere traditio illa popularis, quae eam ab Angelo divinitus pictam fuiſſe vult, vetuſta eſſet, & firmis fundamentis innixa ſubſiſteret: & conſtaret tamdem, iniuria adverſus me tot turbas excitatas fuiſſe a maleferiatis hominibus, & planis fallacibus, qui facta atque infecta canentes, mihi homini* εὐλα-

βε-

βεϛάτῳ invidiam conflabant, & *tamquam Chriſtianae perſuaſionis expertem flagitioſiſſime traducebant*. *At huiuſmodi calumniatorum latratibus opportune a me Tomo huiuſce operis undecimo occurſum fuit*, *linguamque eos cobibere coegi*, *merito tamdem pudore ſuffuſos*. *Hic igitur Dialogus*, *a me nunc iterum editus*, *paruit etiam ſeorſim cum Praefatione fere inſequenti*. „ *Ea eſt*, *contra quam* „ *quidam ſentiunt*, *mea in venerabilem Servorum Deiparae familiam obſervantia*, *ut* „ Dialogum Paulli Atavantii *ex eadem* „ *familia Coenobitae*, Mich. Pocciantio, „ Archang. Ianio, Ger. Voſſio, Ferdin. „ de Meliori, *memoratum*, & *a* Io. Ma„ billonio *etiam deſcriptum*, *e Florentina* „ *Mediceo-Laurentiana Bibliotheca erutum*, „ *typis nunc rurſus excuſum*, *evulgare ſuſce*„ *perim*. *In eo enim ita ſacri huius Ordi*„ *nis laudes praedicantur*, *multaque de vi*„ *ris ac feminis virtute* & *ſanctimonia inſi*„ *gnibus*, *qui eum nobilitarunt*, *memoriae* „ *produntur*; *ut amoris mei ac veneratio*„ *nis*, *erga illuſtrem hanc Societatem*, *ar*„ *gumentum luculentiſſimum nova libelli huius* „ *editio eſſe poſſit*. *Quid quod in eiuſdem libel*„ *li calce fama illa de pictore vultum Dei*„ *parae divinitus pictum*, *in non abſoluta ab* „ *ſe imagine*, *admirante memoratur*; & „ *me indoctiores quidam ſugillant*, *quod mi*-

„ *ra*-

„ *rabilis picturae narrationem haud facile*
„ *credendam innuerim? Ecce igitur praeſi-*
„ *dium aliud, quo pia haec populariſque*
„ *credulitas, labans tamen iam & vacil-*
„ *lans, aliquatenus fulciatur; & quidem me*
„ *illud recens ſufficiente, collocanteque in pro-*
„ *patulo. Sed & dum* Paullum *noſtrum cele-*
„ *bro, huius ordinis gloria & decus augetur, qui*
„ *tale ac tantum noſtrae Civitatis ornamen-*
„ *tum, tanquam in litteraria officina, for-*
„ *mavit.* Paullus *enim* Atavantius *& lit-*
„ *terariis laboribus clarus, & virorum do-*
„ *ctorum teſtimonio famigeratus eſt. Et qui-*
„ *dem eius opera haec* Mich. Pocciantius
„ *de Florentinis Scriptoribus commentans e-*
„ *numerat:* Conciones Quadrageſimales,
„ *quas* Theſaurum Concionatorum *in-*
„ *ſcripſit: aliud* Quadrageſimale *aliter di-*
„ *ſpoſitum;* Vitam Beati Ioachimi Servi-
„ tae; Vitam Beati Franciſci Servitae;
„ Opuſculum in laudem Beati Philippi
„ Benitii; Expoſitionem in Orationem
„ Dominicam; Commentaria ſuper ſe-
„ ptem Pſalmos cum declaratione Lita-
„ niarum, & Collectarum; Commenta-
„ ria in Opera Dantis & Petrarcae;
„ Breviarium totius Canonici iuris; *de-*
„ *nique* Dialogum hunc de Origine Or-
„ dinis Servorum ad Petrum Coſmi fi-
„ lium, *cuius amicitia magno argumento*

„ *eſt*

„ *eſt* Paullum *noſtrum & doctum virum*,
„ *& ab illius aetatis eruditis plurimi fa-*
„ *ctum, fuiſſe. Verum id non ex hoc tantum*
„ *iudicio conſtat, quantum ex laudibus*,
„ *quibus eum fert amiciſſimus Philoſophus*
„ Marſilius Ficinus, *duabus Epiſtolis ad*
„ *eum datis. In prima Epiſtola ſcribit in-*
„ *ter alia:* Denique quam meus ſum,
„ tam ſum, mi Paulle, tuus; *altera ve-*
„ *ro, cuius epigraphe*, Marſilius Ficinus
„ Paullo Florentino inſigni Theologo,
„ in Servorum Mariae grege egregio S.
„ D. *ita concipitur*: Mitto ad te libros de
„ vita noſtros, mi Paulle, vita digniſſi-
„ me, non tam ut legas haec adminicu-
„ la vitae, quam ut ſerves. Nam quum
„ omnibus amicis meis vitam magnope-
„ re cupiam, tibi hanc adfecto ſummo-
„ pere. Orphico enim clamore tuo, ſa-
„ cra paſſim declamatio ſpirat, & vi-
„ vunt parietes ipſi templorum. XV. De-
„ cembris MCCCCLXXXIX. Floren-
„ tiae. *Denique familiaris fuiſſe fertur* Lau-
„ rentii Medicis, Ioannis Pici, Ange-
„ li Politiani, Hieronymi Benivenii,
„ Leonardi Arretini, *aliorumque eius aeta-*
„ *tis hominum doctiſſimorum. Miſſa facio a-*
„ *lia, quae de eo habent* Pocciantius
„ laudatus, *& V. Cl.* Ioſ. Cerracchinius
„ *in* Theologicis Florentinae Facultatis

„ Fa-

„ Faſtis, *niſi quod ex iis illum fuiſſe ad-*
„ *mirabili ingenii acumine praeditum, Gram-*
„ *maticum; Rhetorem, Coſmographum,*
„ *Chronographum, Ariſtotelica doctrina im-*
„ *butum, Platonicae Philoſophiae non igna-*
„ *rum, utriuſque iuris prudentiae peritum,*
„ *Theologiae vero, & Sacrarum Scriptura-*
„ *rum, eruditiſſimum enunciare non diſpli-*
„ *cet. Immo ex* Cerracchinio *laudato ad-*
„ *dam alia quoque opuſcula, praeter recen-*
„ *ſita, ab eo ſcripta fuiſſe, hoc eſt,* Hi-
„ ſtoriam & miracula Imaginis Adnun-
„ tiatae; Commentaria in duodecim
„ Prophetas & Apocalypſin; Geſta Bea-
„ torum Ordinis Servorum; Orationem
„ de laudibus eiuſdem Ordinis; Gentis
„ Gonzagae hiſtoriam. *Diſertum tamen,*
„ *& Latine loquentem, nitido & puro ſer-*
„ *mone ſcripſiſſe non dixerim, ut ex hoc*
„ *Dialogo patet, qui, etſi forte a librariis*
„ *corruptus dehoneſtatuſque eſt, aſperitatem*
„ *tamen quamdam, nativamque barbariem*
„ *praetendit; rebus magis, quam eloquen-*
„ *tia penſandus; quamquam ſi Auctorem*
„ *Servitam illo tempore viventem, fuiſſe co-*
„ *gites, etiam facundia elegantiaque non*
„ *deſit. Adde quod hunc Dialogum iuvenis,*
„ *ut ipſe indicat, ſcripſit; & quidem quum*
„ Petrus Medices *quadrageſimum aetatis*
„ *annum agitaret, anno videlicet* MCCCCLVI.

„ *In-*

„ *Interloquutores inducit* Petrum Medicem,
„ *&* Marianum Salvinium *Servitam*, *E-*
„ *piſcopum Cortonenſem*, *qui eius Magiſter*
„ *fuerat*, *quum* Paullus *ſeptennis Monachi-*
„ *cum habitum in Florentino Coenobio induit*,
„ *ut* Pocciantius *memoriae prodidit*. *Qui plu-*
„ *ria de* Mariano *hoc ſcire deſiderat*, Io-
„ ſephum Cerracchinium *laudatum cita-*
„ *to opere conſulat*; *nam ipſe modo conten-*
„ *tus fuero tradere*, Marianum Salvinium
„ *die XVI. Martii anno MCCCCLIV.*
„ *ordinatum Epiſcopum Cortonenſem fuiſſe*
„ *Florentiae in Eccleſia* Adnuntiatae *a*
„ *Sancto* Antonino *Archiepiſcopo*, *adſiſten-*
„ *tibus* Leonardo Salutatio *Epiſcopo Fae-*
„ *ſulano*, *&* Laurentio Iacominio *Domi-*
„ *nicano*, *Epiſcopo Achaienſi*, *ut ex Inſtru-*
„ *mento in Archivo Florentino exſiſtenti elu-*
„ *cet*; *quam notitiam* Salv. Salvinio, *Pa-*
„ *tricio*, *& Canonico Florentino eruditiſſi-*
„ *mo*, *&* Mariani *gentili*, *ut ipſe mihi ad-*
„ *firmavit*, *acceptam refero*. *Sed ut ad*
„ Paullum *noſtrum revertamur*, *octogena-*
„ *rius anno MCCCCIC*. *naturae conceſſit*,
„ *ſi* Pocciantio *fides habenda eſt*, *ut vide-*
„ *tur*. *Viros feminaſque ſui ordinis*, *ſan-*
„ *ctitate illuſtres*, *quos hic* Paullus *prae-*
„ *dicat*, *ſunt Septem Beati*, *Ordinis Inſti-*
„ *tutores*, Sanctus Philippus Benitius,
„ Bartholomaeus, Ioannes, Benedictus,

** ** „ Ge-

„ Gerardinus, Alexius, Ioachimus „ Franciſcus, Peregrinus, Bartholo- „ maeus Caeſenas, Vbaldus, Hierony- „ mus, Bonaventura, Thomas, Anto- „ nius, Gabriel, Nicolaus Arretinus, „ Dominicus, Iuliana, & Ioanna Cre- „ monenſis. *Acri ingenio hominem pru- „ dentemque fuiſſe* Paullum *noſtrum ex eo „ eminet, quod licet ſuorum heroum mira- „ cula multa adſeverate narraverit, prodi- „ giiſque interdum vix credendis ſine ulla „ baeſitatione commentariolum ſuum infarſe- „ rit, miraculum tamen illud maximum, „ multumque decantatum de vultu Imagini „ Deiparae ab Angelo adpicto, narrat qui- „ dem, ſed ſubleſtae fidei hiſtoriam eſſe ar- „ guens, vagantem famam teſtem adhibet; „ pictorumque in pleriſque licentiam ſubin- „ nuens, haud certis monumentis innixam „ traditionem adlegat. Hinc illa:* Quid „ illa pictoris fama, &c. *&*, Ut mos fe- „ re omnium eſt pictorum, &c. *&*, Cu- „ ius exauditas preces aiunt, &c. *Et „ recte quidem: nam ſi prodigium adeo ſtu- „ pendum Florentiae vere contigiſſet, quo- „ modo* Malaſpina *hiſtoricus, non multum „ aetate diſtans, illud tacuiſſet? Quomodo „ praeteriiſſet* Villanius, *qui in ſuae ur- „ bis, & remotarum etiam Provinciarum, „ miraculis enarrandis paullo curioſior pro-*

„ *li-*

„ *lixiorque eſt? Cur eius* D. Antoninus *non* „ *meminit?* Ammiratus *omittit? Nullus* „ *claſſicorum Hiſtoricorum noſtrorum commemoravit?* Francus Sacchettius *ſua aetate cultum huius ſacrae Imaginis frequentiorem incepiſſe teſtatur*; Angelus a Florentiola *magnam huius Imaginis venerationem omni alii cauſſae tribuit, quam quod divinitus picta fuerit*; Dominicus „ a Corella, *Scriptor antiquior, quum de* „ *hac ſacra Imagine prolixe agat, ne verbum quidem de Angelo pictore facit*; „ Benedictus Varchius Libro IV. Hiſtoriarum *eam a D. Luca depictam fuiſſe* „ *ſuperſtitioſos arbitrari tradit*; Georgius „ Vaſarius (*qualis & quantus iudex*, „ *Deus bone!*) Petri Cavallini *pictoris* „ *Romani opus eſſe cenſet, ſimilemque imaginem iis, quae eiuſdem auctoris in* D. „ Marci, *& in* D. Baſilii *Florentiae habentur. Denique* Ant. Dom. Gabbianius, „ *noſtrorum temporum pictor egregius, quum* „ *hanc Imaginem Sereniſſimi Principis iuſſu, ut vulgo traditur, viſitaſſet atque* „ *examinaviſſet, nihil divinum in ea deprehendit; niſi divina dicenda eſt ars imperfectior, & rudiora lineamenta, & pictura ſaeculi vitium barbarie mque praeſeferens. Hinc iure* Gerard. Capaſſius *Servita, multa doctrina, & caſtigata erudi-*

 „ *tio-*

„ *tione, conſpicuus; nec non Servita alter*
„ Roboredus, *licet hic ſcientiam minus ex-*
„ *actam poſſideret, nunquam animum indu-*
„ *xerunt illam picturam tanquam divinitus*
„ *abſolutam ſubſpicere, contenti tantummodo*
„ *debitam ei venerationem & cultum exhibe-*
„ *re, ut haberentur religioſi, nec ſimplicio-*
„ *res merito arguerentur; quod vir fide di-*
„ *gniſſimus mihi recens adfirmavit. Video*
„ *quidem a* Paullo *noſtro, & illa verba*
„ *addi:* quod nulli dubium videri poteſt,
„ quum illud per Angelorum manus fa-
„ bricatum ſit. *Sed haec verba ex iis,*
„ *quae praecedunt, ita accipienda eſſe elu-*
„ *cet atque eminet, ut ſignificetur, ſi vere*
„ *vultus ſacrae imaginis nocte una abſolu-*
„ *tus fuiſſet, id mirandum non eſſe, quod*
„ *Angelorum opera effectum fuiſſet. Condi-*
„ *tio enim illic neceſſario intelligitur, ut* Paul-
„ li *narratio ſibi conſtet. Adde quod ſi*
„ Paullus *einſmodi miraculum crediidiſſet,*
„ *huic potius uni, & principaliter, frequen-*
„ *tioris adſiduique ad eam Imaginem con-*
„ *curſus & cultus cauſſam attribuiſſet; non po-*
„ *puli Faeſulas verſus feſtis diebus deambu-*
„ *lationi, &* Martini *V. Pontificis Maximi*
„ *interdicto, a quo in Servitarum Eccleſia al-*
„ *tare Deiparae ſacrum exemtum fuit.*
„ *Nunc obſervandum Codicem Laurentia-*
„ *num membranaceum in Pluteo XXIII.*

„ *ad-*

„ *adſervari*, *num.* 21. *notatum*, *inſcribi-*
„ *que eodem titulo*, *quem Dialogo ipſi prae-*
„ *fiximus*. *Vncialis littera*, *qua Dialogus*
„ *incboatur*, Mariani & Petri *imagines*
„ *continet*, *primaque pagina Mediceis inſi-*
„ *gnibus decoratur*. *In fine Librarii nomen*
„ *ita ſcriptum eſt:* Riccius ſcripſit.

Poſt Paulli Atavantii *Dialogum*, *po-ſteriorem partem operis* Dominici a Corella, *quod ab eo* Theotocon, *ſeu* de Vita & obitu B. Mariae Virginis, *inſcriptum fuit*, *edidimus*; *eamque potiſſimum ſelegimus*, *quod in ea Florentinae Hiſtoriae Eccleſiaſticae portio*, *Templorum ſcilicet Deiparae ſacrorum*, *quae cum Romae tum Florentiae exſtant*, *deſcriptio contineatur*, *quum Opuſcula quaedam ad Florentinam hiſtoriam ſpectantia in hoc volumine complecti voluerimus*. Dominicus *enim a* Corella *Commentationem illam elegiacis verſibus non omnino ſpernendis conſtantem in quatuor libros diſtribuit*, & *in duobus prioribus vitam obitumque Deiparae celebrat*, *in duobus vero poſterioribus de Templis illis*, *quae diximus*, *agit*. *Hic igitur* Dominicus, Ioannis *F.* *Corellae*, *Caſentinatis agri pago*, *natus eſt anno MCCCCIII. ſi V. Cl.* Ioſ. Cerracchinio *fides habenda eſt*; & *quum adoleſcens Dominicanorum familiae Florentiae nomen dediſſet*, *anno MCCCCXXXIV.*

Theologici Magiſterii inſignibus honeſtatus fuit. Quum Eugenius IV. *Pont. Max. Florentiae, Concilii celebrandi gratia, moraretur, coram eo, & Cardinalium conſeſſu,* Dominicus *orationes ornatiſſimas habuit; adeo enim pro ſua aetate politioribus litteris excelluit, ut* Dantis *Poetae carmina in Athenco Florentino publice exponeret. Anno MCCCCLXXXIII. apoplexia correptus naturae conceſſit, quum Florentinum D. Mariae Novellae Coenobium egregie procuraſſet, cunctoque Praedicatorum ordini Vicarius generalis praefuiſſet. Praeter* Theotocon, Hiſtoriam Florentinorum *verſibus pariter contexuit; & orationes, carmina, & hymnos in laudem* S. Vincentii Ferrerii, & S. Catharinae *Senenſis elucubravit. De eo autem prolixe agunt* Mich. Poccîantius, *& laudatus* Ceracchinius, *cum quo ea fere omnia pereruditus* Sandrinius *Dominicanus liberaliter communicavit; meminitque* Io. Baptiſta Caſottius *in ſuis de Imagine Deiparae Imprunetana Commentariis, ubi & verſus noſtri Auctoris quoſdam in vulgus prodidit, quibus de ea Imagine, Eccleſiaque agit.* Dominicum *autem noſtrum non tam litteris boniſque artibus excultum fuiſſe, quam acri interdum iudicio uſum arguat, quod de pictura Deiparae ab Angelo ſalutatae* pag. III. *loquens, nihil de Angelo pictore dicat, incertam*

tam vulgi famam contemnens ; ſed pictorem ipſum nominet , ſatiſque indicet Iotto *&* Cimabove *poſteriorem fuiſſe ; quum eis illum aequiparet . En verſiculos :*

Angelicus pictor quam finxerat ante , Iohannes
Nomine , non Iotto , non Cimabove, minor .

Angelicum autem pictorem nominare videtur, quod Virginis ab Angelo ſalutatae imaginem pinxiſſet ; unde ſenſim popularis illa fama percrebuit , Angelum & non hominem tantae imaginis artificem fuiſſe , iuxta ea quae ſerio indicatoque in X. harum Deliciarum *Volumine expendebamus . Codices huius* Dominici *Operis Mſſ. exſtant Florentiae in Bibliotheca Medicea Laurentiana , in Magliabechiana , in Gaddiana ; ſed nos e Codice Laurentiano deſcripſimus .*

Poſt haec duos libellos ab Alberto Advogadrio *Vercellenſi compoſitos protuli , quibus quidem* Coſmi Medicis *religionem & magnificentiam laudibus fert , ſed impolitiori rudiorique carmine uſus .* Advogadriorum , *ſeu melius* Advocatorum , *gens Vercelli nobiliſſima eſt ; ſed mihi multis aliis negotiis occupato de* Alberto *noſtro nihil aliud innotuit , quam quod Laurentiani Codicis titulus praefert .*

Dialogus Timothei *Veronenſis , qui*

his ſuccedit, *ex Codice Mediceo Laurentiano pariter eductus eſt*, *ut in Scholio* pag. 150. *luculenter indicatur*. De Timotheo *autem* Maffeio *Veronenſi ſcribit in ſua* Verona illuſtrata *clariſſimus & erudítiſſimus* Scipio Maffeius, *eum* Gulielmi *filium*, Paulli *autem* Maffeii *conſanguineum fuiſſe*, *omnium ſacrorum ſuae aetatis Oratorum facile principem*; *nam Canonicorum Regularium ordini adſcriptus erat*, *cui quidem ter ſupremus Praeſes praefuit*. *Non doctrina tantum*, *ſed virtute & ſanctimonia etiam inſignis fuit*; *multumque Florentiae moratus eſt*; Coſmi Medicis *familiariſſimus*; *quare Vir ille princeps Feſulanum Monaſterium a fundamentis inſtauravit*, *in eoque inſtructiſſimam Bibliothecam dedicavit*. *In Palaeſtinam* Timotheus *peregrinatus eſt*; *tantaque fuit* ταπεινοφροσύνη *& modeſtia ut Mediolanenſem Archiepiſcopatum a* Nicolao V. *ſibi conlatum deprecatus accipere recuſaverit*. *Nihilominus* Paulus II. *Archiepiſcopatum Raguſinum acceptare eum cogit*, *ex quo triſtis ille perpetuum evaſit*; *quum huiuſmodi dignitates ſemper honoreſque refugiſſet*. *Scripſit* Timotheus, *praeter Dialogum*, *quem nunc edimus*; *librum ad* Alphonſum *Regem Neapoleos*, *aliumque* de Studiis Monaſticis. *Orationes ſacrae ex eius ore exceptae exſcriptaeque fuerunt*. *Eius etiam Epiſtolas quae-*

dam

dam memorantur, *una ad* Antonium Boſſum; *alia* Hortatoria ad Italiae Principes poſt Coſtantinopolim expugnatam; *alia ad* Nicolaum V. *Pontificem Maximum*, *qua Mediolanenſem Archiepiſcopatum deprecatur*. *Eiuſdem Opuſcula quaedam cum in Gaddiana Florentiae Bibliotheca exſtare*, *tum in Mſſ. Cerutiana fuiſſe perhibetur*. *Duo Numiſmata in Timothei honorem cuſa laudatus Hiſtoricus exhibet*.

Quae a Coſmo Medice *de ſe ſcripta edidimus*, *ea ex Codice Mſſ. Bibliothecae Riccardianae deſcripſimus*; *ſicuti & quae ſequuntur*, *ab alio certe litteris mandata*, *quae ſtatim Coſmiana illa ſubſequebantur*. *Ex Codice quoque Riccardiano prodit* Philippi Redditi *libellus*, *quamquam aliud exemplar in Bibliotheca Mediceo-Laurentiana adſervari* Iulius Niger *teſtatur*.

Tandem Acta D. Romuli *apocrypha adnexuimus*, *tam ea quae ex Codice Mſſ. Monaſterii Bodecenſis Bollandiani ediderunt*, *quam ea*, *quae in Codice Archivi Aedilium Maioris Templi Florentini adſervantur*, *& quae nunc primum in lucem a me proferuntur*, *ſaltem integra*: *quum mutila*, *& prima parte decurtata*, *ediderint iam* Florentinius, *&* Soldanius, *qui non vidit ſua illa Acta*, *quae in calce* Tomi I. Hiſtoriae Paſſinianenſis *in vulgus prodidit*,

ui-

nihil aliud eſſe quam partem alteram horum Actorum apocryphorum; adeoque alia & diverſa ab his eſſe putavit, & genuina quidem, ſed perperam: quum eiuſdem falſarii opus eſſe deprehendantur, ut vir pereruditus pag. 238. *bene ac ſapienter obſervat, & ante eum Bollandiani eruditiſſimi. Nos autem ideo haec Acta heic in medium produximus, ut ex facili commodaque inſpectione, quicumque nare minus obeſa inſtruitur, eorum falſitatem indubitanter intelligat, adiutus praeſertim egregiis ſcholiis & animadverſionibus, quas plures Eruditi Viri, quorum nomina opportune indicantur, adpoſite ſubiecerunt; & in quibus* Soldanius, Laderchius *nugator alter, pro merito vapulat. Noſtra enim intererat, Actorum huiuſmodi falſitatem in propatulo magis atque magis collocare, ne in Libro, quem inepti inſulſique vitilitigatores fruſtra, ſicut Aeſopicus anguis limam, mordent, quique* De Eruditione Apoſtolorum *a me inſcriptus fuit, aliquid temere protuliſſe videar, quum de miſſione S.* Romuli *in Etruriam a S.* Petro *Apoſtolo facta, tamquam incerta, dubitavi. Hac autem ſola Actorum expoſitione contentus fui, quia ea legiſſe tantum, confutaſſe etiam, & reprobaſſe eſt; & V. Cl.* Petrus Franciſcus Fogginius *multiplicibus argumentis, & firmiſſimis rationibus, cum in*

in ſua XIV. Exercitatione, *tum in docliſſima ad Soldanianas nugas reſponſione, ea omnia alias diluerit atque diſſlaverit, quae pro Actis illis ridicule excogitari, & imprudenter adduci poterant. At* Fidelis Soldanius, *modo teniere blateret, atque aliquid effutiat, vera & ſolida, & evidentia contemnit ac deſpicit, utpote qui frontem perfricuit, & falſa ingerere minime veretur. Nam in tertia quidem ſua Epiſtola profert illud palmare mendacium, quo ait a me* Fogginium *apud eum, & quidem ipſius* Fogginii *iuſſu, excuſatum purgatumque fuiſſe, quum ſcriptum quoddam Bernae editum contra* Soldanium *paruiſſet: quod quidem falſiſſimum eſt, & id ego numquam feci. Scio tamen* Soldanium *ad incitas redactum illud ſibi perfugium adhuc patere arbitrari, Acta videlicet* D. Romuli, *fabulas quaſdam quidem continere, ſed non ideo tota reiicienda; quum & vera nonnulla complectantur. Sed, heus tu, qua norma vera hic a falſis internoſcere potes? Quid tibi monſtrat haec eſſe vera, illa falſa? Si adfirmas haec eſſe vera, ipſe eodem iure negabo: quum eadem maiorque ratio mihi aeque faveat. In tanta igitur confuſione rerum totum eſt reprobandum, quum verum ſeligere nullo modo poſſimus. Quod ſi ulla adhuc regula ſupereſt, cuius uſu vera a falſis in illis Actis ſecernere valeamus, una*

eſt

eſt Teuzonis Homilia, *quam* Fogginius *vulgavit*, *atque defendit*: *ea enim cum Actis comparata*; *quae cum illa conſentiunt recipienda*; *quae ab ea diſcrepant*, *improbanda*. *Nihil enim in ea fabuloſum exſtat*. *At vera regula ea eſt*, *quam S.* Leo *Papa in ſua de* Apocryphis Scripturis Sententia, *proponit*, *univerſa*, *videlicet*, *improbare*, *reiicere*, *exculcare*, *quando falſi aliquid admixtum fuiſſe deprehenditur*: *nam quae ex* Baronio *adferri poſſunt ad Acta Sanctorum interpolata tuenda*, *ea ita accipienda ſunt ut dictum id de illis Actis*, *in quibus verum a falſo facile diſcerni poteſt*, *intelligatur*. *Sed ad decretoria S.* Leonis *verba deveniamus*: Apocryphae Scripturae, *inquit*, quae ſub nominibus Apoſtolorum multarum habent ſemina falſitatum, non ſolum interdicendae ſunt, ſed etiam penitus auferendae, atque ignibus concremandae. Quamvis enim ſint in illis quaedam, quae videantur ſpeciem habere pietatis, numquam tamen vacuae ſunt venenis, & per fabularum inlecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione ſeductos, laqueis cuiuſque erroris involvant. *Interdicenda igitur*, *concremandaque ſunt Acta D.* Romuli, *quae fabuloſa*, *& deridicula*, *ut quidem legendo primore adſpectu intelligitur*, *eruditiſſimus* Fogginius

lu-

luculente demonſtravit, & Bollandiani doctiſſimi dudum animadverterunt, quorum verba heic proferre lubet, & ſunt inſequentia.

I. Sanctum Romulum fuiſſe diſcipulum S. Petri Apoſtoli, ab eoque ordinatum primum Faeſularum Epiſcopum, Roma Faeſulas miſſum eſſe ad predicandum illis gentibus doctrinam Evangelicam, paſſim opinantur Scriptores poſt S. Antoninum Florentinum, Franciſcus Cataneus Diaccetius Epiſcopus Faeſulanus in vita S. Romuli Italice edita Florentiae anno 1578. Scipio Ammiratus in Epiſcopis Faeſulanis, ibidem 1637. impreſſis; Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae; Placidus Puccinellus in vita B. Andreae Scoti, excuſa Mediolani 1645. Vghellus in Italia Sacra, aliique, qui de S. Romulo tractant.

II. Antiquiora conſulere monumenta de tanta antiquitate, rebuſque dubiis, par eſt. Habemus Acta S. Romuli varia Mſſ. quorum quae antiquiſſima videntur, tranſcripta nobis fuerunt e Paſſionali pergameno Mſſ. Coenobii Bodecenſis, Canonicorum Regularium S. Auguſtini, dioeceſis Paderbonenſis, continente menſem Iulium, atque incipiunt: Erat in Civitate Romana homo quidam nomine Argoltus, habens filiam, quae vocabatur Lucerna. Haec cum proceſſu temporis ad nubiles aetatis annos perveniſſet, ſer-

ſervus patris ſui, vocabulo Gyros, venuſti ſatis aſpectus, vehementer urebatur in amore eius, & tamdem potitus votis, oppreſſit eam. *Ex qua natus eſt, ut ibidem dicitur, Romulus; qui iuſſu Angeli infans expoſitus fuit in ſilva extra portas Romanas, ibique nutritus a Lupa, eo fere modo, quo Romulus, & Remus Romae conditores.*

III. *Similia his Acta Mſſ. & quidem duplicia, habentur in bibliotheca Strozziana Florentiae; altera Codice ſignato n.* 5. *altera n.* 11. *Priora ab ipſo principio conveniunt cum Bodecenſibus; poſteriora totum principium in pauciora contraxerunt hoc paginarum exordio* „ *Cum beatus Petrus, Apoſto-*
„ *lorum Princeps, Eccleſiam ſibi commiſſam*
„ *augere cupiens, divina revelatione Romam*
„ *veniſſet, & ibidem varias tribulationes*
„ *ab idolorum cultoribus propter nomen Chri-*
„ *ſti ſuſtinuiſſet; atque fama illius, virtute*
„ *miraculorum, cum turba credentium, cir-*
„ *cumquaque creviſſet; beatus Romulus, no-*
„ *bili quadam progenie Romanorum ortus,*
„ *utriſque iam parentibus orbatus, adhuc*
„ *parvae aetatis iuvenis, errore tamen infi-*
„ *delitatis detentus, viſis, atque auditis*
„ *tot miraculorum ſignis, beatiſſimo Petro*
„ *adhaeſit, & ab ipſo ſe baptizari petiit:*
„ *quem Iuſtinus presbyter iuſſu Apoſtoli mo-*

„ re-

„ re ſolito catechizavit, & trina merſione in
„ nomine ſanctae, & individuae Trinitatis
„ baptizavit. Beatus vero Petrus pater ſu-
„ ſceptionis eius effectus, de ſacro fonte ba-
„ ptiſmatis ipſum levavit.

IV. Haec vita Strozziana ſecunda, per omnia ſimilis eſt illi, quam ex Codice pergameno Eccleſiae Cathedralis Feſulanae anno 1655. acceptam, vir eruditus Franciſcus Maria Florentinius, Lucenſis, inſeruit ſuis Etruſcae Pietatis Originibus; quod opus poſtumum, dignus tali patre filius, Marius Florentinius vulgavit Lucae anno 1701. Ut autem haec vita Codicis Faeſulani concordat ab initio cum ſecunda Strozziana, ſic utraque in progreſſu convenit cum Strozziana prima, & Bodecenſi, praeter exordia, quae hic breviora ſunt; dignoſcuntur tamen contracta eſſe ex longioribus aliarum vitarum, praetermiſſis illis omnibus, quae primum auctorem fictionis, & falſitatis, manifeſtiſſime arguunt, quaeque a ſequacibus cognita pro talibus, propterea reſciſſa fuerunt, ut ne lector totam vitam ex ficto principio, fictionis ſubſpectam haberet. Quae tamen ſubſpicio, etiam mutato vitae principio, de reliquis remanere in prudentiorum animis poteſt, exiſtimaturorum, quod, quae a fabulatore manifeſto incho͡ata ſunt, non abſque fabulis finiantur. Hactenus Ieſuitae illi ſagaciſſimi.

Errores quidam in editionem noſtram Typothetae incuria interdum irrepſere, ſed tales ſunt, qui facile ab erudito lectore emendari poſſint. Loci inſuper nonnulli corrupti aliquando in Codice Mſſ. erant, nec facilis reſtitutio; quare eos in mendo cubare lubenter permiſimus, ſagacioribus viris emendationem relinquentes.

PAVL-

DIALOGUS FRATRIS PAULI FLORENTINI

De origine Ordinis Servorum ad Petrum Coſmae incipit.

* * *

CUM ad Petrum Coſmae, virum quippe adſpectu iucundum, & multarum rerum periculo gravem, Marianus Antiſtes, fama & gloria celebris, aliquando veniſſet, eiusque comitandi cauſſa Leonardus eodem perrexiſſet, inauditam inuſitatamque omnium rerum cognitionem, & denique incredibilem, ac pene divinam, eiusdem Cortonenſis Epiſcopi ſapientiam ſuis auribus intonuiſſe exploratae ſcientiae eſt; ut nullius ingenii tantum ſit officium, nulla dicendi aut ſcribendi auctoritas, quae pro rei hominumque dignitate laudem dignam exornare poſſet. Mutua enim in divam Virginem quadam Petrus caritate flagrans, prior Marianum adfari coepit. Quae non humana, ſed divina

ultro citroque protulerunt, narrando digeram. At praeceptor noſter Leonardus rediens, & talium verborum dulcedine captus, haec admiratione digniſſima commemorans ait: Velles ne, o Paule, id litteris mandare, quod maximum religionis noſtrae decus, & iubar immortale ſit? Ego vero te docebo omnia haec, quae a clariſſimis viris effuſa fuere. Quum vero infinita in me officia contulerit, ut redditam haud umquam gratiam putem, & plenum reſiſtere inhumanitatis adparebat in his ipſis, quae relata ſunt, par rebus ingenium mihi dari vellem, cuius gratia tantorum virorum doctrinam mortalibus cognoſcendam traderem. Quare humanarum divinarumque rerum auctor, pariterque mortalium omnium genitrix, ferte opem; non ut ſingula divinum ingenium exigentia narrem: ſed ut incredibilium partem conſequi poſſim, tum praeceptori Leonardo obtemperandi gratia, tum vel maxime divae Virgini, ſui viduitatem geſtantes extollendo, morem geram. Rem igitur dilucidam ante oculos ponere feſtino, ſi unum illud admonuero ob novarum praeclariſſimarumque rerum varietatem. Rem iam ut adgrediar, hoc iterum iterumque legendum.

Libri

Libri principium.

EFflagitaſti ex me ſaepe numero, Petre, quod noſtri ordinis exordium, quae dignitas, & adprobatio ſit, quum ceteris longe inferiores eſſe cenſeamur; quare non parva diligentia, & vetuſtarum rerum eximia cura, ſi quid antiquitatis ordinis reperi tibi notum facere curo; quod poſtquam intellexi, tametſi antea ſponte mea ſatis accurate ſtudio viſendi cuncta luſtraverim, tamen cognito deſiderio tuo omnia perſcrutatus ſum, & quam diligentiſſime potui, ſingula quaeque proſpexi, ut tuae quam accumulatiſſime ſatisfacerem voluntati; ideo nunc reſpondendum videtur. Nam ambo ocioſi heic cum tranquillitate verſamur, ſi eadem apud te ſententia manet. *P*. Nihil, inquit ille, acceptius, aut gratius accidere poterat, quam eorum laudes accipere, quos me non modo dilexiſſe, verum & amaſſe, conſtat. Tanta eſt enim magnitudo gaudii, & deſiderii, ut ſingula iam audiſſe peroptarem; huiusque perfruendae laetitiae voluntate vehementer ardeo. *M*. Tunc Marianus ſic loqui coepit. Mihi quidem perſpicere videtur, o Petre, or-

dinem noſtrum celeberrimum conſtare Divae Virginis numine, ſanctorum virorum laude, & rerum geſtarum ab antiquis ſplendore. *P.* Ad hoc reſpondens Petrus, Equidem, inquit, o Mariane, nil aliud reperire poſſem praeter quod a te commemoratum eſt, unde magis ordines augeantur, roborenturque; verum nihil adhuc compertum eſt, cur vos ceteros eodem obedientiae iugo detentos antecellatis. Animadverti enim reliquos Dei cultores ſingulare quoddam refugium, morum, virtutum, & ſanctimoniae exemplum habuiſſe, velut firmiſſimam columnam, & totius ordinis fundamentum, quo plerumque magnificari, & ad ſidera uſque tolli, ſolent ob praeclaram rerum geſtarum memoriam, laudemque incredibilem conſecutam. Vobis autem qui ſanctorum virorum celeberrimus adſit penitus ignoro. *M.* Heic adridens Marianus, quid narras, inquit? Nam ſi ita eſt, cur mortales longe maiora a diva Virgine, quam ab alio quovis Sanctorum, exorarunt? Cur gratiarum & pietatis fons merito nuncupatur, ad quam omnes velut ad ſingulare ſolatium, & caeleſtis vitae fruendae deſiderium, adfectant; cuius nos cultores electi non ſecus aliorum reſiduum anteimus; atque Sanctorum

cho-

choris ipſa Genitrix Dei ſuperſit; ſed vulgus nequaquam mirum eſt ſi decipiatur, quum vos ſapientes in hoc plerumque errare admirer. Ego plane doctus experientia rerum hoc tibi adfirmare poſſum, qui Virginis fervore, & caritate tepidi ſunt, eum vitae curſum tenuiſſe, ut numquam ad felicem patriam abſque purgatione pervenire valeant. In hoc enim, ut mihi videtur, ceteris maxime praeſumus, quod humanarum, divinarumque rerum ſcientia, & immortalis Dei genitrice, parentis loco fruimur. Nobis celeberrimi ſanctitate viri favent, ex quibus cuncta miraculorum genera effuſa ſunt. Ac perinde eorum gratia inſignia templa, magnificaeque ſedes, non parva cum religioſorum corona, ea inſuper potentia, ut facile flagitioſos ſubvertere, & bonis prodeſſe, poſſimus. *P*. Haec quum audiſſet Petrus, probe mihi videris, inquit, o Mariane, iſta commemoraſſe. Nam nulla perfectior, nullave ſalubrior gratia eſt, quam quae ex emanante officiorum fonte procedit. Ea quippe arcana aperiens omnium rerum auctorem ad mortalium veniam provocat. Ideo animo eſt quod adſeris. At unum illud obſecro, ut talium virorum egregiam vitam, & ſanctimoniam aperire velis, ut ſiquae in ocu-

lis tenebrae fuere deleantur, quippe qui eorum iam amore & ingenti caritate flagro. Tunc Marianus. Principio virginum Virgo ſuae viduitatis memoriam deſerere volens, ſeptem mirae ſanctitatis viros, & totidem Spiritus Sancti donis repletos, tamquam ſidera per univerſum terrarum orbem, virtutum & ſanctimoniae radios effundentia, ex omni civitate Florentia elegit, a quibus praeclaram & egregiam originem ducimus, quorum memoria, vita, ſplendor, & ſanctitatis laus, uti ſingulare ab omnibus exemplum imitandum relicta ſunt, qui religionem hanc ita celebrem, ita decoram, nobis vendicarunt; qui hunc ordinem futuris nobis miro amore, mira providentia ſervaverunt; qui tantam ordinis gloriam in patrimonium reliquerunt, a quibus nondum nati, nondum viſi, nondum creati, unice dilecti ſumus. *P.* Fuerunt ne, inquit Petrus, hi ſeptem viri ante religionis ingreſſum tanta reverentia, & celebratione digni, ut tam vehementer accendaris. Intueor enim talium verborum perſuaſione, dulcedine, atque deſiderio, ante oculos meos adſtare fulgentiſſimam ſeptem luminum coronam, non modo celeberrimum ordinem veſtrum illuſtrantem, ſed univerſum fere terrarum circuitum obumbrantem.

tem. Videor, inquam, eius ſanctitatis radiis obrui, ut mei ipſius neſcius fiam. *M.* In hoc quidem, inquit Marianus, tecum, o Petre, facillime ſentio, quod prae nimio gaudio, & narrantis aviditate, quae dicuntur, nonnumquam apud percipientium conſpectum adſtare videntur. Aut ex ipſorum virorum ſanctitate, quum eos in memoriam reducimus, hoc procreatur, quoniam non humana, ſed divina laude digni comperti ſunt; aut ex audientium deſiderio. Hi itaque ſeptem viri tanta in divam Virginem reverentia, ceremoniis, morum modeſtia, virtutum ſplendore, & ſinceritate ornati fuerunt, quod totius civitatis firmiſſimas columnas mortales arbitrarentur. Hi ante Mariae Matris in animae & corporis ſalutem adſumtam viduitatem cuiusdam divae Virgini conſecratae domus duces erant, a quibus ducenti viri, & eo plus, in celeberrima ſocietate, admirandaque caritate, rectam currendi formam capere ſoliti erant, quo feſtis diebus maior civium pars convenerat, obiurgatisque ibidem culpis, delictorum quisque ſuorum atrox punitor efficiebatur, caeleſtis vitae deſiderio ducti. *P.* At profecto vera eſſe cenſeo quae, o Mariane, profers; ubi praeſertim per divinam ſpirationem loqui videaris, ſed qua

 volun-

voluntate ordinem iſtum exordiri decreverint, ſcire animo eſt, quippe qui huius admirandae rei gratia a ſomno & cibo deſiſterem. *M.* Cui reſpondit Marianus, Nonne celeberrimum hoc omnium auribus intonuit, glorioſam Dei genitricem ordinis noſtri principium, medium quoque exſtitiſſe, & finem fore, atque eius voluntate commemoranda quaeque geſta fuiſſe? Demum haec ſeptem ſidera; nunc huc ob populi multitudinem, & impetum; nunc illuc migrabant. Denique ad templum Sancti Petri in Caſagio, quod paraverat eis Virgo, devenerunt, ubi & nunc celeberrimum Adnuntiatae altare collocatum eſt, quod plurimum tua ope tuaque induſtria extuliſti. At paulo poſt quum fama divulgaretur Florentinam civitatem ſeptem praeclariſſimos amiſiſſe cives, quum praeſertim maior hominum pars eorum conſilio, & rerum geſtarum proba auctoritate, regeretur, non parva cordis anxietate angebatur, eius vitae ductores repente deſeruiſſe. Ex Florentia ne oriundi, inquit Petrus, fuerunt hi viri? *M.* Immo haud ex obſcuro loco, reſpondit ille. His enim ob variarum, & praeclariſſimarum rerum, cognitionem, Sanctique Spiritus effuſionem, non parva adhi-

adhibebatur fides. Idcirco eximia ſanctimonia mortales freti diligenter eos inquirebant. Denique, ut immortali Deo viſum eſt, quantum invenientibus ſuperabundaverit gaudii, tibi, o Petre, excogitandum relinquo. Nam quanta delectatio ſit re inveſtigata potiri, tibi opinor notum eſſe, quippe qui talium rerum periculum crebro feceris. Sed ad eos ut revertamur, quum cognitus eſſet locus ubi verſarentur, tam frequens virorum ac mulierum multitudo erat, quod prae nimio hominum ſermone, atque impetu, orandi locus minime daretur; ceteroſque aetate primus adloquitur. Gratiarum & pietatis uberrimus fons exorandus eſt, ſi quid ſalute dignum, Virginique gratum peragere volumus, cariſſimi fratres. Equidem videre videor haud locum hunc adquirendae ſaluti congruum fore. Huic ſumma rerum omnium opulentia eſt, dulciſſima, & tranquilla, ut ſedetur paupertas. Neque tamen pauperum numero conglutinandi ſunt, qui ſine iniuria ſuae neceſſitati ire obviam poſſunt. Non aedes, non agros, non equos, non ulterius mancipium cupiamus, quae adipiſci difficilius, & periculoſius eſt, quaeque animae pretioſiſſimae rerum omnium gemmae, & mortalium ſaluti obnoxia

con-

continuam ruinam minari videntur. Haec divitibus relinquenda, amplectenda eſt tutiſſima paupertas, totisque viribus conſervanda. Hominum confuſionem deſeramus. Non heic ſalutis exordium. Operae pretium eſt antra deſerti ad ſalutem facientia diligenter quam primum adire; illic enim pax, & quies aeterna; illic caeleſtis vitae fruendae deſiderium aderit, & omne bonum pro voluntate effundetur. Denique humanarum, voluptatiſque fertilium, rerum nos habebit oblivio. Ac paulo poſt ſpecioſiſſima caeli Regina eis in ſomnis adfuit, quam intueri prae claritate vultus minime dabatur, ſicque magnopere queſti ſunt: Heu miſerum calamitoſumque mundum, aiunt, flagitia pro adipiſcendis voluptatibus ſectabamur, quod expedit relinquendo, ſectando quod obeſt. Quos tanto maerore, & anxietate Virgo vexatos animadvertens, ſic adlocuta eſt: Quae cauſa adflictionis eſt cultores mei? Veſtri nunc conſulendi gratia huc adventavi, quos ob meae futurae viduitatis memoriam diligo, dilexi, diligamque ſemper, atque indice Senarium montem oſtendens, Illic quietis, & beatitudinis locus eſt, evaneſcens inquit. *P.* Volo etiam, o Mariane, ſi illic umquam verſatus es,

loci

loci amoenitatem narres. Iam enim commodiorem nullum ad adquirendum caeleſtis regni iter arbitror. *M.* Eſt mons, o Petre, a Florentina urbe octo millia paſſuum diſtans, in cacumine planitiem in gyrum habens, unde fons pulcherrimus oritur, ex quo non parvam voluptatem caperes. Illuc igitur feſtinantes poſt debitam Virgini gratiarum actionem, beatitudinis deſiderio adducti nullum corporis aut animi laborem fugiunt, nullum periculum ſubire recuſant; & tugurium quoddam ſuis manibus erexerunt, ubi cibo & ſomno parci nonnumquam ad ipſa arcana contemplanda ſpiritus adſcendebant. Illic caeleſtium rerum dulcedine fruebantur. *P.* Vellem, o Mariane, mihi habitus adſumtionem narrari, a Virgine, an a ſe met receperint. Videntur enim omnia quae a te commemorata fuere nutu quodam divino geſta fuiſſe. Hoc quoque Matris Mariae praecepto perfectum arbitror. *M.* Quum immortali Deo, o Petre, eiusque Genitrici viſum eſt, hi ſeptem viri Florentiam redierunt, crebrisque vigiliis, ieiuniis, & orationibus operam navant, ſui corporis habitum, vitae modum, & regulam peroptantes, quibus Virgo Dei, velut ſidus aureum omnes illumi-

luminans adparuit, & ſuaviſſimum ſomni ſoporem infundens: Demum pero-ptata, inquit, attuli, electi filii. Duo ſunt, o Petre, munera; alterum ſuae viduitatis habitum, alterum litteris aureis in ſiniſtra imponendum nomen ſcriptum. *P*. Idem ne, ait Petrus, quo nunc Virginis Servi vocamini? *M*. Id ipſum, reſpondit Marianus. Et Angelorum alter ad dextram ductoris noſtri almi Auguſtini patriam regulam aperiens, Ante omnia, inquit, fratres cariſſimi, Deus diligendus eſt, ex cuius Spiritus Sancti fervore cetera ad ſalutem facientia comparantur; alter ad ſiniſtram victricem contra humani generis hoſtem palmam erigebat. Denique Virgo, Accipite, inquit, huius inſtar habitus, & divi Auguſtini regulam imitandam percipite, ut Servorum meorum nomine nuncupati, re ipſa hanc vitae aeternae palmam conſequamini; qui ſingula ſerie in memoriam redigentes in beatae Virginis laudem miſſam celebrari fecerunt, in praeceptamque formam pannis redactis, exſultantes Mariae-viduitatem adſumſerunt a ſalutifera Chriſti Incarnatione Anno MCCXXXIII. Gregorii noni pontificatus anno quarto decimo. *P*. Tum Petrus, Excellentior, o Mariane, ordinis ve-
ſtri

ſtri origo eſt, atque rebar; quare Virginis numen tanta mentis meae obſcuritate iratum vereor. *M.* Abſit hoc, o Petre; quis enim ex omni multitudine Mariae templum tanta beneficentia, & admirandis rebus, ornavit? Etenim ſaepe accidit, ut magna alicuius rei ignorantia quidpiam nos facere cogat, quod alioquin minus feciſſemus. Nam ſane, o Petre, quorum benevolentia magis accendimur, quam eorum, qui ordinem noſtrum illuſtrem, & ſplendidum redderent? Hoc templum, o Petre, numine Matris Dei latas per oras celebre, opera tua plurimum extuliſti. Neque enim maior benevolentia eſt, quam in eam partem manum adiutricem convertere, quae & digna ſit, & indigere videatur, praemiumque adferre poſſit. Quare piiſſimae matri non modo non moleſtam caecitatem hanc, ſed ſumme iucundam exſtitiſſe cenſeo, ut ex tenebris in lucem ereptus, ardentiori caritate in celeberrimum ordinem noſtrum accendaris. Ceterum, o Petre, quam ex dicendis rebus admirationem capies, cum hac tantula re ingenti maerore & anxietate agiteris. *P.* Ad haec reſpondens Petrus, Sic, inquit! Mihi quidem, o Mariane, tuo lacteo ſermone triſtitia in gaudium

con-

converſa eſt. Sed aliquid veſtrorum patrum narres velim, quorum tuba, & praedicator fieri cupio, ne eodem ceteri teneantur errore. Hi namque putandi ſunt veri honores, beatique illi dicendi, qui ob praeclara facinora in hominum ora volent. Neque ſilentio, aut taciturnitate ſubiacere fas eſt, quorum tute, beateque vita agitur. *M.* Haec quum audiſſet Marianus, tuae, inquit, cupio morem gerere voluntati, o Petre. Almus Philippus ad Servorum ordinem illuſtrandum a Diva Virgine electus eadem hora, die, menſe, & anno Florentiae ortus eſt, in quo illa ſeptem ſidera Mariae viduitatem ſumſerunt. Dominicus Bononiam, Franciſcus Aſſiſium, hic quoque Florentiam illuminavit. Mater vero eius, quum iubar quoddam in quiete parere videret, hunc protinus enixa eſt; & in adoleſcentia litterarum ſtudiis traditus, maximam ſibi fidem comparavit. Iamque divinitatis particeps, quibusdam ſignis extrinſecus hunc in Dei Matriſque conſpectu gratum fore adparebat. Itaque, ut paucis multa complectar, in provecta aetate, ad idem Adnuntiatae altare, quod tantopere ornaſti, profectus eſt, in terramque proſtratus admirandum plauſtrum intuetur,

in

in quo Virgo undique Angelis ornata eminebat, cuius ovis, & leo, in manſuetudinis, fortitudinisque ſignum, duſtores erant; quod columba ſimplicitatem adferens ambiebat. Tum Angelus clamans, Philippe, inquit, accede, & adiunge te ad currum iſtum: raptus eſt ſpiritus eius, & iterum eadem vox ſuis auribus intonuit. Vidit doloſam ſerpentium aliorumque generi humano obnoxiorum animalium ſentum cenique viam plenam, mundi huius vanam fallacem, teterrimamque cum ſpe fortunam aperiens, & quid denique mundus ſit, palantem. Is contra vitia rigidiſſimus punitor, honeſtae vitae & ſanctimoniae exemplum erat, pro quo accerſendo Curia Romana uſque ad extrema terrae miſit, ut ſummo ſacerdotio fungeretur. Hic eſt eo tempore, qui Benitiorum genus ad ſidera uſque tulit. *P.* Intueor, inquit Petrus, & admiror ſingularem virum cunctis exſtitiſſe virtutibus, & miraculis redimitum, imo, quod maximum duxi, beatiſſima cum Deo fuiſſe neceſſitudine copulatum. *M.* Hoc, Petre, ex rei veritate, & maxime procreatur obſervantia. Nam eorum vitam diligenter imitari cogimur, quos moribus & ſanctitatis ſignis decoratos cognovimus.

mus. Sed longe magis obſtupeſceres, ſi adoleſcentis Pauli opuſculum quoddam in huius viri laudem legeres, ubi, velut ex mare flumina quaeque originem trahunt, ita ex viro Dei omne miraculorum genus oritur, & in propriam ſui laudem revertitur. *P.* Mihi quidem videri ſolet, o Mariane, quamdam divinitus adiunctam eſſe gratiam huiusmodi viris, ut eis actio, idemque perfectio ſit, quum tot generi humano gratias donare, & tot beneficia conferre, poſſint. *M.* Ita eſt, o Petre, ut putas, inquit Marianus. Hic etiam nonnullos ex mortis faucibus evocavit; ſed iam maiora parantur. Neque unico viro ordinem noſtrum illuſtratum intelligas. Nunc tibi oſtendam quale illud ſeptem virorum decus fuerit, o Petre, qui tamquam nihil habentes, & omnia poſſidentes, ſummam cum tranquillitate pacem adepti caelorum regnis maxima cum aviditate fruantur. *P.* O utinam dies hic annus efficiatur, o Mariane; quadraginta annos natus non tantum ex quapiam re gaudii excerpſi, quippe qui prae nimia dulcedine atque ſuavitate deficere iam iam celerius, atque animus cupiat te finem adgredi, cernere videor: perge inquam, Mariane mi, obſecro. *M.* Quod

Ma-

Marianus tacitus deſiderium percipiens, Me ne, o Petre, oras, inquit, ſcilicet ut praeceptionis locus haud relictus ob noſtram amicitiam ſit. Primus itaque verbis, & rebus, Bonusfilius adeſt. Vir ſane rerum omnium laude florentiſſimus, qui ſcripturarum ingenio in altum volans in ordinis decus, & argumentum electus eſt, latrantiumque obiectiones confringere ſatagit. Is adverſus quemdam fidei ſectatorem quaeſtionem valde inſignem habuit, ut ſua ſapientia haereticum in tenebris, generisque humani teterrimi hoſtis laqueis conſtitutum, in lucem claram redigeret, idcirco hoc ceterisque ſanctitatis ſignis merito decorandum cenſeas. Nam ſat laude dignum exiſtimo eum, qui relictis opibus, atque nobilitatis genere depoſito, ſe ſe Deo, & Genitrici, dedicarit. *P*. Cui Petrus perpetuis hunc ſplendoribus, o Mariane, merito decorari ſentio. Ille namque laudandus, qui haeretico inſtans pretioſiſſimam rerum omnium animam ſuo Creatori reddidit. Neque, ut opinor, eleemoſynae, vigiliae, aut orationes, immortali Deo ſine fide iucundae ſunt, non ipſa denique ſacrificia tantam divinitatem ſcandunt. *M*. Nec ſecus, o Petre, integer Bartholomaeus vitam vixit, qui ſanctitatis meritis non

diocriter effulſit, cuius ingenium faciliter cognoſcere poſſes, ſi prolixius narrandi tempus daretur. Ad hunc febribus laborantes accedunt, quem claudi cupiunt, luminibus privati adfectant. Ex quo aegrotantium quodvis genus optatum exorat, & quod admireris hoc eſt. Ruſticus quidam octavum agens aetatis annum in Senarii Montis planitie fontem ambiens, ſitiensque aquam, praeceps labitur, cumque ex ſibilantium ventorum ſonitu illius clamantis vox minime audiretur, ultimum vitae diem obiit. At hic clariſſimus Dei cultor aquam turbulentam hauriens, neque mirari deſinit; quem exanimem ubi primum conſpicit, ipſe quoque ſe ſe praecipitem in fontem miſit illius extrahendi cauſa. Demum, o Petre, tantam eum lacrimarum vim effudiſſe cerneres, qui neque maioris ſuam quam illius mortem feciſſe arbitror. Tum omnipotentem Deum, & Genitricem eius, ardenti quodam animo obteſtatur. Neque orationem abſolverat, quando puer exſultans, o Dei cultor, inquit, vidi orationes & lacrimas tuas in Virginis conſpectum aſcendiſſe, eamque ex Filio, & Natum ex Patre, priſtinam mei vitam exoraſſe. *P.* Ita ne eſt, o Mariane, inquit Petrus, virum

Dei Bartholomaeum tam gratum, tamque iucundum Virgini exſtitiſſe? *M.* Nequaquam mirum eſt, o Petre, quoniam maiora quidem, & excellentiora ſuperſunt.

Aliud ordinis noſtri fundamentum, & decus immortale oſtendam, cui Iohannes nomen adeſt. Hic Spiritus Sancti gratia vir ſumma laude dignus habetur, ut ne quidem huc uſque apud quemquam ignotus exſiſtat. Primo virtutum peritia ſacro Chriſti lumine illuſtratus pro noſtro plurimum ordine laboravit, & rerum fidelium flagravit ſtudio, & ſui patrimonium nihil penſi habens, pauper Virginis viduitatem inchoavit. Quare ſanctae vitae celebrandae ardentiſſimus, & caritatis dulcedine ebrius factus, valida corporis tormenta haud horrebat. Taceant itaque, qui ſervis Dei detrahunt; neque ſemper religionem ſanctam vilipendant. Erat civis quidam Florentinus ob volantem divitiarum famam nobilis, qui Antonius nomine vocabatur, & quadam die ad Iohannem deambulationis gratia venit, de egregia viri virtute certior fieri cupiens, cuius ſententiam Iohannes a longe intelligens, Heu, inquit, miſerum corpus divitiarumque catenis involutum, pauperum labores adripis, alteri necem, alteri ve-

ro pro voluntate ſalutem tribuens ? Non ſic. Caelorum enim regnum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Quod civis auribus intonans in maximum timorem territus incidit, ne egregia viri fama vulgus in ſpem erigeret, quo iucundiſſima mortalibus vita haud unquam frueretur; quod & factum eſt, ut illum veneno necare ſtatuerit, & vino infuſum ei per anulam quamdam tradidit ſub eleemoſynae ſpecie. At Iohannes Sancto Spiritu erudiente, Quod mi paras poculum, bibe, inquit: quae prae verecundia & timore, facti neſcia libare volens a viro retenta eſt. Et quidnam pater hoc poculi eſt, inquit? cui Iohannes reſpondit: Illi qui te mihi hauſtum letalem impendere iuſſit, edixeris me poculum hauſiſſe omne; verum ei pro me moriendum eſt; & ſigno Crucis adhibito vinum audacter ſumſit. Mira res! eadem hora Antonius ille abſens repenti lapſu moritur; Iohannes ſoſpes ſervatur: etſi mortiferum quid biberunt, non eis nocebit, Evangelium praedicat. Quamobrem quantis exſtiterit meritis, quantaeque virtutis amplius elaborandum ſermo non exigit. *P.* Et Petrus, Bene hercle, inquit, o Mariane, videris narraſſe, ſed tamen haud taciturnitate ce-

teri

teri praetereundi videntur. Unum enim in ſeptem corporibus verſatum animum conſpicio. *M.* Nec aliter, o Petre, duplici Benedictus merito inter hos viros adgregatur. Nam litteris floruit, & ſanctimonia claruit, qui unus ex ſeptem hunc ordinem inchoantium exſtitit, qui ſemel immortalitatem animae, aeternamque mundi famam conſecutus eſt. Dignum, o Petre, cenſeas, tanti viri memoriam agere, qui mortalibus gratus, ordini gratior, & Deo gratiſſimus fuerit. *P.* Equidem, o Mariane, inquit Petrus, quamvis non ea dicendi facundia ſim, vellem tamen ab immortali Deo mihi datum, ut tecum tantorum virorum geſta, divina cognitione, conſequi quirem. Verum cum ſanctitati condigna merita reddere haud valeam, uberrimam ſaltem ac maximam praeſto voluntatem. *M.* Hic vir clariſſimus, inquit Marianus, caeleſtis patriae deſiderio raptus, hominum confuſionem horrens, Senarii montis accola effectus eſt, atque illic Apoſtolorum morem tenens, manus imponens aegrotos, quamvis arduos, liberabat. *P.* In monte ne, o Mariane, iſta fieri conſueverunt? *M.* Et illic, o Petre, omnem ſerpentium ferocitatem Crucis ſigno adhibito perime-

re conſuevit; homo quidem mirae ſimplicitatis claris mortalibus emicuit ſignis, qui totus Dei obſequio deditus herbis plerumque ſubſtentabatur, cui merito dici poteſt, iacta cor tuum in Domino, & ipſe te enutriet. Ad hunc magno fletu adfines nepotem claudum, & mutum adferunt, ſi eius virtute & ſanctitate illum reddere poſſet incolumem poſtulantes. Nunc Deus, inquit, cariſſimi votum veſtrum abſolvet, ex quo cuncta quaevis bona procedunt. Tunc paratus ad Miſſam ſacrificium Deo adferens, & ea abſoluta manibus infirmum adducens, recte pedibus ſuſtulit liberatum. Ac perinde Corpus Domini ore infundens exacta communione loquendi tribuit facultatem. Quamobrem nimia admiratione, gaudio, & timore, pro admirandis geſtis repletus populus exſultavit. *P.* Mira ſane, o Mariane, narras. Tantam enim in Benedicti laudem dixiſti, ut nil maius, aut excellentius, in ceteris ſupereſſe credam. *M.* Hei mihi quid, o Petre, narras. Gerardinus ante oculos meos ardentiſſimus Virginis cultor adſtare videtur, qui genere clarus, virtute & ſanctitate clarior, litteris non mediocriter valuit. Inter cetera ſuis praedicationibus complures haereticos, qui eo

tem-

tempore hic abundabant, ad Chriſti fidem reduxit. Hic clarus, potens, & excellens conſilio & doctrina apud quemquam glorioſus erat, & ſemper in pulpito divino amore flagrabat. *P.* Obſecro, Mariane mi, unicum ſaltem Gerardini miraculum in cognitionem noſtram veniat, & nihil audientem remoretur; dumtaxat admirabilium rerum dulcedo, & voluptatis in hiſce rebus amor me habeat, & qua ſoles facundia viri geſta proſequere, cuius facta omni ratione praeſtantia elegantem perpolitumque calamum exigunt. *M.* Id optas, o Petre, narrari, quod in lacrimas utrumque prorumper faciet. Abſolvam tamen animi tui ardorem, tum ob auſterrimam in miraculis vitam, ob dulciſſimamque Patriae memoriam; tum vel maxime, ut divina humanis ſaltem memoria praeſtent. Is cum iam quatuor & ſexaginta annos natus eſſet, maxima aviditate, & non parva lacrimarum effuſione, mortem orat, cui duo viſibiliter cantantes Angeli adfuerunt, qui, Gerardine, aiunt, cariſſimam creatori animam reddas. Accipiebant, o Petre, glorioſiſſimam illam gemmam, alter ad dexteram, alter vero ad ſiniſtram, in divae Virginis conſpectum portantes. Et

ecce ſextus Patrum noſtrorum ordinem incipientium nomine Riccverus in eodem loco iacens, illudque animadvertens, clara voce inquit, Gerardine, Gerardine, me, inquam, obſecro maneas; cuius ſtatim animam Angelorum alter accepit, quoniam & hic gratiſſimus in Virginis conſpectu exſtiterat. *P.* Stupenda quidem, o Mariane, narras, ſed quid ceteri fratres illa corpora exanima invenientes rati ſunt. *M.* Nulli dubium, perfectos viros rei veritatem quam primum cognoſcere, ſed ut intelligas Ricoveri doctrinam, hic Florentinorum Lucifer, Theologiaeque lucerna, ad quam mortalia vix aſcendunt pectora, vel ingenia, pulcro ſermone, aureoque ore univerſa locutus eſt. Et ſane egregia viri opera an abortiva deſiliant neſcimus. In caſum nihilominus elaboraſſe conſtat, ubi nihil ſoni reddiderit inſtrumentum. *P.* Tum Petrus, o felicem me hodie. At cedo, aliud ne ſidus ſupereſt ad ſeptenarium numerum abſolvendum? *M.* Alexius, ò Petre, eſt, qui ſanctitatis exemplum animam Deo reddidit immortalem. Is propter decem & centum annos quietem adpetere debuerat, ſed omnia corpori obnoxia diligenter inveſtigabat, herbarum cibos capere,

pere, lectumque non infirmitati, & membrorum gravitati, congruum quaerere. At ne beſtiis quidem & feris atrociſſimis. Nam ſuper humum & nudos aſſeres iacere, non in vitae longitudinem ſed privationem vertitur. *P.* Quid igitur cauſae eſt, o Mariane, hunc prae ceteris tantum ſupervixiſſe? *M.* Idcirco, o Petre, ut ordinis originem, ſociorumque facta, alicui ſcribenti narraret; ne tanti facinoris memoria abeſſet. Cum vero ad extremum vitae diem deveniſſet, Angelos inſtar pulcherrimarum avium contra ſe volantes intuitus eſt, Chriſtumque in ſpecioſiſſimi pueri formam earum medium tenentem, qui ei coronam in capite pulcherrimam florumque fertilem ponebat. Hunc, o Petre, maximum ordinis noſtri decus fuiſſe putandum eſt. *P.* Tanto, Mariane, gaudio adfectus ſum ex talium virorum cognitione, quod totum me laetitia plenum conſpicias. Gaudeo, ſiquid umquam in ordinem veſtrum contuli. Augetur animus, vires creſcunt, ob amorem erga praedicta lumina meum. Nunc vos felices video, qui numina iſta apud Virginem intercedentia, Virginem apud Filium, Filiumque apud Patrem, quo nihil dignius, nil melius, nil propitius, aut

exo-

exorabilius eſt. Deſino, inquam, mirari tantum vos ex diva Virgine benevolentiae, & caritatis comparaſſe; haec cauſa veſtrae felicitatis eſt. Hinc Adnuntiatae miracula orta, hinc univerſus mundus ad vos properat, hinc omne denique bonum procedit. *M.* At profecto, inquit Marianus, nihil adhuc admiratione dignum compertum habes. Quoniam ab his, non tamquam a dignioribus principium dicendi ſumſi, ſed ut percepto ordinis exordio finis admiratu digniſſimus ſit. Nam & Senenſe decus Ioachimus adeſt, qui ab illuſtriſſima Pelacanorum proſapia originem traxit, celebris ordinis noſtri gloria, morum iubar, & rerum ſanctarum ditiſſimus, virtutumque fulgore prae ceteris ornatior. Hic ſumma omnes beneficentia & caritate amplectebatur adeo, ut aegrotantium nullum eo tempore incuratum amiſerit. Sanare aegrotos, claudos erigere, & mente captos reſtituere, & denique ad lucem priſtinam ipſos mortuos revocare. Ioachimi nunc, o Petre, ſanctitatem enarrare haud animo eſt, quem apud Senenſes, veluti clariſſimum ſpeculum, hominumque decus celeberrimum, inveni; cuius ipſe vitam, ut mare quoddam, videre poteris quam tuae domi na-

tionis

tionis ſervus, noſtraeque Congregationis Frater Paulus ſcribens, tanta rerum geſtarum ſuavitate tenebatur, ut haec ex eius ore verba inter cetera emanarint. Et plane cum tantae virtutis fuiſſe mecum ipſe conſidero, non abs re putem providentia divina natum, ut eſſet, qui eam aetatem candidiſſimarum virtutum meritis & ſingulari facundia illuſtraret.

P. Ambiguus profecto, o Mariane, ſum ob tantarum & variarum rerum cognitionem, quam ſententiam in medium adferam, cum non niſi divinum ingenium in hiſce rebus exigatur. Sequere, inquam, neque noſtrum iudicium exigas, quoniam prae tali cogitatione ſimul cum admiratione, neque mens, neque ingenium, ſatis officium ſuum facit. *M*. Tum Marianus, Ardentiſſimus Chriſti ſectator Franciſcus celeberrimam vitae famam ubique reliquit illuſtrem, cui Virgo opem ferre ſemper ſolita erat, quod in eius hiſtoria idem Paulus ad Pium Pontificem ſecundum probe in lucem reddidit. *P*. Quid hic, o Mariane, egregii oſtendit?

M. Viſum eſt ſaepius, reſpondit, in ſalutiferis eius ad populum praedicationibus ab Angelorum manibus ante eius

ocu-

oculos codicem apertum teneri, quae omnia, uti ſcripta erant, ſpiritus fervens ſumma cum caritate, & virtute, efferebat. Innumerabilia ab eo aegrotantium genera curata accipio. Hoc taciturnitate, ut alia omittam, neque praeterire poſſum eum quatuor exanimes pueros ad clariorem lucem reduxiſſet. Demum, ne diu laudibus viri immorer haec commemorans, illico eius vitae gloriam ſanctiſſimo calce claudere propero. Nam primo Virgo Mater huic cum Filio in ſinu adparens, Quam, dixit, Franciſce, tibi gratiam referam, cum me tam vehementer dilexeris. Dignum eſt, Filius reſpondit, ut qui nos dilexit, nobiſcum ſuperna in patria verſetur. Et in eamdem Mater, & Filius, Veni, veni, vocem proruperunt; ac ſtatim alma confeſſoris anima migravit ad aſtra. *P.* Caeleſti hic, o Mariane, merito gloria decoratur, ſacriſque adgregatur agminibus ſanctorum, ſplendoribus effulgens. *M.* Dum haec tibi, Petre, narro, venerandum Furleinenſe iubar Peregrinum me obiurgare viſum eſt, quem ſi unico virtutis merito, ſingularive experimento, inter ceteros enumerandum putem, redargui vereor. Quam egregiae beatitudinis haec praeclara exſtitere! Quare ut celeriter ortum cum fi-

ne

ne claudam, omnibus hunc viris Italiae ſanctimonia nominatis aequandum cenſeas. Quid moror, o Petre? Vellem, ſimulque nollem, ampliſſimum laudum campum ingredi; ſed hoc tibi polliceor, eius alibi, & in maiori ocio, narranda geſta reſervavi. At nunc tibi plura ſub brevitatis ſerie exſolvere placeat; horrenda namque pro immortali Deo pertulit. Quod ſi in eius perpetua laude verſer, centum haud horae ſufficerent, cui humanarum, & divinarum rerum Auctor condigna merita retulit, ut eadem Chriſti diſcipulis, & Peregrino poteſtas daretur. Nam praeter ingentia miraculorum ſigna, nonnullos iucunda, & amoena vita privatos in eumdem ſtatum retulit. *P*. Ingens me hodie, Mariane, voluptas habet, nec quicquam per hoc tempus amabilius, aut deſiderabilius, & ſalubrius accidere poterat, quam ex tuo, lac & mel emananti ore hoc audiviſſe, per hoc enim maiora longe feciſſe inſpicere poſſum. *M*. Immo, Petre, ex unico frumenti grano, pauperum domicilio horrea adimplebat, vinumque ex nihilo in abundantiam redigebat. Quid iam plura loquar? ea huic deſuper gratia datur, ut pauci admodum eam conſecuti ſint. *P*. Hoc unum, Mariane, miror, hos cano-

ni-

niſſando viros non eſſe ſeculorum memoriae datos, ubi multi inferiores anteierint. *M.* Ad hoc lacrimis irrigatus reſpondere, o Petre, cogor, heu heu! noſtris temporibus cuncta venalia, & ipſa demum ſanctitas apud nos venditur. Nimia ordinis paupertas hos omni laude dignos viros ab hominum memoria retraxit. At unum illud me totum reficit, & recreat, quod apud immortalem Deum nobiles ſunt. Sed ad noſtrum propoſitum revertamur, obſecro. Nam maxima pudoris, modeſtiae, & ſanctitatis obſervantia nunc in mentem venit. Is Bartholomaeus eſt, tot pro Chriſti amore labores perpeſſus, ut non modo pelle, ſed nervis, ſe ſe ſpoliaverit. *P.* Noſtra ne, Mariane, patria hunc virum genuit? *M.* Nequaquam, inquit Marianus, quoniam natura non unicae civitati cuncta conceſſit. Venit Bartholomaeus in hunc mundum, ut ſuam Ceſenae patriam illuſtraret; venit ut malorum impetus comprimeret; venit ut bonis ab immortali Deo merita exoraret; huius plerumque animum in pulpito ereptum videas, ab Angeliſque in ſinum auctoris deportatum. Mirantur omnes ſermonis abſolutionem exoptantes, hunc extollunt, hunc praedicant. Hinc, o Petre, ſan-

ctita-

ctitatis fama orta eſt, & ad noſtrae civitatis aures velociſſima pervenit. Audit hoc mulier ob atrociſſimum morbum cum duobus filiis in extremis laborans, maxima devotione Bartholomaeum videre adfectans. At in ſomnis Bartholomaeus in ſtatu quodam prophetico hoc mulieris deſiderium cognoſcens adparuit. Oſtende, inquit, ſoror, propter quod tantopere doles, & ſuam filiorumque illico ſanitatem reddidit. Hi ſunt quos habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii, quorum vitam exiſtimabamus inſaniam, qui tam grati, tamque accepti in Virginis conſpectu fuere. *P.* Tum Petrus, Iam cum Gregorio loquar, inquit. Illic animus meus cupit reſiſtere, adſiſtere, ubi ſe cum his viris ſperat ſine fine gaudere, & doleo cur non tanta obſervantia digni viri noſtra aetate reperiantur, quorum ardentiſſimus imitator eſſem. *M.* Hac quoque, o Petre, tempeſtate colendi viri repeririuntur, ad quos cum pervenero, mirandi dabitur facultas. At nunc clariſſimum virginitatis ſpeculum Ubaldus ante ferendus eſt ex Burgo Sancti Sepulchri claram originem ducens, qui humanitatis, philoſophiae, & theologiae radiis illuſtratus, celeberrimam morum,

vir-

virtutum, & ſanctimoniae famam dereliquit, cuius geſta tradere cupiens perſtrepit calamus in ſtuporem ductus, animus haec ſcribere contremiſcit. Nihil condignum, tantoque viro idoneum perrumpere poſſe credo, ſed paucis tamen eius apud te cognitionem aperiam. Is a teneris annis religioſam vitam coluit; dumque adoleſcens, & iuvenis eſſet, civili ocio cedere, & litteris operam navare ſecum inſtituit, demum religionem hanc ſecundum divae Virginis praeceptum, ſe obſequio ſanctorum virorum tradens, ingreditur. *P*. Cedo, Mariane, quae corporis habitudo, & qui cultus erat huic? *M*. Dicam ſane, o Petre, hic corpore formoſo, ſtaturae grandis, pauci admodum ſomni, intenſique laboris; hic in ictu temporis quemvis aegrotantium liberabat, quod plerunque nonnulli invidi diabolica arte fieri rati ſunt. Si quando fratribus panis vel obſonium defuiſſet, orationem faciebat, & ornatam divinitus menſam conſpiciebant, ex qua mira ſuavitas in veſcendo oriebatur. *P*. Talem ſe hic mortalibus, o Mariane, praebuit, ut non fugiant, aut horreant; ſed tota mente, toto animo, totisque viribus imitentur. *M*. Cum autem Marianus eum ardentiorem fieri

ani-

animadvertit ex parvis, inquit, licet ad magna me transferam. Divus Hieronymus ille eſt, qui ob miraculorum fertilitatem, celebre nomen Burgo Sancti Sepulchri dedit; hic ſpiritu rapiebatur in caelum. Porro numquam clara ſine invidia fama fuit. Quidam ei fratrum detrahens ſtatim in terram labens ultimum vitae diem ingreſſus eſt; in quem Hieronymus miſericordia provocatus, in priſtinam vitam redire fecit. Quare ab omnibus veneratum accipias. Non tamen eum ordinem, quo ſui de verbo ad verbum ſcriptitarunt, impendam, ne nimia verborum prolixitate a primordio noſtro decedam, & ceteris dicendis locum occupem; aut tibi, o Petre, taedium pariam. *P.* Probe, o Mariane, factum eſt, in his ſermonibus medullitus enucleatam ſubſtantiam depromere. *M.* Ego quoque in eamdem ſententiam devenio, ſed ad rem noſtram, reſpondit Marianus. Ita eius oppidum totum gaudii repletum exſultaſſe ſcias. Sed quid remoror horum in deſcriptione ludibriorum quae humanarum mentium, leviſſimarumque gentium blandimenta ſunt. Summa hic omnes caritate amplectitur, omnibus morum, & continentiae exemplar eſt, ciborumque parcitatis. Quid plura

 lo-

loquor? *P*. Omnibus, ut video, inquit Petrus, ſanctitatis iubar. *M*. Maturo tandem aevo, ſumma populi moeſtitia celeberrimum vitae diem clauſit. *P*. Ad haec Petrus, Sic, inquit, ſilentium rumpere non audeo, & quaſi mutus obſtupeſco; inceptum cupienti narra. Aliud eadem patria ſidus aethereum genuit, Andream, virum quidem egregium, inter ſublimes atque praeclaros ordinis cardines copulandum. Hic vivens moriensque beatae vitae cupiendum nomen deſtituit; dumque corpus dormiret in pace, trium dierum, noctiumque ſpatium per ſe campanae ſonuerunt; quod omnium animos, cordaque, erexit. Demum pulcherrimum cum palma lilium ſuper eius ſepulchrum oritur, & frater quidam poſtquam lilium legere cum palma voluit, ſtatim evanuerunt. *P*. Equidem hoc idem, Mariane, cenſeo, haud fas eſſe divina ab humanis tangi. *M*. Quid demum Chriſti miles Bonaventura? Nec immerito a bonitate ſibi grande nomen ſumſit; hic contra acerrimum hoſtem victor gloria decoratur, genus ex Piſtorio ducens, non infimum, nec maximum. Nam medium tenuere beati, & medio tutiſſime itur. Is corporis animique viribus non parum valuit, in vigiliis tolerandis aptus, virtu-

virtuteque peritiſſimus fuit. Neque ſanctitas laborumque relatio abfuit. Nam in eius obitu a quibusdam Angeli cantantes auditi ſunt, Veni dilecte, veni; & animam illam abſque macula in Dei Virginisque conſpectum deportarunt. Talia audientes veloci pede currebant, & fruſtrati exanime corpus invenerunt. *P.* Hoc, o Mariane, adſerere audeo, niſi amor a veritate ſenſum auferat, omnium religionem veſtram feliciſſimam fore. Nam ego talium virorum laude prae nimio amore in ſpem erectus, nulli rei laborem ineſſe putabo, ſed tamquam dux inceptum proſequar, ut ardentiori animo tepidi efficiantur. *M.* Quem hilari admodum facie, & ſereno vultu, Marianus, ob verborum amoenitatem intuens ſic adfatur: Dux eris, & haec nomen tuum uſque ad aſtra ferent; animam vero tuam in ſinum Abrahae Patriarchae Angeli deportabunt immortaliter caeleſti ſede fruituram. Redigitur, o Petre, mente volutanti, ex Urbe veteri inſignis in memoriam Thomas, qui Mariae zelo raptus, caeleſtisque ſedis adfectatione latus, ordinis noſtri cultor efficitur mirabili Matris Dei ſapientia educatus. Quidam ob patrata furta ad necem deputatur; pio Thomae vovit; & nocte cuſto-

dibus ſuperna ſomni flagrantia dormlentibus incolumis fugam adripuit, paucisque poſt diebus eo quod votum non abſolverat in idem crimen incurrit, Thomae ſe recomendans, iterumque meritum vitae recipiens, omnia ad unguem exſolvit. *P*. Non parvus, Mariane, admirationis locus relinquitur, nullum intactum ab his viris miraculi genus, nec ab re prae ceteris vos electos intelligo. *M*. Mira res, o Petre, eſt Antonius ex Viterbio; vir praeſtans apud omnipotentem Deum magnopere excelluit. Nocte quidam freneticus magnis admodum clamoribus ceteros vexabat, & Antonius adſens languentis pietate concitus, ad frenetici cubiculum conſōlandi gratia perrexit manum capiti imponens ſtatim defuit infeſtatio, deinde pro eius ſalute preces effundens, mente ſanum, refectumque, ac ſalubri potitum ſanitate reddidit. *P*. Mutus ſane, Mariane mi, pro laudandis viris, ob rerum fertilitatem efficiar. Volenti namque de unico gratulari omnes una in linguae velocitatem currere videntur. *M*. Ita eſt, o Petre. Nam infiniti memoria digni adeſſent, ſed felix inter alios Gabriel connumerandus eſt, qui gentium ſtrepitum horrens, Senarium montem ſumma ſanctitate coluit;

Flo-

Florentiamque haud placere palam praedicat, quippe quae exercendae ſanctitati obnoxia ſit; quumque ubique notus geſtis eſſet, propinquum ſe morti conſpiciens, hilaris ſemper Virginem orabat. Quare actum eſt, ut binas dormiens & aureas videret ſcalas, in quibus ſex cum dimidio morituros fratres accipit, dumque praedictam viſionem aperit, ecce ad ianuam una cum filiis parentes illum videre peroptantes. Quod fas quum minime ſit mulieres Dei cultorum ſedes ingredi, felix ita Gabriel foras aegrotans abiit; &, Lugetis ne me? inquit: hos potius in mundo calamitatum, miſeriarumque fertili, & diaboli laqueorum, catenarumque pleno: & in quietem rediens unus ex profeſſatis fratribus exſultantem animam ſuper ſcalas aureas conſpicit; ac ſummo clamore, Cur, inquit, care frater, non me manes? cuius Continuo anima evanuit. Sex itaque fratres univerſae carnis viam ingreſſi ſunt, primum autem pro dimidio ſemimortuum habuerunt, quos omnes vidimus, & adlocuti ſumus. Hi ſex fratres non parva obſervantia digni fuere tum virtutum ſplendore, tum etiam eorum ab immortali Deo dote, quorum nihil in preſentiarum neſcius admirabilium rerum attingam; ſed eorum ſit ſa-

 tis

tis animas ſuper ſcalas aureas exſultaſſe. Sed quid, o Petre, agis? quid mente volutas? quid tantum cogitas? fieri ne poſſe ambigis, quae tanta brevitate commemoravi, an maiora & adiicienda his miraris? rei veritatem nedum perſuaſi? *P*. Ego, mi Mariane, ſermonem nunc tuum audivi, ſed nequaquam intellexi. Tanta enim erat dulcedo alienati ſpiritus a corpore, & cum his, quos paulo ante connumeraſti, benevolentia coniuncti, adeo connexi, ut eadem beatitudine iam illis me crederem conſortem. Tenebar ſane quodam ſermonis lepore, quadam vitae ſuavitate, caeleſtisque regni fruendi deſiderio, omnino a terrenis rebus alienus, caduca vilipendens, humilia abiiciens, ut cum eis tandem poſſem immortalitate connecti, quibus vidi & intellexi quidem nullum adeſſe crimen, nullam animae maculam, quin caeleſti corona fruerentur; & eis perfectam gloriam, immortaliſque Dei praemium abſolutum inſpexi, quippe qui ante Virginem, ut claritatis ſidera, ut luminum mortalibus lucernae, reducendorum in patriam malorum veſtigia, via errantium, ſalutemque optantium portus, virtutum itinera, morum, modeſtiae, ſanctitatisque ubique exempla prae-
cla-

clariſſimos radios effundentia. *M.* Gratia quoque, o Petre, cognoſcendus eſt; hic mitis, clementisque naturae fuit. Nec immerito ex nomine rem ſibi ſumſit, quum non parvam ab immortali Deo ex proba vita gratiam ſibi comparaverit, & primo Senarium montem coluit, ut more noſtro ſuperflua reſecans media tantum carpere laborem. Huic non parva deſuper gloria, & laus data eſt, quum ad excelſa divinitatis faſtigia traheretur, cuius hiſtoriae culmen adtingere, paucisque explicare non poſſum. *P.* Inter frondes, ait Petrus, multiplicesque ramos miraculorum fructus tantum elige. Nam lectorum exorientium mentibus hic ſatisfieri curavi. *M.* Praeter alia, reſpondit ille, hunc in vitae calce coturnicem adpetiſſe comperio, & repente ante eius conſpectum adparuit, eamque coquendam dixit. Quo facto, quum in duas eſſet partes diviſa, invicem coniunxit, anhelitumque in eam infundens ait, Hei mihi ob moribundum corpuſculum hoc fragile creaturam Dei peremeram, iterumque evolare fecit. Ipſe autem moriens multa reliquit ſanctitatis ſigna, quae ob temporis brevitatem tacenda duxi. *P.* Ita, o Mariane, eſt, quod totam ſanctitatis machinam uno

confectam homine breviter explicare non poſſumus, ſed alium iam adgredere. *M.* Petrus ex civitate noſtra Florentia exordium trahens, innata quadam humanitate, virtutumque decore, ante creatarum rerum principem pro quodam morum, & ſanctitatis iubare ſublimatus, non quidem immerito laudandus eſt, qui quum ea honeſtatis effigie, & ſapientia eſſet, ut mortales, immortaleſque caritate complecteretur, virginis viduitatem portandam elegit, ex quo ſaepe pietatis fontem Mariam videre meruit. Tum vellem, inquit, diva Mater, a corpore ſolvi, & cum beatis iſtis Angelis copulari. Ipſe tempus eligas, reſpondit Virgo. *P.* Ubi haec, o Mariane, exſtitere? apud ne eumdem montem virorum memoria celebrem? *M.* Tum Marianus, Si in eo loco frequentatam ſanctitatem narrare poſſem, nullum ſane commodiorem ad animae immortalitatem adquirendam diceres; praedicat ipſe futuro veſpere ſibi moriendum fore, quorum omnino mentes a tali re alienatae erant. Et ecce paulo poſt dulciſſima cantantium vox ſub tegmine caſae adſtare auditur. Vocem quidem audientes, neminem autem praeter binas aves viderunt. Interim alma Petri anima ſuaviſſimum odorem fragrans, nemine hoc

ani-

animadvertente, evanuit. *P.* Quod Petrus tacitus cogitans divina haec potius, quam humana ope fiunt, inquit. *M.* Claruit, o Petre, etiam temporibus noſtris vir multa obſervantia dignus, Nicolaus Arretinus, Sacrae Theologiae doctor, Eccleſiarumque obſequio deditus, qui moriens haud tacenda ſanctitatis ſigna oſtendit. Et ſane quantum in rebus gerendis regia Imperatrix ei adſuerit excellentiſſimum eſt. Mulier quaedam ob urgentes corporis labores non diu vivere cogitur, quare adſiduis ſe precibus Virgini commendat, eique in ſomnis adeſſe viſa eſt: Perge, inquiens, ad virum perfectum Nicolaum Arretinum, clarum ordinis Servorum ſidus, addeque preces, ut te liberet. Exſurgens illa pro viribus quiſnam ſit Nicolaus Arretinus flagitat. Tibi, inquit, Virgo Maria me ſanandam tradidit. Si ab ea mitteris, reſpondit Nicolaus, ſurge, & revertere in domicilium tuum; quae erecta ſanitatis voto potitur. Datur & huic virginitatis pretioſiſſimum lilium. *P.* Gaudeo civitatem illam Arretinam non litteris modo, ſed ſaluberrima omnium ſanctitate non mediocriter excelluiſſe, & eo magis quod huic veſtrae nonnihil decoris, & ornamenti adfert, & quia nobiscum benevolentia & amicitia, atque caritate

ritate coniuncta eſt. Ac praeſertim idcirco laetor animadvertens quos diligo omni virtutum decore, & ſanctimoniae ornamento reſulgentes. *M.* Dominicus inter ceteros urbis noſtrae viros, fortaſſe ſanctitate, quam progenie ſublimior numeratur, cuius proprium caſtitatis decus fuit, ſemper Paradiſi ianuam oſtendens; ex cuius quotidiano ſermone plurima ſanctitatis veſtigia recepi, & probe vitae regendae documenta, ipſiuſque lacteo ſermone tantopere adficiebar, ut diem plerumque eius conſuetudine fruens horam putarim. *P.* Beatum me hodie, inquit Petrus, o Mariane, feciſti admirandis his omniumque memoriae tradendis rebus, ſed illud ſcire animus magnopere cupit, ſi quid in femineo genere tertii ordinis palam ſanctitatis eſt, id ipſum in noſtram cognitionem redigas; nam hactenus infinitam vobis Sanctorum coronam adeſſe perſpexi. *M.* Genuit haec noſtra civitas Iulianam virginitatis ſpeculum, & mulierum memorabile decus, quae mira ſanctitate reſulgens celebris facta eſt. Non equidem vanis ornata ſplendoribus, non mortalium erecta ſuaſione, neque illuſtri, ſpecieque decora; ſane virtutis praemio, in qua verum decus triumphique gloria reſidet, adſidue reſultat, quae ſancta-

ctarum praedicationum ſectatrix, geſtorum teſtimonio comprobatur. Inter cetera divae Matris viduitatem adſumens immortalem ſibi in coelo ſedem comparavit, Virginiſque in ſalutem amictum geſtavit. *P*. Et ecce alma ſine fictione mulier. *M*. Eſt & alia ſanctiſſima mulier, o Petre, Iohanna Cremonenſis, quae ab Inſellis quondam originem traxit, celebris miraculorum gloria, virtutumque fulgore ornatiſſima, nigrumque etiam Virginis amictum geſtavit, & inter notanda, ubi vitae ſuae calcem praeſcivit, quindeni dies dumtaxat Chriſti corpus in cibum, & ſanguinem in potum, ſumſit. Tot hinc inde nobiles progenie viri hanc uxorem exigentes fruſtrati ſunt, & uſque ad exitum tantam virginitatem conſervavit; cuius in dies miracula, velut flumen quoddam aeſtuans, effunduntur. *P*. Ad haec reſpondens Petrus, Mira, inquit, narraſti, o Mariane, quae omnia non modo cenſeo, ſed iam ante oculos meos videre videor. Nec abs re Hieronymum ad Euſtochium legimus, ubi quam ſaepe ad funera, & ad ſepulturas quorumlibet Sanctorum Angelos adveniſſe adſerit, & ad exſequias eorum obſequia praeſtitiſſe; nec non & animas electorum uſque ad coelos cum hymnis, canticis, atque laudi-

bus

bus detuliſſe ; ubi utriuſque ſexus commemorantur frequenter laudes ceciniſſe; interea multo nonnunquam lumine reſplenduiſſe; inſuper adhuc viventes in carne ibidem miri odoris fragrantiam diutius perſenſiſſe. Quod ſi ad recreandam ſpem, mi Mariane, & ad corroborandam fidem interdum adſtantium, Salvator noſter ob ſuorum merita amplius comprobanda talia & tanta exhibere per ſuos caeli miniſtros circa defunctos dignatus eſt; quanto magis in ordine veſtro, quem fertiliſſimum Sanctorum intellexi, credendum eſt his Angelorum militiam cum ſuis agminibus obviam veniſſe, eoſque ingenti lumine circumfulſiſſe, & uſque ad thronum olim eis etiam conſtitutum cum canticis ſpiritualibus perduxiſſe. Ea inſuper potentia ut vobis in decus, & nobis in favorem, aeterna luce fruantur. *P.* O felicem me hodie, non poſſum non exſultare! Tanta adfatim laetitia me habet quod ambiguum eſt vitae, an mortis optator ſim. Altera cum mortalibus agitur, altera vero cum immortalibus, ut gauderem; nam quid honor? quid opes? quidve magiſtratus? ad comparandum caeleſtis regni iter? Hi pauperes ſimul, & divites fuere, hi honores, hi magiſtratus, hi quicquid optandum eſt,

pro

pro voluntate poſſederunt; his amiciſſimus omnium Deus adfuit, apud quem, Virginem interceſſorem habuerunt. *M.* Additur, o Petre, & nunc admirationis locus. Cedo quid illud eſſe reris, quod in tantam horum fidem adeo vehementer te prorumpere faciat, niſi ipſorum ardens caritatis flamma, quae ad ipſorum divinam cogitationem mortalium corda non modo agitat & impellit, verum inflammat & accendit. *P.* Aliud mihi, o Mariane, iucundiſſimum narrare velis obſecro, quo omnia ſimul hodierna die in laetitiam vertantur, quo modo apud univerſum terrarum orbem iſta veſtra Adnuntiatae devotio creverit, qua cauſa, quave ratione in tantam celebritatem devenit. *M.* Eſt, o Petre, amoenitatis plena haec tua petitio. Quare hoc ſcias velim nihil umquam gratius poſtulatum. Neque abs re; omnia namque praeclara in unum deveniunt. Benefactoris interrogatio, narrantis aviditas, cultaeque Virginis meritum, quae quidem maximi facienda ſunt. *P.* Non minori admiratione rerum geſtarum, quam ex tuo narrantis lepore detentus ſum, quippe omnia noviſſe videris, addoque hoc te ad illuſtrandum Servorum ordinem prae cunctis mortalibus electum, neque idcir-

co

co non mirari. *M.* Diçam profecto quod optas. At illud in primis te non praetereat, divinitus quaecumque egregia, & bene geſta; quae vero male, humanitus: quaevis praeclara facinora ab immortali Deo originem traxerunt. Quaedam Virginis precibus, quaedam vero ceterorum Sanctorum meritis; alia ex eorum devotione, alia vero ex cultu; per quae nil tam arduum, nil tam grave, aut difficile, licet exaudiri dignum ſit, quod humanum genus non conſequatur; quare hoc omnium praeclariſſimum non terrena, ſed caeleſti ope factum cenſeas. Erant una noctium ad celebrandum ſimul Matutinum fratres, quumque abſolviſſent, ſuaviſſimus orandi ſopor eos invaſit, ut prae nimia devotione ſpiritus a corpore evanuiſſe putes. Demum in maximum fervorem vociſque vehementiam adducti, Ecce, inquiunt omnes, ingens multitudo, univerſum vulgus, & ex longinquis partibus nationes, ad nos properant. Denique ab oratione ſurgunt, ſui ipſius omnes mirantes, illud fore inſaniam arbitrati. At ubi mane templum aperuerunt, magno ſtatim impetu mortalium repletum eſt, qui non parva Adnuntiatam hanc veneratione colentes rei primordium invenerunt; fama volat, ac deinde

de homines undique effundi videbantur. *P*. Tuam profer, o Mariane, ſententiam in hac ipſa re. *M*. Ego profecto, inquit Marianus, adſererem divam Virginem in perpetuam ſui viduitatem geſtantium memoriam haec oſtendiſſe, utque etiam ad ſui cultum prae ceteris nos elegiſſe conſtaret. Nam & longe maiora ordinem inchoantibus demonſtravit. *P*. Quid illa pictoris fama diu in hominum ora evagata? *M*. Ad hoc inquit ille, Ut mos fere omnium eſt pictorum. Huic Bartholomaeus nomen erat, qui morum modeſtia, vitae integritate, & ſanctimonia, in divae Virginis conſpectu gratioſus exſtitit; cui maximae laudi pretioſiſſimum virginitatis lilium dabatur; qui cum Virginis imaginem pingere vellet, adſidue ieiuniis & orationi inſtabat, noctes plerumque inſomnes, crebraſque vigilias nuda humo iacens faciebat; ſicque eam ſaepius obteſtabatur, ut propriam ſemel faciem pro nimio ardore deſignare poſſet. Cuius exauditas preces aiunt, & mane ad opus ſuum rediens, abſolutum cum capite corpus invenit; quod nulli dubium videri poteſt, quum illud per Angelorum manus fabricatum ſit. *P*. Mira ſane, o Mariane, narras. *M*. Audi quaeſo, quum extra urbis moenia eo tempore haec divina Virginis imago

Adnun-

Adnuntiatae eſſet, & illuc univerſus populus ad Feſulanas devotiones tranſiret, templum illud ob devotionem ingrediebatur; ut iam alter deambulationis gratia, alter vero devotionis, illuc proficiſceretur. Ubi feſſi requiem, aegri ſalutem, umbramque aeſtuantes, recipere ſolebant. *P*. Sicque, ut arbitror, inquit Petrus, paulatim locus ille in devotionem auctus eſt. *M*. Nec dum perfectam rei ſeriem tenes. Martinus Papa quintus, quum Florentinam civitatem ob quaſdam cauſſas interdixiſſet, ſolum hoc divae Matri altare conſecratum reſervavit. Ad quod tunc omnes ad unicum animae ſolatium, ſalutiſque remedium, confugiebant, atque illinc maxima devotio orta eſt. *P*. Videntur quae a te commemorata ſunt adeo ſimilia, ut ea oculos cernere, & animum cenſere, credas. *M*. Non minorem, o Petre, devotionem probes ex cultorum meritis, qui tunc in tanta reverentia habebantur, ut omnes una animarum paſtores, & tutores, ſalutiſque remedium, eos praedicarent, ut ſuperius declaratum eſt. *P*. Iucunditatis, inquit ille, plenus exſtitit dies. *M*. Ego vero, reſpondit Marianus, ut iam domum redeam, divae Virginis voluntatem in hoc ducem crederem.

FINIS.

F. DOMINICI IOANNIS
THEOLOGI FLORENTINI,
ORDINIS PRAEDICATORUM

Operis, quod Theotocon, ſeu de vita & obitu B. MARIAE Virginis inſcribitur, libri duo poſteriores.

*****

Principium Tertii Libri Theotocon, de Templis Romanis, & Etruſcis Divae Mariae dedicatis.

SIC nova ſidereo fulgens Regina decore
Sit licet a ſuperis ſat celebrata choris,
Attamen in tota colitur tellure Maria,
Ut praeclara probant templa dicata ſibi.
De numero quorum praeſenti pauca libello
Addere conſtitui, matre favente Dea.
Nam, ſi cuncta meo complecti carmine vellem,
Vix ingens caperet nomina nuda liber.
Si quis in occaſum Phoebi procedat ab ortu,
Tendat in ardentem praegelidamve plagam.
Undique vel magni perluſtret littora ponti,
Et quacumque velit parte viator eat;
Omnia virgineis ſpectabit plena ſacellis,
Quae ſibi devotae conſtituere manus;

D *De*

De quibus illa mihi tantum deſcribere mens eſt,
Quae ſita ſunt Italis, & mage nota, locis.
Sed prius Eccleſias Romanae proſequar urbis,
In quibus haec genitrix preſidet ipſa Dei.
Plurima fictilium quoniam delubra Deorum,
Abiecta veteri religione mala,
Sub titulo divae renovata fuere parentis,
Quando vera coli coepit in orbe fides.

Sancta Maria Rotunda.

Pantheon in media domus eſt ſpectabilis urbe
Numinibus vanis ante ſacrata diu. (bactis
Quam vir magnanimus Parthis Agrippa ſu-
Condidit, ut clare nos epigramma docet.
Cui vetus adparens mulier ſic nocte locuta eſt:
Vinces, ſi templum voveris ante mihi. (phum,
Ex nunc polliceor tibi laetum, Marce, trium-
Si pacto mecum federe bella geras. (cor,
Quae Cibeles divum genitrix per maxima di-
Placato cuius numine victor eris.
Inde memor voti ſuperatis hoſtibus ille
Hoc mira dignum laude paravit opus.
Atria porphyricis ubi ſunt ornata columnis,
Et domus albenti marmore tota nitet.
Et ſuperas una teſtudine fertur ad auras
Altior haec aliis aedibus ipſa ſacris.
Quam prece compulſus Romani Praeſulis olim
Chriſticolis Caeſar praebuit inde Phocas.
Nunc ubi vera Dei, falſa Berecyntide pulſa,
Mater adoratur Virgo Maria Ieſu.

Cui

Digitized by Google

Cui bonus Antiſtes dedit hanc Bonifacius aedem
Cum reliquis Sanctis ut coleretur ibi.
In medio quorum, velut inter ſidera Phoebe
Emicat, & votis diva benigna favet.

AEdes Minervae.

Nec procul armiferae domus eſt antiqua Mi- *(nervae,*
Quae cum ſublimi praedita mente foret,
Inveniſſe novas olim ſubtiliter artes
Dicitur, & ſeclo grata fuiſſe rudi.
Fertur & ignotas numerorum prima figuras
Haec ſimul ingenio compoſuiſſe ſuo.
Textilibuſque togis homines inſtruxit, & armis,
Intactae formam virginitatis habens.
Et meruit doctis imponere nomen Athenis
Credita de ſolo vertice nata Iovis.
Hinc Graio capti veteres errore Quirites
Magnificum templum conſtituere ſibi.
Poſt ubi de vaſtis aedes conflata ruinis
Chriſtiferae matri grandis & ampla fuit.

De Ordine Praedicatorum.

In qua Dominici ſoboles clariſſima patris
Rite canit laudes nocte, dieque ſuas.
Praeſidio cuius divini nuntia verbi
Inclita religio coepit, & aucta manet.
Et multa floret ſapientum prole virorum,
Qui velut in terris ſidera clara nitent.
Errores hominum dum recto dogmate purgant,
A vera ſoliti pellere falſa fide.

AEdes S. Sabinae.

Sub titulo poſitam qui martyris ante Sabinae
Collis Aventini tunc habuere domum ,
Ordinis auctori quam praeſul Honorius illi
Contulit inſigni religione viro .
Cuius in aeternum virtus & gloria pollet
Utilis Eccleſiae cum foret ille nimis .
Sed magis ut valeant populo prodeſſe frequenti
Hunc divae Matris poſt tenuere locum .

Sepulchrum S. Catharinae Senenſis.

Quem ſatis exornat celebri Catharina ſepulcro
Nuper ſidereis addita virgo choris .
De qua plura loqui brevitas anguſta libelli
Me prohibet , quamvis dicere mira queam .

Ara Caeli.

Hinc ego dimiſſa veteri ſtatione Minervae
Ad Capitolinae limina pergo domus .
Nomine mutato quae Caeli dicitur ara ,
Matri ſacra Dei, cum foret ante Iovi .

Caeſar Auguſtus.

Tempore quo Caeſar totum feliciter orbem
Auguſtus tenuit ſub ditione pari .
Cum iucunda ſibi nimium fortuna faveret ,
Et ſtaret votis aura benigna ſuis .

Fer-

Fertur divinos conferre ſenatus honores
Una cum populo tunc voluiſſe ſibi.
Sed licet optata mundum ſub pace teneret,
Altior & cunctis regibus ipſe foret;
Non tamen oblatum voluit tunc ſumere munus,
Quod nulli vivo contigit ante dari.

Verba Auguſti ad Sibyllam Tiburtinam.

Sed prius Albuneae quaerens reſponſa Sibyllae,
Proxima cui Romae patria Tibur erat.
Dic, ait, o vates arcani conſcia veri,
Si decreta ſequar quae ſtatuere patres;
Debita ſi ſuperis deceat me carpere dona,
Ne quid agam temere conſule, virgo, precor.
Ambigo quid faciam, ſed tu praeſaga futuri
Alma, quid expediat pande, Sibylla, mihi.

Reſponſio Sibyllae.

Illa tribus poſtquam ſteterat ieiuna diebus
Reſpondens contra, maxime Caeſar, ait,
Sis licet ornatus claris, Auguſte, triumphis,
Et mortale tibi pareat omne genus.
Non tamen id proprio debes adſcribere iuri,
Quod caeleſtis heri munere victor habes.
Cuius maieſtas non eſt imitabilis ulli,
Nec licet illius tollere iura tibi.
Alter enim veniet ſupera mittendus ab aula
Dignus adorari, ſolus & ipſe coli.

Hunc generoſa parens ſine tactu foeta virili
Proferet ex utero Virgo pudica ſuo.
Cuius imago tibi pulcra cum prole patebit,
Si tendas oculos Caeſar in aſtra tuos.
Stans ubi celſa manet mirabilis ara nitoris,
In cuius medio regia Virgo ſedet;
Et puerum nitidis formoſum geſtat in ulnis
Divina ſpetie quem radiare vides.
Tunc quoque vox venit caeli de cardine dicens:
Haec eſt venturi nobilis ara Dei.
Quem pater Auguſtus caſta ſuadente Sibylla
Pronus adoravit, ſeque coli renuit.
Et pariter domini cognomen reſpuit idem,
Martia victori quod ſibi Roma dabat.
Sed poſtquam ſumma Tarpeii montis in arce
Ante dicata Iovi corruit alta domus
Hunc devota locum conſtruxit turba Mariae,
Quae recte Caeli dicier ara poteſt.
Pro cuius merito Dominus peccata remittit
Fitque minor laeſi numinis ira ſui.

Viſio Mirabilis.

Nam fuit hac ipſa vir quondam ſanctus in urbe
Qui dum pro populo funderet ultro preces.
Vidit in aerea Chriſtum regione morari,
Et tria forte ſua tela tenere manu
Ex quo dum peteret caeli Regina, cur illis
Sic foret armatus dicere, coepit ei.
His volo nunc iaculis homines delere nocentes
Me ſine iam penitus perdere, mater, eos.

In-

Infectos vitiis video quos omnibus eſſe,
Et nova praeteritis accumulare malis.
Nam quoties terras caeli de culmine cerno
Perturbant oculos impia facta meos.
Deſine, cara, meo, genitrix, obſtare rigori,
Emollire tua quem pietate ſoles.
Eſt mihi mortales ſententia tollere cordi,
An mala ſic patiar ſemper ubique geri.

Verba Mariae ad Chriſtum.

Inde videbatur facili ſermone Maria
Supplice cum vultu talia virgo loqui.
Sint quaecumque refers, quamvis certiſſima, nate
Et nimis ante diu ſingula nota mihi.
Non tamen idcirco debes, aequiſſime iudex
Ocius humanum perdere velle genus.
Cum valeat pravos etiam deponere mores
Rurſus, & innocui ſumere callis iter.
Quo duo monſtrabunt venturi lumina ſecli
Dogmate fulgentes, & probitate viri.
Ordinibus qui laeta dabant primordia ſanctis,
Ut tua vera fides tutior eſſe queat.
Et ſua mirificis firmabunt dogmata ſignis
Factis aequantes ſplendida verba probis.
Sic ait, & tandem mater venerabilis ambos
Tunc coram domino protulit ipſa patres.

Digitized by Google

De Sanctis Patribus Dominico, & Franciſco.

Alter Dominicus, Franciſcus dicitur alter,
Diſſimiles habitu, religione pares.
Primus ab occiduis rutilans velut Heſperus oris
Lumine doctrinae claruit ante ſacrae.
Lucifer ex Itala veniens regione ſecundus
Ordinis eximii conditor inde fuit.
In quo ſe vocitant magni virtute Minores,
Quale prius nomen praebuit auctor eis.
Cuius poſteritas, tanti veſtigia patris
Recta ſequens, alta Matris in aede manet.
Quae ſicut illuſtri pictura pollet ad intra,
Marmoreis gradibus ſic nitet illa foris.
Sed magis ornat eam placabilis ara Mariae,
Quae proprio Dominum flectere iure poteſt.
Ne mala retribuat nobis quaecumque meremur,
Ut miranda ſatis viſio dicta probat.
Nam diris ſubito proiectis arbiter haſtis
Continuit rigidam matre rogante manum.

Sancta Maria trans Tiberim.

Pluribus exemplis clementia Virginis huius
Magna patet, ſed quis promere cuncta valet?
Multa quidem ſileo memoratu digna, ſed illud
Nobile prodigium quis reticere queat?
Quod fore portendit plenam pietate Mariam.
Dum prolem ſummi gigneret illa patris

Fons

Fons olei quando Romana erupit in urbe,
Ut vetus illa domus Tranſtiberina docet.
Unde fluens rivus flavis permiſſus arenis
Vicini lapides reddidit amnis aquas.
Eſt ubi nunc aedes Reginae condita caeli,
Unde ſalutaris prodiit ante liquor.
Singula depulſis qui ſanat vulnera poenis,
Nec ſinit humanum morte perire genus.
Ut patuit quando revolutis pluribus annis
Invaſit Romam pernicioſa lues.

De peſte pulſa Romae meritis
B. Mariae.

Qua fere non alio gravior ſub tempore peſtis
Accidit, ut doctor certius ille refert
Gregorius, recto praefulgens dogmate, qui tunc
Paſtor erat ſanctae, praeſul & Eccleſiae,
Ille perire dolens dira tot clade fideles
Divinae ſtatuit poſcere matris opem;
Mitior ut dominus fieret placatus ab illa,
Impetrare ſua quae prece cuncta ſolet.
Cuius & inſignem clero comitante figuram
Ante tulit ſtudio plebe ſequente pari.
Et totam ceris luſtrans fulgentibus urbem
Ignoſcat populo poſtulat ultro ſuo.
Accidit inde brevi res haec memorabilis una
Virginis in laudem non reticenda mihi.
Tunc radios Phoebi celabat pallida nubes,
Et denſis aer tectus erat nebulis.

Un-

Digitized by Google

Unde videbatur, ceu ſaevis icta ſagittis,
Saepe repentino funere vita rapi.
Cuncta ſed illa cito genitricis imago reſolvit
Ut tepidi Boreas nubila craſſa Noti.
A facie cuius fugiebat tetra caligo,
Cum foret a tergo purior ipſa dies.
Sic prece Gregorii, merito ſic Virginis almae,
Peſtis abit placidi munere pulſa Dei.
Contigit inde gravi ſublata clade Quirites
Incolumes aura proſperiore frui.
Hinc tanti memores percepti muneris illi
Virginis effigiem poſt coluere magis.
Quae modo Pontificis Sixti ſervatur in ara
Virginibus cuſtos, & comes illa, ſacris.

Sancta Maria Maior Romae.

Altera cui maior tam re, quam nomine ſedes
Eſt data, quae primum ſervat in urbe locum.
Inter templa ſuo quae ſunt in bonore dicata
Ut ſatis annalis pagina priſca notat.
Quae ſibi patritia genitum de ſtirpe Iohannem
Adſert hanc amplam conſtituiſſe domum.
Ille quidem tantae matris ſuccenſus amore
Optabat magnum pendere munus ei.
Hinc ſua cum geminis attollens brachia palmis
Miti caeleſtem voce precatur heram.
Ut ſibi quid gratum valeat perſolvere certis
Inviolata velit prodere Virgo notis.
Cui ſemel adparens media ſub nocte Maria
Sidereo vultu talia verba dedit.

Si

Si tua rite cupis compleri vota Iohannes,
Templum ſub proprio nomine conde meo.
In media poſitum collis ſtatione ſalubris,
Quem pura ſpargam deſuper ipſa nive
Menſe ſub aeſtivo valeas ubi ponere templum,
Utile Romanis quod bene rebus erit.
Publica cum noſtro fuerit res tuta favore
Totaque praeſidio patria fulta meo.
Tu quoque caeleſti mecum manſurus in aula
Percipies operis praemia digna tui.
Quod bene compones impenſis dives opimis
Auxiliante ſacro Praeſule Liberio; (ambos
Cui ſimul hoc referam, quo res tam digna per
Sub meliore queat conditione geri?
Haec ubi depromſit multo cum lumine Virgo
Atria Pontificis protinus alta petit.
Et quae patritio praedixerat illa fideli
Replicat, & tandem mater in aſtra redit.
Reſponſis cuius moniti communiter ambo
Illico de propriis exſiluere toris.
Ac multum ſuper his ultro citroque locuti
Conſtituere ſimul montis adire locum.
Area cuius erat niveo perfuſa nitore,
Ut ſigno genitrix protulit alma dato.
Undique nam collis nonis ſextilibus albet
Frigida ſub calido terra leone riget. (dos
Convocat inde bonus Clerum cum plebe Sacer-
Et de ſublimi ſede profatur ita,
Cernitis, o Cives, montem candore nivali
Temporis inſolita praeradiare vice.

Quod

Quod non eventu fortunae contigit ullo,
Sed divae Matris nos miſerantis ope.
Quae fieri templum ſibi vertice quaerit in iſto,
In medio noſtri ſic habitare volens.
Ut Romam iuſta valeat ratione tueri
Facta velut patriae civis & ipſa novae.
Eruat a variis quam clemens Diva periclis,
Et foveat dextro numine ſemper eam.
Sic Regina poli proprio nunc poſtulat ore,
Lucidior Phoebo, candidiorque nive.
Quam bene pro ſigno ſtatuendae praebuit aedis,
Ne ſit ab adſpectu diſcolor illa ſuo.
Condere cui templum pretio debemus & arte
Magnificum; celſo quod petit ipſa iugo.
Unde ſimul nobis auram ſpirare ſalubrem,
Et mala de populo tollere cuncta queat.
Si nova cum grandi ſumtu iam templa fuere
Nuper Apoſtolicis edita Principibus.
Ut ſervare ſuo valeant numinine Romam
Reddentes meritis omnia tuta ſuis.
Quam mage nos caeli Dominae ſacrare potenti
Condecet inſignem religione domum.
In qua culta pie toti mox proderit urbi,
Et patriae vero nomine mater erit.
Quod nulli priſco mulieri contigit aevo,
Ut ſeries acti temporis ipſa docet.
Incipit ergo bonus foſſam producere Praeſul,
Undique per gyrum nix ubi pura iacet.
Inde ſacerdotes veniunt comitante ſenatu,
Multaque poſtremo millia plebis eunt.

Et

Et quaecumque putant operi conformia tanto
Cuncta ſuis humeris ferre libenter avent.
Pars duros ſilices, pars fortia robora defert,
Egerit hic ſcrobes, diſſipat ille nives.
Omnes patricius certat ſuperare Iohannes,
Dum partas longo tempore fundit opes.
Aucta quibus tandem celeberrima conſtitit aedes
Sub titulo matris rite dicata Deae.
Cuius & hic puri pars lactis dicitur eſſe,
Nec non Virgineae portio digna comae;
Et veneranda ſui capitis velamina ſancti,
Exſtant, & nitidae linea fruſta togae.
Grataque praeſepis Domini fragmenta ferun-
Cum multis aliis condita reliquiis. (tur,
Quas hic Pontifices olim poſuere ſupremi,
Ut domus haec longe ſanctior inde foret.

De corpore Sancti Hieronymi.

Quae licet ornatu late praefulgeat omni,
Corpore Hieronymi plus tamen illa nitet;
Unicus interpres triplici ſermone peritus
Qui fuit, & fidei magna columna piae.
Dum prior in noſtram divina volumina linguam
Vertit ab Ebraeo codice ducta ſacro.
Quamvis de Graecis tunc exemplaribus illa
Facta per auctores ante Latina forent.
Quae decies ſeptem Phario ſub rege merentes
Inſignes olim compoſuere viri.
Editio quorum cum iam vitiata fuiſſet,
Haec per Hieronymum condita rite fuit.
Quam

Quam non de Graiis voluit traducere libris,
Ne pereret dubiam forſitan illa fidem.
Pura ſed Ebraeae veniens ab origine linguae
Eccleſiis Chriſti dogmata certa daret.
Inde ſalutifera praepollens arte docendi
Luxit in eois ut, iubar, ille plagis
Cum pater heſperio tunc Auguſtinus in orbe
Semina doctrinae ſpargeret ampla ſuae;
Doctor acutus erat ſimul & facundus uterque,
Certantes alti viribus ingenii.
Sancta quibus claro ſcriptura niteſcere ſenſu
Coepit ſub veteri cortice tecta rudi.
At ſenior Betleem pater hic verſatus in urbe
Manſit honorati captus amore loci.
Sedit ubi coelebs longae per tempora vitae
Cui ſopor exilis, victus & aſper erat.
Inde labore gravi pariter confectus & aevo
Funere felici lumina clauſit ibi.
Inter amaena iacens pueri cunabula Chriſti,
Tam celebri tumulo conveniente ſibi.
Unde favente Deo Romanam vectus ad urbem
Conditus in magna Virginis aede manet.
Omnibus in libris cuius praeconia dixit,
Splendida cum vitae ſcriberet acta ſuae.
Sed quia ſub plana loculi tellure puſilli
Immaculata ſui corporis oſſa latent.
Praeſul Cardineo rutilans Guilielmus honore,
Oſtia cui titulum dant Tiberina ſacrum.
Ornamenta ſuo ſtatuit maiora ſepulchro
Addere, quo fieret pulchrior iſte locus.

Et

Et nova Doctoris ſic gloria creſceret almi
Sumtibus & donis amplificata ſuis.
Nam ſuper hanc humilem niveo de marmore
Optimus erexit nobile praeſul opus; (tumbam
Nunc ubi conſpicuis praefulgens ara figuris
Adparet docili ſic fabricata manu.
Ut domus haec poſſit ſpecioſior inde videri
Inclita magnanimi munere facta viri.
Quamvis pictura ſit adhuc ornata priori,
Ars cuius periit tam pretioſa diu.
Sic igitur celebri pollens domus alta paratu
AEquat menſuram nominis iſta ſui.
Quamvis non deſint hac aedes urbe minores,
In quibus alma Dei praeſidet ipſa parens.
Magnum iure tenens, & clarum nomen in illis
Audit ubi populi ſupplicis ora ſui.
Sed quoniam paucis nequeo deſcribere metris
Quot ſibi Romani conſtituere loca.
Grandia cum parvis omittens templa ſacellis
Italiae reliquas viſere pergo domos.
Quas aditu luſtrare ſolet plebs magna frequenti
Annua perſolvens, & pia vota ſibi.

Sancta Maria de Angelis apud Aſſiſium.

Inter eas vero quas gens devota per orbem
Ingenti ſtudio ſemper adire ſolet,
Nobilis angelicae domus eſt constructa Mariae,
Quae bene tam claro nomine digna fuit.
Nam

Nam Franciſcus ibi ſancta cum prole moratus
Floruit Angelicis moribus ille pater.
Accenſum noſtri quem Salvatoris amore
Seraphicum Dantes rite poeta vocat.
Natus in Aſſiſio celſa feliciter urbe
Sedit in hac humili Virginis aede diu.
Mons cui vicinus Phoebum precludit ab ortu,
Auget ab occaſu nobilis illa diem.
Urbs Etruſca nitens gemino Peruſina decore,
Interpres legum, fortis ad arma ſimul.

S. Herculanus.

Hanc Herculanus nunc clade tuetur ab omni,
Optimus Antiſtes cum foret ante ſibi.

S. Floridus.

Cujus diſcipulus Tiferni moenia ſervat,
Floridus inſignis paſtor & ipſe gregis.

S. Margarita.

Margarita ſimul meritis hunc protegit amplis
Integra cum toto corpore virgo manens.

S. Ubaldus.

Claſſius Arctois oriens de collibus amnis
In quibus Ubaldi praeſulis oſſa iacent.
Hic latos curvo decurrit tramite campos
Et prope maiores Tibridis intrat aquas.
Parte alia qua Sol medium contingit Olympum
Lata patet tepidis vallis aperta Notis.

Pri-

Digitized by Google

Praedita frugiferis tellus & pinguibus arvis,
Oppida cum multis urbibus iſta tenet.
Quam magis inſignem ſanctorum corpora pa-
Oſtendunt propriis condita rite locis. (trum
Reliquiae quorum multis ſub caſibus illam
Saepius a ſaevis eripuere malis.
Praeſulibus ſanctis, eremique referta colonis,
Spoletina manet patria fulta ſuis.
Omnes hi pulcra genitricis in aede locati
Lucida virtutum ſigna dedere viri.

B. Iacobus Mevenas.

Corpore ſed Iacobi Mevenia gaudet alumni,
Integra cuius ibi membra ſepulta cubant.
Dominici praeclara ſequens exempla parentis;
Iſte fuit patrii gloria vera ſoli
Cuius in hac terra Regis pro laude ſuperni
Oſſa virent ſignis arida ſaepe novis.

S. Felicianus.

Urbem Fulgineam tutatur Felicianus
Martyr cum ſociis pluribus ipſe Dei.

F. Thomaſuccius.

Pauper in exigua vir Thomaſuccius arca
Hanc pace continua protegit ille ſimul.
Mens erat arcani cui praeſcia ſaepe futuri;
Et ſimplex omni crimine vita carens.

F· Iacobonus.

S. Fortunatus.

Cui fere perſimilis Iacobonus in arce Tuderti
Cum Fortunato Praeſule rite iacet.
Hic humilis, patiens, habitu ſub paupere laetus
Mellifluo dulces edidit ore notas.
Ex quibus adparet quanto nitiſſimus ille
Flagrarit Domini ſemper amore Ieſu.

S. Franciſcus.

Pluribus haec aliis Sanctorum freta ſepulchris
Patria Franciſci tutior exſtat ope.
Cuius in Aſſiſio ſita ſunt ſolemniter oſſa
In celebri patrio more ſepulta loco.

S. Clara.

Hic quoque virgo Dei tam re, quam nomine Clara
Non procul a tanto condita patre manet.
Amplectenda ſacri dedit haec rudimenta pudoris,
Qua duce poſt Chriſtum maxima turba venit.
Nec minus illa ſuae ſequitur veſtigia matris
Gratia cuius in hac floret amaena domo.
Ad quam turba coit ſextilibus ultro Kalendis
Ut deponat onus criminis omne ſui.

In-

Indulgentia Aſſiſiana.

Et levior redeat placato numine Chriſti
Ocius ad patrios permeat unde lares.
Accedit longum peregrinis agmen ab oris,
Et de vicino magna caterva ſolo.
Cum Tuſcis Ligures, & cum Picentibus Umbri
Quique colunt Itali litus utrumque maris.
Et reliqui coeunt alacri ſub corde fideles
Ut ferias valeant hic celebrare pias.
Cum venia culpae quibus indulgentia poenae
Fertur in hac celebri Virginis aede dari.
Ac veluti Romam iubilei tempore pergens
Infinita ſolet gens operire vias:
Sic bona procedens ad plenum turba piamen
Omnia cum celſis occupat ima locis.
Subſtinet & nimio ſolis fervore peruri,
Nec longae renuit taedia ferre viae.
Sic igitur feriis tandem feliciter actis
Letus abit propriam ſexus uterque domum.

Indulgentia Peruſina.

Et prope Dominici Peruſinam tendit ad aram
Ut referat veniam quilibet inde parem.
Hic ego dimittens munitam turribus urbem
Dum loca Traſimeni permeo plana lacus.

De Sancta Agnete Moniali Politiana .

Intueor montis faſtigia Politiani
Cuius ad alta poli ſidera tendit apex .
In quo ſancta Dei monialis permanet Agnes,
Numquam poſt obitum Virgo ſepulta ſuum .
Sed tamquam vivens celebri requieſcit in aula
Integra cum membris omnibus illa manens .
Unica de multis Sanctorum millibus Agnes
Hoc habet eximium Politiana decus ,
Quod non communi tegitur de more ſepulcro
Dominici ſoboles religioſa patris .
Cui ſemel oranti media ſub nocte Maria
Cum puero genitrix adſtitit alma Ieſu .
Cuius erat facies adeo formoſa , quod illum
Optavit proprio virgo fovere ſinu .
Quem pia mox avidae porrexit Diva ſorori
In gremio puerum virginis ultro locans .
Mox illum geminis Agnes complexa lacertis
Detinet in blando molliter ipſa genu .
Cumque diu pueri vultu frueretur amaeno
Dulcia dans roſeis oſcula ſaepe genis ,
Redde mihi natum, Genitrix ſanctiſſima dixit ;
Sed cum differret reddere pignus ei ;
Tollere vi tentat quem tradere Virgo recuſat,
Et tenet ipſa pedes dum trahit illa manus .
In medio ſtabat pretium certaminis infans
Adpenſum collo forte monile gerens .

Gem-

Gemmis contextum mira fulgentibus arte,
De quo pendebat crux pretioſa nimis. (xit,
Quam ſoror adprendens tanto conamine tra-
Ruperit ut pulchrae ſerica fila ligae;
Nexa quibus fuerat miri crux illa nitoris,
Repperit in manibus quam ſoror inde ſuis.
Mater enim Domini repetens caeleſtia regna
Praecipuum donum tale reliquit ei.
At ſoror amiſſo duplici ſolamine triſtis
Redditur inſigni munere laeta crucis.
Inter reliquias quae nunc ſervatur ibidem,
Fama ſit ut tantae certior ipſa rei.
Annua lux aderat mundo celeberrima toti,
Qua regina fuit facta Maria poli.
Intrant Eccleſiam reliquae de more ſorores,
Ut laudes tantae Virginis ore canant.
Sed prius Agnetis nigrum candeſcere velum
Totum cernentes obſtupuere nimis.
Effigiem nitidae retinebat manna pruinae,
Quod ſuper illius fuderat ipſa caput.
Ut duplici ſigno coeli Regina probaret
Agnes grata ſibi quam foret agna Dei.
Cuius vita fuit portentis inclita magnis,
Et mors indiciis ſic patefacta novis.

Obitus mirabilis
Sanctae Agnetis Politianae

Nam cum ſponſa Dei mortali carne ſoluta
Libera caeleſtem ſcanderet iſta torum.

Omnes infantes tunc urbis Politianae
Coeperunt illa nocte vocare patres.
Dicentes, obiit nunc Agnes, pergite cives
Exſequias Sanctae mox celebrare novae.
Saepius hac moniti repetita voce parentes
Se mox de thalamis proripuere foras.
Dumque ſimul referunt natorum verba ſuorum,
Ecce puellarum longa caterva ruit.
Secum multa ferens domibus ſublata paternis,
Ut cerae valeant inde parare faces.
Cum quibus Agneti perſolvere iuſta ſorori,
Et celebrare pari funus honore queant.
Nec minor inſtinctu ſimili commota repente
Turba per externos ruſtica venit agros.
Quos nebuloſa palus limoſis irrigat undis,
Arni quae puras inficit amnis aquas.
Talia dum cives alta ſpeculantur ab arce,
Advertunt ſignum deſuper eſſe datum.
Quanta ſit ut pateat monialis gratia Sanctae,
Quam migraſſe doli neſcia turba refert.
Ocius inde ſimul vicinam moenibus aedem
Unanimi voto femina virque petunt.
Tunc ubi Virgineum ſpirabat corpus odorem,
Qualem mixta roſis lilia ferre ſolent.
Omnes ergo ſuis figentes oſcula membris
Virginis ante ſacros procubuere pedes.
Ac velut a ſancta poſcunt muliere iuvari,
Et meritis eius proſperitate frui.
Sed cum fragranti nardo redolentior eſſet,
Signa nec infecti corporis ulla daret.

Non

Non erat obſcuro ſoror haec celanda ſepulcro
Agnes lux patriae Politiana ſuae.
Cui bene pro tumulo templum ſtruxere fideles
Nunc ubi rite colunt, & venerantur eam.
Cuius ab excelſa deſcendens protinus aede
Divinae ſtatui Matris obire loca;
Quae bene Tyrrhenis late celebrantur in oris,
Quaeque frequens populi turba fidelis adit.
De quorum numero domus eſt ſpectabilis una
A Florentina non procul urbe ſita.

AEdes Sanctae Mariae Primetae.

Haec Primeta ſuo vulgari nomine dicta
Virginis antiquam continet effigiem.
Quam ſuper indomitos plauſtrum vexiſſe iuvencos
Incola tam ſancti fert pia turba loci.
In quo Reginae colitur coeleſtis imago
Maxima ſub noſtro tempore ſigna gerens.
Hic ego gentili fanum de more dicatum
Numinibus fictis ante fuiſſe reor.
Ut ſimulacra monent variis conflata metallis
Nuper in hoc celebri multa reperta ſolo.
Allius hanc ornare volens Antonius aedem,
Eximia pollens religione pater,
Dum parat iniqui fontem renovare lavacri,
Unde capit vitreas pomifer ortus aquas.
Comperit e ſolido fabricatas aere figuras
Artis, & antiquae traditionis opus.

Pluraque deprendit culturae ſigna profanae
Quae paucis nequeo promere verſiculis.
Hic latet enormis ſpecies horrenda colubri,
Qualem cernebant ſaepius idolatrae;
Olim ſacrilego ritu cum forte litantes
Offerrent falſo munera vera Iovi.
Et quae delubris ſolet eſſe propinqua vetuſtis
Hic oritur nitidae venula ſemper aquae.
Qua ſe purgabant cultores ante Deorum
Ut ſic eſſet eis hoſtia grata magis.
Sic veteres ſtatuae, fons perpes, monſtra, ruinae,
Dis conſecrati ſint monimenta loci
In quo vota prius ſolvebant ſaepe coloni,
Quam decreta forent legis aperta novae.
Quam nobis coeli veniens a cardine Chriſtus
Attulit in terris virgine matre ſatus.
Cuius adorari debet reverenter imago,
Quae mage par formae creditur eſſe ſuae.
Qualis ſaepe mihi ſolet haec antiqua videri,
Deſcriptam fida quam reor eſſe manu.
Cum minus hanc poſſet pictor variare ſub illo
Tempore, quo fuerat multiplicata parum.
Nota quidem templi non eſt praeſentis origo,
Ipſa nec eſt uſu picta figura novo.
Nam cum prole ſua noſtro depingier aevo
Virgo Dei genitrix immaculata ſolet;
Aut alio quovis coetu ſociata decenti,
Numquam ſola manet Matris imago Dei.

Sed

Sed conſorte carens per ſe venerabilis iſta
Effigies veteri condita more fuit.
Fingere ſanctorum quando ſimulacra fideles
Coeperunt aucta religione Dei. (motis
Tunc quoque Diis falſis procul hac a ſede re-
Obtinuit vacuum ſancta figura locum.
Nam fidei fervore calens antiquior aetas
Hic illam poſuit, quam nova rite colit.
Semper opima ferens inſigni dona figurae,
Quae bene ſupplicibus propitiata ſuis
Hanc omnem patriam firmat virtute potenti,
Servat & a cunctis cladibus illa malis.
Nam quotiens nimio tellus ardore peruſta
Influxu calidi ſideris imbre caret.
Vel ſummo noſtris offenſo Numine culpis
Creſcere nec ſegetes longa ſerena ſinunt.
Implorata Dei Genitrix ſub imagine tali
Amiſſas longo tempore reddit aquas.
At ſi maiores Euro ſpirante procellas
Surgere contingat quam patiatur humus.
Aera dum nimbis Orion complet opacis,
Vel ſolito ſtillat longius urna poli.
Nec manet agricolis anni ſpes ulla futuri,
Cum nequeant terrae ſemina forte dari.
Effigies circum ſolemniter acta Mariae
Flante refert nitidos haec aquilone dies.
Urbs vario quotiens agitur Florentia motu
Bello preſſa foris, ſeditione domi.
Si nocitura graves inducant aethera morbos,
Et vitae praedo letifer annus eat.

Aut

Aut alio pendente malo diſcrimine tota
Publica ſi fuerit res agitata metu.
Tunc pariter longa cives aetate probatam
Divinae poſcunt mox genitricis opem.
Quam praeſtare ſolet propria cum ſemper ab aede
Talis in hanc urbem fertur imago ſua.
Quando totus eam ſancto cum Praeſule clerus
Accipit, & digna religione colit.
Mox una veniunt, qui praeſunt artibus, omnes,
Tota manus procerum, tota ſenatus adeſt.
Succedunt urbis cuſtodes protinus octo
Inde novem coeunt cum ditione pari.
In medio quorum vexillifer eminet Heros
His collegarum proximus ordo comes.
Hinc varia plures ornati veſte miniſtri
Illorum cingunt ſemper utrumque latus.
Ergo Magiſtratus ſic pergunt ordine cuncti,
Quos celebri ſequitur plurima turba pede;
Pars cuius properat ceris inſtructa coruſcis
Pars dulci laudes concinit ore ſuas;
Hic nova contribuit Reginae pallia coeli,
Hic addit donis aurea vela datis.
Denique iucundo procedunt agmina plauſu
Millia tot lata vix capiente via
Incipit inde tubis reſonantibus ipſa canoris
Alma triumphali more figura vehi.
Et tandem pleno populi delata favore
In media templi ponitur aede ſui.
Quae merito Floris patrio de nomine dicta
Praecellit reliquas nobilitate domos.

Mox

Mox ubi divinis rebus cum laude peractis
Haec eadem clero ſe referente pio ;
Muneribus cumulata novis opulentior inde
Ad proprium rurſus ducitur ipſa locum.
Quam Sacra marmoreis nuper praeſepta columnis
Ante dicata ſibi ſuſcipit ara vetus .
Sed melius munire volens Antonius illam
Ut cum plebe ſimul tutior ipſe foret .
Dum Rex Aragonum populos Alphonſus Etruſcos
Terreret magno nomine ſaepe ſuo .
Ut validam firmis precinxit turribus arcem
Aſpera ne valeant bella nocere ſibi .
Quae licet humano videatur robore fulta
Praeſulis eiuſdem ſumtibus aucta probi .
Eſt tamen illa magis caeleſti numine freta,
Ut certa produnt ſigna relata fide .
Ex quibus Angelicas reor hic habitare cohortes;
Tangere ne poſſit quis violenter eam .
Cum ſit theſauro longe pretioſior omni ,
Adferat & plebi commoda multa ſuae .
Dum virtute pari pluvias moderatur,& aeſtus,
Nubibus & ventis imperat illa ſimul . (ſtar
Et mala quaeque fugans ſtellae fulgentis ad in-
Optata populum proſperitate beat .
Inde nec effigies Marſi famoſa Loreti ,
Aſſiſique nec eſt anteferenda ſibi .
Fama per Auſonias cuius celeberrima partes,
Creſcit portentis dum micat ipſa novis .

De

De qua plura licet miracula dicere poſſem,
Sunt tamen illa modo praetereunda mihi.
Templa nec Etruſcas referam conſtructa per ur-
Ne breve prolixo carmine creſcat opus. (bes,
Non loquar Alpheae templum mirabile Piſae,
Nec geminas aedes quas Sena fecit ei.
Quarum prima ſitu toti praeponitur orbi,
Clerus ubi tantae cantica promit herae.
Suſcipit infantes non certo patre creatos,
Scalae nomen habens, altera magna domus.
Sub cuius titulo poſitas licet ipſe minores
Eccleſias nolim commemorare ſuas;

De Zona Pratenſi Beatae Mariae.

Non tamen omittam pretioſam dicere Zonam,
Inclita Pratenſis quam modo terra tenet.
Diſcipulo Chriſti quae quondam tradita Tho-
Dicitur a diva Matre petente polum. (mae
Cui bene de ſuperis illam dimiſit, ut eſſet
Adſcenſus miri certior ille ſui.
Quam vice praecipui ſuſcepit muneris idem,
Et tenuit ſancta donec in urbe fuit.
Sed poſt aeternae ſparſurus ſemina vitae
Aurorae longum pergere iuſſus iter,
Ut novus extremos ambiret lucifer Indos,
Et ſimul Eoae plurima regna plagae,
Virgineam fido Zonam conceſſit amico,
Penes quem longo tempore manſit ibi.

Hic

Hic illam nato moriens, natuſque nepoti
Tradidit, aſt heres ultimus ille fuit,
Qui bonus in ſancta degens tellure Sacerdos,
Subdita iam regi quae Babylonis erat,
Eccleſiam Chriſti illa tempeſtate regebat
Uxorem Graiae foedere legis habens.
De qua ſuſcepit mirae virtutis alumnam,
Nomine quae iuſto dicta Maria fuit.
Cum bene compoſitis floreret moribus illa
Inſignis forma, ſed probitate magis.
Tunc Italus Michael, Pratenſis origine, quidam
Ieruſalem venit ſolvere vota Deo.
Sanctorum miro qui captus amore locorum
Longas Davitica traxit in urbe moras.
Inde Sacerdotis grata verſatus in aede
Coniugium natae poſtulat ultro ſuae.
Adnuit hic dictis, & tamdem ſplendida vultu
Virgo ſibi iuſto iungitur illa toro.
Legitimis vero celebratis ordine taedis,
Adloquitur generum ſic ſocer ille ſuum:
Quamvis non aequam valeam perſolvere dotem,
Nec dignam thalamis, vir generoſe, tuis.
Attamen exiguae magnum ſuperaddere doti
Hoc ſtatui donum, quod modo trado tibi.
Protulit inde ſacro tectam velamine Zonam
Virginis, & matris quae fuit ante Dei.
Cuius pura ſimul praecordia cinxit, & illud
Diva quod in caſto ventre Maria tulit.
Chriſtum dico Ieſum, quem tellus non capit
Nec valet immenſi cingere zona poli. (omnis,

Con-

Contulit hanc Thomas noſtris maioribus, inquit,
Qui Domini tetigit ſtigmata vera ſui.
Cuius amore volens partes Orientis obire
Hanc Zonam noſtro ſponte reliquit avo
Quam bene ſervatam longis conſtanter ab annis
Nunc tibi pro ſponſa largior ecce nova?
Dixerat; & iuvenis donum venerabile ſumens
Talia ſic laeto reddidit ore ſibi.
Dos erit iſta mihi, quid enim pretioſius illa
Eſſe poteſt Domini quam tulit alma parens?
Hanc ſatis eſſe reor pro qua tibi dona remitto,
Quae mihi coniugii iure daturus eras.
Semper ego patriis illam venerabor in oris
Cum laribus fuero redditus ipſe meis.
Urbs mea quae Pratum cenſetur nomine Tuſco,
Inter aprica prius condita prata fuit.
Moenibus haec altis, & flumine cincta ſalubri,
In medio pulcri floret amoena ſoli.
Impolluta fides ubi permanet optima Chriſti,
Et colitur ſummo Mater honore Dei.
Ad quam ſi redeam ſponſa comitante novella,
Denique cum tanto munere ſoſpes ego.
Semper erit noſtri ſocialis pignus amoris
Zona haec, & patriae digna corona meae.
Quae nos & totam Pratenſem muniet urbem
Praeſidio cingens moenia noſtra ſuo.
Pro qua condignas nequeo perſolvere grates
Cum res haec auro ſit pretioſa magis.
Pluraque ſic grato Michael ſermone locutus
Accepit ſtrophii tradita dona ſacri.

Sed poſt perfectis ſolemnibus ordine votis
Ad patrios ſtatuens iam remeare focos;
Coniugis & Zonae duplici cum munere naves
Conſcendit ſocero collacrimante pio.
Cuius ab amplexu diſcedens liber in altum
Vela dedit placido ſe revehente mari.
Aura flante levi, clavumque regente Maria,
Evaſit tumidi taedia longa freti.
Incolumiſque domum cara cum coniuge venit
Zonae dona ferens inclita Virgineae.
Sarcophago clauſam quam multis ille diebus
Aucta ſervavit proſperitate ſibi.
Sed poſt admonitus ſignis perſaepe tremendis
Praepoſito magnae praebuit Eccleſiae.
Sub Stephani titulo Protomartyris ante dicata,
Quae fuit & meritis amplificata ſuis.
Hanc cum forte minus reverenter & ille teneret
Signis terreri coepit & ipſe novis.
Nam velut exortis ſubita formidine flammis
Nocte videbat ibi praeradiare faces.
Tunc ubi parva fuit mirabilis arcula Zonae,
Viſcera quae Matris cinxerat ante piae.
Inde novum veteri conſtruxit in aede ſacellum,
In cuius medio nobilis ara fuit.
Mox ibi tunc illam populo ſpectante recluſit,
In quo iam longo tempore clauſa manet.
Et genus omne mali tamquam medicina ſalu-
Effugat in celebri condita rite loco. (bris
Saepius inſano nimium correpta furore
Purgat ab immundis corpora daemoniis.

Un-

Unde per illius virtutem credere iuſſi
Hanc non ambigue Virginis eſſe ferunt.
Quis memorare queat quotiens parientibus illa
Attulit optatam convenienter opem.
Vimque ſuam Zonis impendere dicitur illis
Quas iuxta poſitas tangere ſaepe ſolet.(mnes,
Harum ingens numerus partes defertur in o-
Chriſtus ubi colitur cum Genitrice pia.
Cingitur his mulier duro ſub partus agone
Salva ſit ut proles cum pariente ſimul.
Hinc nova florigerae Pratenſis gloria terrae
Coepit, & acceſſu temporis aucta viret.

De feriis Pratenſibus.

Illo namque die quo miri ſtella decoris
Orta fuit mundo, mater amaena Dei:
Haec eadem populo monſtratur Zona fideli
Cuius ad adſpectum plurima turba coit.
Quas rigat Eridanus,quas Tibridis abluit un-
Et quas Tyrrhenae procreat ora plagae.(da,
Huc omnes longo procedunt agmine gentes
Annua ſub feriis ſolvere vota ſacris.
Sed loca dum multo complentur ſingula coetu,
Area quem magni vix capit ampla fori.
Primus ad altare pulcra cum veſte Sacerdos
Zonam fert gemina protinus inde manu.
Proſequitur multo niveus cum lumine clerus,
Cumque magiſtratu praetor & ipſe venit.
Cum clangore tubae, redolenti turis odore,
Itur in excelſum non ſine laude locum.

Quo

Quo ter procedens per gyrum, terque revertens
Semper cum ſtrophio presbyter ille ſacer
Ter foris adſtanti populo benedicit, & ille
Pro tanto grates munere laetus agit.
Redditur inde ſuae Zona haec ſolemniter arae,
Qua nihil Etruriae pulchrius ora tenet.
Denique ſic feriis patrio de more ſolutis
Turba frequens propriam dum redit ipſa domum,
Vocibus altiſonis ſanctae praeconia Zonae
Praedicat, & laudes Virginis ore canit.

Finis Tertii Libri.

F. DOMINICI IOANNIS
THEOLOGI FLORENTINI
ORDINIS PRAEDICATORUM

Initium Quarti Libri Theotocon; de Baſilicis Florentinis eidem Divae Genitrici conſecratis.

****

De Origine Urbis Florentiae.

QUam mihi divinae redeunti Matris ab ara
Verſibus illa novis templa referre libet.
Quae ſibi magnifico poſuit Florentia ſumtu
Dives in Etruſca condita rite plaga.
Victores orbis quam tunc poſuere Quirites
Preſtantes alta nobilitate viri.
Sub duce cum Sylla ſocialis praemia belli
De victis Feſulis haec tenuere loca.
Inter amaena prius florentis gramina campi
Munio quem torrens, Arnus & ipſe rigat.
Hic Apenninis oriens de fontibus amnis
Ultimus antiquae terminus urbis erat.
Filia quando brevi creſcens Florentia Romae
Aequavit proprii nominis ipſa decus.

Nam

Nam pollens opibus ſimul, & victricibus armis,
Clara domi ſemper militiaeque fuit.
AEmula Romanae quoniam virtutis & heres
Mitibus indulgens colla ſuperba premit.
Libertate fruens late dominatur, & urbes
Haec alias aequa ſub ditione tenet:
Gloria iam cuius cum toti nota ſit orbi
Non eget ornatu carminis ampla mei.
Quamvis multa queam memoratu digna referre.
Fulgeat omnigenis laudibus illa quoque.
Et licet exterius miro ſit praedita cultu,
Attamen ingeniis plus valet ipſa probis.
Dum foecunda parit ſapientes mater alumnos
Splendoris multum qui retulere ſibi.

Dantes, & F. Petrarcha Poetae.

Hos inter Dantes ſimul, & Petrarcha, poetae
Præfulgent libris auctor uterque ſuis.
Qui Florentinae merito clariſſima gentis
Lumina cenſentur ſemper honore pari.
Quamvis non deſint belli paciſque magiſtri
Tollentes patriae nomen ad aſtra ſuae.
Civilis vitae quae cultu pollet amoeno,
Nec minus inſigni religione nitet.
Ut loca demonſtrant aeterno condita Regi,
Pluraque Caelicolis rite dicata bonis.

De quibus illa placet paucis percurrere metris,
Quae Matri tantum ſtructa fuere Dei.
Altera cum nequeat reperiri patria, quae tot
Maxima curavit condere templa ſibi.

Aedes Sanctae Mariae in horto Sancti Michaelis Florentiae.

In medio cuius Sancti Michaelis ad hortum
Sedes Reginae cernitur eſſe poli.
Hic erat angelici tunc hortus forte ſacelli,
Unde loco nomen quod fuit ante manet.
Nunc ubi magna domus praecelſae turris ad inſtar
Fertur in aereas altius una plagas.
Quae licet ex omni videatur ſplendida parte,
Sanctorum ſtatuas dum foris ipſa tenet;
Attamen adparet longe ſpecioſior intus,
Fulget ubi Sanctae matris imago Dei.
Hanc miro candore nitens amplectitur arcus
Sculptilibus pollens undique marmoreis.
Quorum compages tanta contexitur arte,
Ut ſibi vix aliud par videatur opus:
Cuius ad impenſam Dominae coeleſtis amore
Plurima tunc populus contulit aera ſimul.
Crevit in immenſum quibus haec ſpectabilis aedes,
Unde figura ſatis ſancta decoris habet.
Semper operta manens pretioſi tegmine veli,
Monſtratur rara ſi tamen ipſa vice.

Sup-

Supplice cum vultu populo ſpectatur ab omni,
Cuius & illa ſua percipit aure preces.
Hinc ſibi perpetua feſtis ſub lege diebus
Cives hic laudes conſtituere cani.
Fida quibus tantae cuſtodia creditur aedis,
Ingens illius ne minuatur honor.
Priſtina ſed maneat tanti veneratio templi,
Et creſcat magnis auctibus illa diu.
Nunc ubi praefulgent auri ſplendore columnae,
Et ſimulacra nitent aerea multa ſimul.
Ac bene per vitreas Phoebo radiante feneſtras
Pulchrior adparet nobilis ille thronus.
Effigies in quo reſidet veneranda Mariae,
Quae valida patriam ſaepe tuetur ope.
Cuius ego partes cupiens ambire propinquas,
Plurima conſpicio templa puſilla quoque;
Quae prior excelſae Genitrici condidit aetas
Hac dum vera coli coepit in urbe fides.
Nam prope vicus adeſt ſanctae qui porta Mariae
Dicitur antiquo nomine rite ſuo.

Aedes in porta Sanctæ Mariae.

Eſt ubi parva domus magnae conſtructa Parenti
Proxima Guelforum cui manet aula ducum.
Hi vexilla ferunt aquilae felicia rubrae,
Vipereum forti quae caput ungue premit.
Sub cuius ſigno libertas parta ſalubri
Amplior in noſtra floruit urbe diu.

Nec minus Eccleſiæ cauſam ſolet illa tueri
Pars bona ſupremo ſemper amica Patri .
Hic vicina ſedet locupletum turba virorum
In regione fori iure locata novi .
Semper ubi merces auri mutatur , & aeris
Et creſcit magnis aucta moneta lucris ,
Quae iubar obliquo peragit biſſena meatu,
Hic deſcripta patent ordine ſigna poli
Et quota ſit cicli perpenditur hora diurni ,
Quas ſolet & varias reddere Luna vices .
Dum tenui cornu, dum tota luce coruſcat,
Vel latet extincta ſaepius illa face .
Dum comes & Phoebo contraria vel manet illi
Hic ſphera continuis edocet acta rotis .
Quo properet curſu numquam remeabile tem-
pus
Admonet eiuſdem nos epigramma loci .
Plurima ſunt populo pariter gratiſſima toti,
Area quae circi continet iſta novi .

Sancta Maria Uga .

Alter in antiqua locus eſt notiſſimus urbe,
Quem ſibi progenies ante dicavit Uga .
Hanc Dantes decimo Paradiſi carmine ſexto
Cum reliquis claris ſtirpibus ipſe notat .
Stegmata dum repetit populi generoſa vetuſti
Enumerans patriae lumina prima ſuae .
Hinc ego divertens veluti retrograda parvo
Stella vehor ciclo dexteriora petens .

San-

Sancta Maria in Capitolio.

Qui prior occurrit veteri contermina circo
Virginis alta domus parva ſit illa licet.
Quae Capitolina cognomen ab arce propinqua
Sumſit, ubi ſedes imperialis erat.
Romae nam ſimilem retinet Florentia formam,
Effigiemque ſuae nata parentis habet.
Ut ſatis oſtendunt aliorum plura locorum
Nomina ſub metro non recolenda brevi.
Iurgia ſed vani fugiens veſana theatri
Mox iter Eoi permeo callis ego.

AEdes Nepoticoſa.

Et loca dilectae genitricis adire volenti
Aedes occurrit Nepoticoſa mihi.
Quam devota ſibi ſoboles Adimaria quondam
Hoc in quatrivio condidit ante ſitu.
Sculpta loco praebent aeternum lilia nomen
Alma quibus Genitrix aſſimilata fuit.
Cum foecunda Ieſum genuit ſine ſemine Chri-ſtum,
Quem florem campi pagina ſacra vocat.

Sancta Maria in Campis.

Hinc ea, quae fuerat vicinis edita campis,
Ante domus retinet nomen & ipſa vetus.

Proeſul ubi noſtro reſidens Feſulanus in aevo
Aequo iure forum iudiciale tenet.

AEdes Proconſulis.

Cetera Reginae perquirens templa ſupernae,
Lumina dum circum ſaepe reflecto mea;
Ingredior caſu dignam Proconſulis aulam,
In qua magnorum ſunt ſimulacra virum.
Laurea preclari quos alta poematis ornat,
Et ſine praepollens gloria ſine beat.
Felix qui tanto reliquos praecellit honore
Ut rari compos muneris eſſe queat.

Abbatia Beatae Mariae dedicata.

Protinus urbani venio Praetoris ad aedem
Juxta quam ſedes Virginis alta manet.
Hic alitur ſoboles Benedicti clara parentis,
Et noſtro reſidet tempore ſancta cohors.
Rurſus adorata Regis Genitrice ſupremi
Dum ſua trans Arnum viſere pergo loca.

Palatium Dominorum Priorum.

Aurea conſpicio dominorum tecta Priorum
Aequali populum qui ditione regunt.
Turris ubi liquidas altiſſima ſurgit in auras
Et domus ingenti tota decore nitet.
Quam foris attingit vacui ſpatioſa theatri
Ante frequentatis area plena focis.

Fa-

Farinata Eques Florentinus.

Hic Ubertorum proles Farinata virilis
Olim magnanimus dicitur ortus eques.
Obſtitit hanc ſociis delere volentibus urbem,
Defenſor patriae victor & ille ſuae.
Sed reliquos taceo quorum vix nomina totus
Complecti poſſet parvulus iſte liber.
Praeteriens ſolium patrum ſublime potentum
Ocyus inceptam proſequor inde viam.
Et prope dimittens ſaevorum clauſtra Leonum
Horrea granifera plena relinquo fori.

Pons Rubacontis.

Et pontem recte propero feſtinus ad illum
Rectoris nomen qui Rubacontis habet.
Hunc ſubter flavas Arnus componit arenas
Corniger Etruſcis qui dominatur aquis.

Sancta Maria de Gratiis.

Pons hic aediculam Genitricis continet almae,
Gratia cui titulum praebet opima bonum.
Hanc opulenta ſibi proles Alberta dicavit,
Ardua quae circum proxima tecta colit.
Sic Regina ſedens hac parva grandis in aede
Supplicibus confert munera magna ſuis.
Et quae cum Chriſto caeli requieſcit in aula,
Non humiles horret Virgo benigna caſas.
Am-

Digitized by Google

Ampla nec inſigni perquirit templa paratu,
Sed puras mentes, innocuaſque manus.

Sancta Maria ſupra Arnum.

Cuius ad Eccleſiam mox pergo quae ſuper Arnum
Edita contiguo nomen ab amne trahit.
Hic quoque celſa tenent & digna ſedilia Bardi,
Et locus eſt priſca religione ſacer.
In quo Prunetae domus eſt urbana figurae,
Cuius virtutes hic liber ante comit.

Pons vetus.

Hinc celeri paſſu veterem pertranſeo pontem,
In cuius medio Martis imago fuit
(Quae modo non exſtat) templo ſublata Iohannis
Cui victus ceſſit belliger ille deus.
Nunc ubi limoſa fertur latitare ſub unda
Illo ne valeant auſpice bella geri.

Pons Sanctae Trinitatis.

Proxima ſed Iacobi peragens ſacraria magni
Mox ſecus egregium tranſeo pontis opus.
Qui proprium traxit cognomen ab aede propinqua,
A trina titulum quae Deitate capit.
Quam colit umbroſae proles clariſſima Vallis,
Cuius in hac olim floruit urbe Pater

Gual-

Gualbertus vitae fulgens ſplendore Ioannes ,
Cui nomen pietas rara perenne dedit .
Quidam forte ſui pollutus ſanguine fratris
Obvius armato factus inermis ei ;
Viribus inferior nullo munimine fretus
Aggere difficilis clauſus utroque viae ;
A qua nec tecto poterat divertere, ſed nec
A facie liber fortis abire viri ;
Cum ſpes vitandae mortis iam nulla ſubeſſet,
Omni profugio deficiente ſibi;
Territus inſtantis tanti novitate pericli
Protinus illius corruit ante pedes .
Leto ſum dicens & poena dignus atroci ,
Ob fratris caedem , vir generoſe , tui .
Sed propter Chriſtum qui nos a morte redemit
Ne memor eſſe velis criminis oro mei .
Saepius id repetens lacrimis flagitabat amaris
Mitior ut fieret pectoris ira feri .
Flectitur audito Gualbertus nomine Chriſti ,
Deque ſua ferrum proiicit omne manu .
Adlevat inde reum pronum tellure iacentem,
Et comitem ſanctam ducit in aediculam .
Quam ſimul intrantes oculis lugentibus ambo
Ante aram pictae procubuere crucis .
Adſtat uterque moerens, & toto pectore ſupplex,
Mox veniam gemitu poſcit uterque pari .
Inde tenens hoſtem dextra Gualbertus amica
Hunc hominem dixit do, Crucifixe, tibi .
Iure graves meruit poenas homicida ſubire
Non parcens fratri perfidus iſte meo .

Cui

Cui data, Chriſte, tuo pro nomine damna re-
Nec male patrati criminis ultor ero. (miſi,
Vivat amore tui quamvis me laeſerit ultro:
More licet dignus vivat amore tui.
Sume, Ieſu, donum tribuo quod mente fideli
Chriſte, ſalus animae te precor una meae.
Haec ubi ſincero prompſit de corde Ioannes
Ocius illaeſum iuſſit abire virum.
In cruce pendentis cui Salvatoris imago
Inclinare caput viſa repente fuit.
Sponte ſua certis oſtendens nutibus illa
Ingenui gratum munus habere viri.
Tantae fama rei monimento clara perenni
Illic in pulcra martyris aede patet.
Nam Minias Chriſti requieſcit miles ibidem,
In ſummo templum culmine montis habens.
In medio cuius Crucifixi vera figura
Eminet antiqui nuntia prodigii.
Plurima pro ſacro quo turba piamine tendit,
Et ſextis feriis purior inde redit.
Hic dilecta Deo nivea cum veſte caterva
Militat angelicis adſimilata choris.
Petrus ubi Medices conſtruxit rite ſacellum,
Unde novo priſcum crevit honore decus.
Deſuper eximio dum totum fornice clauſum
Ex Pario factum marmore floret opus.
De quo plura vetant me fari templa Mariae,
Quae mihi iam celeri ſunt adeunda pede.
Singula nempe volo citius percurrere, quam Sol
A noſtro radios auferat orbe ſuos.

San-

Digitized by Google

Sancta Maria Carmelitana.

Iam Carmela mihi noſtro perfecta ſub aevo
Non procul adparet religioſa domus.
Quae licet exſiſtat Genitrici condita ſanctae
Laudibus incumbens nocte dieque ſuis,
Non tamen omittit Domini ſpectacula noſtri
Edere, dum celſum ſcanderet ille polum.
Annua ſublimis celebratur pompa triumphi,
Quae iucunda ſolet mentibus eſſe bonis.

Corpus B. Andreae Epiſcopi.

Hanc Sacer Andreas Feſulanus Epiſcopus ornat,
Integra cuius ibi corporis oſſa manent.
Sed ſibi maiorem praebet Carmelia famam
Religio, multa quae probitate valet.
Cuius non poſſum brevibus primordia dictis
Promere, ſucceſſus nec memorare ſuos.

Pons Carrariae.

Pluribus inde meo precibus de pectore fuſis:
Vertor ad Arthoae ſidera ſicca plagae.
A carris dictum cupiens tranſcendere pontem,
Quem magis inſignem res memoranda facit.
Nam qui mirifica lapidum compage tenetur
Pons vilis pretii ligneus ante fuit.
Iuxta quem pagus cognomine Frigidianus
Aemulus urbani ſemper honoris erat.

Hic

Hic magnam medio molem conſtruxit in Arno
Iudicii credens ſingere poſſe diem.
Auctores ludi laeto clangore per urbem
Praecones mittunt, qui loquerentur ita.
Ad Burgi veniat ſpectacula Frigidiani
Alterius mundi qui nova noſſe cupit;
Concurrunt avidi praefixo tempore cives,
Nec minor agreſtis turba repente cobit.
Undique nam geminas complebant agmina ripas
Multos in fluvio continuere rates.
Gens tamen infelix aſcendit maxima pontem
Ut queat ex alto plura videre ſitu.
Illi opus eximio certant complere paratu
Et ſimulacra ſuis ſingere quaeque modis.
Quæ tamen omitto, ne me diverſa canentem
Oblitum recte quis putet eſſe viae.
Quando nec illa meo comprendi carmine debent
Quae tunc nec ſuperis grata fuere bonis.
Non bene divinis miſcentur ludicra rebus:
Ut male res illo tempore geſta probat.
Nam dum Iudicii peraguntur ſigna futuri
Et varios gaudet turba videre jocos.

Ruina Pontis Carrariae.

Alta repente cadens reſoluti machina pontis
Plurima ſub rapidis millia merſit aquis.
Tunc ſimul in miſeros vertuntur gaudia luctus
Expers a gemitu nec domus ulla manet.
Per-

Digitized by Google

Pertranſire libet tantae monimenta ruinae
Ne fiat noſtro carmine forte minor.
Non fuit ulla prius ſtrages hac maior in urbe,
Verbaque praeconum vera fuere nimis. (ni,
Nam reprobi portas penetraſſe putantur Aver-
Inſontes vero regna petiſſe poli.
Hinc meliore novum ſtruxerunt omine pontem,
Ne plebs conſimili clade perire queat.

AEdes Beatae Mariae, & Omnium Sanctorum.

Inde tenens laevam generoſum permeo vicum,
In cuius medio cernitur una domus:
Conſecrata prius Genitrici quae fuit almae,
Et pariter Sanctis omnibus illa quoque.
Hanc habitu candens humilis tam nomine quam re
Ordo colit magna cum probitate domum.
Amplam cui laudem martyr Roſſorius adfert,
Cuius habet ſacrum ſervat & ipſa caput.
Purpurei Lucas pilei redimitus honore
Hac iacet in media conditus aede pater.
Optimus interpres divini dogmatis idem,
Iure ſibi magnum praebet & ipſe decus.

AEdes Sanctae Mariae in Prato.

Unde ſalutata domini Genitrice recedens,
Heſperii teneo ſideris inde viam.

Et

Et ſimul in dextra ſpatioſi margine prati
Aediculam video non procul eſſe brevem.
Iuxta quam reſidens Sanctarum turba ſororum
Sub titulo ſervit Virginis ipſa Deo.

Sancta Maria de Scala.

Mox ibi curvato paulisper poplite, dixi,
Da facilem reditum Virgo ſerena mihi.
Speque bona fretus Phoebi convertor ad ortum
Ingrediens aliam Virginis ultro domum.
Quam Pollina ſibi proles conſtruxit, ut eſſet
Hoſpitium pueris omnibus expoſitis.
Qui ſine labe mali propria nutrice carentes
Hic gratis divae matris aluntur ope.
Nomen habet Scalae, quae caelum vertice tangit,
Dum meritis penetrat ſydera cuncta ſuis.
Nam fovet ambiguis pueros maioribus ortos
Quos non culpa ligat, poena ſed alta premit
Hos alit aeterno domus haec accepta parenti
Sponte vacans operi ſemper & illa pio.
Inde nec informes horret contingere partus:
Et portenta docent plurima picta foris.
Suſcipit haec omnes altrix foecunda, nec ullum
Amovet a proprio longius illa ſinu.

Tem-

Templum Sanctae Mariae Novellae.

Protinus Eccleſiae patet aedes alta Novellae
Condita ſub titulo Matris & ipſa Deae;
Cui domus interior nimium ſpecioſa cohaeret,
Qualem nec totus forſitan orbis habet.
In qua Dominici reſidet clariſſima Patris
Progenies doctis amplificata viris.
De quorum numero Ioannes, & Leonardus,
Lumina doctrinae bina fuere ſacrae.
Claruit ille quidem rutili ſplendore galeri,
Non procul a Buda qui ſitus urbe manet.
Ordinis alter erat communis iure Magiſter
Sub medii ſculpto qui iacet aere chori.
Cetera ſubticeo reliquorum nomina Patrum,
Quos parit Eccleſiae fertilis iſte locus.
Eſt ubi Pontificis ſtatio pulcherrima Summi,
Dum tantus noſtra Praeſul in urbe ſedet.
Inde coronatus nuper diademate Caeſar
Hac pariter celebri traxit in aede moram.
Undique nam clauſtris eadem praepollet a-
moenis,
Et tegitur ſolido fornice tota ſimul.
Sed licet ipſa foret ſpecie formata decenti,
Aequa tamen facies non erat ante ſibi.
Quam proprio nunc Rucellarius aere Iohannes,
Praecipuo tantae Matris amore calens,
Exornat tabulis vario de marmore ſectis,
Et frontiſpicium perficit ipſe novum.

Hinc populi pleno ſemper laudabitur ore;
Et merces dabitur centupla iure ſibi.
Hic quoque praelucet Bertini fama Iohannis,
Arte ſua tantum qui fabricavit opus.
Undique pomiferis complectens oſtia ramis,
Nudaque ſub vario marmora flore tegens.
Unde ſit eiuſdem facies conſpectior aedis
Sculptoris ſtudio ſic renovata probi.
Conſtantinopolis Praeſul digniſſimus urbis,
Hic Patriarcha iacet conditus ille Ioſeph.
Quo duce magna fidem ſuſcepit Graecia veram
Per Florentini dogmata Concilii.
Hic longae merito perfunctus munere vitae
Aeterno tumuli floret bonore ſui.
Ceterea praetereo tanti praeconia templi,
Ut valeam reliquas eius adire domos.

Sancta Maria Maior.

Et citius magna digreſſus ab aede, minorem
Eccleſiam tantae Virginis ingredior.
Maior ab antiquis vero quae nomine dicta
Ante fuit, quando re quoque maior erat.
Mox ubi Reginae perſolvunt vota ſupernae
Adſumtae, recto tramite pergo viam.

Sancta Maria de Flore.

Et prope conſpicio ſummi faſtigia templi,
Quod populus multo condidit aere ſibi.
Cui

Cui de flore dedit pulchrum Florentia nomen,
Aequo iure ſibi quod liquet eſſe datum.
Quum ſacra quae caeli produxit virgula florem
Floreat iſtius culta decore loci.
Huius enim templi ſublatus ad ethera vertex
Qualibet ingenti celſior arce patet.
Nam faber egregia praefulgens arte Philippus,
Tempore qui noſtro Daedalus alter erat.
Non equidem fictis volitans ſuper aequora pennis,
Praeditus ingenii ſed probitate ſui,
Ingentem ſolido conſtruxit fornice molem,
Quae procul a terris ſidera verſus abit.
Non opus Agrippae, non fanum immane Coloſſi,
Non Pharos Aegypti par reperitur ei.
Hinc ultra ſeptem veteris miracula ſecli
Octavum meruit iure tenere locum.
Inferius triplici teſtudine, deſuper una
Structa manet, nullo robore fulta prius.
Ordine tota pari facies octogona pollet,
Et totidem vitreis orbibus illa micat.
Cuius prima caput nimium ſpecioſa coronat,
Et tegit auratis aerea pila comis.
Undique terquinis intus vallata ſacellis,
Exterius vario marmore cincta manet.
Splendida cui Lucas auri percuſſor & aeris
Oſtia componit Robbius arte pari.

Quam foris & munit pulcherrima turris, & ornat,
Ad ſacra quae populum feſta ciere ſolet:

De Iotto inſigni Pictore Florentino.

Hanc prius inſigni deſcripſit imagine Iottus,
Cui data picturae palma ſuprema fuit.
Omnes ille ſua ſuperans aetate magiſtros
Non erat antiquo pictor Apelle minor.
Qui patriae magnum cupiens impendere munus
Exemplar turris tale paravit ei.
Qua nequit in terris ſpecioſior ulla videri,
Marmore quae circum verſicolore nitet.

Corpus S. Zenobii.

Hic ſacra Zenobii requieſcunt Praeſulis oſſa,
Et pretioſa caput continet arca ſuum.
Hic erat Antiſtes noſtrae ſanctiſſimus urbis,
Cuius vita fuit prodigioſa nimis.
Poſt obitum vero tot geſſit mira, quod arbor
Contactu feretri floruit una ſui.

Templum Martis, nunc Ioannis Baptiſtae.

Idque columna docet templo vicina Ioannis,
Mavors eiectus belliger unde fuit.

A quo

A quo ſublatum Baptiſtae praebuit illud
Hic populus ſolvens annua feſta ſibi.
Qualia non fiunt reliquis, ni fallor, in oris,
Si bene cuncta mea volvere mente velim.
Omnia nam clari peraguntur more triumphi,
Terraque iucundis plauſibus omnis ovat.
Et domus ornatu completur tota recenti,
Splendeat antiqua nobilitate licet.
Ianua figmentis praefulget trina coruſcis
Artificis docta ſic fabricata manu.
Oſtia de ſolido ſtatuens Laurentius aere
Ingens perpetui fecit honoris opus.
Quale prius toto nec factum creditur orbe,
Unde probi claret nomen ubique viri.
Area multicolor radianti fornice tecta,
Et cum vexillis cerea dona novis.
Arula mirifico pollens argentea cultu,
Et cum Reliquiis vaſa decora ſacris.
Aerea Pontificem quae continet urna Ioannem,
Pluraque carminibus non repetita meis.
Hanc celebrem fecere domum cum fonte ſalubri,
In quo divinis gens recreatur aquis.

Aedes Miſericordiae.

Unde puſilla mihi domus eſt adeunda, Mariae
Proxima quae nomen commiſerantis habet.

Haec tenet ambiguo pueros errore vagantes,
Ne patrii pereat neſcia turba laris.
Tuta ſed hoc fido maneat ſub culmine, donec
Reddantur patribus pignora cara ſuis.
Talis enim noſtra mos hic ſervatur in urbe,
Praeferri reliquis quae pietate ſolet.
Ut loca demonſtrant ingenti condita cenſu,
Pauper ubi carpit quilibet aeger opem.

S. Maria Nova.

Sed Nova quae fertur cunctis praeponitur una
Pauperibus locuplex ſemper amica Domus
A Portinara quae primum condita prole
Sub titulo Divae Matris & ipſa fuit.
Ditia magnanimi cui dant patrimonia cives
Praebentes illi muneris omne genus.
Nam quicumque ſuum facinus perſaepe remitti
Mortis in extremo quaerit agone ſibi
Hic bona Chriſticolis tribuenda relinquit egenis,
Ut proſint animae rite locata ſuae.
Gratis ubi plures inopes curantur & aegri,
Efficit incolumes quos domus iſta Dei.
Quam pia cum tota Mater nunc protegit urbe
Et iuvat auxilio Virgo beata ſuo.

Sancta Maria de Angelis.

Poſt haec Angelico ſignatum nomine templum
Eiuſdem caſtae Matris adire volo.
Hic

Heic eremi ſoboles habitat Camaldula ſancti
In terra pollens moribus Angelicis.
Alba veſte nitens celeſti floret amictu;
Et parit illuſtres candidus ordo viros.

Ambroſius Abbas.

Quos ſuper Ambroſius, velut inter ſidera Titan,
Eminet ingenii nobilitate ſui.
In Latiam vertit qui Graeca volumina linguam,
Quum ſimul eloquio clarus utroque foret.
Edidit & noſtra plures aetate libellos
Hic pater, Angelici gloria vera loci.

Loculus S. Martini, Nemeſii, Proti, & Hyacinti.

Oſſa ubi Nemeſii, & Proti, pariterque Hyacinti
Condita ſarcophago ſunt pretioſa novo
De puro quem Coſmas & Laurentius aere
Fecerunt, Medicae lumen uterque domus.
Ex quibus haec aedes triplici diademate pollet,
Splendida Sanctorum facta cruore trium.
Aurea purpureae ſileo redimicula veſtis,
Quicquid & iſte locus nobilitatis habet.
A dextris cuius Candelia permanet aedes
Reginae ſummi rite dicata poli.
Hinc laevam repetens per vicum nomine Gallum
Mox Nivis aediculam pergo videre novam.

Sancta Maria de Nive.

Mater ubi colitur titulo digniſſima tanto,
Quum fuerit munda purior ipſa nive.
Hinc bene ſextili fiunt ſollennia menſe,
Rite ſub Herculeo feſta leone ſibi.

Aedes Sanctae Apolloniae.

Altera ſub dextra domus eſt celeberrima parte,
Quae ſigno Sanctae fulget Apolloniae.
Hanc Donatorum veteri de ſtirpe creata
Edidit alma ſoror, nomine Caecilia;
Quae probitate fuit priſcis heroibus aequa
Femina, magnanimis non minor ipſa viris.

Aedes Sancti Marci.

Inde ſacella mihi cupide Mariana petenti
Vir bonus occurrit talia voce ferens:
Perge viator iter, tantae qui Matris amore
Tangeris, & Marci limina ſoſpes adi.
Laeta Redemtoris quoniam cunabula noſtri
Votis adſpicies non aliena tuis.
Pareo mox dictis, & templi tecta propinqui
Ingreſſus ſanctum cerno puerperium.
In quo ſculpta manet parientis imago Ma-
riae,
Et primogeniti forma puſilla ſui.

Ce-

Cetera praeſepis ſimulacra videntur amaeni
Clarius in dextro praeradiare ſitu.
Qua ratione trium celebrari feſta Magorum
Hactenus hac ipſa ſemper in aede ſolent.
Quam vir magnanimus Coſmas aetate recenti
Gente ſatus Medica condidit aere ſuo.
Et nova Principibus componens templa ſupernis
Toto collectas orbe refudit opes.
Hac in laude viros ſupereminet ille potentes
In qua nec Reges adſimilantur ei.
Invidiam rerum ſuperat fulgore ſuarum,
Vincere quam ſummi vix potuere Duces.

Aedes Novitiorum Sanctae Crucis.

Fecit amaena novis habitacula religioſis
Qui reſident ampla ſemper in aede Crucis.

Templum Sancti Laurentii.

Laurentina domus ſeclo neglecta priori
Emicat impenſis aurea facta ſuis.

Abbatia Feſulana.

Altera ſub Feſulis regali ſplendida cultu
Structa patet tanti largitione viri.
Hic Auguſtini ſoboles Canonica Patris
Permanet, antiqua religione vigens.

Quam

Digitized by Google

Quam bonus externis primum conduxit ab oris
Coſmas, lux patriae qui fuit una ſuae.
Cui pariter multum ſplendoris contulit idem
Munera ſacratis quum daret aequa locis.

Bibliotheca S. Marci.

Sed quia religio documentis dedita rectis
Semper in hac Marci permanet aede nova.
Hic varia poſuit praeſtantes arte libellos,
Quos praeclara nimis bibliotheca tenet.
Nam ſimul & Latiae pretioſa volumina linguae
Continet, & Graii codicis omne genus.
Sed licet eximio conſtet domus iſta paratu,
Ac ſimul in cunctis floreat alma locis.

De Antonino Praeſule.

Plus tamen hanc noſtrae Primas Antonius urbis
Exornat, ſignis auget & ipſe novis.
Ordine qui pollens & cornu pontificali
Aequavit priſcos integritate Patres.
Zenobio ſimilis, nulli probitate ſecundus,
Eccleſiae noſtro tempore lumen erat.

De duobus claris civibus Florentinis.

Quo bona produxit geminum Florentia ſidus,
Dum claros cives protulit ipſa duos.

Quo-

Quorum defenſor patriae, memorabilis alter,
Et populi tutor more Catonis erat.
Firma ſed alter erat Cleri tutela fidelis,
Cui cenſura gravis cum pietate fuit.
Divitiis Coſmas, meritis Antonius amplis
Praefulgent varia clarus uterque via.
Hic erat Antiſtes omni virtute refertus,
Ille fuit magnis adnumerandus heris.
Cuius fama volat terras vulgata per omnes,
Eccleſias quum tot ſtruxerit ille ſimul.

Karolus Magnus.

Quae ſuperant omnes, quas noſtra Magnus in urbe
Fecerat imperii Karolus aere ſui.
Martyr ubi colitur pulcra Laurentius aede,
Coſmas in loculo nunc iacet ipſe brevi.
Nam vani pompam contemnens funeris ille
Parvum pro tumulo legerat ante locum.
Felix quem Patrem patriae Florentia dixit,
Eiuſdem civis tuta favore probi.
Hic ſimul orta domi compeſcens bella foriſque
Par ſummis meruit nomen habere viris.
Quod primum populi decreto contigit illi
Ut pretioſa monet corporis urna ſui.
Aſt Antoninus Sanctorum canone dignus
In media Marci permanet ipſe domo.
Scripſit ubi plures aequo de iure libellos,
Codicis interpres non minor ille ſacri.

Cuius honor creſcit pariter cum tempore, donec
Addatur ſuperis optimus iſte choris.
Quod prope clara diem portendunt ſigna futurum,
Ut data multa probant cerea dona ſibi.

S. Maria de Servis.

A cuius celebri diſcedens ipſe locello,
Dum prius obmiſſam ſponte reſumo viam,
Atria contemplor Dominae felicia noſtrae,
Libera cui ſervit Religioſa manus.
Haec ſervile ſibi capiens ab origine nomen
Obſequiis tantae dedita Matris erat.
Quae prius Ancillam Domini ſe ſponte vocavit,
Dum Regem Chriſtum mox paritura foret.
Dum ſibi de ſupera Gabriel ſtatione ſalutem
Attulit, ut clare littera ſancta monet.
Tunc ſervi formam Dominator ſumpſit Olympi
Ex humili factus Virgine mitis homo.
Praecipuo cuius veneramur honore figuram,
Dum genibus flexis Angelus adſtat ei.
More ſalutantis niveo velatus amictu,
Pictus in effigie qua ſibi dixit, Ave.
Talis in hoc templo mirae virtutis imago
Digna ſedet multis inclita prodigiis.
Hanc urbs noſtra colens, & quaelibet extera tellus,
Orat praeſidio tutior eſſe ſuo.

Cu-

Cuius ope a variis ſanantur corpora morbis,
Et bene curatur vulneris omne genus.
Ut figmenta probant ſub multis cerea formis,
Factus & incolumis ſexus uterque docet.
Per quam ſanati Reges, Dominique potentes,
Inſignes ſtatuas hic poſuere ſuas.
Aſpera ſaepe duces bello diſcrimina paſſi
Servati valida Virginis huius ope,
Seſe cum propriis illi vovere caballis,
Dantes militiae congrua dona ſibi.
Hi ſunt belligeri ductores agminis omnes,
Quos ſuper immanes ſtare videmus equos.
Grandaevi proceres etiam, natuque minores,
Hic reſident, imum plebe tenente gradum.
Vrbis habet ſpeciem fictis habitata colonis
Haec aedes, hominum tot ſimulacra tenens.
Et ſicut in vero ſtruitur certamine pugna
Ordine ſi recto debeat illa geri;
Sic pariter denſis acies ornata maniplis
Parte ſub alterutra cernitur Eccleſiae.
In cuius vacuo pendentes aere puppes
Mater ab aequoreis diva redemit aquis.
Nam mare componens celſa rutilantior Arcto
Implorata vagas dirigit ipſa rates.
Quas hic inſtructas adeo perpendimus, ac ſi
Vera forent alto bella gerenda mari.
Nam quaecumque ſolent terra pelagoque nocere
Amovet auxilio ſancta figura ſuo.
Ut mala ſuſpenſi teſtantur vincula ferri,
Quaeque ſimul pendent intus & arma foris.

Hic

Heic exempla patent miſeros ſignantia caſus,
A quibus humanum protegit illa genus.
Sed licet a populo foret haec celebrata frequenti
Pulcra ſalutatae Matris imago Deae:
Non tamen iſtius veteris ſtructura ſacelli,
Apta videbatur, nec ſatis aequa ſibi.
Quod Petrus advertens Coſmi certiſſimus heres,
Et domus & patriae cura nitorque ſuae:
Mox illam merita cupiens in ſede locare,
Hoc dignum tanta Virgine fecit opus.
Nam bene de niveo conflatum marmore totum
Et pretio reliquas vincit & arte domos.
Quatuor arca novas inter manet una columnas,
Et tegitur plano fornice tota ſuper.
Quam ſculptura vetus radio deſcripta recenti
Ornat, & auratis contegit ipſa comis.
Multa ſuper viridi candent ubi lilia tyrſo,
Signa domus Medicae mitia poma rubent.
Angelica ſuſpenſa manu micat alta corona,
Quam Dea ſublimi fronte Maria tenet.
Lampade multiplici caeli rutilantis ad inſtar
Nocte dieque nitet Virginis ara piae.
Crater in hac media ſitus eſt pulcherrimus aede,
Qui linfas patulo continet ore ſacras.
Cui lapis ornatum paragonius addit, & ingens
Dat ſphera de fuſco marmore facta decus.

Qua-

Quatuor hoc orbes ſuſtentant rite minores,
Aerea Baptiſtae formula complet opus.
Percipit unde frequens optata piamina coetus,
Purior, ut tactis inde recedat aquis.
Cetera Virginei parco memorare ſacelli
Munera, quae Petrus contulit ampla ſibi.
Et nova pro gazis ſacraria fecit opimis,
In quibus oblatae ſponte locantur opes,
Quas Reges, clarique Duces, forteſque Tyranni
Ponere pro votis heic voluere ſuis.
Sunt ubi cum variis argentea vaſa figuris,
Quae tegit interius picta tabella foris.
Angelicus pictor quam finxerat ante Iohannes
Nomine, non Iotto, non Cimabove minor,
Quorum fama fuit Tyrrhenas clara per urbes,
Ut dulci Dantes ore poeta canit.
Floruit & multis etiam virtutibus idem
Ingenio mitis, religione probus.
Huic data prae reliquis merito pictoribus, illi
Gratia fingendae Virginis una fuit.
Ut docet eiuſdem manibus deſcripta Iohannis
Saepe ſalutatae forma venuſta Deae.
Heic nova Religio, Servorum dicta Mariae,
Ex tenui coepit ſurgere principio.
Cuius parva brevi per mundum gloria crevit
Maxima divinae facta Parentis ope.

De

De Beato Philippo.

Benitius mira pollens virtute Philippus,
Inclitus hac olim vixit in aede Pater.
Oſſa modo cuius ſita ſunt veneranda Tuderti
Mortua, portentis vivificata novis.
Nunc dignus celſo Praeſul Marianus honore,
Tanti vera ſalus & decor ipſe loci;
Hic probitate ſua templum conſervat & auget,
Dum placido mentes admonet ore pias.
Corripit audaci populos ſermone potentes
Vera loquens, nullo territus ille metu.

De Beato Petro Martyre.

Sed quibus iſta domus meritis praeluxerit olim
Clara probant ſancti Martyris acta Petri.
Qui noſtram purgare volens erroribus urbem
Hoſpes in hac fidei perſtitit aede pugil.
Stans ubi tunc hereſim cupiens abolere nefandam
Dictis mollibat pectora dura ſuis.
Sed, quos non poterat verbo curare ſalubri,
Iure coercendos viribus eſſe ratus,
Fortunata dedit populo vexilla fideli,
Et cruce ſignatos miſit in arma Duces.
Cum quibus in bello cives proſtravit iniquos,
Praeſumſere piam qui violare fidem.
Dum ſibi polluta finxerunt dogmata mente
Spargentes hereſis ſemina peſtiferae.

Id

Id maniſeſta docent geminae monimenta columnae
Fluminis ex omni nunc quoque parte ſita.
Altera trans Arnum domui vicina cohaeret,
Quae iuſtae titulum Felicitatis habet.
Pars ibi cum ſidei Petro ſub martyre victrix
Accepit pugnae digna trophaea ſuae,
Altera cis fluvium veteri contermina pago
Exſtat, cui trivium nobile nomen ineſt.

Aedes Bigalli.

Hoc pictura monet Mariani nota Bigalli,
Et vexilla crucis candida purpureae.
Quae modo condigne ſervantur in aede novella,
Ne pereat tantae fama vetuſta rei.
Inde patet quanto ſidei flagraverit igne
Militiae ductor maximus iſte Dei.
Cuius amore calens memoratu digna peregit,
Plurima dum tanta traxit in aede moram.
Quam ſimul illuſtrat noſtris conſtructa ſub annis
Proxima ſub ſigno Virginis ampla domus.

Sancta Maria de Innocentibus.

Haec fovet expoſitos tamquam pia mater alumnos
Rite trahens pueris nomen ab innocuis.
Quam foris aſpectu laetiſſima porticus ambit
Redditur unde ſacrae ſemita grata viae,

Tramite quae recto geminam perducit ad oram,
Semper ubi Chriſti preſidet alma Parens.

S. Maria de Muratis.

Vir locuples multo cui Bencius aere Iohannes
Obtulit inſignem religione locum.
Quem nunc Muratae ſanctiſſima turba ſorores
Vitae florentes integritate colunt.
Inde ſalutatae titulo fulgere Mariae
Promeruit noſtro tempore caſta domus.
Semper ubi tantae reſonans praeconia ma-
tris
Profert Angelicas pura caterva notas.
Hanc amat ingenuam Caeli Regina cobortem,
Ultro quam miſſis educat illa cibis.
Salve ſanctorum cuſtos veneranda locorum
Supplicibuſque tuis fer pia Mater opem.
Cui bona tot celſas poſuit Florentia ſedes,
Quot mea deſcripſit nunc operoſa manus.
Cuius Diva tuo conſerva numine plebem,
Et tibi ſacratas quaeſo tuere domos.
Me quoque placato mater nunc adſpice vultu,
Parva nec ingenii munera temne mei.
Non ego magnificum valeo componere templum,
Nec pretioſa queo ſolvere dona tibi.
Id faciant illi quibus eſt opulentia rerum,
Hoc exile tibi dedico pauper opus.
Ante quod ipſe tuo fretus ſpiramine coepi
Felici clauſum fine rependo tibi.

Qua-

Digitized by Google

Qualibet illuſtri Genitrix heroide maior
Sis licet, & Sanctis omnibus ipſa prior.
Attamen hos humiles elegos contemnere noli,
Quos miro cecini raptus amore tui. (trum
Conditor Aurorae veterum clariſſima pa-
Geſta canens celebri non ſine laude Petrus
Heroicis elegos coniunxit verſibus olim,
Inque ſuo fecit codice Proſper idem.
Florent Sedulii, laudantur ſcripta Iuvenci,
Acta Redemtoris qui cecinere boni.
Ingenio pollens & verſu ſexquipedali
Doctus Apoſtolicum vertit Arator opus.
Ambroſius dulces, ſimul & Prudentius hymnos
Scripſerunt, lyrico clarus uterque metro.
Et reliqui recta dictantes arte libellos
Carmina de rebus compoſuere ſacris.
Primus ego laudum pelagus luſtrare tuarum
Exigua coepi, Virgo ſerena, rate.
Exemplum praebens aliis imitabile doctis
Ut coeptis ſtudeant addere plura meis.
Et Iove cum falſo ſaeva Iunone relicta
Incipiant veram te celebrare Deam.
Si quid forte tua non dignum laude notavi
Abrogo; praeconi parce benigna rudi.
Finem carmen habet, non lauri ſerta requiro;
Tu ſtudii merces eſto, Maria, mei.
Inſignem parvo titulum das magna libello,
Unica lux vitae ſemper amaena meae.
Quam precor a cunctis primum defende periclis,
Poſt animam placida ſuſcipe, Diva, manu.

Ut per mortis iter diro ſecurus ab hoſte
Ingrediar celſi te duce regna poli
Ed tua, ſincera quam mentis imagine pinxi,
In Caelo pateat gloria vera mihi.
Inde coronatus viridi ſuper aethera myrto
Mellifluo laudes proſequar ore tuas.
Et nova cum ſuperis referens praeconia Muſis
Te ſine fine canam verſibus ipſe meis.
Nunc ubi magna ſedes hominum Regina beatrix
A dextris Nati plena decore tui.
Qui cum Patre Deo vivens per ſecla coevus
Una cum Sancto Flamine regnat: amen.

FINIS.

AL-

ALBERTI ADVOGADRII
VERCELLENSIS
De Religione, & Magnificentia Illuſtris
COSMI MEDICES
FLORENTINI

***

Liber Primus Incipit.

Coſme, meo primus iudex venture libello
Sis memor ingenii vim tenuiſſe mei.
Si aederis vultus faciles, tu viribus amplis
Ornabis cytharas ingeniumque meum.
Cum quibus & facili carptim tua carmine templa,
Et qua magnificus ſis ratione canam.
At ſi te rigidum oſtendas, vultuque feroci,
Quae tibi te duro mollia plectra feram?
Ergo dabis placidum mibi te; ſine iudicis arte
Perlege, iam dantur lintea vela notis

Digitized by Google

Templum Divi Marci.

Coſme, reor nullum te religione Deorum
Maiorem: nec qui ſe ferat eſſe parem.
Quis dedit in lucem veluti haec quae nomine Marci
Templa? quibus tantum marmore ſaxa vides.
Illic teſtudo multa eſt: vidiſſe columnas
Fas erit, aurato marmore, Coſme, tuo.
Quaſque volens illic Divorum noſſe figuras
Cognoſces ſignis, nomine vel proprio.
Non tamen has credas humiles telaſſe magiſtros:
Certum eſt, non cedent hi Polyclete tibi.
Quamvis & vatem cythara reſonante notaris,
Et vel Aiblantidem multa monere viros.
Vel choreas ductant quas nymphae in margine fontis
Caſtalii, fuerant quae mora multa viris.
Forte petis lignum, nihil eſt niſi vera cupreſſus,
Quam Cybelae ſacram qui cecinere volunt.
Sive petis Patrum ſedes, ſeu culmina tecti;
Nil ſtat in hoc templo ni cypariſſa trabes.
Se faciem adſpicias arcis, tu mira videbis,
Et rapiet ſenſus res tibi viſa tuos.
Vivus eris mundo, vivus ſine ſenſibus ullis;
Ac veluti ſomnus quem ſopit arte ſua.

Qua-

Quaque pedes trabis ipſe tuos, ſi cernere
tentes,
Dices, in templis bella lapille canis.
Bella iubet Coſmus variis ſignare lapillis,
Quae priſci admonitu conſeruere Dei.
Illic adſpiceres Moyſen freta laedere virga,
Inque duas partes ſe ſecuiſſe ſalum.
Non procul hinc ſtructum eſt, quibus & ſe
muniat armis,
Qui parat invictum vincere fraude puer.
Inde vides iuvenem clarumfacieque, comiſque,
Conſilium patris nolle tenere ſacri.
Et fera per dumos fugientem tela parentis,
Quae puto vitaſſet, ſed coma longa negat.
Parte alia in longis vires qui crinibus amplas
Geſſit, adeſt ſolus praelia dira movens.
Iam ſcires qua ſorte necem, qua coniugis
arte
Vincitur, & vindex ut fuit inde ferus.
Sique chorum advertas (ſic ſunt ſua nomine
vulgo)
Ipſe tibi eſt dices dignius orbis opus.
Illic ſunt ſedes, illic armaria libris
Plena: quibus laudes & pia vota canunt.
Inque dies laudant horis pia numina ſeptem,
Quas priſci, & divi conſtituere Patres.
Perge precor ſummi videas altaria templi
Et quibus ornetur quaelibet ara togis.
Quo ſerica atque oſtro luſtrentur tegmina levi,
Quoque auro divum detinet ara ſuum.

Si crucis impenſam, vel quae ſacriſta gubernat
Quis videt, is cunctas credidit orbis opes.
Egredior templum ſpectan. ſumma atria Patrum
Deficit hoc uno lingua manuſque loco.
Primo clauſtra oculis ſubeunt magna obvia noſtris,
Et niveo, & caeco marmore culta pari.
In medio ſua prata virent decorata cupreſſis,
Quorum flaminibus vincitur omnis odor.
Proſequor, & ſpecto quonam poſt plurima ſacra
Conveniunt patres dum ſonat aere coquus.
Me ſtupor invadit, tanto munimine menſas
Adſpicio; & tali luce feneſtra micat.
Scando gradus faciles, ubi ſunt miro ordine cellae
Innumerae; haud mirum res puto digna Deo eſt.
Quam bene metitus fuit hic cuncta oſtia, quamquam
Dividit in partes haec quoque rite duas.
Poſt cellas gravis iſte labor numerare libellos,
Quos duplici lingua Bibliotheca tenet.
Iſta tenent noſtros, ſervat pars altera Graecos:
Quis poterit quot ſunt enumerare libros?
Cum numerum tegat iſte tuum, qui millia multa
Conſtruis, & nummis, rex Ptolemaee, tuis.

Et

Et quamquam ſurgunt templa haec ſub nomine Marci,
Qui ſacri pictus membra leonis habet.
His tamen in cultum data ſunt; qui juſſa Tonantis,
Dominici obſervat multa monenda viros
Hi ſunt qui aeternum meruerunt ſumere nomen;
Hi ſunt, quos talis bibliotheca decet.

Templum Divi Laurentii

Non tamen hic finis templorum, Coſme, canetur,
Quae facis, & quae ſunt cum ſtipe facta tua.
Nonne eſt cum cratibus facta crux tibi nomine Divi,
Qui cratifer fertur, quod gerit ille cratem.
Quanta ſit argenti vis, quam hic tu, Coſme, dediſti
Atque auri, quis, dic, enumerare queat?
Non habuit Caeſar tantam, & ſi aeraria ſolus
Rumperet, & mundi ſolus haberet opes.
Plurima teſtudo templo eſt, vitreaeque feneſtrae,
Quarum auri pondus quaelibet una capit.
Eſt facies, arcus, & ſunt ſine fine columnae,
Eſtque chorus, ſunt & per loca multa trabes.

Cun-

Cuncta haec nec dubium multos voluere magiſtros
Et carptim plures ad ſua facta dies.
Quantum auri cenſes pretii tabula aurea maior
Et quantum quae aras oſtrea texta tegunt.
Quidque cruces, multus que calix, & pompa ſacrorum,
Et libri, dictu quid voluere precor.
Aut locus in quo ſtat Corpus Sacra Hoſtia Chriſti;
Namque auri libras iuſſit habere decem.
Vero viam cape, tecta patrumque, & cuncta notato,
Digna haec invenies nomine perpetuo.
Non deſunt cellae, non hic ſua clauſtra, nec hortus,
Non locus hic, in quo ſumitur ore cibus.
Ne te aliquid lateat, colit haec pia templa Sacerdos,
Nomen cui antiquum fecit habere canon.
Hic eſt ille prior chorus, hic qui nomine primi
Pontificis ſacer eſt, mitrea frena gerens.

Dormitorium Sanctae Crucis.

Una hominem virtus clarum facit, adde ſecundam:
Qui fuerit clarus per duo maior erit.
Coſmus habet multas fateor ſine crimine; cur non
Reddetur toto tertius orbe gradus?

Et

Et ſi quid gravius quam ſit gradus iſte repertum eſt,
Id dabitur Coſmo, nec ſine iure datum.
Coſmus enim eſt magnus dic religione Deorum;
Dic mihi num minor eſt lege pudicitiae?
Eſt pudor in Coſmo tali radice refixus
Quod nullo obiecto poſſet abire malo.
Et ne aliquem exemplo capium pudor ipſe lateret,
Curat ut in certis certior eſſe queat.
Viderat in ſacro templo imminuiſſe periclum
Prob veneris vetitae; nunc opus arte refert.
Et nova dat fieri quae dormitoria cernis,
In templis quae ſunt edita voce crucis.
Illic vult parvos fratres dormire, nec illic
Fors ubi ſocietas maior honeſta fugit.
O clarum exemplum! nonne haec ſunt ſigna pudoris
Digni Calliopes carmine, vel Clarii?
Cede hinc, qui in caſtris ſpernis pia virginis ora
Quam potes amplexu detinuiſſe tuo.
Ille ait: o Iuvenem mixto candore; iube ergo
(Nec mora) quod veniat ad tua vota Fabi.
Spreviſti nymphae cultum, faciemque videndam,
Spreviſti argenti munera magna; probo.
Sola tui fuerat certe tunc cura pudoris,
Cura tibi externi nulla pudoris erat.
At Coſmo dolor altus ineſt, quum nubilis annis
Pauperie oſtendit ſe caruiſſe viro.

Nam-

Namque timet ſors haec cogent proſtare puellam,
Ft capere a multis munera ſpurca viris.
Tunc primum mandat, ſiat dos digna puellae,
Ne rapiat ſaedum forte lupanar eam.
CriſpePater, Livium vocites, veniaſque Valeri,
Num valet hic veſtros inter habere locum?
Certum eſt, in prima fas eſt hunc ſede ſedere,
Et veſtrorum operum iure tenere caput.

Sacellum Boſcheti.

Phoebe veni ad ſilvas, minimum cedamus ab urbe,
Me ſilvae vocitant; in nemus ire paro.
Illinc ſaepe leves cervos ad culta fugavi
Hortando celeres per nemora alta canes.
Retia ſaepe etiam maculis diſtincta tetendi,
In quibus & vulpes docta retenta fuit.
Saepe meis manibus luſtrans nemora ipſa iacentem
Accepi leporem, nec canis ullus erat.
Et ſi me inſuetum ſol, vel ſitis arida preſſit,
Umbra recens fuerat, claraque fontis aqua.
Silva dabat baccas, dabat & mihi mollia fragra,
Cumque tonis aberant hinc ſitis inde calor.
Cumque mora in ſilvis facta eſt quo tempora poſcunt
Sint reditus ad quae ſunt loca prima citi.

Nunc

Nunc ſumus in ſilvis , dic o mihi Coſme nec altum
Aedificas in qua tu trahis urbe moram .
Nec tua per ſilvas conſumere vidimus urbem
Urbe decor laus eſt , factaque in urbe probo .
Silva latet , quis nam poterit non viſa probare?
Laudat digna videns ; non videt illa , ſilet.
Non tulit impatiens Boſcheti audita ſacerdos
Incipiens , quis te ccepit amice , furor ?
Tu canis , & merito , laudes & nomina Coſmi,
Et verbis nomen vis abolere ſuum .
Ignoras quod nos mundi loca cunctaque , & urbes
Ambimus Chriſti iuſſa monendo homines .
Et ſi quis nobis digito beneſecerit illum
Pandimus, & toto clarus in orbe ſedet .
Is quum laudatur maior ſua gloria vero eſt,
Non digitum , at dicunt impoſuiſſe manus .
Credula res cunctis , & quamquam ſumma videtur ,
Creditur , eſt nobis quod data magna fides
Nos petimus loca cuncta freti,nos ultima terrae,
Fugimus ad Ganges , India nec latuit .
Et cum me quaevis tellus tenet ulla , ſacellum
Scando movens templi , ſe meminiſſe Dei .
Oſtendo , aedificat ; quid nam tibi templa merentur ?
Partem habet in cunctis officiis meritam .

Excm-

Exempla ante oculos ducens, Coſmumque ferendo
Sideribus, dic nunc perdidit ille ſua?
Occulta eſt fateor domus haec, & condita ſilvis,
Si melius ſpectes non nemora eſſe feres.
Sed dices campum Elyſium, vel amaena vireta
Digna tuis manibus, diva Pomona, ſacris.
Silva fuit quondam, nec adhuc ſine nomine ſilvae eſt;
Boſcheti locus hic nomina prima tenet.
Nunc quia mutata eſt, habitu procul ente priore,
Cur retinet falſo nomina prima tenet.
Hoc patet in ſilva tantum locus eſſe ferarum
Dicitur, hanc homines incoluiſſe vides.
Sed ne te teneam, videas pomaria, vites
Atque hic ſeiunctas ad ſua rura roſas.
Oleraque, & dulces herbas, & quae urbibus horto
Naſcuntur, noſtrum dat ſine lege nemus.
En cervos errare leves, per que avia campi
Paſcere, & ut pellant carpere grana famem.
Et capreas, lepores auritos, currere curſus;
Nulla agiles tardat ſpinea ſilva feras.
Forte prius ſi tu hos ſaltus ſedeſque ferarum
Vidiſſes, ſpinis ſe fera quaeque dabit.
Non poterat ſpectare feras, non agmina longa
Cervorum, portant cornua terga quibus;
At nunc quod Coſmus, cui larga pecunia templis
Templum ingens ſtruxit, omnia clara vides.

Quod

Quod puto ſi adveniens a ſummo vertice talos
Doctius inquires, diſplicuiſſe neges.
Atque domos, ad quas poſtquam ſolemnia divis
Fecimus: accedit turba verenda patrum.
Sive velis cellas, ad quas poſt pocula ſumta
Vaditur, aut ubi ſunt fercula ſumta locum.
Quid moror hic ubi vis, eſt tanta pecunia Coſmi
Artis arithmeticae littera nulla foret.
Et quamquam in ſilvis ſunt haec templa edita coecis
Non ne putas nemori ſtructa videre Deum?
Iam pater in lucis vitam Franciſcus agebat;
Gaudet, & in lucis cum videt eſſe ſuos.
Viciſti pater alme meum me iudice carmen;
Sed quorſum quis te cepit amice furor?
Perdideris paſſus, ſi me ad mea tecta rogabis,
Pro que tuis verbis: hoc dabo: vade Deo.

Singularis Deſcriptio Abatiae Feſulanae Canonicorum Regularium divi Aguſtini.

Delius inſpirat vates, & diſſona verba
Temperat, & molles tendit & arte fides.
Cura illi eſt citharae, calami quoque cura ſtrepentis,
Cura & defeſſi vatis inire comes.

Nunc

Nunc opus eſt cytharam cures , ſunt magna canenda ;
Atque opus eſt noſtras tendere Phoebe fides .
Et ne quid deſit , ſint ſubterranea tecta,
Quae patribus ſervent vina phalerna meis.
Hic ſca ae per quas itur loca ſumma petenti
Sint niveae , ſunto marmoreique gradus :
Quinquagintaque ſint thalami , quos nomine cellas
Dicimus, his totidem ſient volo rite Patres.
Et quia tot Patribus victum dare templa negarent
Pauperie , & iuvant proxima culta dabo .
Quaeque ſuo fuerit pluteo patris inclita cella ,
Quo poterit ſacris inſtruduiſſe pater .
Luſtrentur cellae vitro , ſint oſtia buſſo,
Et parvam claudat buſſea valva domum .
Sine data cellis , nil deeſt , tamen omnia deſunt
Coſmus au ſpectans quid ſua charta petat .
Inde locum inſpiciens quem fors ſua charta notabat
Inquit , erit viro dignius orbis opus .
Hic volo : & eſt finis domui mea dicta notate
Digna ſuis fiat bibliotheca libris .
Fulgeat in primis aurato marmore porta ,
Sit celata meo dextraque laeva modo
Sederit aurato cum pectine Phebus in altum .
Plectra movens , quae cum cogitat ire lapis

Et

Et circum poteris turbam vidiſſe verendam
Ludere,& ad ſonitum gramine ferre pedem.
Gramina Calliope magno comitante Marone
Calcat prima, pedes ſed movet ore gravi.
Naſo celer pedibus, vel fors laſciva Thalia
Cogit, agit motu mollia crura levi.
Dira cavens maeſto Senecam Melpomena vultu
Increpat, ad choream quod negat ire Dei.
Atque alii, quos nunc longum narrare fuiſſet,
Dicentur, tunc cum venerit hora rei.
Poſt haec aurato ſtridebit cardine porta,
Aereque, ſuppoſito marmore, limen erit.
Et labor hic foribus fiet: volo fiat eburnus,
Aurata & valvis ſtet ſera, digna ſuis.
Aurataſque trabes ponam, & criſtallina ne-
ctam
Argento, ut fiat digna feneſtra loco.
Et partes dehinc quiſque ſuis per prata ſi-
guris
Laetus erit campis aemulus Elyſiis.
Atque libros ſibi quaeque ſuos ſervabit imago,
Ille ethicam, haec ſatiras, illaque ficta ſibi.
Iſta theologicos; ſunt curae huic ſcripta So-
phiae;
Grata ſuo Domino urbs ſtat quoque tuta
Dei.
Ne prior in varios mutetur & ordo, catena
Argento vinctus quiſque libellus erit;
Veſte quidem merita talem meruiſſe catenam;
Aurea nam fuerit; non ego vana loquor.

 Iam-

Iamque opus hoc factum eſt : dicet quis in orbe videri
Poſſe opus ? haec cedat bibliotheca cui ?
Nunc venio ad templum (facies mihi prima notanda eſt)
Ad quod ſcandetur marmoreis gradibus .
Lata erit haec facies ſurgenti ad ſidera mo'e ,
Cuius apex Divum, qui ſine pelle , tenet .
In foribuſque aurata Dei de marmore Mater ,
Cui natus capiti regia ſerta locat .
Hinc circum Seraphina cohors , Cherubinaque , & idem
Quae plectra, & dulci carmina voce movent.
Dextra tenet Divum , qui tanta volumina fecit
Quanta ullus qui ſit ; ſed mihi crede duo .
Laeva tuam ſervat formam, divine Timotheu,
Qui fuiſti Antiſtes Epheſia urbe pius .
Portaque , ne factum nihil , & ſimul omnia credant,
Porphyrea ius eſt ſit fabricata petra .
Ferreus hic valvis cardo ſtridebat ahenis ,
Limina compoſitis aerea ſint gradibus .
Hic canimus montes , hic & memoranda per annos ;
Hic canitur toto Coſmus in orbe ſenex .
Coſme, reor doctum pictorem te eſſe ſequutum,
Nomen qui aeternum poſt ſua fata cupit .

Nam

Nam dum mollis eum paſſim ſua detinet aetas;
Diſcit, & accedunt tempus & ars pariter.
Sed poſtquam inſenuit cernens breve tempus adeſſe,
Dicit: ego an morior, nomen & omne meum?
Non faciam a cerebro extractam, aut a mente figuram,
Quae mi, etſi moriar, nomina longa dabit?
Dixit, & extemplo dictum ſua facta ſequuntur,
Et facit aeterno nomine digna ſenex.
Tu quoque quum fueras invenis, juvenilia terris
Exſtruis, atque etiam carmine digna gravi.
Si tamen haec ſpectes, quae poſt iuvenilia facta
Templa facis, nihil eſt quo iuvenile probes.
Hic nihil exſtructum fuerat, veſtigia ſaltem,
Quae tibi nitenti condere ſigna darent.
Sed fuerant ſaevi montes, nemoroſaque ſaxa,
Magna inquam, & rupes, & ſine lege locus.
Tu rupem in veram duxiſti robore nummi
Planitiem: quis hic ſaxa fuiſſe feret,
Poſt montem abſciſſum? certe haec ſunt digna Maronis
Ingenio, & ſacro carmine digna Dei.
Exſtruitur domus alta tibi, domus invida nulli,
Sive ſit in Latio, ſeu ſit in orbe, reor.
O quantas, nec falſa loquor, pater alme Timotheu,
Coſmus habet grates, tempore quas referet.

 Cum

Quum fueris tu cauſa prior, quod conderet arcem,
Arcem hanc quam verbis dicit iniſſe tuis.
Praecipue quum tu Coſmi ſub nomine librum
Tradis, & ad caelos ſe & ſua magna canis.
Eliceres verbis, ait hic, ſe ſaxa movere
Sponte ſua, & duros ſcindere ſe ſilices.
Hinc primum in faciles foſſas convertere montes
Cogit, & hinc ſciſſus mons ruit ima petens.
Hinc mandat fieri foſſas, fundareque muros,
Fundamenta quibus alta fuiſſe iubet.
Ne pereant nam vult ingentia pondera geſtent,
Et iubet ut dentur tempora longa ſeni.
Haud mora, vult celeres operis doctoſque magiſtros
More ſuo templum qui, aedificentque domum.
Ille quidem doctus chartis notat omne, domumque
Adnotat, hic ſtabit ianua porphyrea.
Poſt portam mandat, ſiatque hic porticus ampla,
Hic ſcalae, hic que gradus marmore primus eat.
Clauſtra dehinc ſignat, tantis ſint paſſibus, atque
Arbor erit medio, ſed cypariſſus erit.
Clauſtraque candenti ſint vult teſtudine ſtructa
Pondera, & unius bina columna regat.
Altera ſit variis diſtincta coloribus, & quae
Fit comes, haec niveo marmore levis erit.

Hic

Hic volo ſtet tonſor, ſtent ſacra capitula iuncta,
Hic locus eſt his, quos febris iniqua premit.
Verte pedem, hic ſiat mando duce digna coquina;
Hic vas, quod lymphas praebeat aere manu.
Nunc venio ad ſedes, capient quis fercula patres,
Omne procul lignum, ni, cypariſſe, tuum.
Sed menſae cupimus ſiant de marmore vivo,
Claraque ſit vitro quaeque feneſtra ſuo.
Advena ſi fuerit quivis hac parte locetur,
Hic comedat, ſitque hic non procul ipſe torus.
Sic ubi ſit puteus, venies te iudice, dices
Eſſe prius templum hoc, quam ſacra templa Petri.
Coſmus enim accepit patris pia verba verendi,
Atque ait, Eſt potior non ea cauſa, pater.
Haec potis eſt, tanta capior dulcedine veſtri,
Veſtri habitus, carum ut nil ſit in orbe mihi.
Et capior vita, claris quoque moribus, & quod
Haec veſtra in Latio regula prima fuit.
Et pater eſt vobis doctorum primus, & ille,
Quem celebrat tantis laudibus Eccleſia.
Hic vos Canonicos dixit. Sed regula iuncta eſt,
Noſter vult eremus nomen habere quibus,

Unde velut cunctis veſtra eſt haec regula nobis
Dignior, hinc illam do potiore loco.

Sacellum montis Averni.

Finis hic eſt templi ſummi, quod voce ſenectae
Struxiſti, & templo eſt iunctaque ſtructa domus;
Laude quidem digna haec ſunt, & cum nomine magno;
Signaque ſunt mira relligione viri.
Sed ne praeteream, nec te mea carmina fallant,
Cantabo quicquid aure favente ſcio.
Quod ſparſim perque ora virum, per ſtrata viarum
Auditum eſt, clara voce replente vias.
Nulla domus ſacra eſt, nulla hac & in urbe ſacella,
Hoſpitium nullum eſt pauperibus requies.
Quae tua non capiant & ſaepe, & munera magna,
In quibus haud fas eſt dona videre tua.
Urbe parum factum eſt, quid tu, tu monte in Averno,
Nomine Coſmeo digna ſacella facis.
Non ſat erat ſacrum hoc: Domini tu ſancta ſepulchra,
Quae ſunt Ieruſalem, condecoraſſe paras.

Ma-

Magna parat Coſmus, ſed tu, Saladine, recuſas,
O rapiant ſenſus iſta negata tuos.
Quippe parum Coſmo nocuiſti, corda notantur;
Aequa quidem eſt facto mens pia quaeque pio
Non habet infelix pauper, dum quaeritat urbem,
Quo ſitis, aut rabida poſſit abire fames.
Alter veſte caret, febris atque hunc atra fatigat,
Ille ſuos natos paene perire videt.
Iſte petit Romam pulſurus crimina, at ille
Ex voto Antoni brachia ſancta petit.
Sed probibet ſcelerata fames; quicumque rogarit,
Dextra gravis fiet te ſibi dante ſtipem.
Unde omnes currunt, & magna palatia replent,
Et deteſtatur te via lata gemens.
Qnid facit hic Coſmus, tot tot mea terga frequentant,
Itque redit totiens cohors miſeranda viam.
Non aliter quam cum parvam formica cavernam
Exit grana petens, & reditura cavis.

EIVSDEM DE RELIGIONE (*)

MAGNIFICI ILLVSTRIS
COSMI MEDICES
FLORENTINI.

***

Liber Secundus & ultimus feliciter incipit.

QUis prohibet partem poſt relligioſa ſecundam?
Nonne duas partes iſte libellus habet?
Muſa fave inceptis, adſis rogo pulcer Apollo,
Vela notis dedimus, ſubgere verba precor.
Scripſimus & quantum licuit mi, Coſme, ſacella;
Muto meos numeros, atria magna peto.
Atria & in primis, quae ſunt tibi condita ruri
Digna ſuis Dominis, atria digna Deis.
Quid deeſt non novi, ſunt alta palatia coelo,
Et lata, & ſummo cardine porta ſedet.
In

(*) Legendum eſt *De Magnificentia*.

In foribus tua ſigna vigent, caelataque in auro
Stat pila, quae ardenti rubra colore micat.
Sunt etiam fauni, ſatiros ſaltare bicornes
Videris, & nemoris numina multa ſacri.
Ingredere: haec loca tecta ſuo fas cernere plumbo eſt,
Auratas cernes per pia templa trabes.
Ora tenens terriſque oculis te iudice prona
Parva bonas gemmas eſſe lapilla feres.
Nam ſicut in coelis volvunt ſe ſydera bis ſex,
Quorum aries fertur iure tenere caput;
Sic ego, quos credes gemmas, ſignare lapillis
Incipiam; deero cum ſua finis erit.
Et quotquot ſunt ſigna polo, nec plurima ſeptem,
Tectaque Creteo ſint data ſumma Iovi.
Ingens crux medium decorabit lignea templi,
Qua viſa poterit flectere quiſque genu.
Non tamen hanc credas, quamvis ſit lignea, quod ſit
Vilis, namque aurum eſt, quod ſacra ligna tegit.
Forte feres: Coſme, hic non ſunt parva ulla ſacella.
Bis ſex ſunt nobis aedificanda vota.
Ornataſque aras ardenti murice, & oſtro,
Quas faciet dignas petra alabaſtra togis.
Firma crates cuncta haec ſervabit munda ſacello
Ferrea, & hanc claudet clave recluſa ſera.

Nunc

Nunc venio ante chorum, ſedes ubi ſtabit eburna
Conſpicuis patribus ſplendida facta ſuis.
Pelle caret Divus, pellem tamen illius ara
Portat: nam Tyrio murice tegmen habet.
Atque Alabaſtra petra eſt ingenti pondere tegmen,
Pondera quae Latio ſunt ſine ſorte pari.
Auro Ancona ſuum decorabit fulgida templum
Maior quae adverſo lumine damna geret.
Hic caput excelſi magna teſtudine templi
Fiet, qua picti velleris agnus erit.
Et circum bis ſex non uno nomine divi
Adſtabunt, hac ſex, hac quoque erunt totidem.
Non pictura, ſed haec erit auro forma lapilli,
Quae muſae vulgo dicitur eſſe labor:
Haec domus eſt in qua ponent ſacra omnia patres
Sive velis aurum, tegmina ſive velis.
Primum laeta ſitu eſt, vitro quoque laeta feneſtra,
Laeta pyro & cedro, quod ſacra cuncta tegat.
Quid teget incipiam: primum ſint tegmina centum
Purpurea, bis vadunt ad ſua ſacra patres.
Sint totidem pro aris, calices teget altera centum
Cellula, & innumeras diſſimili arte cruces.

Digitized by Google

Crux tamen illa prior quanto cum pondere numi
Facta erit, & quali iaſpide culta ſuo.
Haec loca erunt pedibus, per quos candela tenetur,
Et vaſis, per quos turis habetur odor.
Haec auro & gemmis fuerint fabricata, nec ullus
Crederet, haec multam velle tenere ſtipem.
Atque haec pro libris cultu maioreque forma
Nobilibus, legitur lectio ſancta quibus.
Sunt thalami, & loca grata quibus ſtat eburnea menſa,
Tolle oculos, laquear (cetera ſperne) vides.
Multa etiam cernes cultu quae civica numquam
Dixeris, aſt clari Principis eſſe feres.
Inter quae decorata auro patet ampla feneſtra;
Qua duo conſidunt, cuique ſedile ſuum eſt.
O ſpeculam inſignem, reſides ſi forte, feneſtrae
Spectabis villam, ruris & omne decus.
Atque videbis uti claro de fonte fluentum
Spargitur, & parvo flumine prata rigat.
Prata inquam variis diſtincta coloribus, atque
Diſtincto redolet flamine miſſus odor.
Poſt haec ſtat dulcis vitis pendentibus uvis,
Arcubus immenſis quae iacet artis ope.
Nec procul & multos ſpinis defenſa videtur
Purpureo, & cano grata colore roſa.

Sed

Sed quis quot videas fructus, quoque ordine ſidant,
Scripſerit? is certe non ſine mente canet.
Illic ſunt ficus, illic dulceſque volemi,
Ordine nec rupto cedrua planta viret.
Ecce duos fructus una ſuper arbore natos,
Hinc pyra, & hinc, mirum eſt, carpere mala potes,
Sunt alii fructus, cerne, hic ſunt cerea pruna,
Hic nux, ſed tingit cortice caeſa manus.
Sed ne depereat, poſtquam pia prata rigavit
Fons, facit in ſummo gramine limpha lacum.
O riſum ingentem, natat hinc atque inde per undas
Piſcis, & hunc undis eſt tetigiſſe leve.
Poſt piſces nemus arte patet; tecta alta ferarum,
Tecta inquam muri limite cincta ſui.
Quercus adeſt, res grata Iovi, quae munere glandis
Paſcit apros, brutum & miſſile tegmen habens;
Caſtaneaeque iacent paſſim cum cortice diro;
Eſt arbor caeco cincta colore Erebi.
Sunt ilices, pinus, corylus quoque grata puellis;
Eſt abies, eſt & laurus amica Deo.
Si tenuit riſus, cum ſpectaremus in undis,
Maior erit, dum fors per nemus ire libet,

Agmi-

Agmina cervorum paſcuntur cornibus altis,
Et capreae, fugit hinc ad loca tuta lepus.
Arte ſua vulpes leporem ſectatur, & altum
Martur habet quaerens qua vice fallat avem.
O felicem hominem, quiſnam ſub cardine caeli
Deliciis vir habet aequiparanda tuis?

Palatium Vrbis.

Scripta mihi ſilva eſt, magnam redeamus ad urbem,
Quod ſum pollicitus, Phoebe, ſacella notans.
Coſme, alti nulla eſt certe mea cura palati,
Poſtquam operis tanti carmine finis adeſt.
Quod maiora mihi numeris ſunt urbe canenda,
Atque tua, o verſu quo recitanda forent?
Eſt via qua gradiens vivo de marmore calcas
Saxa, haec florenti ſtat via in urbe tua.
In medio decus omne viae ſunt atria Coſmi,
Atria, quae a ſummis Regibus apta putes
Vix oculis ſpectare licet, ſunt proxima caelo,
Quorum apicem decorant cornua marmorea
Si peteres quid ſaxa ligat, quae marmore cano.
Adligat, & tenax mole bituminea,
Sed faciem non marmor habet, quod molle bitumen
Nectat, habet triplici clara colore petra.

Con-

Conſpicui loca ſumma tenet petra digna alabaſtri,
Dextraque porphyreus vult tenuiſſe lapis.
At, quem ſerpentis vulgo dixere priores,
Laeva habet, o Clarii ianua digna modis,
Et qua ſigna potes muris ſpectaſſe piliſque
Culta rubris, ſex ſunt nec numerata prior.
Porta ingens ſummi claudit loca cuncta palatj
Viſibus e ſummis nec ſine mente Dei eſt.
Proxima & inſignis portae teſtudo notatur,
O quam diverſo picta colore micat!
Porphyreis decorata ſuis patet ampla columnis
Porticus, & medio ſtat quoque curtis honos.
Munda quidem eſt curtes, nam plumbea tecta fluentum
Mittunt, quod terris parva feneſtra vorat.
Porticus haec claris non tantum eſt ſtructa columnis,
Eſt aliud maius ſculpta figura Deum.
Et caput, & merito Iovis eſt, & lampada quaſſat
Qualis Stellifero cum ſedet ille polo
Phoebus enim ex humeris lauro pendente pharetra
Emicat, & patri proxima iura tenet.
Mars ferus horrendo retinet loca tertia vultu
Arma ferens diris ſanguinolenta modis.
Aurea Mercurium decorant talaria plantis,
Virgaque; ſi numeras a Iove quartus erit.
Poſt

Poſt Athlantiadem medio non ente videtur
Vittam oculis geſtans nudaque membra Deus.
Ultima iura tenet clava, ſpolioque leonis
Clarus, non puduit quem genuiſſe Iovem.
Omnia diverſis ornata coloribus haec ſunt,
Quae cernens dices promeruiſſe Deos.
Scalarumque gradus ſcandens mirabere certe
Iurans naturam non potuiſſe quod hic.
Haec loca ſunt menſis, videas ibi quanta cupreſſus;
Stellataſque auro cerne micante trabes.
En quali & vitro plumbo & compacta feneſtra
Digna ſuo domino, qua ſua ſigna vigent:
O menſam ditem, dic auro quanta ſupellex,
Quantaque praeguſtans aurea vaſa tenet.
Eſt puppis, qua vaſa ſalis reclusa tenentur,
Et centum liquidas quo capit ore dapes.
Sunt gladii, ſervatque eadem vagina bicuſpes;
Vaſaque ſunt ſervat vina phalerna quibus.
Quis numerat pateras ingenti pondere, quiſnam
Det pretium pelvi, qua cadit unda manus?
Vel vaſi, in quo ſtat manibus nec tradita limpha,
Cuius faſtigio ſunt adamanta tria?
Denique nulla tuis deſunt vaſa aurea menſis,
Sive decus menſae, ſeu ſibi menſa velit.
Si thalamos vidiſſe paras, ſunt aurea fulcra,
Atque ſuos ſervant lintea clauſa toros.

Scri-

Scrinia ſi tentes, immenſo eſt pondere pondus,
Quot puto ſunt cophinis bis adamanta tuis.
Multa mihi ſcripta ſunt; tandem veniamus ad hortum
Cui Latio haud nullum non reor eſſe parem.
Hortus enim eſt magnus, ſed nec pro fructibus actus,
Sed quo ſit tantum buxea planta decens.
Quam verti in varias cogit manus apta figuras;
Hic elephas, hinc eſt dente timendus aper.
Videris & puppim velis maris aequora paſſis
Scindere, nec deſunt prora rudenſque rati.
Illic eſt aries, illic lepus auribus altis,
Illic eſt vulpes fallere docta canes;
Cornibus arboreis fas eſt te viſere cervos
Et quae fert centum lumina cernis avem.
Quid moror? hic ubi ſunt brutorum corpora buxo,
Et diverſa quidem, quot reperire licet.

De aliquibus magnificentiis in generali.

Sunt equidem, Coſme, haec, & facto & nomine digna,
Unde & magnificus dives & orbe volas.
Privatus Coſmus, rege eſt ſed ditior omni,
Et Coſmi regno ditior ipſa domus.
Credula res cunctis, patet hoc: quae regna, vel urbes,
Multus ubi non ſit numus ubique tuus?

Bel-

Bellaque, vel paces, quae ſunt, quae nomina Coſmi
Non habeant mediis inſita viſceribus?
Et ſine te, Coſme, poterit quis bella movere?
Coepta vacant ſine te, te ſine bella ruunt.
Tu pacem, tu bella manu, tu praelia portas;
Cuicumque es fautor vicerit ille ducum.
Quod patet ex multis; dic nam mihi caſtra tumultu
Alfonſi regis quo petiere domos?
Venerat auratis pennis, galeaque, comiſque,
Etruriam ſceptro iungere velle ſuo.
Etruriae timet omnis homo, metuere rigentes,
Quippe erat a multis haec metuenda via.
Vrbs tua te rogitat, patremque ducemque vocando;
Deficiunt nummi, Coſme, faveto tuis.
At Coſmus, cui larga manus, Iam ſumite nummos,
Dixit, & adiecit millia multa ſtipis.
Quotquot erunt nobis, tot condonabimus urbi;
Quis urbi obſeſſae munera ferre neget?
Vnde tuis nummis victor procul urbe fugatur,
Et te magnificum dat tua larga manus.
Ver mihi dant multi flores, non unus in hortis
Ille ait, & ſolo non data teſte fides.
Tu Coſmum in ſola laudas probitate; quid ergo
Magnificum cenſes, qui facit alta ſemel?

Quippe & vana canis, digna & cenſore Catone;
Huic ego, ni pigeat, iam potiora notes.
Inſubrium Regis meminiſti fata Philippi,
Atque urbs vult omni vivere caſſa duce.
Regna tamen poſcit, cui nulla pecunia ductor
Sforcigenum, nulla ſpe faciente viam.
Si deerant nummi, ſtat nam ſpes omnis in illis,
Quo poterat dic nam ſubdere regna modo.
At Coſmus nota ductoris regna petentis
Pauperie, huic auri pondera magna tulit.
Atque ait; o ſoceri petiturus regna Philippi
Ductor Sforcigenum, iam mea dicta notes.
Haec dedimus, quae ſunt veſtrae via prima ſalutis,
Pondera, conſumtis his quoque plura dabo.
Ne timeas, metus omnis abeſt, da carbaſa ventis,
Pergito, non deerunt omnia noſtra tibi.
Si nummi vincunt, hercle eſt fas vincere nobis;
Sunt nummi, ſunt & iaſpidis omne genus.
Dixit, & his ductor Franciſcus pectora ſumſit,
Regnaque nec maeſto milite laetus adit.
Laetus adit, ſternitque hoſtem, regniſque potitur,
Adfirmans Coſmum regna dediſſe ſibi.
Tertius ecce tibi dabitur lingua invida teſtis,
Convivis dic quas mandat habere dapes.

Et

Et quotiens Coſmi cives ſibi pocula tectis
Accipiunt multi, nec tamen unus erit.
Quotque duces, comiteſve ducum ſua pocula libant,
Et qua ſit facie quiſque receptus ei.
Legati Regum atque ducum rectoribus ipſis
Demiſſi, Coſmo dant ſua verba prius
Advena ſit quivis, qui externis partibus urbem
Ingreditur, Coſmo eſt, huic via prima pedum;
Huncque petit: non urbs eſt huic, & in urbe petita,
Ac veluti qui te iam petiere livi.
Iſte colit muſas, colit hic quoque verba ſoluta:
O mira in tectis bibliotheca ſuis.
Nunc legit altiſoni ſparſim pia ſcripta Maronis,
Nunc Aguſtini ſacra notata pii.
Aut ea quae Cicero; Senecae moralibus atque
Inſudat, memori mente notanda notans.
Interdum ne fors ſemper ſua pectora curis
Repleat, adveniant dulcia ſcripta iubet.
Et quando accedit Naſo, vel quando Tibullus;
Aut priſcis lectis ſaepe moderna legit
Atque novas laudat muſas, nova carmina ſpectans
Dicit, habet faciles haec nova muſa modos

 Cum

Quum ſenis acta iubet, magnum facit eſſe Maronem;
Si iuvenis, veniet ad loca digna ſenex.
Si dantur libri Coſmi ſua magna canentes,
Irrita ſunt nulli cura laborque viro.
Nec facit id, quia ſit famae tam dira cupido;
Sed quia cum priſcis & nova dicta placent.
Id poſſem ex multis (abſint exordia) libris
Enumerare, omnes quis numerare queat?
Cum Iuvenale mihi nulla eſt ſententia, ſolus
Cum dicit, ſtudii ſpes pia Caeſar adeſt.
Altera ſpes ſtudiis cum ſit ſpes vera reperta,
Tu ſileas Caeſar, tu quoque cede loco.
Nam te mendacem ſuperat te, Caeſar, in illis
Coſmus, & hinc Coſmi gloria maior erit.
Denique magnificum cum quid vel in urbe, vel extra eſt;
Continuo Coſmus dicitur eſſe prior.
At tu qui mundi lux es, iudexque libelli,
Sis facilis, cum fors iudicium dederis.
Namque tuus liber eſt, canit & tua facta libellus;
Spreveris hunc, ſpernis quae tua magna canit.
Quid nam aliud ſpernis, niſi quae ſunt carmina libro?
Carmina quid cantant? nomina, Coſme, tua.

Par-

Parve liber , Coſmi ſedes petiture , memento
Quod ſummi Regis vel Ducis ora petis .
Quare age , quum videas Coſmum, caput exue velo ,
Et propius gradiens omine flecte genu .
Et brevibus dices , Salve lux ipſa virorum,
Qui tibi me donat , ſit tibi cura , precor .

F I N I S.

Digitized by Google

TIMOTHEI MAFFEI
VERONENSIS
CANONICI REGULARIS
IN MAGNIFICENTIAE
COSMI MEDICEI
FLORENTINI

Detractores Libellus (*) *feliciter incipit*.

VErona nuper quum huc adventaſſem, Clariſſime Coſme, ad me viſendum quidam ex familiaribus meis pro ſolito ſui in me amore ſe contulit. Poſt ſalutationis officia inter loquendum, ut ſaepe numero ſolitus ſum, in tui ſermonem incidimus. Non eſt diu paſ-

(*) Ex Bibliotheca Laurentiana Pluteo XXXXVII. Cod. Membran. in 4. parvo, Num. XVII. quo continentur Poggii in Philelphum; Eiuſdem in N. Perottum; Timothei Maffei Veronenſis Canonici Regularis in Magnificentiae Coſmi Medicei Florentini Detractores, libelli: Ad Coſmum Medicem Laurentii Lippi ſuper Orationem Iſocratis commentatio; Petri Delphini Veneti Generalis Camaldulenſis Oratio ad Leonem X. Pont. Maximum.

paſſus homo ille me tua opera commendantem, & de magnificis rebus tuis magna cum tui laude loquentem. Ceterum cum ſtomacho, & acutule quidem, ad multa reſpondit. Tunc verum eſſe novi, quod in ſapientiſſimorum hominum ore verſatur, virtutis ſcilicet comitem ſemper invidiam exſtitiſſe, & multos eam continuo obtrectatores habuiſſe. Tamdem poſt multos congreſſus, eum, uti optabam, tibi amicum feci. Eam diſputationem, quum ob aegrotationem meam ad te aegrotum venire non poſſim, tibi ſcribendam duxi, ea videlicet ratione, ut quum laudata virtus accreſcere ſolita ſit, ad adgredienda quaeque praeclara atque conſummanda magis ac magis, ut es ſolitus, accendaris. Item ut intelligas quantae mihi curae tuus ſemper honos exſtiterit, qui quantum tuas partes defenſare ſolitus ſim edicerem, ni hominis officia exprobrantis, potius, quam recolentis, videretur. Verum ſi hoc meum erga te ſtudium tibi gratum intellexero, ut in poſterum talis in te ſim efficies, qualem tua virtus expoſcit. Sed ne te diutius teneam aliis & innumerabilibus quidem reipublicae curis implicitum, detractorem tuum, & me diſputantes audias.

LIBELLUS INCIPIT.

Timotheus , Detractor .

Detr. AUdieram ſuperioribus diebus te ad nos, Timothee, quod antea longe concupieramus, adveniſſe. Quod Divini Verbi praedicationi de more non incumberes, haec univerſa civitas mirabatur. Sed, ut video, pedis alterius aegrotatione detineris. Laboras ne forte hominum, ut dici ſolet, dolore nobilium? *Tim* Non equidem. Verum nuper ſimul ac adveni, ut caſu plerumque fit, decidi. Tum ita pes adflictatus eſt, ut ex loco me movere poſſim. *Detr.* Num inſtabis verbo, quum priſtinae ſaluti reſtitutus exſtiteris. *Tim.* Haec aeſtatis pullulantiſque peſtis malitia, ac varia huius meae Praefecturae negocia, ſilentium magis quam praedicationem imperare videntur. *Detr.* Conſultius feciſſes, meo quidem iudicio, ſi trans Alpes fuiſſes immoratus, poſtea quam tibi non eſt animo praedicandi, uti ſperabamus, munus adſumere. Ita enim, & itineris laborem, & huiuſce peſtis periculum, devitaſſes. *Tim.* Tantum, fateor, me huius civitatis amplitudo delectat, tantum varietas rerum, tantum ho-

rum

rum conſuetudo civium, ut earum rerum nihil extimuerim. Decreveram quippe poſt ſolita ſtudia noſtra templorum moles, ingentia & ornatiſſima monaſteria, remittendi animi gratia viſere, & ea maxime, quae Coſmi Medicei viri Clariſſimi & Magnificentiſſimi impenſis ab ſolo erecta, & miro ornatu, vel magna ex parte iam facta, vel conſummata ſunt; quae quum ſuperiori tempore adibam, adeundi magis rurſum deſiderium accendebant. Nec poſſum illius tanti viri virtutem non admirari, & magnis laudibus proſequi, maxime quum hac tempeſtate noſtra nullus uſpiam, ne dixerim civis, verum nec etiam Princeps, exſiſtat, qui Coſmo, quantum ad magnificentiam attinet, ſit merito comparandus. Idcirco civitatem hanc ſaepe numero felicem adpellare ſolitus ſum, cum multis ex rebus, tum maxime quod talem virum produxerit, aluerit, educarit, conſervarit, qui eam ornaverit, ampliaverit, & vario operum genere mirum in modum illuſtraverit; ut, modo id dicere liceat, ei magis illa, quam ille civitati debere, videatur. *Detr.* Quod huiuſce civitatis reviſendae gratia ad nos profectus ſis nulla me tenet admiratio, quum etiam ex longinquioribus & remotiſſimis locis ad inſpectandam ipſius magni-

gnitudinem multi iterum iterumque concurrant; miror tamen te hominem hunc eam ob rem commendare, & admirari tantopere. *Tim.* Quid? *Detr.* Quod homini religioſo & de moribus diſputanti, ceu tu, minime conveniat. *Tim.* Quam ob rem? *Detr.* Quod huiuſcemodi magis obiurgare debueris, quum luxuriam quamdam, potius quam religionem ſapere videantur. *Tim.* Quin magnificentiam redolent, virtutem ſane, & a Gentilibus, & Chriſtianis ſummopere commendatam. *Detr.* Magnificentiae nomen, cui tantum tribuis, vitium magis apud Chriſtianos, quam virtutem prae ſe ferre videtur. *Tim.* Quid ita? *Detr.* Iuxta Philoſophorum Theologorumque ſententiam, quaevis mortalis virtus in medio eſt conſtituta. Magnificentia igitur quum in extremis ſeſe collocat, longe a virtutis ratione videtur eſſe ſepoſita. *Tim.* Cur ab medio magnificentiam praedices ſeparatam intelligere cupio. *Detr.* Liberalitatem namque magnificentia magnitudine ſuperexcellit. Magnum enim parvo quum ſicuti extremum oppoſitum ſit, quorum medium aequale eſſe teneatur, conſentaneum eſt in medio non eſſe magnificentiam. *Tim.* Si earum rerum magnitudinem, quae ex magnificentia egrediuntur

tur animadvertere voluerimus, hoc quidem pacto illam ab medio ſecluſam dicere poterimus. Verumenimvero ſi rationis regulas, a quibus ipſa non decedit, nec quas excedit, animo volverimus, ſecus iudicabimus. Unde quiſpiam forte Coſmum, ſicuti tu, condemnabit exceſſus, quum viderit Sancti Marci monaſterium ſua impenſa aedificatum tanta, tum amplitudine, tum ornamento, ac tanta librorum interclusa multitudine, tantoque ſacrarum veſtium, argenti aurique ſplendore, quantum religioſorum pauperum profeſſio non videtur expoſcere. Obiurgabit eum fortaſſis & alius, quum domum illius nuper exſtructam ingredietur, videritque in eo miro ordine lapideos, & altiſſimos & latiſſimos muros, craſſiores proceraſque columnas, marmoreas ſtatuas, picturas egregias, quas Apellis diceres ſeu Lyſippi; ornatiſſima Petri & Ioannis filiorum cubicula, ſolaria inaurata miraque excisa varietate, ſcamna cypreſſina, & reliqua quae Principi magis, quam privato civi, convenire videantur. Condemnabunt alii forte Laurentii Martyris templum, quum illud tot impenſis, tot ornamentis inceperit; ut nullius etiam Regis opus hoc noſtro tempore cum illo ſit conferendum. Haec

omnia

omnia tamen incredibili ſunt laude digna; & quae poſteritati ſummo ſtudio commendari mereantur, quum in monaſteriorum templorumque ſtructuris Coſmi magnificentia divinam excellentiam ante oculos habuerit, & non quali in religioſos aut clericos, ſed quanta in Deum pietate uti debeamus, quantaque gratia excogitarit. Praeterea non quid Coſmo, ſed Florentiae tantae civitati congruat eius in domo animadvertit, in quem quanto maiora ab ipſa quam in cives reliquos ſunt collata beneficia, tanto ampliora & illuſtriora quam ceteri, ne ingratus videatur, in ipſam ornamenta conferat opus eſt. Quod ſane in hunc diem ab eo mirum in modum factitatum videmus. Huiuſce rei ad ea, quae diximus teſtis eſt etiam ſtructura illa, quam dormitorium vocant, quamque in ampliſſimo Sanctae Crucis monaſterio pro fratribus adoleſcentulis excitavit, cuius cellulae quali ornatu, qualive ſuppellectile illuſtratae & communitae ſint, non facile dixerim. Obſervantibus etiam Beati Franciſci Fratribus monaſterium ab ſolo in agro Muſellano omni ex parte confecit, quod quid commodius aut religioſius, & natura loci & manu excogitari poſſit ignoro. Ab urbe hac paſſibus circiter mille

quin-

quingentis, ubi Carigium dicunt, domum quavis civitate dignam inſtauravit tanto impendio, tantaque omnium admiratione, ut in operum magnificentia cunctorum iudicio non ſit illo felicior. Haec me cogunt hominem hunc tum admirari, tum commendare ſummopere, & alios ut praedicent exhortari. *Detr.* Hoc mihi etiam forte perſuaderes, ni in clericorum religioſorumque ſtructuris inſignia ſua & picta & variis in locis exſculpta cernerentur; quae res gloriae magis, quam divini cultus, cupiditatem quamdam prae ſe ferre videtur. Nec umquam exiſtimabo illum tot tantaſque ſtructuras excitaſſe, niſi ad quamdam ſui nominis immortalitatem, & inanem gloriam, adſequendam. Quod quantum abhorreat a virtute, inter praedicandum, me audiente, ſaepe numero dixiſti. *Tim.* Haud recte facis profecto ita obſtinate, quae non intelligis, adſeverare. Deberes magis potius, nedum Coſmi, verum omnium hominum, opera niſi omni ex parte facinoroſa ſint, bonam in partem accipere. Et utinam me praedicantem cordatius intellexiſſes. Nam quoties de quovis male ſentimus, ſi in promtu ratio manifeſta non ſit, toties eum contemtioni habeamus opus eſt, quod quam a Chriſtiano viro alienum eſſe

de-

debeat, ex Evangelio Chriſto docente didicimus. Sed eſto ex eiuſcemodi Coſmus gloriam aucupari nitatur, eſto inquam. Idne tibi videtur nota, ut ita dixerim, cenſoria dignum? *Detr.* Videtur ſane, & id quod longe gravius eſt, immortali Deo noſtro ſummopere diſplicere, mihi non iniuria perſuadeo. *Tim.* Ex ſententia te deiiciam ſimulac quae Theologi ſentiunt in medium adduxero. Volunt quatuor ſolum ex cauſſis gloriae cupiditatem animabus noſtris perpetuo fore tormentum. Primum quum quiſpiam a ſe, non ſecus ac Deus ſit, exiſtimat habere quod poſſidet. Deinde quum falſo adpetit praedicari. Tertio quum caduca bona atque fragilia, ob quae ſummis in coelum laudibus effertur, Deo ipſo antiquiora habeat, & felicitatem ſuam in illis conlocet, atque conſtituat. Poſtremo quum hominum gloriam longe digniorem eſſe divina atque coeleſti, vel praedicet, vel teneat. Ad haec deliramenta Coſmum noſtrum deveniſſe quis vel demens exiſtimabit? Nam quum inter prudentiſſimos Italiae viros, & acumine ingenii, & multarum experientia rerum, primas partes tenere a claris & doctiſſimis non immerito cenſeatur hominibus, numquam nobis perſuadere debemus, ad errores illum huiuſcemodi decidiſſe, maxime

me quum ab eo clam innumerabiles, ut ita dixerim, pecunias & varia rerum genera indigis dinumerari, donarique noverimus, & quam Dei gloriam quaeritet non humanam. Quot oro virginibus ſecreto dotem ſuo ex peculio fecit? Quot viduis praeſidio & auxilio fuit. Quot pauperes aluit? Quis ex hominibus Deo dicatis bonorum illius expers nedum his in locis atque finitimis, verum etiam in longinquis invenitur? Porro quum haec ita ſe habeant, exiſtimandum eſt eum ſua inſignia ſuis ſtructuris infixiſſe, vel ut poſteri ſui memores inter orandum preces effundant, vel ut ea viſuris ad aedificia huiuſcemodi exſtruenda incitamento ſint: Si Caeſar in Hiſpania res quaſdam Alexandri pictas intuitus ita incitatus eſt, ut mox expeditionem contra Gallaecos & Luſitanos agens, cuncta victor ad Oceanum brevi tempore domuerit: ſi Scipio, & Q. Fabius maiorum imaginibus viſis mirum in modum excitabantur ad gloriam: ſi Themiſtocles noctu in publico deambulabat, & ſomnum capere non poterat, quia Miltiadis trophaeis ſe ſomno excitari dicebat; ſi Athenienſes quum Timotheus Cononis Corcyram ſub imperium Achaeorum redegiſſet, ſocioſque adiunxiſſet Epirotas, omneſque eas gentes, quae mare illud

ad-

adiacent publice primo ſtatuam ei in foro poſuerunt, ut reliqui futuris temporibus ad huiuſcemodi conarentur: quare Coſmi tot in locis viſis ſignis ad ſimilia quaedam atque maiora factitanda Chriſtiani viri non excitabuntur; ſi illi de quibus loquuti ſumus viſis ſtatuis ad gloriam accendebantur humanam? Cur noſtri viſis templis Deo dicatis, viſis ſervorum Chriſti, monaſteriis, & ſignis pictis atque caelatis, aliis coaedificandis non ſtudebunt, ut poſteri eos orationibus iuvent, ut celeſtem opem conſequantur, ut & ipſi pariter futuris incitamento ſint? Veteris ſane memoriae cognitio facit, ut eos, quos tum admiramur, tum praedicamus, omnibus viribus imitari velimus. Sicut enim vultus ad ſpeculum, ſic mores hominum ad exemplar in melius reformantur. Lucii Bruti ſtatua, qui Tarquinium expulerat, cui ſubſcriptum erat, utinam viveres, & utinam Brutus eſſes; quot credis Brutos effecit? Idcirco Caeſar Auguſtus ad reſtaurandas excellentiſſimorum hominum ſtatuas diligentiſſimus exſtitit, id inquiens ſe eo propoſito agere, ut eſſent ad quorum exemplar futurorum mores formarentur. Ceterum ne Gentilibus tantum inniti videamur, nonne etiam ex Chriſtianae Philoſophiae fonte praeclaram il-

lam

lam ſententiam legimus, ut videlicet lux noſtra coram hominibus luceat, quo homines opera noſtra laude digna quum videant, Patrem noſtrum in Coelis conſtitutum tali pacto glorificent? Deſinas igitur, deſinant & reliqui tanti viri detractores, & illius vel incredibilem magnificentiam extollant, vel ſi id nolunt, ſaltem vituperare deſiſtant. *Detr.* Quod in Coſmi laudem longa oratione praedicaſti mihi profecto videtur celebritati ſui nominis apud poſteros longe magis obfuturum. *Tim.* Quam ob rem? *Detr.* Exiſtimabunt illum homines inter opifices potius, quam praeclaros & ingenuos viros connumeratum. *Tim.* Quid? edicas obſecro. *Detr.* Volunt Philoſophi artem eſſe earum rerum, quae a nobis faciendae ſunt, rectam rationem. Verum quum magnificentia quod magna faciat dicta ſit; conſentaneum eſt magnificum virum inter eos qui manu laborant, ideſt artium factores, eſſe connumerandum. *Tim.* Papae? Cum acuto ut video mihi diſputatore res eſt. Verum in promtu res eſt. Placet: & tecum in hoc ſentio, artem faciendarum rerum rectam eſſe rationem. Sed illud addiderim: moralem quamdam virtutem ineſſe homini neceſſario oportere, qua adpetitus impellatur humanus, ut artis

ratione non ſecus ac decet, utatur. Id cum magnificis rebus magnificentiae congruat, quae nec artem ſuperfluere, nec a ratione deficere ſinat, non artem illam, ſed virtutem praedicabimus, qua Coſmus, uti omnes noſtri temporis antecellit, ita ingentiores ceteris ſtructuras ornatioreſque facere, ab ea ut ita dixerim impulſus, & adductus eſt, & pecunias arti ut faceret adminiſtrare. Idcirco Cicero magnificentiam egregie definivit eſſe rerum magnarum & excelſarum cum animi quadam ampla & ſplendida propoſitione cogitationem atque adminiſtrationem, ut cogitatio intentioni, adminiſtratio ſumtibus correſpondeat. Ecce quo pacto, non inter opifices Coſmum, verum excellentiſſimos homines, quin ſuper eos, cenſere poſſimus & debeamus. Addamus ad laudem. Multi namque ſunt opulentiſſimi homines, & auro quam refertiſſimi, qui tamen nimio divitiarum amore detenti, & avaritiae vinculis colligati, nil umquam, ne dixerim magnificum effecere, ſed nec etiam liberale. At Coſmus opulentus, copioſus, locuples, fortunatus nullam aliam ob rem, niſi ut liberalitati & magnificentiae ſtudeat, divitias poſſidere videtur. Quod quidem quanto in paucioribus hominibus invenitur, tanto eum il-

lu-

luſtriorem reddit, & maiori laude dignum, quum omnia rara praeclara cenſeantur. Hanc ob rem Cicero, Macrobius, aliique nonnulli, magnificentiam cum fortitudine plurimum convenire voluere. Nam ipſa, quemadmodum fortitudo, circa arduum difficileque verſatur, illa pecuniarum, haec periculorum. Reliqui praeterea mortales doctiſſimorum & ſanctiſſimorum hominum adhortatione ab avaritia vix ad liberalitatem ſolvuntur; hic vero ſuapte minime liberalitate contentus, die nocteque magnificentiae ſtudet; & numquam ſibi bene eſſe videtur, niſi quum de ea vel cogitat, vel eloquitur: Hoc quum apud exteras etiam nationes fama detulerit, ad eum multi viſendum, perinde ad miraculum quoddam, diverſis locis accurrunt, & urbem tantam ingreſſi aliud praeter urbem quaeritant, ſicuti de illis legitur, qui Livii viſendi gratia Romam perrexere. *Detr.* O me infelicem, qui mediocri fortuna donatus magnificentiae virtuti ſtudere non potero. Non enim, ſententia tua, niſi cum divitibus immoratur: Male profecto cum indigis actum eſt, qui velint nolint, hac virtute careant, opus eſt. *Tim.* Quum inter nos ſit de tanta virtute contentio, nolo te diutius his in tenebris demorari, ut exiſti-

ſtimes pauperes hanc virtutem adſequi non poſſe. Ideo quoad eius fieri poterit enitar, ut lumen videas. Primariam & excellentiorem cuiuſque virtutis operationem eſſe interiorem electionem, & Philoſophorum & Theologorum ſchola confitetur, qua quidem interveniente abſque exteriori fortuna quiſpiam virtuoſus & habetur, & eſt. Igitur & pauper magnificus, & aegrotus fortis eſſe poteſt; non ergo, ut tuis verbis utar, cum indigis male actum eſt. Ceterum ut ad exteriores virtutum operationes exeamus, fortunae bona perinde atque inſtrumenta quaedam nobis neceſſaria ſunt: quae quoniam Coſmo, quantum ad magnificentiam attinet, munificentiſſime collata ſint, ſempiterna illum laude dignum exiſtimabimus, qui illis utatur, ut decet. *Detr.* Vel in hoc ſaltem cum pauperibus male actum erit, quod illis ad magnificentiam inſtrumenta deſint; Coſmo vero quam cumulatiſſime ſint. *Tim.* Pauperum animus tanta magnificentiae cupiditate teneri poſſet, quamquam illis fragilia bona haec deeſſent, ut mirum non eſſet, quum hinc in coelum emigraſſent, ſi excellentiori quam quibus conceſſa eſſent, corona donarentur; quum Deus optimus maximus voluntatem de eo bene meritam magis quam eas, quae

extra

extra nos ſunt, operationes intueatur & velit. *Detr.* Age nunc. Eſto eadem in utriſque voluntatis altitudo & excellentia ſit, iam non erit dubitandum quin beatior futurus exſiſtat qui & voluntate & opere laborarit, quam qui ſola voluntate ductus eſt. *Tim.* Fateor; non tamen deeſt indigenti, quin aliis & innumerabilibus quidem modis eamdem ſibi gloriam adipiſci poſſit, modo ſuis, ceu Coſmus, inſtrumentis utatur. Fortis enim eſſe poterit in laboribus ſubeundis ut decet, atque periculis. Temperans in praetermittendis voluptatibus. Prudens in bonorum malorumque delectu. Iuſtus in ſuo cuique tribuendo. In aliis itidem; quamvis abſque huiuſmodi exterioribus adminiculis & ſola electione beata vita, ut dixi, poſſit exſiſtere. *Detr.* Mihi admodum gaudeo hodierna die te adiiſſe, a quo & multa de magnificentia didici, & cuius diſputatione, mutata ſententia non mediocris Coſmi laudator futurus ſim, cui in hanc diem detraxi obcaecatus invidia. *Tim.* Tibi gratulor quod oculos aperueris, quod errorem depuleris, quod diu mihi non reſtiteris. Etenim fuerit impudens, qui diutius virtuti repugnet. *Detr.* Poſteaquam ultro citroque de hac virtute ſumus eloquuti, te oratum velim ut mihi

hi vel in uno non deſis, in quo ſaepius haeſitavi. *Tim.* Nihil mihi gratius, quam tibi hac in re fore vel voluptati vel fructui. *Detr.* Agis, ut ſoles. Veniam ad rem. In ſacris literis legitur, magnificum virum eſſe in ſanctificatione Dei. Hoc equidem numquam intelligere potui. Nam ſi quempiam magnificum ex hac ſententia eſſe ſanctum intellexero, abſurdum id mihi videtur, quum aliis ſceleribus irretitus eſſe poſſit; ſin negavero, longe abſurdius, quum ſacrarum litterarum ſententiis, quae ex divina officina emanarunt, acquieſcamus oportet. *Tim.* Dignus es ſane cui ſatisfaciam; quum tandem ut video cupidus huiuſce virtutis intelligendae ſis. Magnificentiam quod magnifica faciat, ſuperius dictam eſſe monſtravimus. Omnia autem opera a quovis incepta in finem aliquem referantur oportet. Aſt nullus humanarum operationum finis excellentior, nullus glorioſior honore divino. Idcirco Ariſtoteles eos ſumtus, qui ad divina ſacrificia pertinerent, reliquis honorabiliores eſſe in Ethicis adſeveravit. Magnificus igitur in Dei ſanctificatione perhibetur, & magnificentia ſanctitati coniungitur, cum illius opera ad religionem & ſanctitatem in primis ex cogitentur, inchoentur, elaborentur.

Hanc

Hanc ob rem vere magnificus Coſmus noſter & exiſtimari debet & praedicari, quod illius omnes cogitationes & ſtudia potiſſimum in excitandis aedibus & Religioſorum Monaſteriis verſata ſint, in dieſque verſentur. Cuius quidem rei nedum teſtis eſt Florentia, in qua nullus quaſi ſervorum Chriſti locus ſine Coſmi pecuniis exſtructus eſt. Verum & teſtis eſt ipſa Ieruſalem, ubi Chriſtus noſter maximus in cruce univerſo orbi pependit. Iſthuc enim ad inſtaurandas aedes quaſdam & exornandas, ſuperiori tempeſtate magnum auri pondus omni cura ſtudioque dimiſit. Audita etiam tantae magnificentiae fama; ex Gallia, licet divitiarum ſit parens, ad hunc hominem nonnulli convenere; ut ab eo exorata pecunia eorum in patria templum quoddam exaedificarent. *Detr.* Accurate mihi, & magna cum Coſmi laude ſatisfeciſti. *Tim.* Addam ad cumulum. Audivi enim ſaepe numero dicere ſolitum, ſi ab Deo ſibi daretur optio peteret quid vellet: non petiturum ſe niſi ut quum parum ſibi vitae ſuperſit, tantum temporis adderetur, quantum ad eas Eccleſias, & pia loca, quae cuperet, excitanda ſat eſſet. Quae nimirum vox, quod deſiderium eſt viri vere magnifici! *Detr.* Eſt ſane; & utinam tam ſanctae cupidi-

tati mos geratur. *Tim.* Si longius de Coſmi laudibus intelligere cupis, edicito. Libens enim id agam, quia tanti viri magna cum voluptate memoriam uſurpo. *Detr.* Cuperem equidem: verum ne tibi aegrotanti moleſtus ſim mihi ipſi interrogandi finem imponam. Opportuniori tempore te adibo. Nunc vale, & pedem tuum diligenter cura. *Tim.* Valeas & tu; ac in Coſmi noſtri benemerentis dilectione & laude perſevera.

FINIT FELICITER.

Co-

Digitized by Google

Copia di Parlamento dell' anno 1433. e 34. levato da un libro di propria mano di Coſimo de' Medici, dove ſcriveva i ſuoi ricordi d' importanza; e fu levata detta copia da Luigi Guicciardini.

RIcordo come a dì primo di Settembre entrò all' Uffizio del Sig. Giovanni di Matteo dello Scelto, Donato di Criſtofano Sannini, Carlo di Lapo Corſi, Iacopo Berlinghieri, Mariotto di Meſs. Niccolò Baldovinetti, Bartolommeo di Bartolommeo Spini, Bernardo di Vieri Guadagni Gonfaloniere di Giuſtizia, e Berto di Meſſer Marco di Cenni Albergatore; e quando furono tratti ſi cominciò a mormorare, che al tempo loro ſi farebbe novità nella Terra; e fummi ſcritto in Mugello dove era ſtato più meſi per levarmi dalle conteſe, e diviſioni, ch' erano nella Città, ch' io tornaſſi, e così tornai a dì 4. Il dì medeſimo viſitai il Gonfaloniere, e gli altri, come inſieme Giovanni dello Scelto, il quale reputava molto amico, ed erami obbligato, e il ſimile degli altri; e dicendo loro quello ſi diceva, ei preſtamente tutti lo negarono, e che fuſſi di buon animo, che

che volevano laſciare la Terra, come l' avevano trovata. Ordinarono a' 5. una Pratica d' otto Cittadini, due per quartieri, dicendo volevano con il conſiglio di queſti fare ogni loro deliberazione, e furono queſti, Meſſer Giovanni Guicciardini, Bartolommeo Ridolfi, Ridolfo Peruzzi, Tommaſo di Lapo Corſi, Meſſer Agnolo Acciaioli, Giovanni di Meſſer Rinaldo Gianfigliazzi, Meſſer Rinaldo degli Albizi, ed io Coſimo. E benchè per la Terra, come ſi è detto, fuſſe ſparſo doveſſino fare novità, pure avendo da loro quello aveva, e reputandoli amici, non vi preſtaſſi fede. Seguì che a dì 7. la mattina ſotto colore di volere la detta Pratica, mandarono per me, e giunto in Palazzo trovai la maggior parte de compagni, e ſtando a ragionare, dopo buono ſpazio mi fu comandato per parte de Signori, che io andaſſi ſu di ſopra, e dal Capitano de' Fanti fui meſſo in una Camera, che ſi chiama la Barberia, e fui ſerrato dentro; e ſentendoſi, tutta la Terra ſi ſollevò. Il dì fecero conſiglio de' Richieſti, e per lo Gonfalonieri fu detto, che quello avevano fatto di ritenermi, era per buona cagione, come altra volta ſarebbe loro noto; e che di queſto non volevano conſiglio, e licen-

cenziarono i Richieſti: e li Signori per le ſei fave mi confinarono a Padova per un anno. Fatta queſta azione fu ſubito avviſato Lorenzo mio fratello, ch' era in Mugello, e Averardo mio cugino, ch' era a Piſa, e così fu fatto intendere a Niccolo da Tolentino Capitano di Guerra del Comune, ch' era molto mio amico. Lorenzo venne il dì medeſimo in Firenze, e mandarono i Signori per lui che andaſſe a Palazzo, gli fu ſignificato il perchè, ſubito ſi partì, e ritornoſſi al Trebbio. Averardo ſi partì da Piſa preſto, che avevano dato ordine farlo pigliare là, e così ſe ci aveſſero preſo tutti a tre, ci faceſſero male arrivare. Niccolò da Tolentino ſentito il caſo a dì 8. venne la mattina con tutta la ſua Compagnia alla Laſtra, e con animo di fare novità nella Terra, perchè io fuſſi laſciato; e così ſubito che ſi ſentì il caſo nell' Alpe di Romagna, e di più altri luoghi, venne a Lorenzo gran quantità di fanti. Fu confortato il Capitano, e così Lorenzo a non fare novità, che poteva eſſer cagione di farmi fare novità nella perſona, e così feciono; e benchè chi conſigliò queſto fuſſino parenti, e amici, e a buon fine, non fu buono conſiglio; perchè ſe ſi fuſſino fatti innanzi, ero li-

be-

bero, e chi era ſtato cagione di queſto, reſtava disfatto. Ma tutto ſi vuol dire fuſſi per lo meglio, perchè ne ſeguì maggior bene, e con più mio onore, come innanzi farò menzione. Non parendo agli amici miei ſi doveſſi far novità, come ho detto, el Capitano ſi tornò indietro alle ſtanze, moſtrando eſſer venuto per altra cagione, e Lorenzo ſe n' andò a Venezia coi miei figli, e portonne quello potè de' denari, e delle coſe ſottili. E Signori confinarono il detto Lorenzo per un anno a Venezia, e me a Padova per 5. anni, e Averardo a Napoli per 5. anni. Dipoi a dì 9. feciono ſonare a parlamento, e vennero in Piazza quelli ch' erano ſtati cagione della novità con fanti, avevano fatto venire di fuori ventitre Cittadini, e fu piccolo numero, e poco popolo vi ſi trovò, perchè in vero il forte de' Cittadini n' erano mal contenti.

Per Parlamento dierono Balìa a' Cittadini, come ſi coſtumava in tali caſi, e confinarono me per anni 10. a Padova, Lorenzo per anni 5. a Venezia, Averardo per anni 10. a Napoli, Orlando de' Medici per anni 10. in Ancona, e Giovanni d' Andrea di Meſſer Alamanno, e Bernardo d' Alamanno de Medici a Rimini; e fecero la mia famiglia de' Medici

de

de' Grandi, eccetto i figliuoli di Meſſer Veri, perchè Niccolò era Gonfaloniere; eccetto ancora i figliuoli d' Antonio di Giovenco de' Medici, perchè Bernardetto era molto amato dal Capitano della Guerra, e per contemplazione del Capitano moſtrarono eccettuare il detto Averardo e fratelli; feciono più ordini contro a noi, e maſſime che io non poteſſi vendere poſſeſſioni, nè denari di monte; e ritennommi in Palazzo in ſino a dì 3. d' Ottobre.

Sentendoſi queſto a Venezia, mandarono ſubito quì tre Ambaſciatori, cioè Meſſer Luiſi Storlando, Meſſer Tommaſo Micheli, e . . . . li quali con ogni iſtanza proccurarono, e concordarono la mia liberazione con offerire tenermi a Venezia, e promettere non farei contro alla Signoria, e obbedirei a quello mi fuſſi comandato; e benchè non faceſſono ottenere fuſſi libero, pure la venuta loro giovò aſſai, perchè c' era di quelli confortavano fuſſi morto, e ebbono promiſſione non mi ſarebbe fatto offenſione nella perſona. Per ſimil modo mandò qui il Marcheſe di Ferrara Ser Gherardino da Sabiglia al Capitano della Balìa, ch' era Meſſer Lodovico del Ronco da Modena, ſuddito del Marcheſe a co-

comandargli, che ſe io gli fuſſi meſſo nelle mani, non ne faceſſi altro conto, che ſe fuſſi Meſſer Lionardo ſuo figliuolo; e che ſe ne fuggiſſe meco, e non dubitaſſe di danno, nè di neſſuna altra coſa.

Mi ritennero, ſiccome è detto, in ſino a' 3. di Ottobre per due cagioni, la prima perchè poteſſero ottenere nella Balìa nell'ordinare la terra a loro modo; che quando non ſi riceva, minacciavano che mi farebbono morire, e per queſta paura gli amici, e i parenti, che ſi trovavano nella Balìa, deliberavano quello era loro meſſo innanzi. La ſeconda fu, che credettono, che per tenermi in prigione, e aver fatto io non mi poteſſi valere del mio, farci fallire; il che non riuſcì loro, che non per queſto perdeſſimo credito; ma da molti Mercatanti foreſtieri, e Signori, ci fu offerto, e mandato a Venezia gran ſomma di denari. In fine vedendo non riuſciva loro il penſiero di farci fallire, Bernardo Guadagni, offertogli da due perſone denari, cioè dal Capitano della Guerra fiorini 500. e dallo Spedalingo di S. Maria Nuova fiorini 500. i quali ebbe contanti, e Mariotto Balduinetti per mezzo di Baccio d' Antonio di Baccio fiorini 800. a dì 3. d' Ottobre la notte mi traſſero di Palazzo, e menommi

mi fuori della Porta a S. Gallo: ebbono poco animo, che ſe aveſſero voluto denari, l'averebbono avuti diecimila, o più, per uſcir di pericolo.

A dì 4. di Ottobre il dì di S. Franceſco arrivai a Cutigliano nella montagna di Piſtoia, e fui accompagnato da due degli otto della Guardia, cioè Franceſco Soderini, e Criſtofano . . . . . del Chiaro. Dagli uomini della montagna fui preſentato di biada, e cera, come ſe fuſſi Ambaſciadore. A dì 5. mi partii, e venni a Faſſano Terra del Marcheſe di Ferrara, e fui accompagnato da più di 20. uomini della montagna. A di 6. arrivai a Modana, e il Governatore ch'era Meſſer Piero . . . . . venne a me per parte del Signore, mi viſitò, e preſentò, e la mattina mi fe dare compagnia, e guida. A dì 7. arrivai al Bondeno, e l'altra mattina per acqua andai a Francolino; ſtetti due giorni per aſpettare Antonio Uguccione de' Contrari, che per parte del Marcheſe mi fece molte offerte. A dì 11. arrivai a Venezia, dove mi venne incontro molti Gentiluomini noſtri amici, inſieme con Lorenzo; e fui ricevuto, non come confinato, ma come Ambaſciadore. La mattina ſeguente viſitai la Signoria, e ringraziaila di quello aveva

ope-

operato per la mia ſalute, moſtrando riconoſcere la vita da quella: fui ricevuto con tanto onore e tanta carità, che non ſi potrebbe dire, dolendoſi delli affanni mia, & offerendo la Signoria, la Città, l' entrata loro, per ogni mio contentamento, e la Caſa: da molti Gentiluomini fui viſitato, e preſentato. A dì 13. mi partj per andare a Padova, come m' era comandato, e in mia compagnia venne Meſſer Iacopo Donato, e m' alloggiò in una ſua bella caſa fornita di panni, e di letta, e di coſe da mangiare per ogni gran maeſtro; e ſtette meco per infino ritornai a Venezia, che furono circa a dì 20. A Padova venne a caſa a me a viſitarmi per parte della Signoria di Venezia, offerendomi tutto quello poteſſe fare per loro in mia compiacenzia. Ho voluto fare ricordo dell' onore che mi fu fatto per non eſſere ingrato in farne ricordo, e ancora perchè fu coſa da non credere, eſſendo cacciato di caſa, trovar tanto onore, perchè ſi ſuol perdere gli amici con la fortuna; fu replicato a Lorenzo l' onore avevo ricevuto, e per via de mercanti, e per un mazzieri de' Signori, che venne meco inſino a Padova, al quale fu comandato non ne doveſſe parlare.

Di-

Dipoi del meſe di Decembre chiedendo io di grazia a Signori di potere ſtare a Padova, e a Venezia, e per lo territorio della Signoria di Venezia, eſſendo de' Signori Bartolommeo de Ridolfi Gonfalonieri di Giuſtizia, fu deliberato, e ottenni di potere ſtare per il territorio Veneziano, non m' appreſſando a Firenze più che 170. miglia; e queſto fecero ancora a complacienzia della Signoria di Venezia, la quale per loro Ambaſciatore, che fu Meſſer Andrea Donato, ne richieſeno la Città; bene appiccorono queſta grazia ſotto gran pene, non ſi poteſſi più rimuovermi, o farmi grazia di confini, come appare per la declarazione fatta.

Al tempo di queſti Signori fu confinato Puccio, e Giovanni d' Antonio di Puccio, i quali erano miei principali amici; e di poi al tempo de Priori ſeguenti, ch' era Gonfaloniere Mariotto Scambrilla, fu confinato Meſſer Agnolo Acciaioli, per certe novelle aveva ſcritto a Puccio e a noi; le quali in vero non erano d' importanza, nè da eſſerne cacciato.

Ricordo che a dì 1. Settembre 1434. entrarono de' Signori Gio. di Mico Cappone, Caca di Buonaccorſo Pitti, Niccolò di Cecco Donati Governatore di

Giuſtizia, Piero d' Antonio di Piero Feltriano, Toto Martini per arteſici, Simone di Franceſco Guiducci, e . . . . di Tommaſo Redditi, Baldaſſarri d' Antonio di Santi, Neri di Domenico Bartoleni; e come furono tratti tutti i buoni Cittadini, preſero vigore, e conforto, parendo fuſſe tempo di uſcire dal mal governo avevano, il che prima averebbono fatto, ſe aveſſero avuto Signori che aveſſono voluto attendere; perchè in vero tutto il Popolo, e tutti i buoni Cittadini, ſtavano mal contenti; e ſubito venne a me a Venezia Antonio di Ser Tommaſo Maſi, mandato da più Cittadini; perchè veniſſimo verſo Firenze, offerendo, quando ſentiſſono fuſſimo preſi, ſi ſolleverebbono, e metterebbonci dentro; e così da molti parenti, e amici eravamo continuo ſollecitati. Parveci volere intendere l'animo de' Signori con dire, non volevamo fare contro al volere della Signoria; e per queſto mandammo da Venezia a Firenze Antonio Martelli, perchè ſentiſſe da' Signori la loro intenzione, da' quali ebbe buona riſpoſta che veniſſimo, e così per fante proprio ci avvisò per ſua lettera; la quale avuta ci partimmo da Venezia a 29. di Settembre Lorenzo e io Coſimo; e Averardo rimaſe a Venezia

am-

ammalato di febbre, che non poteva venire, e a'. 30. arrivammo al Ponte a Lago. Stemmo in caſa dell' Magnifico Uguccione, il quale inſieme col Marcheſe a noſtra richieſta; aveva ordinato gran quantità di Fanti nella montagna di Modena, e del Frigano, e ancora 200. Cavalli aveva a ſuo ſoldo, perchè veniſſono con noi, com' era prima ordinato; e a dì 1. d'Ottobre eſſendo la mattina a udir' Meſſa, avemmo un Corrieri d' Antonio Salutati con lettere, per le quali ci avviſava; come ſentendoſi per la Terra l' animo de Signori, e preſentendoſi la noſtra venuta, i noſtri nemici avevano preſo l' armi a dì 26. cioè, Meſſer Rinaldo delli Albizi, Ridolfo Peruzzi, e più altri in numero di 600. perſone: di poi la ſera mancando loro l' animo, e eſſendo mezzano d' accordo per parte del Papa, Meſſer Giovanni Viteſleſchi allora Veſcovo di Recanati, e dipoi Arciveſcovo di Firenze, e poi Cardinale, il quale era molto mio amico, ſi riduſſono a S. Maria Novella dove abitava il Papa; e ſentendo che gli amici noſtri erano provviſti, e di gente, e d' armi, per tema di loro perſone, Meſſer Rinaldo, e Ormanno ſuo figliuolo, e Ridolfo Peruzzi, ſi rimaſero la notte là, e non vollero uſcire; e chi era
 con

con loro ſi partì chi in quà, e chi in là, e andaronſi a diſarmare. Il perchè i Signori fecero venire dentro gran numero di fanterie, che ſolo di Mugello, e dell' Alpe, e di quello di Romagna, venne a caſa noſtra, più di fanti 3000. e così fecero venire la Compagnia di Niccolò da Tolentino; e a dì 29. il dì di S. Michele fecero parlamento in ſu la piazza, dove fu tutto il Popolo armato, che fu numero grandiſſimo e bene in punto, dettero la Balìa a . . . . Cittadini, e annullarono quello avevano fatto l' anno paſſato, e il primo partito e deliberazione che fecero, fu che Coſimo e Lorenzo fuſſero reſtituiti ne' primi onori, e annullato tutto quello fuſſe fatto contrà di loro, che non vi fu 4. fave in contrario, confortandoci per parte di tutti a venire preſto. E letta detta lettera ſubito la mandammo a Venezia, dove ſe ne fece gran feſta, e noi andammo a viſitare il Marcheſe, il quale dimoſtrò maggior allegrezza di noi; ringraziammolo de' favori, che ci aveva preſtati, e a dì 2. ci partimmo di Ferrara, e a 3. fummo a Modana, dove fummo ricevuti con grand' onore in caſa del Marcheſe, e venneci incontro il Governatore e il Podeſtà, e molti Cittadini di Modana. A

dì

dì 4. venimmo . . . . e per la via ſempre ci fu fatto le ſpeſe dal Marcheſe, e per tutto trovammo fanti, che erano ordinati a venire con noi, i quali licenziammo, perchè non era di biſogno; e a 5. venimmo a Cutigliano, e poi a Piſtoia, e appunto in capo dell' anno in quel medeſimo dì, cioè a 5. d' Ottobre, e in quella medeſima ora, rientrammo in ſu quello del Comune, e in quel medeſimo luogo. Di queſto ho fatto ricordo perchè ci fu detto da più perſone devote, e buone, quando fummo cacciati, che non paſſerebbe l' anno che ſaremmo reſtituiti, e torneremmo a Firenze. Per la via trovammo molti Cittadini, che ci venivano incontro, e a Piſtoia tutto il Popolo ſi fece alla porta per vederci così armati, quando vi paſſammo, che non volemmo entrare dentro. Venimmo a dì 6. a deſinare al noſtro luogo a Careggi, dove fu gran gente; i Signori ci mandarono a dire, non entraſſimo dentro, ſe non ce lo facevano intendere, e così fecemo; e tramontato il Sole mandarono a dire che veniſſimo, e così ci movemmo con gran compagnia, e perchè tutta la via, ſi ſtimava faceſſimo in fino a caſa noſtra, era piena d' uomini, e di donne, Lorenzo, ed io con un famiglio, e un maz-

ziere volgemmo lungo le mura, e veniſſimo dietro a' Servi, e poi dietro a Santa Reparata, e dal Palazzo del Podeſtà, e dal Palazzo dell' eſecutore entrammo nel Palazzo de' Signori, ſenza eſſere quaſi veduti da perſona, perchè tutto il popolo era nella via larga, e da Caſa noſtra a aſpettarci, e per queſta cagione non vollero i Signori entraſſimo di dì per non far maggior tumulto nella Terra. Da Signori fummo ricevuti grazioſamente, e ringraziatigli con quelle parole ſi richiedeva, vollero che inſieme con più altri Cittadini rimaneſſimo in Palazzo con le loro Signorie, e così fecemo.

Trovammo prima che giugneſſimo, era ſtato confinato Meſſer Rinaldo, e Ormanno ſuo figliuolo, Ridolfo Peruzzi, e molti altri Cittadini; e la Terra era pacificata, benchè continuamente in Piazza, e in Palazzo ſteſſono buon numero di fanti armati, per ſicurtà del Palazzo.

Dipoi in Calendi Novembre ſi fecero i Priori a mano di là dall' acqua, Sandro di Giovanni Biliotti, Piero di Bartolommeo del Benino in Santa Croce, Andrea Nardi, e Lodovico da Verrazzano, in Santa Maria Novella; Giovanni Minerbetti Gonfaloniere di Giuſtizia, Brunetto Beccaio per Arteſice in S. Giovan-

ni

ni, Ugolino Martelli, e Antonio di Ser Tommaſo Maſi. Queſti Priori confinarono molti Cittadini, e così poſarono a ſedere molte famiglie ſoſpette, e fecero molte coſe in favore dello Stato; e a loro tempo ſpirò la Balìa data a più Cittadini, e finirono li ſquittini, e rimaſero le borſe per 5. anni in mano degli Accoppiatori, cioè le borſe del Priorato; e potranno de' Priori e Gonfaloniere di Giuſtizia, quelle vorranno fare a loro piacimento. E del meſe di Gennaio proſſimo fui il primo tratto delle borſe dello ſquittino per Gonfaloniere di Giuſtizia, e al mio tempo non ſi confinò, nè ſi fece male a perſona. Ma Franceſco Guadagni, e più altri, i quali trovai nelle mani del Capitano della Balìa, & avevano raffermo la . . . . Io operai in forma non morirono, ma furono condennati in perpetua carcere, e così al mio tempo feci levare certi fanti armati, che ſtavano alla porta del Palazzo, ridurre il Palazzo, e la piazza come ſolevano ſtare innanzi alla novità, e feci prolungare la lega con la Signoria di Venezia per 10. anni.

Eſtratto d' altri Libri de' Caſi del 1433. e 34.

Dopo la morte di Niccolò da Uzzano, e dopo l' ultima Guerra di Lucca, cominciarono (come intravviene nella quiete della Repubblica) e' maligni uomini generati nella Città tra la parte di Coſimo, e di Meſſer Rinaldo delli Albizi, a ribollire in modo, che nel 33. eſſendo creato Bernardo Guadagni Gonfalonieri con la ſopraddetta Signoria, Meſſer Rinaldo come più ardito, e capo della parte Uzzaneſca, e inimiciſſimo a Coſimo, avendo levato da ſpecchio il Gonfalonieri con molte perſuaſioni per eſſere eloquente, diſpoſe Bernardo a ritenere Coſimo violentemente, benchè ſpeſſo moſtraſſe eſſergli amico, e ſtato in queſta parte, e in quella io voltava, che molti uſaſſero dire, egli non ſaperebbe quello ſi voleſſe; pur finalmente, com'è detto, avendo non che perſuaſo, ma quaſi coſtretto Bernardo a ritener per forza Coſimo in Palazzo, e riſtretto nella barberia, e dato in cuſtodia di Federigo Malaccolti da Siena, faceva ogni opera di torgli la vita violentemente, e fra gli altri Mariotto Balduinetti e Giovanni dello Scelto. Al-

lo-

lora i Signori fecero ogni forza di perſuadere a Federigo deſſi un beverone avvelenato a Coſimo, ma Federigo come uomo da bene riſpoſe, che gli uomini nobili non ſi conoſcevano nè al naſcere, nè al morire, perchè nell' uno tempo, e nell' altro non era differenza da quelli, a gl' ignobili, ma ne coſtumi: vivendo ſi manifeſtava l' animo di ciaſcuno, e che per eſſere nobile non voleva uſare coſtumi ignobili. Coſimo per paura del veleno non voleva mangiare, allegando non avere appetito. Un altra volta fu tentato Federigo in quei giorni da due degli Otto della Balìa, i nomi de' quali non mi ſon noti, che lo pregarono fuſſe contento laſciarli entrare la notte nella ſtanza di Coſimo, dove lo volevano ſtrangolare, e così morto gettarlo nella Piazza, con moſtrare ſi fuſſe calato dalle fineſtre, e rotto la fune, a quali arditamente negando riſpoſe, che non voleva acconſentire a ſimile crudeltà. Ma ſtato Coſimo qualche giorno ſenza mangiare, Malavolta li domandò, perchè non mangi, non dubitar di veleno, penſa che io ſono Gentiluomo e Nipote di Meſſer Orlando; nè mai acconſentirò, che ſotto la cuſtodia mia ſia offeſo; mangia ſicuramente, che quello ordinerò per me, ſa-
rà

rà comune a te. Onde Coſimo lacrimando lo baciò, e dipoi ſicuramente mangiò. E fra pochi dì trovandoſi a cena ſeco un amico del Gonfaloniere chiamato il Farganaccio, Coſimo accennato Federigo mentre cenavano ſi partiſſi, rimaſto io, il Farganaccio gli usò quelle parole ſi richiedevano a perſuaderlo, diſporerſi il Gonfaloniere a ſalvargli la vita, e con premio offerendo di riconoſcere la ſalute ſua da lui; finalmente lo perſuaſe in modo, che il Gonfalonieri preſo da un certo Ser Michele Notaio di S. Maria Nuova li ducati 500. Onde Coſimo fu confinato come pel ricordo ſuo ſi dice. Ma avanti che Coſimo compariſſe, da un certo Piero Ginori fu molto diſſuaſo, inſino a dirli, tu hai il capo duro, la tua durezza ti torrà la vita, e a noi ſarà cauſa d' ogni male. Ma Coſimo confidato, o dall' innocenza ſua, o menato dal fatto ſuo, volle comparire, e metterſi a quel pericolo, che ogni ſavio debbe fuggire, perchè chi lo ſoſtenne non ſeppe vincere; imperocchè niuno degli amici di Coſimo in quel tempo, benchè ne aveſſe molti, più che non aveva la parte avverſa, moſtrò, o con fatti, o con parole dolerſi; ma tacitamente ſopportando tanta iniquità, ſtette cheto ciaſcu-

no,

no, ſalvo che un Piero di Franceſco di Ser Ghino, perchè ſenza riſpetto riſpoſe alla tirannia degli Uzzaneſchi lodando molto i coſtumi di Coſimo, e quaſi come infuriato per tutta la Città a ognuno ſi doleva con potenti parole dell' eſilio di Coſimo. Fu confinato Averardo a Napoli, ma a niuno non increbbe; ma di Coſimo a infiniti ne rincrebbe, per le pietoſe, e virtuoſe ſue opere verſo i Cittadini, e povere perſone. Con difficoltà dopo la cacciata di Coſimo fu dato autorita alla Signoria di leggere gli Otto di Balìa, e ſtette da Veſpro inſino alle 9. ore ſenza vincerla, pur ſinalmente ſtracca cedè. Segno evidente quanto poco piaceſſe quel modo di Governo. Fra' quali eletto fu Guido di Beſe Magalotti, e Priore Riſaliti, che furono quelli dua che vollero ſtrangolar Coſimo. Riduſſono una volta il numero della Balìa a minor numero dubitando di Coſimo, e quando il Cavaliere di Meſſer Lodovico da Ronco portò a Coſimo il partito del ſuo confino, Coſimo quaſi per paura ſi venne meno, dubitando non portaſſe la ſentenza della vita.

Quando Coſimo partì di Palazzo parlò a tutta la Signoria ſcuſandoſi, offerendo, e moſtrando eſſer contento d' ogni lo-

loro iudicio, e ſopra tutto pregando aveſſono cura non fuſſi morto fuora dalli ſua inimici. Onde il Gonfaloniere la ſera alle tre ore lo menò a cena a caſa ſua, e poi lo fece accompagnare da due degli Otto di Balìa alla porta con molti fanti, e per il camino mentre andava all' eſilio fu da molti Capi di Parte riſcaldato a ritornare addietro, offerendo ogni favore per ripatriarlo; ma lui ringraziando ciaſcuno con ſavie parole ſi conduſſe a confini. Dopo i quali Meſſer Rinaldo conoſcendo in quanto pericolo ſi trovava la parte, confortò l' eſaltazione de' Nobili, e con molte ragioni ſi sforzò perſuadere queſta ſua oppinione; ma fu rigoroſamente ributtata da Mariotto Baldovinetti uno de' Signori allora, e gli fu poſto ſilenzio. Onde Meſſer Rinaldo dolendoſi della fortuna proteſtò alli partigiani ſuoi, poichè il conſiglio non fu accettato, perpetuo eſilio e ruina. Dopo la cacciata di Coſimo fu confinato Meſſer Agnolo Acciaioli, ma prima preſo e villanamente collato per avere ſcritto una lettera molto amichevole a Coſimo, e confinato a fare impreſa di ritornare; e tutto per eſſere fattoſi pubblico inimico a Meſſer Rinaldo, e fu nel tempo che Manetto di Tuccio Scamprella ſi trovò Gonfalonieri, etc. *Phi-*

PHILIPPI REDDITI

EXHORTATIO

AD

PETRVM MEDICEM

In magnanimi ſui Parentis imitationem.

INgrati ac ſegnis animi erga te genitoremque tuum, Clariſſime Petre, merito poſſem exiſtimari: ſi illud doctrinae, ſive artis, quod in Bononienſi gymnaſio, veſtro maximo beneficio ſum adſecutus ad memoriam, & quaſi grati animi teſtimonium, pignuſque meae in familiam veſtram obſervantiae non refundere. Siquidem ingenui pudoris eſt fateri ſemper per quos profeceris. Mihi vero qualiſcumque fortunarum aut honoris acceſſio hactenus in patria contigit, uni genitori tuo acceptam refero. Quo fit, ut pro animi corporiſque viribus quam memorem beneficiorum veſtrorum erga me vobis cupiam exhiberi. Imitatus priſcos illos Romanos, qui pro re in bello bene ac feliciter geſta, ſpoliorum primitias Mar-

Marti, belloque parta navali Neptuno, meſſes Cereri, Mercurio inſuper lucri portionem, dicabant. Ego vero quid potiſſimum muneris magnitudini animi tui conveniens poſſem afferre, diu ac multum mecum ipſe cogitavi. Etenim bona fortunae ſcio, niſi quantum ſuadeat humanae vitae ratio, haud magni abs te fieri, veluti lubrica atque caduca. Animi vero bona, etſi permagni ſemper feceris, tamquam ſolidiora, ex iis tamen quidpiam elaboratum aliquid expetendum erat ex alterius uberiori officina quam ex tenui Philippi tui tabernula. Malui tamen has meas lucubratiunculas quantulaſcumque rudes & ineptas tuo nomini dicare, quam omnino nihil ad te dare muneris, memor Parthorum inſtituti, quibus nefas erat eorum adire Principem abſque munere.

PROOEMIVM.

SOleo mecum ſaepius ipſe addubitare, utrum nobis mortalibus magis conducat, ad recte vivendum bene inſtitui, an feliciter naſci. Utrumque qui adſequitur, qui rarus eſt, vere felix atque beatus dici poteſt. Sub ſiderum benignitate naſci, hoc ſummi opificis Dei eſt.

Re-

Recte vero prolem educare ſuam, ac bonis inſtituere moribus, noſtrum eſt. Quo fit, ut vocem illam magnanimi Regis Philippi Macedonis miris ad caelum extollam laudibus. Qui ad Ariſtotelem ſcribens inquit: Filium mihi genitum Alexandrum ſcito, quod equidem Diis habeo gratiam non perinde quia natus eſt, quam pro eo, quod eum naſci contigit temporibus tuae vitae. Spero enim fore, ut educatus eruditusque abs te, dignus exſiſtat, & nobis, & rerum iſtarum ſucceſſione.

Quam optimum ſit optima quaeque imitari.

ITaque quum optimum ſit optima quaeque ſibi ad imitandum proponere: cogitanti mihi, quem tu tibi potiſſimum ad optime vitae curſum indipiſcendum deligere poſſes inſtitutorem, nullus hactenus occurrit genitore tuo Laurentio ſanctior. Etenim ſi diligenter ac omni ambitione remota, eius per omnem aetatem, domi, foriſve geſta, inſpicere voluerimus: nihil profecto ab eo dictum & factum ut bono ac optimo cive non dignum inveniemus. Vidimus aetate noſtra permultos Italiae Principes, ac primores vi-

tam

tam legendo percurrimus: Quorum res geſta feliceſque exitus ſi diligenter adnotentur, longe magis fortunae temeritati, vel alicui divino numini; quam eorum virtuti tribuenda eſſe cenſebimus. At genitor tuus, quidquid boni pro patria, pro ſociis & amicis geſſit (geſſit autem permulta praeclara) ſumma ratione ſummoque eius divino conſilio geſſiſſe, nemo ſanae mentis poſſit ire inficias.

De Iuſtitia eiuſque animi Aequitate.

NAm ut ab iuſtitia aequitateque ac eius rebus geſtis exordiar, nulli ex concivibus ſuis iniurias à quoquam inferri patitur: curatque pro viribus, ut boni praemio, mali autem debita poena adficiantur. Quumque ipſe iuſte moderateque vitam degat, ſic amicos, adfines & concives omnes, ſibi per quam ſimillimos reddere nititur, non ignarus Senatoris vitam cenſuram eſſe debere. Hoc praeconium per Laurentium tuum patriae dederim noſtrae (pace aliarumque dixerim) ut nulla ſit in Italia civitas, quae quietius ſanctiuſque vivat, ac minus flagitiorum minuſque ſcelerum ſentiat, quam noſtra Reſpublica. Non latrocinia, non inſultus nocturni, non caedes exaudiuntur.

tur. Liberum ac tutum eſt unicuique Urbem die noctuque pervagari: adeo nulli parcitur quum peccat. Non habet penes ejus purgatiſſimas aures locum pernicioſa adulatio, perpetuum Principum malum; quorum opes ſaepius aſſentatio, quam hoſtis evertit. Non delatores, non ſuſurrones, timentur. Nec de aliorum erratis, credulas aures uni delatori praebet. Sapienter, ut in ceteris, ille quidem. Melius enim omnibus, quam ſingulis creditur. Singuli enim decipere & decipi poſſunt. Nemo omnes, neminem omnes feſellerunt. Adde quod civilia iura intemerate ſincereque cuſtodienda pervigilat: utpote qui nolit legibus eſſe maior.

Quod Sententiam Platonis ſervaverit.

AD unguem mihi videtur Genitor tuus divinam illam Platonis ſententiam cuſtodiſſe, qua ille nos primum Deo, deinde patriae, demum amicis ac parentibus procreatos eſſe cenſuit. Referre poſſem plurima ab eo exempla in ſummi Dei honorem tum conſtructa tum etiam reſtaurata. Variaque ornamenta diverſis Eccleſiis condonata, longeque illuſtriora effecta. Quae conſulto ideo explicare praetermitto, ne videar quae divini cultus

cauſſa illa pie ſanƈteque fecerit ad hominum gratiam velle referre. Nihil enim oſtentationis habet, omnia ad conſcientiam refert.

De Pietate eius in patriam.

IAm vero qualis in patriam exſtiterit, perſpicuum eſt. Nam eam plerumque labantem ſuis humeris, ut coelum Atlas, excelſo animo ſubſtinuit, omnes cogitationes, curas, ſtudiaque ſua ad illius confirmationem amplificationemque contulit, nihil publici commodi in privatam utilitatem derivans. Sola patriae ſalus eius ante oculos obverſatur, ac tanquam ex ſpecula quadam futuram tempeſtatem praevidens, avertit; uti ſolertiſſimum Senatorem cultoremque patriae decet. Neque ut pluries conſueverunt ex publicis calamitatibus ditatus eſt. Sed ut virum decet bonum, bonumque civem, ac patriae caritas requirit, publica damna ſua eſſe duxit. Imo difficillimis temporibus, ſuas fortunas pro ſalute patriae libertatiſque ac ſuorum foederatorum effudit omnes. Notamque decoƈtoris fugiens aes alienum in toto terrarum orbe diſſolvit, mallens facultatibus carere, quam ſuae illuſtris Medicorum familiae nomen denigrare. Adde quod
ſem-

Digitized by Google

ſemper privatis commodis communem utilitatem praetulit. Is ſibi quaeſtus fuit uberrimus dignitatem atque amplitudinem ſuae Reipublicae augere.

De eius caritate & munificentia in omnes.

CAritate inſuper ac ſingulari benevolentia concives, amicos, clienteſque ſuos ſibi retinet, non terrore; probe callens, arma armis irritari, ac longe expediens eſſe amari a ſuis, quam timeri. Quos unquam genitor ſuus ornare dignitate, adiuvare opibus, augere honore, aut ab iniuria tueri potuit, quin libentiſſimo animo fecerit? Et quod praeclarum in eo adnotavimus in concedendo beneficio amicorum deſiderio occurrit, in referendo quoque quam accipiendo propenſior. Etenim beneficium ſe accepiſſe putat, quum merentibus elargitur. Nullis apud eum ad impetranda beneficia precibus opus eſt: praeſto adeſt calamitoſis; patrocinium eius a quoquam minime rogari patitur; ſed admonere eum ſatis eſt. Adeo ille, & mereri, & conferre beneficia egregium eſſe duxit. Poſſem multos referre, quorum genitor tuus inopiae, ſuis copiis ſubvenit. Multa palam

ſed plura ſecreto erogat, hominum plauſus fugiens; ne id quod ei virtus ſuadet, ad pompam & inanem gloriam fieri videatur. Mavult enim eſſe, quam videri pius ac beneficus. Quodque gratiſſimum accipientibus eſt, dari ſibi adgnoſcunt, quod nemini eſt ereptum.

Quod Fortunae bonis modeſte utatur.

BOna quidem Fortunae adeptus eſt, quanta in cive optimo & liberaliſſimo requiruntur: his nitidior clariorque effectus, ita modeſte, ut diximus, utitur, ut nullam ex eis obtrectationem, nullam invidiam, nullum maledictum, ſed laudem, commendationem, & benevolentiam omnium conſequatur. Quo fit ut non tantum opes, ſed eius animi modeſtiam admirentur homines, optentque eas ſibi poſteriſque ſuis perpetuas fore. Etenim, quum Florentina plebs rei frumentariae difficultate, penuriaque laborat, ipſe munificentiſſimum horreum ſuum reſerat, viliorique pretio populum paſcit, uti decet pium patriae patrem. Magna quidem virtus eſt non efferri divitiis, non labi ultra quam ratio poſtulat, non inſoleſcere, non ſuperbire, non eſſe iniurioſum, in quibus modum ſervare difficil-

ficillimum habetur. Nam divitias vitiorum magis quam virtutum eſſe miniſtras priſci illi philoſophi tradiderunt. At Laurentius iis utitur tamquam aſſeclis virtutum. Nullum eius inſolens dictum, nullum factum imprudentius. Ad honeſti enim praeſcriptum fruitur divitiis, quae omnibus proſint, noceant nemini.

De eius animi bonis.

QUumque Genitori tuo rerum ipſa natura, ingenium ad omnia verſatile & ad unumquemque humanum uſum maxime accomodatum tribuerit, ita ſe liberalibus inbuit diſciplinis, ut nullius habeatur expers. Nihil enim profecto quod ab humano conſilio exigi poſſit in parente tuo deſideraverim: quippe quum in omni earum, quae ab animo ſunt, virtutum genere in primis excellat. Nam ut poeticam, oratoriam, politicamque omittam, in quibus tantum prudentia, ingenio, & eloquentia, Latino patrioque ſermone profecit, ut perilluſtris in omnibus iis habeatur artifex; in muſicis tantopere emicuit, ut muſicorum nemini aetate noſtra cedere videatur. Nec nunc loquor de muſice illa ſcenica aut triviali: verum de illa cuius harmonia ipſum mun-

dum Plato Pythagoraſque conſtare, regique voluerunt. Quam quidem muſicen ad collocationem verborum, ad veros vocis flexus, ad movendos leniendoſque adfectus in oratoria, & ad tolerandos facilius labores plurimum valere memoriae traditum eſt. Unde fit ut divinitus hoc tam praeclarum muſices munus nobis mortalibus elargitum eſſe crediderim. Tantique apud Graecos haec habebatur ſcientia, ut eorum praeſcriptum exſtaret proverbium, Indoctos a muſis atque gratiis procul abeſſe debere.

Quod in Geometria Architecturaque plurimum valeat.

IAm quantus eſt in Architectura? In privatis publiciſque aedificiis omnes eius utimur ingenio ac ſymmetriis. Nam hanc Architecturae diſciplinam, ſumma Geometriae ratione exornavit perpolivitque; tantumque in ea profecit Laurentius, ut aetate noſtra inter Geometras illuſtres non infimum teneat locum. Etenim digna Principe Geometria eſt, qua noſtri agitantur animi, noſtraque acuuntur ingenia. Adde quod eiuſmodi Geometriae ſcientia Oratori Iuriſque Conſulto cognitu perneceſſaria eſt: quum de terminis menſu-

ſuriſque finium ſunt lites. Haec inſuper Rei militaris diſciplinae plurimum adfert ornamenti ſecuritatiſque. Siquidem Imperatoribus urbes obſidentibus, ſive obſeſſas defenſantibus, in machinis munimentiſque erigendis, magnum ſubſidium praeſtat. Etenim olim ipſe ſolus Archimedes obſidionem patriae Syracuſarum, urgente Marcello, in longius protraxit. Pericles inſuper, Athenienſes, ſolis obſcuratione territos, redditis eius rei cauſis, metu liberavit. Etiam Sulpitius ille Gallus in exercitu Lucii Pauli de Lunae defectione diſſeruit, ne, veluti prodigio divinitus facto, militum animi terrerentur.

Quod in Re militari plures exornaverit.

Accedit his Parenti tuo non inferior laus. Etenim plurimos aetate noſtra vidimus ſuis auſpiciis ex Praefectis equitum haud multo poſt, noſtri exercitus imperatores effectos, tamquam apud populum Florentinum. Illos ſemper prima eorum rudimenta ac tyrocininm depoſituros, adeo ut deinceps tota fere Italia noſtris Imperatoribus a nobis experientia, arte, ac opibus adauctis perpolitiſque utatur.

De eius animi moderatione ac magnitudine.

HOc maxime in Genitore tuo admiratione dignum duxerim, quod quum ceteris in Republica habeatur maior, ſine ullius tamen diminutione ſit maior. Quin etiam plerisque ex eo reverentia acceſſit, quod ille quoque eos reveretur. Itaque perinde ſummis atque infimis carus eſt. Quem locum in Republica quum fortuna aliquando labefactare tentaverit, virtus eius poſtea fortunae impetum fregit. Adeoque paulo poſt dignitate & exiſtimatione ampliatus eſt, ut exiſtimari poſſit fortunae iniuriam in beneficium fuiſſe converſam. Ea certe rerum civilium perturbatio ſuperioribus temporibus Laurentium oppreſſit tuum, ut in experimentum ſuae egregiae virtutis & invicti animi, qui in arduis ſibi ſemper crevit, eam vim illatam eſſe divinitus crediderim, Summo illo Deo ſcire volente, an Laurentii virtus florentiſſimae patriae gubernacula mereretur. Quis enim pro ſua Republica pro ſociis & amicis, niſi excellenti animo, magnaque virtute vir tot tantaque gerere potuiſſet, quot ab eo geſta eſſe noſcuntur? Iam quae paſſus eſt in Pa-

ctia-

ctiana illa & quidem nefandiſſima coniuratione, in qua contra ius faſque ſummi Dei hominumque Iulianus fratrem amiſit. Bellumque mox ob id atrox atque exſecrabile a Paſtore Xyſto Ferdinandoque Rege ſibi patriaeque inflictum non ſolum magno animo ſubſtinuit, ſed & repulit; amiſſaque non nulla oppida, opera & conſilio ſuo patriae ſunt reſtituta.

Quod Ferrarienſi Duci opem tulerit.

MOx quum Hercules Eſtenſis amicus ſociuſque Reipublicae noſtrae ingenti, & quidem formidabili obſidione circa Ferrariam terra Padoque opprimeretur a Venetis, Laurentius ante omnes cenſuit periclitanti ſocio ſubſidium propere eſſe mittendum. Conſtantius igitur Sfortia cum magno equitatu peditatuque noſtro in agrum Ferrarienſem miſſus eſt; tanta quidem celeritate, tantoque opportuno tempore, ut ipſe Dux, Ferrarienſeſque omnes ingenue etiam nunc fateantur ob illud expeditum praeſentaneumque Florentinorum ſubſidium fuiſſe liberatos. Etenim non ſolum noſtro Duce, noſtriſque militibus; verum etiam pecuniis ac re frumentaria, qua maxime premebantur, adiuti refocillatique ſunt.

Pre-

Praeter tot tantaque adminicula, rebus Ferrarienſibus iam iam in deterius labentibus, a nobis praeſtita, Genitor tuus non ignorans quanti eſſet momenti bellum hoc nobis a lateribus impendens: ne ulla in re ſocio foederatoque Duci deeſſe pro ſua virili parte videretur: non dubitavit, & quidem ſuo maximo patriaeque incommodo, ſe ipſum ad Cremonenſe concilium, quam Dietam vocant, conferre. In quo quidem tam memorabili totius Italiae omnium Principum conventu, quum de liberanda obſidione Ferraria conſultaretur, & ab unoquoque animi ſui iudicium expoſceret, Pater tuus tanta ingenii ſubtilitate, tamque admirabili dicendi copia gravem in medium ſententiam protulit; ut omnes unitiſſimis animis idem ſenſerint.

Bellum adverſus Petramſanctam.

REbus itaque Ferrarienſibus tandem pacatis, ac foedere in Brixienſi agro percuſſo inter omnes fere Italiae potentatus, Petro Philippo Pandolfino legationis munus pro Florentinis tunc agente, Genitor tuus, ut eſt vigilantiſſimus ad ſuam amplificandam Rempublicam, animum erexit ad Sergianam recuperandam,

olim

olim nobis induciarum tempore per proditionem a Fregoſis Ianuenſibus ereptam: Dumque Pitiliani Comes Nicolaus Urſinus, noſtri Imperator exercitus, ex Brixienſi in Agrum Lunenſem adverſus Sergianam emittitur; interim Petraſanctenſes, Ianuenſium municipes, commeatum noſtrum, qui ex agro Piſano ad Caſtra vehebatur, noſtrorumque militum impedimenta praeter ſpem iuſque noſtrae veteris amicitiae cum illo municipio hoſtiliter invadunt depraedantque. His adfectis iniuriis militibus noſtris, Florentiae quid agendum conſulitur. Placuit Laurentio ceteriſque Senatoribus Sergianae obſidione intermiſſa, hoc Petraeſanctae obſtaculum e medio tollere. Etenim perdifficile videbatur Sergianam debellari poſſe adverſantibus Petraſanctenſibus. Iacet enim hoc municipium fere medium inter Piſas Sergianamque, cuius ante oſtium, neceſſarium erat ex Piſis ad Caſtra noſtra devehi commeatus. In auctores igitur iniuriarum coacti ſumus arma convertere. Quumque iam per multum temporis ſpatium Petraſancta a noſtris obſideretur militibus, eiuſque moenia a compluribus & quidem vaſtiſſimis aereis tormentis die noctuque everberarentur, ecce noſter exercitus, rumore quodam ingruentium Ianuen-

nuenſium conterritus, retro Mutronem verſus e veſtigio ceſſit. Laurentius tanta belli mole impenſaque permotus animum ad victoriam erigens, primum Piſas deinde in Caſtra ad confirmandos militum animos, qui falſo hoſtium terrore ceciderant, ſimulque ad neceſſaria noſtro exercitui ſubminiſtranda proficiſcitur. Tantumque praeſentia, auctoritate, ac vigilantia ſua effecit, ut exiguo temporis momento, veluti quoddam e celo rapidum Iovis fulmen emiſſum, bellum hoc nimis diu a noſtro milite protractum confecerit; ipſeque met Laurentius victoriae lauream in patriam reportaverit.

Bellum Innocentii adverſus Regem.

PAulo autem poſt, quum Neapolitani Regni proceres adverſus Ferdinandum Regem defectionem paraviſſent, atque in eorum ſententiam Innocentium Octavum Pontificem Maximum traxiſſent, ingens hinc belli eſt adparatus inſtructus. Genitor ergo tuus Regi ipſi, quum maximo in periculo verſaretur ſuppetias cenſuit eſſe ferendas; ne civitas ſocio & amico Principi deeſſet. Simulque quod in eius ſalute ab omnibus iudicatum eſt communem totius Italie ſalutem verſari.

Ita-

Itaque in primis curavit, ut Urſini ſibi affinitatis vinculo coniuncti (alioquin Sanctae Romanae Eccleſiae ſemper obſequentes) communi foederatorum ſtipendio conducti in auxilium Regis arma ſumerent, uti Sanſeverinatem Robertum in Romano ſolo procraſtinarentur remorarenturque. Interea Ducem Calabriae ex Romano in agrum noſtrum Montepolitianum profugientem (ob fidem nonnullorum ſtipendiatorum paululum vacillantem) omni ſubſidiorum genere communiter adiuvandum diligenter providit: Adeo ut iam omnium conſtans fuerit opinio, ſi Sanſeverinati per Urſinos in Regnum pedem inferre licuiſſet, de Ferdinando, deque eius Neapolitano Regno, iam actum eſſe. Quo quidem tam memorabili facinore, haud ſcio, an noſtra noſtrorumque patrum memoria quidquam praeclarius in Italiam geſtum fuerit. Niſi velis fortaſſe Tu, mi Petre, Avi tui Coſmae glorioſum illud facinus huic tui genitoris adiungere. Coſmas enim, ut iam omnibus notum eſt, ſuo divino conſilio magniſque opibus, illi inclito Franciſco Sfortiae Mediolanum olim a Venetis gravi ac ingenti obſeſſum mole reſtituit, pariterque Italiam ab imminenti ſervitutis iugo liberavit. Adeo, Dii

bo-

boni unius ſapientia ſalutem omnium parit!

Sergianelli Arx ab obſidione liberatur.

A Tam praecipiti igitur imminentique ſui Regni ruina Rege liberato, iſtoque cum Innocentio Pontifice Maximo Sanctiſſimo foedere (Regem enim mitius ac humanius erga proceres ſeſe gerere non autem cum peſſum dare pius Pater cupiebat) interim Ianuenſes oppidum arcemque noſtram Sergianelli furtim adgrediuntur. Quumque Arx illa extrema laboraret obſidione, hoſtiumque ignitis cuniculis iam iam labaſceret, ardore quodam animi ſui conſuetaque felicitate Laurentius excitatus, intra pauculos dies undique ingentibus equitum peditumque copiis in unum comparatis, ſummaque huius belli Iacobo Guicciardino, Petroque Victorio demandata: non ſolum Sergianellum, arcemque obſidione liberavimus, ſed ingentem cladem conflictumque hoſtibus feliciter inflriximus. In quo quidem tam memorabili praelio inter alios captivos illuſtres, Iohannes Aloyſius ex nobili Fliſcorum familia exercituſque Ianuenſis Dux a Nicolao Vecchiecto cive noſtro viriliter captus eſt.

Bel-

Bellum adverſus Sergianam.

HAc inſigni clade per noſtros milites Ianuenſibus illata, quum in Senatu Florentino quid praeterea agendum conſultaretur, Laurentius victoriam eſſe proſequendam cenſuit, ut hac adſidua diſpendioſaque Sergianae moleſtia ſemel patria liberaretur. Iuſſerunt igitur Urſinos quam primum ex agro Romano acciri, Galeottum inſuper Mirandulenſem cum quinque equitum turmis publico ſtipendio conduci, Ducemque inclitum Mediolani pro militibus centum, tam veteris amicitiae quam noſtri cum eo foederis vinculo requiri procuravit. Sexque millibus peditibus ſcriptis, ingentibus aereis tormentis admotis, non ſine noſtrorum aliqua caede intra vigeſimam ſecundam diem, qua Sergiana obſideri coepta eſt, in poteſtatem populi Florentini devenit. Conſtanſque hominum opinio eſt, niſi praeſentia auctoritateque ſua Laurentius exercitum ſuum iam in diverſa per ſeditionem diſtractum confirmaſſet, haud dubie obſidionem illam Sergianae cum magno noſtrae Reipublicae diſpendio in longius protractam iri. Adeo unius viri virtus ad res bene feliciterque obeundas

va-

valet. Etenim fama bella geruntur, ac Ducis magnanimitate ſolertiaque res proſpere cedunt.

Quod diſcordiarum ſit optimus ſedator.

DIſcordiarum inſuper ac ſimultatum optimum ſe ſemper ſuis concivibus, ſociis, & amicis, ſedatorem praebuit; ut, quoad per eum fieri poſſit, quam diuturna pace, & ocio Italia frueretur. Boccolinus itaque Auximenſis futuri cuiuſdam belli ſcintillam in Piceno ſuſcitans per genitorem tuum pacatus eſt. Nam quum ille patriae ſuae Auximi tyrannidem occupaſſet, barbarorumque, ut regnaret, ſocietatem atque opem ultro per oratores expoſceret, accerſeretque; Pontifex Maximus Innocentius hanc peſtiferam luem, futurique incendii facem cupiens extinguere, exercitum ad eum debellandum Auximum miſit. Quumque diu nihil proficeret ob loci ſitum natura munitiſſimum, fruſtraque miſſis ad eum pluribus de pace tractanda Sedis Apoſtolicae Legatis; tandem, quum Boccolinus nullis conditionibus pollicitationibuſque a Pontifice antea flecti potuiſſet, uni demum Franciſco Gaddo Iureconſulto, qui ad eum opera & conſilio parentis tui miſ-
ſus

ſus fuerat faciles aures de pace praebuit, ſe ipſum, vitam, ac fortunas omnes intemeratae Laurentii fidei committens; utpote qui ſemper inviolate ſanctеque cum hoſtibus promiſſa ſervaverit.

Quod pro publico bono adfinitatem cum Pontifice Maximo contraxerit.

ADfinitatem inſuper cum Innocentio octavo Pontifice Maximo contraxit, ut & ſuo & publico maxime bono conſuleret. Animadvertit enim Laurentius, nulla alia re, nulloque ſanctiore remedio Ianuenſes (alioquin Reipublicae noſtrae maxime infenſos poſſe placari, & in priſtinam cum Florentino populo amicitiam ſocietatemque redigi, quam ſi eiuſmodi adfinitatis vinculo ſe Pontifici obſtringeret. Quod iam eſſet effectum, niſi, ut mea fert opinio, nimis recens vulnus altius & intra medullas per nos illis, & ſi iuſte illatum, eos ad ſui medelam retardaret. Verum & tanto interceſſore & ipſa die, & urbium vicinitate, commerciorumque commodis, quibus diu Ianuenſes carere vix poſſunt. Brevi ſumma concordia utrumque populum iri copulatum ſperandum eſt.

Quod Amicitiam Principum diligenter obſervet pro publica utilitate.

AMicitiam praeterea, ac benevolentiam non ſolum Chriſtianorum Principum, ſed & Barbarorum ſua prudentia bonitateque ſibi conciliavit, & quidem per totum terrarum orbem. Quos referre longum eſt. Verum non ne Chriſtianiſſimus Francorum Rex Ludovicus maximo amore Laurentium tuum proſequebatur, dum erat in humanis, cuius Regis obitus gravem iacturam tuae familiae mercatoribuſque noſtris attulit. Quid dicam de Turcorum magno imperatore Othomano, qui ſuperioribus annis patris tui fama bonitateque permotus Bernardum Bandinum, unum ex coniuratis in Pactiana illa, & quidem nefandiſſima coniuratione, in parentis tui poteſtatem tradidit, atrocitatem tanti facinoris abhorrens. Magnus inſuper Rex Regum Babyloniae Soldanus, non ne in praeſentia legatum ſuum Malphot, magnae preſtantiae celebriſque nominis virum ad Florentinum Senatum, Laurentiumque tuum publicis muneribus decorandum tranſmiſit? Interque quidem regia exoticaque munera, ut ſericum tentorium, mira Baby-

byłonica arte contextum: equum, leonemque omittam: quoddam aliud animal, & quidem manſuetum, nobis advexit, quod Gyraffam vulgus adpellat. Cameloparda-lis tamen, auctore Plinio, etiam creditur. Quae bellua, & ſui magnitudine ſpecioſitateque ac novitate, habetur enim inventu rara, omnes omnium oculos in ſe convertit. Huiuſmodi Regum principumque amicitias non ad pompam inanemque gloriam Laurentius colit & obſervat; verum ut eorum animos perbenignos beneficoſque reddat ſuis concivibus, qui in eorum provinciis negotiantur, non ſine ingenti, eorum privato & publico emolumento. Hinc enim merces, hinc vectigalia noſtra, hoc eſt populi Florentinorum, nerui naſcuntur.

Peroratio.

HAbes tu, mi, Clariſſime Petre, & quidem omni virtutum genere, genitorem tuum domi refertum. Cuius ut diximus preclariſſimis rebus per eum hactenus geſtis, facile potes tibi optimam vivendi normam ſincerumque vitae curſum comparare. Cuius veſtigiis, ſi ut coepiſti, attentiori animo curaque inhaeſeris, per te perque prudentiam tuam, patria,

pa-

parentes, amici denique omnes tui, bene feliciterque ſe habebunt. Adeſt inſuper tibi praeceptor Angelus Politianus Romanae Grecaeque facundiae doctiſſimus. Ex quo nihil eſt, quod te diſcere oporteat, quin ille te abunde edocere non poſſit. Nec ulla nos tenet addubitatio, quin tu per omnia egregium patrem ſis relaturus: Rapitur enim ad ſimilitudinem ſuorum excellens quaeque natura. Reliquum eſt, ut ſummus ille Deus, pro ſua divina clementia tuae tuique Genitoris bonae ſanaeque menti, bonam quoque ac robuſtam corporum valitudinem tribuat, faxitque ut viribus animi accedant etiam corporis vires. Diuque vivatis iis, quibus eſtis nati, ac divino quodam munere elargiti, ut tanto tamque excellenti bono quam longiſſime frui valeamus. Nam vobis incolumibus omnes noſtrae privatae publicaeque rationes recte ſibi conſtabunt. In veſtra enim fide, prudentia, auctoritate, rerumque adminiſtratione, omnes plurimum conquieſcunt. Vale.

ACTA

ACTA APOCRYPHA
S. ROMVLI

Digitized by Google

ACTA APOCRYPHA
S. ROMVLI

Ex Codice MS. Monaſterii Bodecenſis Dioeceſis Paderbonenſis.

CAPUT I.

S. Romuli conceptio, educatio, captura, Baptiſmus.

ERat in Romana civitate homo quidam, nomine Argoltus, (*a*) habens filiam, quae vocabatur Lucerna (*b*). Haec quum proceſſu temporis ad nubiles aetatis annos perveniſſet, ſervus patris ſui, vocabulo Cyros, (*c*) venuſti ſatis adſpectus, vehementer urebatur in amore (*d*) eius; & tandem potitus votis la-

(*a*) Quidni *Arlottus*? Lamius.
(*b*) Quid *Argo* πολυοφθάλμῳ cum *Lucerna*? ſunt ne haec vetuſta & Romana nomina, vel portenta? L.
(*c*) Num Perſa hic erat? L.
(*d*) O miram Latini ſermonis elegantiam! L.

ACTA APOCRYPHA
S. ROMVLI

Ex Cod. Archivi Aedilium Maioris Templi Florentini.

ERat quidam homo Romae, in ea videlicet urbis regione, quae Lateranenſis dicitur: cui nomen erat Arcultus (a). *Hic duarum pater extitit filiarum, quarum una vocabatur, Lucerna; altera vero Iuſtina, quas, dum tenere dilexiſſet, Dominum ab ipſis cunabulis timere docuit carniſque inlecebras virtutum exercitio ſuperare admonuit. Cumque iam tempus adpropinquaret, quo eas pater ſolito mortalibus conubii ordine nuptiis tradere decreverat, Vir quidam Dominum timens*

(a) Neque *Argoltus*, neque *Arcultus*, nomina ſunt Romana. Quid de *Lucerna*? An hoc etiam nomen eſſe Romanum dicendum erit? Maximum quidem portentum, & a ſaeculo numquam auditum! Quod ſi *Argoltus*, *Arcultus*, *Lucerna*, & ſimilia nomina Romana ſunt, erunt etiam nomina Romana, *Soldanius*, & *Sandrinius*. Mecattius.

latenter oppreſſit *(a)* eam *(b)* : a quo quum illa ſe concepiſſe cognoſceret, metuens valde parentes ſuos, quos huius rei cauſa latebat, inſtante iam partus tempore, intentionem cordis ſui cum intimis votis detinebat ad Dominum, qui ſolus eſt refugium miſerorum; & hanc orationem cum uberrimis lacrimis fudit ad ipſum. Deus coeli terraeque creator, cuius nutu cuncta ſubſiſtunt, & in cuius nomine Pater meus baptizatus eſt, libera me de manibus eius, ut per auxilium ineffabilis miſericordiae tuae, mortem, quae exceſſibus meis iure debetur, poſſim evadere. Quum haec & eiuſmodi orationis verba ad Dominum frequenter dirigeret, ecce nocte quadam Angelus Domini per vi-

(*a*) *Oppreſſit* non aequivalet vocabulo *compreſſit*, cuius ſignificatu hic opus eſt. L.

(*b*) Nota quod Paraphraſtes horum Actorum in adverſa pagina editus, ut fornicationis crimine Lucernam liberet, & rem ab ea turpiter geſtam non fuiſſe talem conſuadeat, Cyrum ex ſervo ingenuum facit, cum tamen nomen Cyros Romano homini convenire minime poſſit, & inſuper, quod plane inſolentius eſt, Angelum Dei miniſtrum impie & ſacrilege (dicam ne, etſi tantummodo ut confutem, refero?) Lenonem facit. Fogginius.

mens nomine Giros (a) *pulcher nimis, venuſtoque aſpectu amore ſtimulatus maioris natae domum cepit Arculti frequentare. Quod ſine divina minime actum diſpenſatione* (b) *in ſequentibus lector poteſt agnoſcere. Denique dum iuvenis ardenti cotidie amoris flagraret incendio timens tanti ſibi fervoris ſtimulum ab humani generis inimico eſſe illatum, Dei omnipotentis miſerationem his verbis adiutricem invocabat: Deus caeli, terraeque creator, cuius voluntati quicquid ſaevum aut difficile eſt famulatur, ſi tibi non eſt placitum quod deſidero, mihi illapſi facem ardoris potenti dextera extingue, ſi vero acceptum, Lucernae virginis ad meum concorde fac deſiderium. Exaudivit Dominus preces*

O 3 *eius*

(a) Bene *Gyros* commentitius hic iuvenis adpellatur, ut gyros mentis eorum, qui haec tam abſurda defendere non erubeſcunt, ſignificaret, iuxta illud: *in circuitu impii ambulant*. L.

(b) Praeceptum non fornicandi ſemel relaxaſſe legitur Deus, Oſee nempe cap. 1. v. 3. ubi Prophetam adloquens, *Vade*, inquit, *ſume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum*. Hic alia innuitur praecepti relaxatio, quod infra exponitur. Numquid ſi aliqua huiuſmodi diſpenſatio ex conſimilibus Actis adhuc innoteſcat, ex hac frequentia confirmaret Durandus & Caramuel ſententiam ſuam de fornicatione Iure naturali non vetita? A.

viſum dixit ei: (*a*) Lucerna, ne interficias infantem, quem habes in utero tuo, ſed inquire obſtetrices, quae poſtquam pepereris, deportent eum extra civitatem, & ponentes iuxta rubum in loco occulto, regrediantur ad urbem; Dominus enim meus Ieſus Chriſtus curam illius habebit, & te miſericorditer, ut petiſti, ab inſtanti periculo liberabit.

II. Poſtquam igitur infantulus iuxta Angeli ſermonem, depoſitus eſt extra civitatem ab obſtetricibus, continuo veniens lupa, (*b*) proiecit ſe ſuper puerum; atque in modum nutricis ſtudioſiſſime refovens eum, curam, quam Dominus matri ſuae promiſerat, egrediens exhibebat. Mira res: ſed tamen tota fide (*c*) credenda. Quid enim impoſſibile Deo? Qui & quondam per corvum, Eliae quoti-

---

(*a*) Florentiae proſtat etiam nunc mulier quaedam cognomento *Lucerna*, quae non infantes interficit, ſed iuvenes viroſque ad eam accedentes inficit, & peſſime deturpat. Numquid ab illa *Lucerna* originem haec ducit? Genealogiſtam *Soldanium* conſule. M.

(*b*) Ex fabella de Romulo & Remo id ſumtum eſt. L.

(*c*) Graeca tamen non Romana; nam portentum Graeca fide dignum. L.

eius & cum ſe Lucernae nocturno ſilentio ſopori dediſſet adſtitit & iuvenis rutilo aſpectu, qui huiuſcemodi eam verbis alloquutus eſt, Lucerna Arculti filia vigilas, an dormis? Ad quam excitatus vocem puella a ſomno expergefacta inſuetique aſpectu fulgoris perterita, voce, qua poterat, inquit, Domine quis es? Ego ſum ait nuntius a domino tibi directus, ut amoris tui affectum ad conſenſum Gyros tota voluntate inclines. Magnum enim ex eo concipies filium, qui tota mentis devotione Chriſti amplectetur obſequium: his dictis, qui loquebatur, unde venerat, rediit. Lucerna vero nimium obſtupefacta quid ageret qualiterque quae viderat, quaeque audierat Giro patefacere ſolicita erat & anxia. Opportuno itaque loco, & tempore adepto ita eum alloquitur: apparuit mihi, o iuvenis, nocturno quieſcenti ſilentio quidam inſoliti micans ſplendore fulgoris, qui nova quadam, & antea inaudita me allocutione perterruit. Quem ſi Angelum Dei non cognoviſſem nec verbis ipſius crederem, nec tibi quae ab ipſo audieram intimarem. Quia vero a domino mihi directum miro aſpectu candoris certiſſime cognovi, quae mihi dixerat celare pertimui. Blando namque me hortatu, ne diu te dubium haeſitantemque reddam, admonuit, quod meum conſenſum ad tui deducerem amoris adfectum. His Gyros auditis longa ſuſpiria ex imo pectore trahens ſuae recordatus deprecationis omnipo-

 ten-

tidianum victum deſtinavit; ſic & hunc famulum ſuum, per quem multas virtutes operaturus erat, educari per lupam voluit? Sed his praetermiſſis ad rei geſtae ordinem articulum flectamus. In illis diebus exeuntes ab urbe Roma venatores Imperatoris Neronis, invenerunt lupam, & infantem cum ea, per devia ſilvarum circumerrantem, & admiratione percuſſi ſtabant, conſiderantes, quomodo lupa oves, aliaſque beſtias attraheret, *(a)* & eidem infantulo, velut propriae ſoboli, miniſtraret. Quumque regreſſi fuiſſent ad urbem, & nuntiaſſent inaudita haec mirabilia Domino ſuo, ille vocans ad ſe Proconſulem *(b)* mitte, ait, nuntium per totam urbem Romam, ut omnes *(c)* congregentur Venatores ſimul; quibus in unum eo provenientibus,

(*a*) Elocutio *Merlino Cocato* & Magiſtro *Stoppino* digniſſima. L.

(*b*) Proconſules erant in Provinciis, non Romae. L.

(*c*) Exercitum oportet miſerit Nero, ſi omnes Romanos venatores miſit. *O rem ridiculam, Cato, & iocoſam!* Num illi venatores, qui viderant, iter relegere, & infantem invenire ſoli non poterant? L.

tenti Deo gratias retulit. Interea caſto, ut divinitus fuerat imperatum celebrato coniugio, (a) *Lucerna concepit patre parentibuſque ignaris* (b) *Cumque iam tempus pariendi appropinquaret ſancta femina parentum metu* (c) *quos rei cauſa latebat afficitur, & his verbis Domino proſtrata ſolatium deprecabatur: Domine Ieſu Criſte fili Dei vivi, in cuius nomine pater meus baptizatus eſt libera me de manibus eius, & de tormentis, ne mortem pro his, quae tu Domine in me fieri voluiſti, incurram. Cum ergo iam tempus pariendi inſtaret, venit Angelus de Coelo nocturno quidem ſub ſilentio clauſoque hoſtio ad eam ingreſſus, dixit: Lucerna. At illa reſpondit, quis es Domine? Angelus Domini,* in-

(a) ***Coniugium vocat: hoc praetexit nomine culpam.*** Virg. Aen. 4. v. 172. F.

(b) Ergo Angelus Dei iuſſu puellam ad clandeſtinum cum *Gyro* concubitum ſolicitaverit? Ergo Dei parentes honorare praecipientis mandata tranſgredi ſuaſerit? O impietatem! L.

(c) Solent puellae, quae fornicatae ſunt & conceperunt, parentes timere, non cum inſtat tempus pariendi, ſed primis ipſis feturae menſibus, cum eo tempore venter latior factus furtum ſatis prodat. Cur igitur nunc timet Lucerna? Pie credi poteſt Angelum, qui praeceptum non fornicandi relaxaverat, ventrem etiam intumeſcentem celaſſe, ut magis mirabilis eſſet illa fornicatio. A.

Digitized by Google

bus, ait Rex: (*a*) Ite, & ſolerter inquirite lupam, & infantem, & captos ſimul adducite. At illi abeuntes venerunt ad ſilvam: & poſt diuturnae inveſtigationis fatigationem, viderunt a longe ſtantem puerum in agro cum lupa. Circumdantibus autem undique illis, proſilivit lupa celeriter, ſequente eam puero (*b*) (*c*), (*d*) & ſic manus inſequentium eos, evaſerunt. Duobus igitur diebus illos inſequentes, comprehendere non poterant.

III.

(*a*) Rex non adpellabatur Imperator Romanorum. Quam male mimum agit hic auctor falſarius & indoctiſſimus. L.

(*b*) Mira res. Infans nondum anno natus potuit ſalire, ut lupa veterana, atque ita evadere manus venatorum. Bollandiſtae.

(*c*) Miramur quod Alcides cum adhuc eſſet in cunis *prima novercae monſtra manu, geminoſque premens eliſerit angues*: at nonne par miraculum, quod Romulus, nec primo aetatis ſuae anno exacto, curreret haud minus celeriter quam lupa a venatoribus in fugam converſa? F.

(*d*) Puer hic igitur iam multum adoleverat, celeriterque currebat, ita ut tot hominum circumdantium manus evaderet. Num ex aura eum more Luſitanarum equarum, Lucerna conceperat? L.

inquit, cui tu preces anxia effudiſti. Et illa gratias, inquit, tibi ago Domine Ieſu Chriſte, qui precibus ancillae tuae exauditis miſiſti Angelum tuum, qui me ab inſtanti liberaret periculo: Et Angelus ad eam, ne timeas inquit pro infante, quem es paritura, quia Domino meo Ieſu Criſto non ergo modica de eo eſt cura. Inquire obſtetrices, quae tui curam gerant, & cum pepereris puerum, accipientes eum obſtetrices extra civitatem deportent, (a) *& ad rubum uſque properantes in loco occulto deponant, puroque ibi relicto ad te revertantur: fecit itaque Lucerna omnia que ſibi ab Angelo fuerant imperata. Denique cum infans ab obſtetricibus in rubo iuxta verbum Angeli dimitteretur, Lupa Dei nutu a vicina progrediens ſilva curam, quam nutrix debuit, infanti toto niſu adhibuit. Mira res, & tamen tota fide credenda. Quid enim mirum ſi Dominus hunc famulum ſuum, per quem multas virtutes operaturus erat, per lupam voluit educari, qui Eliae per corvum quo-*

(a) Fabella digniſſima cachinnis. Quis non ſtomachetur quum haec legerit, apocrypham-que hiſtoriam non cognoverit? Mirum virum quemdam hallucinatum ire & has aniles nugas cum veritate confundere; tamque deperditam cauſſam nonnullos patrocinari. Ut belle nobis imponant, ut opinor, haec predicant & confirmant. M.

Digitized by Google

III. Tertia vero die reverſi, Regi nuntiaverunt, quomodo eos viderint, & per duos dies capere non potuerint. Quo audito miſit hic Praefectum ſuum ad Petrum Apoſtolum *(a)*, ut *(b)* narraret ei mirabilia haec. Sanctus itaque Petrus huiuſmodi rei ſermonem audiens, gratias egit Deo, & dixit: Domine Ieſu Chriſte, qui dignatus fuiſti ad litus maris me vocare ad te; mitte Angelum tuum ad me, qui mihi huius rei veritatem patefaciat. Et ecce eadem nocte adparuit ei Angelus Domini dicens ad eum: Surge Petre, & convoca omnes Chriſtianos *(c)* qui in hac urbe commorantur, praecipiens eis, ut tollentes retia ſua una tecum pergant ad ſilvam, lupam, & puerum, de quibus audiſti, capturi *(d)*. Surgens autem Petrus fecit quod caelitus iuſſum fuerat. Quumque diu quaeſiſſent in agris eos, nec invenire potuiſſent; dixit

(*a*) Pah! quanti Petrum Nero faciebat! Num concubinam ope Petri reſipiſcentem oblitus erat? L.

(*b*) An haec credibilia alicui videri poſſint? B.

(*c*) Cur tot hominibus indigeret? τὸ λῆρον! L.

(*d*) O bellam rem! Plagis puer Lupae alumnus implicandus, ut capiatur a *Petro*, piſcatore olim, nunc venatore. L.

quodam tempore cotidianum victum exhibuit. (a) *Triginta itaque dierum ſpatio lupa infanti lac velut propriae ſoboli tribuens* (b) *humanos penitus vitabat obtutus. Poſt haec venatores de urbe Roma egreſſi invenerunt lupam & infantem.*

(a) Vah, peſſimum hominem!
Audax omnia perpeti
Gens humana . . . .

En miſcentur vera falſis, ſacra profanis. Placet hic auream Thomae Mori in Ep. ad Rutalum Regis Angliae a ſecretis ſententiam referre, ubi de Actis Sanctorum confictis conqueritur. *Unde ſaepe mihi ſuſpicio ſuboritur; magnam huiuſmodi fabularum partem a rabulis, ac peſſimis quibusdam nebulonibus, haereticiſque confictam, quibus ſtudium fuit, partim ex incauta ſimplicium potiùs, quam prudentium credulitate, voluptatem capere; partim fabularum fictarum commercio, fidem veris Chriſtianorum hiſtoricis adimere, quippe qui frequenter quaedam his, quae in Sacra Scriptura continentur, tam vicina confingunt: ut facile ſe declarent alludendo luſiſſe. Quamobrem quas Scriptura nobis hiſtorias divinitus inſpirata commendat: eis indubitata fides habenda eſt: ceteras vero ad Chriſti doctrinam, tanquam ad Critolai regulam, applicantes caute, & cum iudicio, aut recipiamus, aut reſpuamus: ſi carere volumus & inani fiducia, & ſuperſtitioſa formidine?*

(b) Omnes igitur quorum nomen *Romulus* eſt a Lupa lactari debent? Credat Pater *Soldanius*. M.

xit ad eos Petrus Apoſtolus *(a)*: State foris ſilvam, & diligenter ſpeculamini, ne forte clam pertranſeant. Ego opaca ferarum luſtra, ſilens pulſaturus *(b)* intrabo. Et paululum procedens flexit genua, orans ad Dominum, & dicens: Domine, qui miſiſti Angelum tuum ad me, ut mihi iniungeret hanc venationem; mitte puerum ad me, ut eum comprehendam: ſtatimque adparuit ante eum lupa, & infans.

IV. Tunc dixit Apoſtolus ad puerum: Adjuro te per Dominum vivum, ut ſi de lupo *(c)* procreatus es, *(d)* fugias ab

---

(a) Ex Piſcatore Petrus factus eſt venator. *Faciam vos fieri Piſcatores hominum* dixit Apoſtolis Ieſus Chriſtus. Ex Petro venatore, ut puto, neſcio quis in Epigraphe, quam Divo Franciſco Regis in eius ſolemni Canonizationis pompa conſcripſit, Venatorem animarum eum fecit. Numquid ex hac hiſtoriola, vel potius ex Lectionario S. Caietani Thienenſis, ubi Divus Caietanus Venator animarum adpellatur, hunc dicendi modum adripuit? M.

(b) More ſcilicet Aucupum turdos & ficedulas caſſibus venantium. L.

(c) Numquid ſenſu Communi B. Petrus carebat, ut haec proferre poſſit? L.

(d) Haec ne ſtultiſſime dicta Petro Apoſtolo, im-

tem cum ea, & de inſolita viſione valde perterriti ad urbem redeuntes nunciaverunt Neroni tunc temporis Imperatori: Qui vehementer admiratus omnes Romanae civitatis ſapientes in unum convocans, ea, quae a venatoribus didicerat per ordinem narravit, & quid ſibi de talibus videretur inquiſivit. Reſponderunt ergo omnes haec, & his ſimilia ſibi hactenus eſſe inaudita (a) *Tunc Rex, cum ſuis inito conſilio, venatorum ad ſilvam multitudinem direxit, & ut lupam cum infante comprehendentes ad ſe perducerent praecepit; qui iuſſum Regis implentes ſilvam undique circumdederunt, & per biduum in venatu nimium fatigati lupam cum puero invenire non potuerunt. Tertia demum die, cepto operi toto ſtudio inſiſtentes infantem cum nutrice videre potuerunt, ſed incaſſo labore contriti ad Neronem reverſi ſunt vacui. Eo tempore beatiſſimus Petrus Apoſtolus verbi divini ſemina Romano populo ſtudioſe non ſolum per ſe, ſed etiam per diſcipulos per plures diſpertivit. Ad quem*

Ne-

(a) ***Inaudita?*** **Urbis conditoribus Romulo & Remo ferino lacte ſuo prima nutrimenta dediſſe lupam nonne Romae erat vulgata fabula vel lippis nota, & tonſoribus? F.**

ab oculis meis: ſi autem de homine *(a)*, venias ad me, ut manibus meis teneam te. Mox fugiente lupa puer accedebat ad eum; quem ille in ulnas ſuſcipiens, oſculabatur eum: & egreſſus, clamabat ad comites ſuos, dicens: Venite ad me omnes, & videte, quia Dominus curam habet de iſto. Tendite ergo nunc retia veſtra, ut capiamus & ipſam, quae eum nutrivit: quam quum comprehendiſſet, ponebant iuxta eam puerum, & ipſa lactabat eum *(b)*, tanquam genitum a ſe. *(c)* Quod Chri-

impie & indocte Auctor, adfingis? Num ſenſu communi praeditus hominem ex Lupo procreari poſſe ſubſpicari poteſt? L.

(a) Amicus vir atque doctiſſimus, cum haec Acta legeret & in haec incidiſſet, adnotabat, ſe legiſſe apud Quadrium, ab Ariſtotele Euripidem damnari, quod puellam quamdam, Menalippen nomine, philoſophicis rationibus probantem fingat, pueros duos in ſtabulo repertos e bobus naſci potuiſſe. F.

(b) Ergo lupa lactabat adhuc puerum tam adultum, qui curſu venatores inſequentes anteibat? Num per ſeptem vel octo annos lactavit? Mileſiae. L.

(c) Ferarum a quibus nutriti ſunt magni Heroes exempla congerit multa Alex. Neap. Genial. Dierum lib. 2. cap. 31. quibus adde Iamum a ſerpente alitum laudari a Pindaro Od.

Nero Imperator licet (a) *paganiſſimus* (b) *nuntios, qui ei, quae a venatoribus audierat indicarent, tranſmiſit: Beatus Petrus audito novi rumore miraculi Domino devotas in haec verba preces libavit. Domine rex aeternae gloriae, qui me ad litus maris ad te vocare dignatus es, mitte Angelum tuum, qui mihi huius rei notitiam patefaciat. Eadem nocte apparuit ei Angelus de Coelo, qui ita eum alloquitur. Quae de lupa pueruloque, Petre, audiſti, divini noveris eſſe conſilii. Surgens ergo congrega Chriſtianae profeſſionis viros, qui ſinguli ſecum retia ſua ad rubum deferant, ut lupam cum infante capere prevaleant* (c). *Fecit ergo Beatiſſimus Petrus, ut*

P *ab*

(a) Nero paganiſſimus incipit eſſe ſuperſtitioſiſſimus, & Divum Petrum conſulit. Quae ambages, quae mileſiae, quae tricae! M.

(b) Hoc eſt: ſuperſtitioſiſſimus idololatra. At vero nota, quod idololatras dicere *Paganos* non eſt coeptum ante ſaeculum Eccleſiae IV. Antiquiora exempla ſunt, illud, quod eſt in leg. 18. Cod. Th. de Epiſcop. lata a Valentiano & Valente, & alterum, quod apud Marium Victorinum occurrit *De ὁμοουσίῳ recipiendo*. F.

(c) Ergo Divus Romulus rete captus eſt, quaſi lepus, dama, vel avis? Vera ne putas haec,

Chriſtiani videntes cum magna admiratione, glorificaverunt Dominum, & Apoſtolum eius Petrum: reverſique ſunt ad urbem lupam, & puerum ſecum ducentes. Petrus itaque miſit utroſque in cuſtodiam, oves dimittens ad eos, praecepitque cuſtodibus, ut caute obſervarent, quid de ovibus facerent. Igitur cum eſſent ſimul, lupa ſolito more irruens ſuper oves, carnem earum diſcerpſit, quam puer una cum matre ſua crudam devorare coepit. Hoc viſo, cuſtodes nuntiaverunt haec omnia Petro Apoſtolo, qui veniens, invenit lupam & infantem ſimul crudas carnes edentes *(a)*; ingreſſuſque cubiculum, prae-

Od. 6. Olymp. Camillam ab armentali equa ferino lacte nutritam fuiſſe teſtari Vergilium Aen. lib. 11. Tigrem Clorindae admoviſſe ubera a Taſſo eſſe traditum lib. 12. Boni viri Actorum Apocryphorum Sancti Romuli defenſores, animum ſumite: haec adnotabam, ut habeatis, unde cauſſam veſtram comprobetis. F.

(*a*) Paraphraſtes rem nimis arduam putans quod infans Romulus crudas carnes ederet, ſcripſit quod ille crudas carnes *comedere nitebatur*. Verum putandum ne eſt Romulum a Lucerna in lucem editum eſſe dentatum? Heus tu? ne irrideas. Dente nato ex utero matris podiiſſe M. Curium, M. Carbonem, & Dentatorum fa-

ab Angelo erat admonitus, & ad rubum una cum Chriſtianorum turba perveniens retia undique praetendi iuſſit.(o) *Ipſe vero, omnibus ſilvam pro capiendo puero ingreſſis, ſolus beſtiam cum infante, ſi videre potuiſſet, foris expectavit. Cum ergo hi, qui ingreſſi fuerant incaſſo diu labore fatigarentur, ad Apoſtolum egreſſi nihil ſe in venatu proficere nuntiarunt. Tunc Beatus* (p) *praecepit omnibus, ut exitus vel ſemitas beſtiae circumquaque caute obſervarent: Ipſe autem rubum ingreſſus genua flectens oravit ad Dominum. Deus qui per Angelum tuum huc me una cum tibi devota turba venire praecepiſti, fac lupam cum puero ita, ut capi poſſit, meis obtutibus praeſentari. Expleta oratione apparuit ſibi* (q) *puerulus cum lupa. Quo viſo Beatus Petrus valde gaviſus manu brachiiſque puerum plexus lupa ſequen-*

haec, *Pater Soldani*? vel ad rete nos captare vis? *Credat Iudaeus Apella*. M.

(o) Petrus piſcator hominum factus a Chriſto Matth. cap. 4. v. 19. nunc venatorem agit, & qui relictis retibus piſcatoriis Chriſtum ſecutus fuerat, Matth. 4. 20. nunc retia tractat venatoria, ut Romulum inſequatur. F.

(p) Cod. Strozianus addit *Petrus*. F.

(q) Num puerulus ſequebatur Lupam, vel Lupa geſtabat puerulum ſuper armos? O rem mirabilem & prorſus inauditam! M.

praecepit, ut lupa extra muros educta, illaeſa abire permitteretur; puerum vero beato Iuſtino tradidit baptizandum, poſtquam egerat cum lupa trecentos dies. *(b)*

V. Poſt haec Iuſtinus presbyter, ponens vas plenum aqua ſupra petram *(c)*, ſanctificavit eam, & dixit ad beatum Petrum Apoſtolum; quo nomine vocabitur. *(d)* Cui haeſitanti de nominis adpellatione, Iuſtinus presbyter dixit: confirmemus *(e)* eum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; & vocetur nomen eius Romulus. In hoc itaque convenientibus utriſque, baptizatus eſt puer Romulus a Iuſtino presbytero. Petrus vero ſuſcepit *(f)* cum manibus ſuis a lavacro. Deinde commendatus cuidam no-

no-

---

familiae auctorem, traditur. Quid largiori naturae dono dentibus omnibus iam firmis naſci non potuit Romulus? F.

(*b*) Quid ni annum integrum? L.

(*c*) Hinc arguitur haſce fabulas ſcriptas fuiſſe poſtquam baptiſmus per immerſionem lavacro per adſperſionem mutari coepit. L.

(*d*) Tunc temporis non imponebatur nomen die baptiſmatis, ſed ante baptiſmum. L.

(*e*) Haec vox *confirmare*, non de baptiſmo, ſed de manus impoſitione cum Chriſmate uſurpatur apud Chriſtianos. L.

(*f*) Num ſuſceptores tunc erant? L.

quente rubum egreditur, & cum in conſpectu omnium infantem ſecus belluam depoſuiſſet, lupa laetitiam cauda demoſtrans (r) *lactis pabula puero materno affectu miniſtrabat. Tunc Chriſtiani tam inſueto viſo miraculo magna voce glorificare coeperunt omnipotentem Dominum, & beatum Petrum Apoſtolum. Igitur cum laudibus & hymnis ad urbem Apoſtolus cum ſuis regreſſus beſtiam cum puero in cuſtodiam mitti praecepit, ovibus cum ipſa, refectionis cauſa, incluſis* (s). *Cuſtodes diligenter obſervabant, oves ſi lupa ſecundum ſibi innatum uſum invaderet, & puerum commeſtione tali participem faceret. Denique recluſa cum puero beſtia, cum famis iniuriam pateretur, ſolito more ſuper oves irruit, ac dentibus laniare coepit. Infans vero nutricis veſtigia ſequens crudas ovium carnes* (t) *& ipſe comede-*

 re

(r) Lupa prae laetitia cauda geſtit. O Lupam rationalem! Irrationales tamen habendi ſunt qui talia vera eſſe credunt. M.

(s) En altera portentoſa fabella. O praeclaram cuſtodem ovium, ideſt Lupam! exclamaret Tullius. M.

(t) Portentum! Infans unius anni, qui nuper lac ſugebat ex Lupa, ſubito a maleſuada fame, & ab exemplo matris incitatus, crudas carnes devorat. Num Divus Romulus natus eſt dentatus? M.

bili feminae nutriendus, quum manſiſſet apud eam duobus annis revocatus eſt ab Apoſtolo Petro. Erat autem puer pulcher adſpectu, ore facundus, & quantum puerilis aetas patiebatur, iam iam bonis operibus aptus. At ubi productus eſt ante conſpectum Petri Apoſtoli, accepit eum in brachia ſua, dans ei oſculum pacis, & dicens: Benedico, & confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ut os tuum, ſpiritu ſapientiae impletum, libere praedicare valeat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Haec dicens accerſivit ad ſe Iuſtinum ſacerdotem, & commendans puerum fidei ſuae, rogavit, ut litteras, & omnem diſciplinam divinae legis perdoceret eum. (g)

CA-

(g) Nihil attinet plura adnotare ad praemiſſa, quae cuivis legenti non poſſunt non videri mera fabula eſſe. B.

Digitized by Google

re nitebatur (u). *Quo viſo cuſtodes obſtupefacti ad aures retulerunt Apoſtoli. Tunc Beatus Petrus puerum de cuſtodia educens in medium atrium portavit. Convocataque fidelium turma dixit: Baptizemus infantem hunc ne pereat, ſed habeat vitam aeternam; & placuit omnibus quod dixit Apoſtolus. Tunc iuſſit, ut lupa foras muros civitatis eiceretur, & notam ſilvam repetere permitteretur, quod cum factum fuiſſet, vocavit Beatus Petrus Iuſtinum presbyterum, & allata aqua puerum baptizari praecepit. Cumque de nomine ipſius dubitarent, dixit Iuſtinus Sacerdos,* (x) *Romulum eum vocemus, & in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti confirmemus. Reſpondit Beatus Petrus Apoſtolus, fiat. Tunc Beatus Iuſtinus ſecundum catholicam conſuetudinem puerum interrogans dixit. Romule credis in Dominum Patrem, & Filium, & Spiritum*

 San-

(u) Ex Romulo factus eſt Lupus, nam laniat oves, crudaſque devorat eorum carnes; & ex hac comeſtione Divus Petrus occaſionem ſumit Romulum baptizandi. Quis intelliget haec! Quis primore adſpectu temeritatem & ignorantiam eorum qui talia ſcripſerunt non improbet, & damnet? Et erit adhuc qui hanc damnatam cauſſam patrocinetur! M.

(x) Sic decebat; nam Romuli urbis conditoris, & huius pueruli eadem educatio fuerat; ſic idem nomen ſortiri debuerant. M.

Sanctum. Reſpondit Beatus Petrus vice infantis. Credo. Credis has tres perſonas, unum & trinum, & per omnia regnantem eſſe Dominum? Reſpondit: Credo. Credis remiſſionem peccatorum, & reſurrectionem mortuorum? Reſpondit: Credo. Vis baptizari? Reſpondit Beatus Petrus (y) *ex perſona pueri. Volo. Tunc Beatus Iuſtinus infantem ſanctificatae aquae immergens ait: Romule ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & reſponderunt qui aderant, & dixerunt: Amen. Beatiſſimus vero Petrus elevavit eum de fonte, & benedixit. Poſt haec tradidit parvulum cuidam feminae nobiliſſimae, ut educaret eum, quoaduſque literarum ſcientiam capere potuiſſet. Cumque iam ad diſcendas litteras eſſet maturus, miſit Beatus Petrus nuntium, ut ad ſe deferret puerum. Erat autem Beatus Romulus pulcher aſpectu, ſermone facundus, & in quantum puerilis etas permittebat Dei omnipotentis ſervitio inſudavit. Qui cum perductus fuiſſet ante conſpectum Petri Apoſtoli amplexibus illius diu inhaerens pacis oſculum dedit, & impo-*

(y) Igitur D. Petrus patrinus eſt D. Romuli. Vide, & conſidera, primis Eccleſiae temporibus baptizari pueros eodem modo, quo baptizantur nunc in Eccleſia Faeſulana, adhibitis ipſiſſimis verbis, & caeremoniis. M.

poſitis manibus in haec verba benedixit: Benedico, & confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti ut ſcientiam, & intellectum ſpiritalem habeas, & quae Dei ſunt mente vigili cognoſcas. Et reſponderunt Chriſtiani, qui aderant, & dixerunt, Amen. Tunc Beatus Petrus rogavit Iuſtinum Presbyterum, ut litteras eum doceret (a) (b) (c).

Ac-

(a) Haec omnia congeriem eſſe nugarum, & mendaciorum quotuſquiſque non videt? Quis ſanae mentis reperietur, qui talia vera eſſe adfirmabit? Profecto vel ſtipes, vel duro de robore natus, debeat eſſe ille, qui tam ridicula, inter ſe diſcrepantia, & inveriſimilia audacter in propatulo non ſolum ponere, ſed obſtinatus adſerere, & ut genuina, & vera populis praedicare in ludibrium Sanctiſſimae Chriſtianae Fidei, quae una, vera, & intemerata eſt, audebit? Caecutiet ſane ille, qui his inanibus, nugacibuſque teſtimoniis innixus, veritatem inficiari, & denſas in illam tenebras ſpargere praeſumet, ad deceptionem populorum, *vel ut morem gerat alicui*, vel ut ſequatur ſuae voluntatis impetum, vel alia quacumque de cauſſa, Heterodoxis occaſionem riſus tribuens, & Catholicos in ſuperſtitionis errore confirmans. Quare non video cur *Soldanius*, aliique, qui hanc decoctam apocryphamque hiſtoriam tuentur, quique ab huiuſmodi fabellis, horrendiſque blaſphemiis, inanem, falſam, mendacemque cogno-

gnoſcunt; eam ut genuinam & veram populis tradere in Chriſtianae Religionis contemtum audeant. Non vero fabellae & nugae narrantur, inquit *Soldanius*: quae vero memorantur in poſterum vera, & a fabulis nugiſque aliena eſſe adſeverare non erubeſco. Igitur diverſis temporibus Acta Divi Romuli ſcripta eſſe adparebit, primum quae ſuperius habentur, deinde quae inferius ſequuntur ut puto; ſed quum ea uſque adhuc lecta & conſiderata infimis temporibns ſcripta eſſe liquido pateat, conſequens erit, etiam quae ſequuntur, & quae nobis conſideranda occurrunt, poſterioribus temporibus appoſita eſſe, vel quia eamdem latinitatem barbaram, rudem, & incultam redolent, vel quia non minus quam ſuperiora erroribus mendaciiſque ſcatent: vel quia demum hanc ridiculam opinionem mente concipere non valeamus, quod haec hiſtoria a calce primum uſque ad principium deducta ſit, ut quidam pictor qui dum in tabula hominum effigies figurabat a pedibus exordium ſumens, & crura ventremque protrahens dum ad efformandum caput ridicule pennicillo nitebatur, locum nullum in tela relictum ad illud effingendum inveniebat. Quod quidem omnino a veritate alienum eſſe unuſquiſque rerum aequus aeſtimator iudicabit. Quare vel ut belle imponat nobis, vel ut in tam immenſa veritatis luce conſulto caecutiat, *Soldanius* hanc hiſtoriolam veram, antiquam, & primis Eccleſiae temporibus ſcriptam eſſe aſſeverabit. M.

(b) Hinc ad calcem uſque Acta haec S. Romu-

li

li ex Codice Archivi Aedilium maioris templi Florentini eruta, & ex Codice Bibliothecae Strozianae ita conveniunt cum Actis a Florentinio editis ex Faeſulano Paſſionario, & cum illis, quae ex Codice Vallisſumbroſae edidit Soldanius, ut pauciſſimis in locis ab eis diſcrepent, neque vero varietate ſententiae, ſed verborum. Quamobrem mirum certe eſt potuiſſe Soldanium adſerere Acta haec genuina eſſe, apocrypha vero illa, in quibus narratur natalis, & prima Divi Romuli educatio, cum vere aliud non ſint, quam illorum pars. Scilicet cum nimis inſolentem fabulam oſtentarent, quae de natali, & prima D. Romuli educatione excogitata fuerant, viſum eſt ſatius illa omittere, ne tam fabuloſo principio tota ſtatim hiſtoriola falſitatis convinceretur. Itaque hoc in multis Paſſionariis eſt factum, forte etiam brevitatis gratia, plus aequo enim longa erat hiſtoriola cum illo principio, & ne acephala eſſet, additum eſt aliud breve principium, quod tamen ipſum eſt compactum ex multis verbis, quae in omiſſo principio erant, quaeque deſcripta offendes praecipua literarum forma, ne ſine animadverſione praetereas: *Cum Beatus Petrus Apoſtolorum Princeps Eccleſiam ſibi a Chriſto commiſſam cupiens augere, divina revleatione Romam veniſſet, & ibidem varias tribulationes ab Idolorum cultoribus propter nomen Chriſti ſuſtinuiſſet, atque fama illius virtute miraculorum turba credentium circumquaqne creviſſet, Beatus Romulus nobili quadam progenie Romanorum ortus, utriſque iam parentibus orbatus, & licet*

cet parvae aetatis iuvenis, errore tamen (Soldanius perperam edidit *errorem*) *infidelitatis detentus viſis atque auditis tot miraculorum ſignis Beatiſſimo Petro adhaeſit, & ab ipſo ſe baptizari petiit. Quem Iuſtinus presbyter iuſſu Apoſtoli more ſolito catechizavit, & trina merſione* (Soldanius edidit *emerſione*) *in nomine ſanctae & individuae Trinitatis baptizavit. Beatus vero Petrus, pater ſuſceptionis effectus de Sacro Fonte baptiſmatis levavit.* Erat autem Beatus Romulus pulcher aſpectu, ſermone facundus, & in quantum puerilis aetas *petebat*, Dei Omnipotentis ſervitio inſudabat. *Videns vero Beatiſs. Petrus Apoſtolus*, quod ad diſcendum iam eſſet maturus, *rogavit Iuſtinum Presbyterum, ut litteras ipſum edoceret. Accipiens igitur &c.* At vero Soldanius nulla alia legit D. Romuli Acta natalem eius, & educationem narrantia, quam illa quae a Bollandianis edita fuerant: ſi haec legiſſet, fortaſſis adeo turpiter non erraſſet. At enim nonne & legenti Acta a Bollandiſtis edita, & cum iis, quae habent Florentinius, & Soldanius, conferenti ſtatim ſubit haec illorum paraphraſim eſſe, & idcirco tempore poſteriora, contra illud, quod Soldanius aſſeruit, natalis, & educationis Divi Romuli narrationem dicens fuiſſe additam actis, quae a ſe primum edita fuiſſe fingit, ut ſolet. Utique ſubit, ſed non viris rei Criticae omnino ignaris, aut deſiderio indulgentibus ſuo, ſive eorum, quibus adulari utile ſibi fore putant & honeſtum. F.

(c) Mirum profecto eſt, Soldanium, ut belle in-

do-

indoctis imponat, Acta apocrypha S. Romuli quae ipſe edidit ex Cod. Monaſterii Vallisumbroſae, licet iam ex Cod. Faeſulano edidiſſet Florentinius, adfirmare genuina eſſe, & ſincera, falſa autem illa, ubi narratur fabula natalis S. Romuli, cum plane conſtet eiuſdem auctoris eſſe fetum utraque Acta, ſed integra haec, decurtata vero illa. Verum ſilentio praeterire non eſt aequum, in eam ſententiam Soldanium veniſſe non veritatis cauſſa, ſed ut velificaretur gratiae eorum, quibus ingrata fuit Petri Franciſci Fogginii *De primis Florentinorum Apoſtolis* Exercitatio, ubi vera S. Rom. hiſtoria luculenter aſſeritur, falſa evidenter confutatur. Porro illud refugium monſtratum illi fuit a Patre Dominico Sandrinio, qui licet olim, cum eſſet iunior, de Actis S. Romuli Bollandiſtis ita ſcripſerit, ut multum illis tribuere auctoritatis non videretur; nunc tamen omnium pervicaciſſimus verae S. Rom. hiſtoriae adverſatur, & apocryphis Actis favet. Duos habet libellos MSſ. Sandrinius fabulis repletos multis, *Hiſtoriam Eccleſiaſticam Florentinam*, & diſſertationem *De primo Florentinorum Baptiſmate*, quos videns plane ridiculos evaſiſſe poſt Fogginii opus aequo animo ferre non potuit, & hinc eius clamores, & nugae. Sed quis iſte Sandrinius? Talis, ut docto viro eum monenti, ut laudatam diſſertationem *de primo Florentinorum Baptiſmate* praetermitteret, vel caſtigaret iuxta Ruinartii & Tillemontii regulas, reſponderit: *Non leggo queſti pazzi*. A.

CAPUT II.

Praedicat Sutrii, Volaterris, Brixiae, Bergomi; & miracula ubique patrat.

CUmque per quinque annos ſcientiam literarum vigili mente percepiſſet, & iam abundanter notitia verbi Dei imbutus, per populos Romanae civitatis ſemina vitae novus tiro ſereret *(a)*; nec non elanguentes in Chriſti nomine curaret; nunciatum eſt hoc cuidam homini, qui vocabatur Chariſius, qui habebat duos filios, quorum alter, Vicinior nomine, graviter a daemonio vexabatur; alter Penſior dictus *(b)* irremediabili languore

(a) Nempe, puer octo annorum, uti ex computatione ſupra dicta colligitur. Nondum compleverat annum unum, quando captus fuit, mox a nobili femina per biennium enutritus, atque exinde, iam triennis puer, a Iuſtino presbytero per quinquennium literis, etiam ſacris imbutus, Romanos fidem Chriſtianam docuit, & miraculis clarere coepit. B.

(b) An haec duo filiorum nomina ſpeciem habent nominum, apud Romanos tunc temporis uſitatorum? B.

Digitized by Google

Accipiens (a) *igitur Beatus Iuſtinus infantem in brevi temporis ſpatio literali ſcientia non mediocriter inſtruxit, ac divini verbi pleniter notitiam tradidit. Cumque iam morum probitate eſſet praeclarus, aetate floridus, ſapientia abundanter inſtructus*(b), *ac divini verbi pleniter imbutus, toto ſtudio praedicationi coepit inſiſtere, & credentes quoſque baptizare. Cumque verba vitae caeleſtis novus miles per populos Romanae urbis ſereret, & languentes in nomine Ieſu Chriſti curaret, nuntiatum eſt cuidam homini, cui nomen erat Kariſius, quod Dominus per ſervum ſuum Romulum Beati Petri Apoſtoli diſcipulum ſalutem aegrotantibus reſtitueret. Hic vero habebat filios duos, unus vocabatur Vicinior, qui a Demonio graviter vexabatur, & alter nomine Penſior*(c), *qui gravi languore cruciabatur. Cumque graviter uterque in infirmitate laboraret, paternus amor infirmitati eorum compatiens, venit ad B. Petrum Apoſtolum, & pedibus illius provolutus clamare coepit cum lacrimis dicens: Domine pater ſunt mihi duo filii, quorum unus a Demonio vexatur, alter vero gravi* mem-

(a) Soldanius habet *recipiens*. F.

(b) Soldanius habet *ſapientia abundanter imbutus toto ſtudio &c.* F.

(c) Soldanius perperam ſcribit: *& alter nomen Penſior*. F.

re cruciabatur: Condolens itaque Chariſius infirmitati filiorum, venit ad Apoſtolum Petrum, & provolutus pedibus ejus cum lacrimis dixit: Domine Pater, ſi per te ſanitati redditi fuerint duo filii mei, quorum alter a daemonio, alter gravi membrorum dolore cruciatur; ſtatim ab idolorum cultu recedam; & Deo, cui tu ſervis, cum omni domo mea credere incipiam. Quod ſi tu pigritaris ipſe venire mecum, mitte diſcipulum tuum Romulum, de quo audivi, quia & ipſe virtutes operetur in nomine tui. Dixit ergo beatus Petrus ad Romulum, diſcipulum ſuum: Vade in nomine Domini, & impoſita manu ſuper infirmos, utroſque reſtitue priſtinae ſanitati; ut tota domus illa convertatur ad Dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt ſalvator, & liberator eorum. Protinus obediens magiſtri ſui verbis Romulus, perrexit cum Chariſio ad domum ſuam; & facta oratione, utroſque filios eius liberavit ab imminente languore: quo viſo Chariſius credidit Domino cum omni domo ſua, & baptizatus eſt in eadem hora (c).

VII.

(c) Praefeſtina haec baptizatio videri poteſt tot hominum gentilium, abſque praevia inſtructione rerum credendarum. B.

membrorum dolore conteritur. Rogo ut venias, & ſuper eos manum imponas, ut ſanentur. (a) *Si per te ſanati fuerint, promitto me ab idolorum cultura recedere, & Deo, cuius* (b) *tu ſervus es, cum omni domo mea credere.*

Tunc Apoſtolus Petrus dixit ad Beatum Romulum: Romule fili, vade & manum ſuper eos impone: & ſanitatem (c) *recipiant, & Creatorem ſuum, relictis his, qui Dii non ſunt, veraciter agnoſcant. Perveniens ergo Beatiſſimus Romulus* (d) *ad domum Cariſii* (e), *ingreſſus in eam dixit:*

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ingrediar hanc domum. Tunc perducti ſunt ante eum iuvenes Vicinior & Penſior; (f) *prior a Daemonio vexatus, ſequens verò membrorum languore acriter gravatus. Beatus autem Romulus in terram* (g) *ſe proſternens oravit* (h) *ad Dominum dicens: Domine Deus meus qui me per Apoſtolum tuum Petrum ad agnitionem nominis tui veni-*

(a) Haec paraphraſtice ſumta ab Evangeliſta Marco cap. 5. v. 23. A.
(b) Soldanius *cui*. F.
(c) Soldanius. *ut Sanitatem*. F.
(d) Soldanius: *Beatus Romulus*. F.
(e) Soldanius: *Cariſii*. F.
(f) Nomina a Romanis certe numquam audita. F.
(g) Soldanius: *in terra*. F.
(h) Soldanius: *adoravit*. F.

VII. Nec multo poſt Petrus Apoſtolus videns gratiam Dei cooperari diſcipulo ſuo Romulo, miſit eum cum Iuſtino presbytero ad civitatem Sutrinam *(d)*, ut docerent ibi verbum Dei. Qui conſurgentes, adſumſerunt ſibi duos viros religioſos Marchitianum, & Creſcentium; & venientes ad civitatem quamdam, quae vocatur Nepina, audierunt ibi pueros, & puellas colloquentes de Iuſtiniano Epiſcopo, qui verbum vitae quotidie praedicabat in eadem urbe, quos interrogans Iuſtinus presbyter dixit: Quo nomine vocatur haec civitas? *(e)* & illis reſpondentibus, Nepina; adiecit. Quem Deum colitis? Alii, inquiunt illi, credunt in Ieſum Chriſtum; alii non. Tunc adeuntes ſervi Chriſti domum Iuſtiniani *(f)* Epi-

(*d*) Sutrinam Romani dicebant ſutoris officinam: Sutrium autem de urbe Sutrio: Incolas tamen Sutrii Sutrinos dictos haud inficior; ita enim adpellantur a Livio, Plinio, & Frontino. F.

(*e*) Otioſa interrogatio. An non noverat Iuſtinus presbyter Romanus, nomen & ſitum civitatis, ad quam miſſus fuerat, vix dimidii diei itinere Roma diſtantis? B.

(*f*) Iuſtinianus Epiſcopus Nepeſinus apud Ughellum nullus eſt. Primo loco ponitur S. Ro-

re voluiſti (i), *extende manum tuam ſuper iuvenes hos, & ſanitati eos reſtitue. Completa verò oratione, erigens ſe Beatus Romulus, manum Viciniori imponens dixit: Exi ab eo Satanas, & da honorem Deo* (k) *vivo & vero. Statim Vicinior a Daemonio ereptus, magnificans Dominum, baptizatus eſt*. (l) *Penſior verò priſtinae redditus ſanitati credidit Deo, grateſque retulit* (m) *magnificans B. Romulo curatori ſuo. Tunc Cariſius, Pater iuvenum, baptizatus cum omni domo ſua glorificavit Dominum, qui tanta mirabilia operatus eſt per ſervum ſuum*.

Reverſus itaque B. Romulus nuntiavit Domino ſuo Petro Apoſtolo omnia quae facta fuerant. Unde ille valde gaviſus gratias egit Deo. Sermo autem Domini quotidie per B. Petrum Apoſtolum, & Diſcipulum eius Romulum divulgabatur per Urbem Romam, & admirati ſunt omnes, quod verbum Domini cum tanta eloquenti inſtantia

(i) Adluſiſſe videtur ad Orationem poſitam in Breviario Romano die 28. Octobris ubi legitur: *Deus qui per Beatos Apoſtolos tuos Simonem & Iudam ad agnitionem tui nominis venire tribuiſti*. A.

(k) Soldanius: *da Domino vivo & vero*. F.

(l) Soldanius: *& baptizatus eſt*. F.

(m) Soldanius: *reddidit*. F.

Epiſcopi, manſerunt apud eum nocte illa; & altera die pervenerunt ad civitatem Sutrinam: ubi quum ingreſſi fuiſſent domum cuiuſdam divitis, nomine Pergami, & praedicarent in ea verbum Dei, interrogavit eos Pergamus & dixit: De qua civitate egreſſi eſtis? Reſponderunt: de urbe Roma miſſi ſumus ad locum iſtum, ut adnuntiemus vobis vitam aeternam; quam ſi adipiſci vultis, baptizetur prius unuſquiſque veſtrum in nomine Sanctae Trinitatis. Ad haec Pergamus; Et eſt, inquit, vita praeter iſtam? Iuſtinus dixit; ſi altera vita non eſſet, ſtultum videretur ſi ſpontanea voluntate vellemus perdere iſtam: porro cum ſit altera immortalis, ubi nullus dolor, nullus labor, nullum penitus invenitur faſtidium; quare non amittamus iſtam, miſeram, & caducam, quae diverſis caſibus ſubiacet & properemus ad illam, ubi perennis vita manet, ubi angelorum organa iugiter reſonant, ubi de ſola viſione conditoris, Sanctorum animae in abundantia gratuitae pietatis replentur? Au-

Romanus, tamquam a S. Petro Apoſtolo ordinatus Epiſcopus ac Nepetem miſſus; ubi martyrio coronatus fuiſſe dicitur, ac hodie dum, ut civitatis Patronus colitur. B.

tia (n) *diſſeminaretur. Poſt haec rogavit Beatiſſimus Petrus Iuſtinum presbyterum & Beatum Romulum, ut duobus miniſtris, Marchitiano videlicet & Kariſſimo ſecum aſſumptis, Sutriae civitati verbum Dei praedicarent, & credentes quoſque in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti baptizarent.*

Egreſſi vero milites Chriſti de Urbe Roma, Iuſtinus ſcilicet, & Romulus, Marchitianus & Kariſſimus (o), *venerunt per viam, quae ducit ad civitatem, quae vocatur Necpina* (p). *Ut autem portae civitatis appropinquabant, audierunt pueros parvulos inter ſe de Iuſtiniano ibidem Epiſcopo* (q), *loquentes, quomodo verbum Dei quotidie per civitatem praedicaret, & in nomine Domini credentes baptizaret. Tunc Iuſtinus & ſocii eius ante portam ſuper lapidem ſederunt, & quomodo civitas vocaretur eoſdem pueros interrogaverunt. Reſponderunt iuvenes quod civitas Necpina* (r) *vo-*

(n) Romanum ſapit haec Phraſis an Soldanianum? A.

(o) S. Antoninus Florentinus Antiſtes adnotante Florentinio ſolum Iuſtinum memorat, de ſociis vero nihil habet. F.

(p) Florentinius edidit, *quae vocatur Necpenam:* & notat ſolius Sutrii mentionem fieri apud D. Antoninum. F.

(q) Soldanius particulam *de* omiſit. F.

(r) Florentinius edidit *Necpina*. F.

Audiens haec Pergamus proiecit ſe ad pedes Iuſtini presbyteri dicens: Per Chriſtum te coniuro, baptiza me, ut particeps fieri merear illius vitae. Baptizavit igitur Iuſtinus presbyter Pergamum, & cum eo promiſcui ſexus in domo ſua homines quinquaginta.

VIII. Cum autem in eadem civitate commorarentur, venit ad Iuſtinum presbyterum vidua quaedam, nomine Cariſtia, & proiecit ſe ad pedes eius, cum lacrymis dicens: veni Domine ad domum ancillae tuae, & impone manum tuam filiae meae, quae officio linguae privata eſt iam longo tempore, & ſi reſtitueris eam ſanitati credam Deo tuo: atque de meis facultatibus quicquid tibi placuerit, ordinabo. Hac voce ſupplicantis viduae Iuſtinus presbyter inclinatus, miſit cum ea Romulum, monens, ut in nomine Chriſti reſtitueret aegrotanti puellae uſum loquendi. Qui ſtatim ut ad domum illius acceſſit flectens genua ſua, oravit ad Dominum, & dixit: Domine Ieſu Chriſte, qui me per Apoſtolum tuum Petrum ad agnitionem veritatis venire feciſti, aperi os huius puellae, ut in reſtauratione ſuae ſalutis cognoſcat te creatorem ſuum: magnificet nomen Sanctum tuum in ſecula ſeculorum.

vocaretur. Sancti viri dixerunt: Quem Deum colitis? At illi reſponderunt: Alii Chriſtum adorant, alii penitus ignorant. Interrogaverunt autem & iuvenes Beatum Iuſtinum, & ſocios eorum. Si Iuſtinianus illorum Epiſcopus in nomine Dei ſui urbem illam ſubvertere potuiſſet (a). *At illi reſponderunt: Dominus Iuſtiniani Epiſcopi poteſt deſtruere civitatem hanc, & omnem exercitum eius cum ipſa, ita ut nomen eius non memoretur amplius* (b). *Ingreſſi autem Iuſtinus & ſocii eius civitatem ad domum Iuſtiniani Epiſcopi pervenientes dixerunt ei: Pater Iuſtiniane refectionem* (c) *nobis praepara in hac nocte. Reſpondit eis & dixit: Quem Dominum colitis? At illi dixerunt: Qui fecit Coelum & terram,* (d) *in quem credit & Beatiſſimus Petrus Apoſtolus. At ille gaudens recepit eos, & manſerunt cum eo nocte illa.*

Altera autem die Iuſtinus, & Beatus Romulus, ſociique eorum ad civitatem Sutrinam pervenientes, domum Pergami ingreſſi ſunt. Dixit autem Pergamus ad Beatum Romulum: Dic mihi, iuvenis, de qua ci-

(a) Vere opportuna interrogatio! F.
(b) Ex Hieremia cap. 11. v. 19. A.
(c) Monaſticum ſapit & Anachoreticum. F.
(d) Quid antea interrogantes non dixerant: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini?* A.

Digitized by Google

rum. Haec eo dicente continuo enodatum eſt vinculum, quo conſtrictum erat os puellae: & incipiens plano ſermone loqui, aſſerebat, quod verus eſſet Deus, quem praedicaret ſervus eius Romulus, & ſocii ipſius. Pagani vero viſo tanto miraculo, abrenuntiantes idolis, crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum, & baptizati ſunt una cum Cariſtia, & filia eius.

IX. Interea ducti zelo quidam de primoribus civitatis, accuſaverunt ſervos Dei apud *(a)*Ducem regionis illius, qui erat ſubregulus Neronis Imperatoris: cuius animum exaſperantes adverſus illos diverſis ſuggeſtionibus, eiecerunt eos tandem ex finibus eius, interminantes, quod carnes eorum variis tormentis laniarent, ſi deinceps eos intra moenia ſuae urbis reperirent. Regredientes igitur ad urbem Romam Iuſtinus, & ſocii eius poſtquam

co-

(*a*) Numquid Duces in Provincias mittere ad earum regimen ſolitus eſt Nero? Quid vox illa ſubregulus? Caeſares Imperatores dici volebant, non Reges: hinc Iulius Caeſar, a quo coepit imperium, Dictator eſt factus, non Rex; quod nomen inviſum Romanis erat quam quod maxime. A.

vitate eſtis? Reſpondit B. Romulus & (e) dixit: De urbe Roma veſtrae ſalutis cauſa huc venimus. Et dixit Pergamus: Quem Dominum adoratis? Beatus Romulus reſpondit coeli & terrae creatorem adoramus, & qui ſui Spiritus nobis dona conceſſit, & vitam aeternam promiſit abſque ulla formidine praedicamus. In quem ſi credideris aeternae vitae particeps eſſe valebis. Et dixit Pergamus: Et eſt vita praeter iſtam? Reſpondit Iuſtinus presbyter: Si altera vita non eſſet hanc perdere velle ſtultum omninò fuiſſet. Eſt autem vita immortalis ubi nullus dolor, nullus labor, nullumque penitus invenitur faſtidium (f). *Quae cum tantae gaudium beatitudinis in ſe habeat* (g), *oportet ut hanc miſeram & caducam, quae omnibus caſibus ſubiacet amittamus, ut ad eam, in qua immortalitas regnat, Angelorum aſſiduè organa reſonant, cuius inhabitatores de ſola conditoris viſione gratuita, ſatietate replentur, toto deſiderio properemus.* (h) *Reſpondit Pergamus & dixit: Praeſentis, & mihi bene cognitae commoda vitae,*

(e) Soldanius particulam & praeterit. F.
(f) In Cod. legitur *faſtigium* librarii oſcitantia. F.
(g) Soldanins perperam edidit *habeatur*. A.
(h) Quae ſequuntur uſque ad Baptiſmum Pergami pag. 257. non ſunt in Actis Bodecenſibus, addidit Paraphraſtes. F.

commorati ſunt in Sutrina civitate centum quadraginta diebus, retulerunt per ordinem Apoſtolo Petro omnia, quae circa eos divina gratia oſtenderat in praedicatione ſua: qui cum audiſſet, quam multi recepiſſent fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti, laudes, & gratiarum actiones egit divinae pietati, & poſt haec dixit ad illos: Iam multum temporis eſt, quo duos ex diſcipulis meis Cariſſimum,& Dulciſſimum (*a*) ad civitatem Antoniam (*b*) di-

(*a*) Videntur mihi horumce Actorum defenſores, vel ipſis Cariſſimo & Dulciſſimo longe dulciores & ſuaviores. Scilicet cum Florentiae eſſem non unum Soldanium, ſed nonnullos etiam alios pro eo elatrare comperi, praecipue vero Dominicanum quemdam Fratrem Dominicum Sandrinium, quemdam Iuſtum Venturinium, demum *Ant. Franc. Gorium* qui poſtquam Acta huiuſmodi admittere non eſt veritus *Tom. 2. Inſcript. Etrur.*, deinde etiam, melius ab eruditioribus edoctus, ſubſtinere non erubeſcit, ea acriſia, quae in omnibus eius lucubrationibus, certe eruditis, ſed minus criticis, elucet atque eminet, & quam merito *L. Sectanus* perſtrinxit, doctiſſimus *Oliverius* demonſtravit, Eruditus quiſque deridet. Utinam & cacoethes haud inſit. P. R.

(*b*) *Antonia vox recentior pro Volaterrana Civitate, poſt ſeculum decimum adinventa:* aiunt Bollan-

tae, (h) *per Dei veſtri potentiam oſtendite, ut eam, de qua dicitis, & quam penitus ignoro, poſſim credere. Ad hanc vocem Iuſtinus presbyter & Beatiſs. Romulus Domino ſe proſtraverunt, & preces pro incredulitate* (i) *viri ſimpliciter fuderunt. Exaudivit autem Dominus voces eorum; & tunica, qua Pergamus erat indutus, in regiam veſtem mutata eſt, baculuſque, quem manu tenebat, aureum ſplendorem recepit. Tunc Iuſtinus presbyter Deo omnipotenti gratias agens, dixit Beato Romulo: Romule frater; vade, & manum ſuper vas, quod aqua plenum aſtat, in nomine Domini pone, & in gemmarum candorem converte. Elevatis ergo oculis ad Coelum B. Romulus dixit; Domine, qui me per Apoſtolum tuum Petrum ad agnitionem tui nominis feciſti venire, exaudire me digneris, & huius vaſis aquas* (k) *in gemmas converte* (l). *Quod mox omnipotens Deus ſervo ſuo contulit, & ſe puro corde invocantibus ſemper adeſſe miraculi*

(h) Soldanius oſcitanter edidit: *Preſentis, & mihi bene cognite commodavi te*. F.

(i) Soldanius *per incredulitatem* edidit. F.

(k) Soldanius edidit: *& huius vaſi aqua*. F.

(l) Acta edita a Florentinio non habent haec verba *elevatis ergo* &c. uſque ad haec: *in gemmas converte*. F.

(a) (b) direxi, ut corda hominum, inibi habitantium, pabulo vitae reficerent, eoſque ad fidem Chriſti, quantum ipſo largiente praevalerent, converterent; de quorum praedicatione, quoniam ex quo eos illuc deſtinavi, nihil certius cognovi, volo te frater Romule, cum commilitonibus

landiani, quod quidem verum eſt, ut nihil ſupra: quamvis demus Bollandianis in *Proleg. ad Acta SS. Iuſti & Clementis* vocem *Antonia*, vocis Othoniae corruptionem non eſſe, ut viſa eſt Auguſtino Fortunio in Vita eorumdem SS. Iuſti & Clementis. Qui nam ergo Romulus ſaeculo primo ad urbem Antoniam venit? dictum id fortaſſe κατὰ πρόληψιν. Certe apud Fabulatores haec nominum anticipatio non infrequens eſt. A.

(a) Antonia, vox recentior, pro Volaterrana civitate, poſt ſeculum decimum adinventa. B.

(b) Quaenam eſt iſta civitas *Antonia*? Num Soldanius, qui in Genealogiis conſultiſſimum eſſe ſe putat, invenit umquam in hiſtoria Romana *Antoniam* pro Volaterris poſitam? Antoniae nomen Volaterris impoſitum non inveniet niſi ſequiori tempore, ſcilicet poſt decimum ſeculum. Igitur haec Acta poſt decimum ſeculum ab impoſtore ſcripta eſſe liquido adparet. Credit ne hoc Pater Soldanius, vel mileſias putat? M.

culi (m) *oſtenſione declaravit . Viſis his ſignis Pergamus credidit* (n) *Deo , & baptizatus eſt cum omni domo ſua , animae promiſcui ſexus quaſi quinquaginta . Tunc Iuſtinus presbyter, & B. Romulus per totam civitatem verbum Dei inceſſanter praedicabant , & credentes quoſque in nomine Domini baptizabant , manentes ibidem centum quadraginta diebus .* (o)

Erat autem in civitate Sutria vidua quaedam nomine Kariſtia , quae unicam habebat filiam, oris officio privatam (p) *; haec cum lacrimis pedibus Sanctorum proſtrata , ut ſui miſererentur* (q), *rogavit , promittens ſi filiae linguae officium precibus Chriſto libatis* (r) *reſtituerent ipſum Deum confiteretur , & adoraret . Miſit ergo Iuſtinus presbyter Beatum Romulum ad domum Cariſtiae, ut filiam ipſius*

ſa-

(m) Florentinius edidit *mira oſtenſione* . F.

(n) Soldanius habet *credit*, ſed Florentinius *credidit* . F.

(o) Nihil horum habet S. Antoninus teſte Florentinio . F.

(p) Papae ! Bella phraſis ! Utinam de ineptis horumce apocryphorum Actorum defenſoribus vere poſſet uſurpari . Apud Gymnoſophiſtas ſi quis perperam ſemel dixiſſet, aeterno ſilentio, mulctabatur . Pater Soldanius, oris officio in aeternum privabatur . A.

(q) Soldanius edidit *miſeretur* . F.

(r) Quo poculo ? A.

bus tuis Marchitiano (*a*) (*b*), & Creſcentio dirigere Feſulam, ut & ipſe praedices Evangelium regni Dei: & in praefata civitate diligenter inquiras, quomodo ſe habeant fratres noſtri.

X. Legationis huius officium libenter ſuſcipiens Beatus Romulus, per impoſitionem manuum Beati Petri Epiſcopus eſt con-

(*a*) Marchitiano? Ah-ah-ah fabulae, garrilogi. Quid de Victimo, quid de Cariſtia, quid de Vienna, & Nimiore, quae nomina paſſim occurrunt: quid de reliquis horum ſimilibus? ſaltem Comicus hic Poeta noſter Perſonas in ſcenam produxiſſet Romano nomine:

Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris,

inquit ille. Neque enim hic repeto aut Argoltum Romuli avuum, aut Rogothum &c. quae omnia

Nomina ſunt ipſo pene timenda ſono. A.

(*b*) *Marchitianus*? Cur non *Marchigianus*? Sunt ne haec nomina Romana, vel cum *Argolto*, & *Lucerna* & *Arculta* conveniunt? M.

(a) *ſanitati reſtitueret. Beatiſſimus vero Romulus ad domum perveniens, flexis genibus oravit, ad Dominum dicens: Exaudi, mitiſſime Deus, me indignum ſervum tuum* (b), *& aperi os huius puellae, ut te ſuae ſalutis auctorem cognoſcens, verum Deum confiteatur* (c), *& nomen tuum ſanctum magnificet* (d) *in ſaecula ſaeculorum. Cumque illi, qui aderant, reſpondiſſent, Amen; continuo enodatum eſt vinculum linguae eius, & loqui plano ſermone incipiens, aſſerebat quod ipſe eſt verus Deus* (e) *quem praedicat B. Romulus & ſocii eius* (f). *Quidam verò paganorum viſo tanto miraculo, abrenuntiantes Idolis crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum, & baptizati ſunt. Kariſtia autem, & filia eius cum tota domo ſua renatae crediderunt, & dimidium omnis ſuae facultatis pauperibus & egenis erogaverunt. Reverſus ergo B. Romulus nuntiavit Iuſtino Presbytero, quae Dominus*

er-

(a) Soldanius habet *ſuam*, ſed Florentinius *ipſius*. F.

(b) Soldanius habet *famulum*, ſed Florentinius *ſervum*. F.

(c) Ex Breviario Romano. A.

(d) Soldanius habet *ſemper magnificetur*: ſed Florentinius *Sanctum magnificet*. F.

(e) Praetermiſit Soldanius verbum *Deus*. F.

(f) S. Antoninus tantummodo habet mutam filiam Romulum ſanaviſſe. F.

(*a*) conſecratus (*b*); ſtatimque cum duobus adiutoribus ſuis iter aggreſſus eſt: cumque perveniſſent ad urbem, quae dicitur Antonia, & appropinquarent portae civitatis, obvium habuerunt iuvenem quemdam, quem interrogantes, dixerunt. Dic nobis, o bone Iuvenis, ſi praedicator nominis Chriſti aliquis, verbum vitae praedicaverit in partibus iſtis. Ad haec ille: venerunt, inquit, ad urbem duo viri, aetate quidem floridi, ſed ſapientia magni; quo-

(*a*) Romulus ergo ſub Nerone naſcitur, & a Divo Petro, qui ad ſummum tertio decimo Neronis anno paſſus eſt, creatur Epiſcopus: Ergo ad ſummum tredecim annorum, atque eo minor, Romulus factus Epiſcopus, & ad praedicandum Evangelium miſſus. O rem ſplene Democriteo deridendam! A.

(*b*) Divus Romulus exultat ut Gygas ad currendam viam. Nam tempore Divi Petri natus eſt, ablactatur a Lupa, captatur retibus. A Divo Petro baptizatur, confirmatur, & Iuſtini Presbyteri diſciplinae traditur. A Divo Petro in Epiſcopum conſecratur, in Apoſtolatum mittitur, & miracula perpetrat quamplurima. Numquid Divus Petrus pluſquam quinquaginta annos in Pontificatu ſedit? An potius D. Romulus decimum, vel duodecimum annum agens in Epiſcopum eſt creatus? Quid reſpondet Soldanius? M.

Digitized by Google

erga Kariſtiam, & filiam eius operatus eſt. Rogatus(g)*autem quidam ſubregulus Neronis, & Dux civitatis coepit cogitare, ut Sanctos Dei de urbe expelleret. Convocatis igitur paganis Sutriae civitatis, beatiſſimos viros extra urbis moenia expulit. Interminans quod ſi unquam ad eam eſſent reverſi, carnes eorum ungulis lacerarentur, & poſt diuturnam poenam, capite plecterentur. Presbyter autem Iuſtinus proſtratus in terra, cordis cum magna* (h) *contrictione hanc orationem fudit ad Dominum: Domine Deus, fortitudo mea, vita, ſalus, ſpes, atque omnium* (i) *refectio in te ſperantium, libera nos a perſecutoribus noſtris: & a tormentis eorum. Deus inviſibilis & immortalis exaudire nos digneris, & homines, diabolica fraude deceptos, ad te propitiatus converte,* (k) *ut te univerſitatis Deum cognoſcant,* (l) *ſicut & nos.*

Egreſſi igitur de civitate Sutria Beatiſs.

(g) Ita & Soldanius ſed Florentinius habet *Rogothus*, & Cod Bibl. Laurent. Plut. 27. n.1. de quo inferius. F.

(h) Soldanius: *in terra cum magna contrictione*. F.

(i) Soldanius non habet: *omnium* ſed habet Florentinius. F.

(k(Ex Breviario Romano. A.

(l) Soldanius edidit: *converte, univerſi te Dominum cognoſcant*. Florentinius bene edidit, ut hic. F.

quorum praedicatione commoti cives noſtri, graviter virgis caeſos civitate expulerunt. Audivimus autem quam latebram foveant, in latere prope poſiti montis. Audiens haec Beatus Romulus celeriter cum ſociis ſuis ad oſtenſum montem properabat: & inveniens ibi Confeſſores Chriſti Cariſſimum, & Dulciſſimum verbis pacificis ſalutavit: quibus inter oſcula, & mutuos amplexus denuntians cauſas itineris ſui, reduxit eos ſecum ad civitatem, & ingreſſi ſunt domum cuiuſdam hominis, qui vocabatur Victimus *(a)*, apud quem cum morarentur aliquot diebus, filius illius in graviſſimam incidit aegritudinem, ita ut & mater, & omnes affines eius lugubres voces ineffabiliter emittentes, nocte, & die plangerent ſuper eum; quorum lamentationibus condolens Beatus Romulus, dixit ad patrem illius; ſi credideris, o Victime, in Dominum Ieſum Chriſtum, ipſe potens eſt ſa-

(a) Nomina *Cariſſimi*, *Dulciſſimi*, *Victimi*, & *Antoniae* ſunt ejuſdem farinae, & mirabiliter cum *Argulto* & *Arculto* convenire videntur. M.

Romulus & ſocii eius, Romam (m) *reverſi, nuntiaverunt Beato Petro Apoſtolo ſui eventum certaminis , & perfidae ſcelus civitatis : Pergami quoque converſionem, & Kariſtiae per filiam, nobiliſſimam fidem* (n), *& in utriſque miraculorum divinitus declarationem . Beatiſſimus Petrus audito eorum fructu laboris , omnipotenti Deo gratias egit , & ad Beatum Romulum converſus dixit : Eo tempore , quo Dominus meus Ieſus Chriſtus huic me civitati praedicatorem direxit , duos mihi dilectos diſcipulos , Creſcentium videlicet & Dulciſſimum , Antoniam* (o) *tranſmiſi, ut coeleſtis pabulo alimenti,* (p) *veternoſi ſerpentis inde ſuperſtitionem auferentes , corda hominum reficerent, & in quantum Domino annuente praevalerent , ab Idolorum cultura converterent . De quorum certamine ſeu converſatione quia nihil poſtea agnovi , volo , Romule cariſſime fili , ut*

R 2 Fe-

(m) Soldanius τὸ *Romam* praetermiſit , ſed Florentinius habet . F.

(n) Soldanius edidit : *Cariſtiae* . . . . . *filiae nobiliſſimam fidem* Florentinius *pro filia* . F.

(o) Florentinius edidit *Antonianam* ſed inferius & ipſe habet *Antoniam* . F.

(p) Soldanius edidit *coeleſti pabulo alimento* . F.

ſanare filium tuum. Vix ſervus Domini verba complerat, & ecce Victimus proſtratus pedibus eius, promiſit ſe Idolis abrenuntiaturum, ſi qualicumque modo ſanum potuiſſet habere filium ſuum. Tunc orationem adfudit ad Dominum Beatus Romulus, dicens: Domine Ieſu Chriſte in cuius nomine magiſter meus Petrus plurimas virtutes operatur, iube ſanari hominem iſtum, ut cognoſcat te verum Dominum, liberatorem animarum, & corporum. Haec dicens, poſuit manum ſuper corpus infirmi, & illico ſurrexit ac ſi nihil unquam mali paſſus fuiſſet. Quo viſo pater, & mater cum magna devotione crediderunt Domino, & baptizati ſunt eadem hora cum omni familia ſua.

XI. Cum igitur manſiſſet in eadem civitate multis diebus Sanctus Romulus, & ab idolorum cultura animas multorum per conſtantiam praedicationis, & efficaciam virtutum revocaſſet, cognoſcens, quod Pagani, qui Feſulae morabantur, tam ſaevis moribus eſſent, ut nullius praedicationibus aſſenſum praeberent, elegit magis ad alia loca praedicando tranſmigrare, quam ſemina verbi Dei ſuper ſentes incaſſum ſerere; adripienſque iter, venit cum ſociis ſuis ad urbem Brixianam, in qua filium cuiuſdam viduae

Feſolam (q) *civitatem*, *ab antiquo hoſte* (r) *obſeſſam*, *praedicationis cauſa adeas*: *Et per Antoniam iter dirigens*, *quid de praedictis fratribus agatur*, *cognoſcas*. *Et ne huius obedientiae mole graveris*, *Marchitianum*, *&* *Cariſſimum*, *tui ſocios adiungò laboris*. *Quod ille humiliter ſuſcipiens*, *quae Magiſter praeceperat*, *iuxta virium ſe poſſibilitatem completurum promiſit*. *Beatus verò Petrus manum Sancto imponens Romulo*, *Pontificatus illi* (s) *honorem tribuit*, *&* *in haec verba benedixit*: *Dominus meus Ieſus Chriſtus*, *in cuius nomine te dirigo*, *mittat Angelum ſuum de Coelis*, (*) *qui iter tuum cuſtodiat*, *& faciat de infidelibus per praedicationem tuam fideles*, *ut relicto Idolorum errore*, *ſuae auctorem ſalutis cognoſcant Dominum Ieſum Chriſtum*.

Igitur Beatus Romulus iter una cum Marchitiano & Kariſſimo, *arripiens*, *verbum Dei conſtanter ubique praedicans*, *ad*

 ur-

(q) Florentinius edidit: *Feſulam civitatem*. F.

(r) Soldanius edidit: *Romule Fili*, *ut Feſolanam civitatem ab antiquo obſeſſam &c.* Florentinius bene edidit, ut hic eſt. F.

(s) Cod. Archivi & Florentinius habent *ſibi* ſed melius *illi* ut edidit Soldanius. F.

(*) Ex Breviario Romano. A.

duae ſuſcitavit, atque multos ad Dominum convertens, a faucibus antiqui hoſtis eripuit. Poſt haec, veniens Pergamum, moratus eſt ibi annum, & dimidium, ubi cum duos mortuos ſuſcitaſſet B. Romulus, & multas alias virtutes feciſſet; multi crediderunt in Dominum.

CA-

Digitized by Google

urbem pervenit Antoniam (a). *Cumque portae civitatis appropinquaret, iuvenem quemdam obvium habuit, quem quomodo civitas vocaretur inquiſivit. Qui reſpondit: urbs Antonia vocatur: haecque, & Feſola* (b), *ante omnes Tuſciae civitates conſtructae narrantur* (c) (d). *Vos vero unde eſtis, aut quem Dominum colitis? Beatus Romulus reſpondit: de urbe Roma venimus, & nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius ſervi ſumus, gentibus ubique, ut ab Idolorum cultura diſcedant, praedicamus. Dic ergo, obſecro, huius ſi umquam nominis praedicator aut doctor in hac urbe apparuit. Tunc iuvenis, venerunt ad nos, inquit, quondam duo iuvenes, aetate floridi, ſapientia magni, cumque Chriſtum, qui a Iudaeis crucifixus eſt, praedicare coepiſſent, a civibus comprehenſi, graviterque virgis caeſi, e civitate expulſi ſunt; audivimus autem quod in latere montis latitantes, Deo ſuo ſtudioſe deſer-*

(a) Haec Acta ponunt Antoniam Civitatem pro Volaterrana & ſimilia, quae exhibent opus poſt milleſimum exaratum. *Sandrinius*.

(b) Soldanius edidit. *Haec quae & Feſola*. Florentinius habet *Feſula*. F.

(c) Soldanius edidit *conſtructa narratur*. F.

(d) Faeſulanus certe, aut Volaterranus fuit horumce Actorum auctor. F.

Digitized by Google

viant. Hoc audiens Beatus Romulus, cum Marchitiano & Cariſſimo celeriter ad latebram monſtrati montis pergens, invenit Creſcentium, & Dulciſſimum in ſecretis montis illius antris cotidianis vigiliis, ieiuniis, & orationibus corpora ſua macerantes. Quos cum vidiſſet Beatus Romulus gaudens, ſalutavit, ac deinde ſibi invicem oſcula dederunt. Auditis autem Creſcentius & Dulciſſimus cauſis itineris Beati Romuli, ſociorumque eius, & quomodo a Beato Petro Apoſtolo eſſent directi, laetantes iunxerunt ſe ipſis. Poſt haec Sancti viri civitatem conſtanter ingreſſi venerunt ad domum Victimi cuiuſdam in ea potentis viri (e). *Victimus autem plangebat filium ſuum, diri languoris morbo vexatum. Vicini vero eius & affines voces pro eo emittebant lugubres. Videns autem B. Rom. multitudinem flentium, miſericordia motus* (f), *dixit ad Victimum: Noli flere, non morietur filius tuus; ſed ſi in Deum meum credideris priſtinae illum ſanitati cito redditum gaudebis. Tunc Victimus, pedibus Beati Romuli proſtratus, promiſit, ut ſi filium ſuum a*

lan-

(e) Soldanius edidit: *in ea potentius viri*. F.

(f) Soldanius edidit; *Videns ergo B. Rom. multitudinem flentem, miſeria motus*. F.

anquore curaret, Idola deſereret, & in Dominum Ieſum Chriſtum cum tota familia ſua crederet. Beatus itaque Romulus precibus ad Dominum fuſis, manum puero impoſuit, & ſanum & incolumem in conſpectu omnium reddidit. Tunc Victimus cum uxore & filio totaque familia ſua credidit Chriſto, & baptizatus eſt, gratias agens Deo & Beato Romulo. Omnes vero, qui aderant (g) *admirati ſunt, & dixerunt: Iſte homo aut Propheta, aut amicus Dei eſt. Manſit autem Beatus Romulus & ſocii eius in civitate Antonia multis diebus, perplures ibidem ab Idolorum cultura convertens per conſtantiam praedicationis, & per efficaciam virtutis. Audiens autem, quod habitatores Feſolae urbis crudeles eſſent & impii, nulliuſque umquam praedicationi aſſenſum praeberent, elegit magis ad alia loca* (h) *praedicationis ſtudio tranſmigrare, quam ſemina divini verbi ibidem ſuper ſentes incaſſum ſerere. Iter ergo cum ſociis arripiens, ad Brixianam urbem devenit* (i) (k)*, in qua filium cuiuſ-*

dam

(g) Soldanius edidit: *audierant*. F.

(h) Soldanius edidit: *magis ad aliam praedicationis ſtudio*. F.

(i) Soldanius edidit: *Iter ergo cum ſociis arripuit, ad Brixianam urbem devenit*. F.

(*k*) Nota iter. F.

CAPUT III.

Angeli monitu tendit Faeſulas, inde eiicitur fuſtibus caeſus: denuo ingreſſus mittitur in carcerem, & martyrium ſubit cum ſociis ſuis.

DEinde cum deliberaret apud ſe, velle ibi ad agonem certaminis accedere, & cum palma martyrii ad Dominum tranſire, & non ultra iam ad alia loca praedicando tranſmigrare; ecce Angelus Domini in ſomnis eum vehementer increpavit, praeceptumque magiſtri, licet invitum, perficere coegit. In ipſo autem noctis medio a ſomno exſurgens, vocavit ſuos ſocios, illiſque viſionem, & Angeli increpationem retulit; nec moram ibi facientes, ductore Angelo, Feſularum venerunt ad urbem. Cumque civitati appropinquarent, Beatus Romulus proſtratus ad orationem, dixit: Deus creator coeli, & terrae, mitte cognitionem nominis tui hominibus civitatis iſtius, ut relicto infidelitatis errore, convertantur ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Reſpondentes autem ſocii eius, dixerunt, Amen.

dam viduae reſuſcitavit, atque multos ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum a faucibus antiqui hoſtis ereptos convertit. Poſt haec veniens Bergomum (a) (b), *moratus eſt ibi anno & dimidio. Ubi cum duos mortuos reduci vitae reſtitueret, plurimaſque virtutes in nomine Ieſu Chriſti perpetraret, plures crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum. Deinde cum apud ſe deliberaret ibidem ad agonem certaminis accedere, nec ultra iam ad alia loca tranſmigrare, ecce Angelus Domini in ſomnis vehementer eum increpavit, praeceptumque Magiſtri perficere admonuit. Expergefactus autem a ſomno ſocios convocavit, & viſionis ſeriem per ordinem retulit. Nec moram ibi facientes, ductore Angelo, quem in ſomnis Beatus Romulus habuerat hortatorem, Feſolam venerunt ad urbem. Cumque civitati appropinquarent Sanctus Romulus in terram proſtratus, his verbis orationem fudit ad Dominum; Deus creator Coeli & Terrae mitte cognitionem nominis tui in civitatem hanc, ut relicto infidelitatis errore, convertantur ad Dominum Ieſum Chriſtum filium tuum. Reſponderunt ſocii eius, & dixerunt: Amen. Tunc Civitatem ingreſſi*

(a) Soldanius edidit *Pergamum*. F.
(b) Soldanius edidit *Pergamum*: Genealogiſtam nimirum agit non Geographum. P. R.

XIII. *(a)* Stabat autem ſuper muros civitatis puella, quae audita oratione Romuli, accurrit ad patrem ſuum dicens; Ante portam civitatis accedere audivi homines orantes in coelum, quorum ſermonem ignoro *(b)*; ſcio tamen quia digni ſunt intromitti in civitatem. Mitte ergo, & induc eos in domum tuam. Tunc Beatus Romulus ac ſocii eius ingreſſi civitatem pervenerunt ad domum Adriani, qui erat pater praediſtae puellae, & cum honore recepti ſunt ab eo. Dixit autem puella, filia Adriani, iſtum hominem vidi ante portas civitatis orantem: & dicit ei pater puellae, quod nomen eſt tibi? Reſpondit: Romulus. Unde, ait, venis? De Roma venio, inquit, cum ſociis meis, volentes vobis viam veritatis oſten-

(a) Quid puella haec ſola in muris agit? numquid in ſpeculis fuiſſe credemus? ſed unde dignos, qui recipiantur in domum Patris, eos putat advenas, quos tum primum viderat, quorum nomina ignorat, orationem non intelligit? Dicat Soldanius.

. . . *& erit mihi magnus Apollo*. P. R.

(b) Num Romulus Latine non loquebatur? Num Feſulani tunc non Latino, ſed Etruſco adhuc ſermone utebantur? Conſulendus eſt *Gorius*. P. R.

ſi venerunt ad domum Adriani, cuiuſdam opulenti (a) *viri, qui dixit ad B. Rom. Quomodo iuvenis vocaris aut quid quaeris* (b)*? Et ille reſpondit: Romulus dicor. De urbe autem Roma cum Sociis & confratribus* (c) *egreſſus huc veni, ut viam vobis veritatis oſtenderem, quatenus Idolorum culturae ſuperſtitionem relinquentes, Creatorem veſtrum colatis & adoretis. Reſpondit Adrianus, & dixit: Venerunt quondam ad nos duo Iuvenes ab Urbe Roma, Nomen Chriſti, qui a Iudaeis crucifixus eſt, praedicantes* (d)*, quorum unus vocabatur Marchitianus, alter vero Creſcentius. Quos noſtri cives comprehendentes graviſſimiſque ſuppliciis afficientes ſemineces* (e) *ab urbe expulerunt. Marchitianus & Creſcentius hoc audientes rei quidem veritatem in ſe expertam cognoſcebant, ſed huiuſmodi ſe ſupplicia pro Deo perpeſſos prodere* (*) *renuebant. Dixit autem Adrianus ad B. Romulum: Quae eſt virtus Dei tui? Reſpondit B. Romulus: Vir-*

(a) Soldanius edidit *Opitulentis*. F.
(b) Haec verba: *aut quid quaeris*, apud Soldanium deſiderantur. F.
(c) Soldanius edidit: *& Fratribus*. F.
(d) Soldanius edidit: *praedicando*. F.
(e) Soldanius edidit: *Quos cives comprehendentes graviſſimiſque ſuppliciis affligentes Sanctos Iuvenes ab urbe expulerunt*. F.
(*) Soldanius habet: *perdere*. F.

oſtendere: ut idolorum culturam relinquatis, & Creatorem veſtrum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui a Iudaeis crucifixus eſt, colatis & adoretis. Dicit ei Adrianus: venerunt ad nos etiam duo iuvenes ab urbe Roma, nomen Chriſti praedicantes, quorum alter Marchitianus (*a*) (*b*), & alter Creſcentius dicitur;

(*a*) Quomodo Marchitianus atque Creſcentius pervenerunt Faeſulas ante Romulum, qui illos ſibi Romae adlegerat laborum ſocios, ſecumque duxerat Volaterras? An igitur illos etiam ſecum perduxit Brixiam, & Bergomum? Non putem. Acta num. 11. tantum dicunt, quod Romulus a Volaterris *arripiens iter venit cum ſociis ſuis ad urbem Brixianam:* & num. 12. exiſtens Bergomi, vocavit *ſocios ſuos* atque ivit Faeſulas ductore Angelo. Rurſum num. 13. Interrogatus Faeſulis ab hoſpite ſuo, unde veniret; reſpondit *de Roma venio cum ſociis meis* ad praedicandum vobis Chriſtum. Tum hoſpes ait. *Venerunt ad nos etiam duo iuvenes ab urbe Roma nomen Chriſti praedicantes, quorum alter Marchitianus, & alter Creſcentius dicitur, quos noſtri cives comprehendentes, graviſſimis ſuppliciis affectos, ab urbe expulerunt. Ego vero ſuſcepi eos in domum meam & curam eorum habui.* Hinc colligas Ro-

Virtus Dei mei eſt talis, quod invocato eius nomine mortuos ſuſcitamus, Leproſos mundamus, Daemonia ex obſeſſis corporibus eiicimus, virtuteſque plurimas operamur (f). *In quem ſi credere volueris praedictorum ſignorum potentiam conſequeris, & aeternae vitae gaudia in aeternum poſſidebis. Tunc Adrianus auditis ſermonibus B. Romuli dixit* (g): *Nunc vere cognoſco, quod Angelus Domini per os tuum loquitur. Nec mora, Adrianus Idola deſerens pedibus Beati Romuli advolutus, rogabat ut eum Sacri unda baptiſmatis perfunderet, & inſtruens eum Beatus Romulus omnem fidei regulam, baptizavit cum Uxore, & Filiis, & omni domo ſua. Ipſa vero die per praedicationem San-*

(f) Soldanius habet *operamus*.

(g) Soldanius edidit: *Tunc auditis ſermonibus, Adrianus dixit ad B. Romulum*. Porro hic finem habent Acta Apocrypha S. Romuli in Cod. Archivi Aedilium Maioris Templi Florentini, quod deſiderentur reliquae paginae, ipſius etiam Codicis complementum. Verum in Cod. Strozianо nihil deeſt, licet hic, quae ſuperſunt, proferantur prout exſtant in Actis principio decurtatis, quae exhibet Cod. Bibl. Laurentianae Plut. 27. n. 1 iſte enim duodecimi ſaeculi codex eſt, & idcirco longe antiquior illo Stroziano, qui quadringentorum annorum aetatem vix praeſeferre videtur. F.

Digitized by Google

tur; quos noſtri cives comprehendentes, graviſſimis ſuppliciis affectos ab urbe expulerunt. Ego vero ſuſcepi eos in domum meam, & curam eorum habui. Marchitianus (c) autem, & Creſcentius hoc audientes gaudebant quidem de adventu Sanctorum; ſed verecundati ſunt prodere ſuas paſſiones, quas ſine fructu aliorum ſuſtinuerant. Peracta igitur ſuſceptione, & agnitione mutua, conſolabatur eos Beatus Romulus & confortabat in Chriſto.

XIV. His ita geſtis, videns Adrianus devotionem & fidem Sanctorum, dixit ad Romulum: Quae eſt virtus Dei tui? Ro-

---

Romulum Volaterris diſcedentem, duxiſſe quidem ſocios ſuos Brixiam, Bergomum, & Faeſulas, non tamen duxiſſe Marchitianum & Creſcentium; quandoquidem hi ante illum eiuſque ſocios, iam Faeſulas pervenerant verberaque fuerant paſſi. Relicti ergo fuerint a Romulo Volaterris ad novellam illic Chriſtianitatem porro excolendam; aut alio miſſi ad praedicandum: certe prius venerunt Faeſulas, quam Romulus. B.

(a) Quam diſſona ſunt haec inter ſe, & diſcrepantia? Mendacem oportet eſſe memorem. M.

(b) Numquid erat ex Marchia Anconitana? Nugae Faeſulanae, & Mileſiae Soldanianae. M.

(c) *Marchitianus* eſt nomen ab impoſtore fictum; ſed Marchitianus Aulus eſt, qui haec Acta tuetur, nugis & ineptiis ſcatentia. P. R.

Sanctorum multi crediderunt in Dominum Ieſum (h). Erat quidam Iuvenis in eadem Civitate nomine Celſus (i), qui a Daemonio acriter vexabatur; quod audiens B. Romulus, venit ad domum illius, Patremque & Matrem omneſque vicinos invenit pro Iuvene flentes, & dixit illis B. Romulus: quid fletis? ſi credideritis in Dominum Ieſum (k), fletus veſter in gaudium cito mutabitur. Acceſſerunt itaque Pater & Mater iuvenis, genibuſque B. Romuli inhaerentes rogabant, ut Filium ſuum ab immundo Spiritu liberaret. Omnes quidem qui aderant conſtanter aſſerebant ſe in Chriſto credituros, ſi orationibus eius cernerent puerum a Daemonio liberatum, & converſus B. Rom. ad Socios, Marchitianum ſcilicet, & Kariſſimum, Creſcentium, atque Dulciſſimum dixit: (l) Oremus Fratres ad Dominum Ieſum (m), ut Creaturam, quam ſuae voluit imagini eſſe conſimilem, ab immundo Spiritu dignetur liberare, ut adſtantes hoc viſo miraculo credentes in eum ſupernae mereantur Ieruſalem eſſe concives (n). Cumque ab oratione conſurgeret

(h) Soldanius edidit: *Dominum verum*. F.
(i) Soldanius edidit: *Celus*. F.
(k) Soldanius edidit: *Dominum verum*. F.
(l) Soldanius edidit *dicens* & *Dulciſſim:* nomen praeterit. F.
(m) Soldanius: *Verum*. F.
(n) Soldanius: *Cives*. F.

Reſpondit Romulus, virtus Dei mei talis eſt, qua invocato eius nomine, mortuos ſuſcitamus, leproſos mundamus, daemonia eiicimus, & alias virtutes plurimas per Chriſtum operamur, in quem ſi credere volueris, talium ſignorum potentiam conſequeris, & aeternae vitae gaudia habere poteris. Tunc Hadrianus, auditis ſermonibus beati Romuli, dixit: vere cognoſco, quod Chriſtus per os tuum loquatur. Nec mora, Hadrianus Idola deſerens, ac beati Romuli pedibus advolutus, rogabat ut baptizari mereretur: Sanctus ergo Romulus inſtructum fide, baptizavit eum cum uxore & filiis, omnique domo ſua. Multi etiam alii ipſa die per praedicationem eius crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum.

XV. Erat quidam iuvenis in eadem civitate, qui vocabatur Celſus, & a daemonio vexabatur. Audiens hoc Sanctus Romulus, venit ad domum eius, & invenit patrem, & matrem, omnes vicinos ac notos eius, flentes ſuper eum; videnſque illum acerrime vexari, dixit parentibus eius; Quid fletis? Si credideritis in Dominum Ieſum Chriſtum, fletus veſter in gaudium convertetur. Accedentes itaque pater, & mater iuvenis, proſtraverunt ſe ad pedes beati Romuli, o-

ran-

B. Romulus, manum puero imponens dixit: in nomine Ieſu Chriſti praecipio tibi Daemon, ut exeas & recedas a puero hoc. Statim Daemone ululatum (a) *dirae vocis emittente Celſus ſanitati eſt redditus. Omnes vero qui aderant Dei laudantes potentiam crediderunt in Ieſum, animae promiſcui ſexus quaſi nonaginta. Baptizatus eſt autem puer, qui a Daemonio fuerat liberatus, paterque illius & mater cum omni domo ſua. Tunc Beatiſſimus Romulus per totam Civitatem ſacri ordinis viros ordinavit, Eccleſias* (b) *conſtruxit*(c)*, credentes quoſque inceſſanter baptizavit* (d). *Iam enim numerus fidelium augebatur valde* (e). *Miſit autem Repertianus proviſor Civitatis*(f), *ut cives in unum convenirent. Quibus convocatis in auditu omnium dixit: Fratres & concives, advenae quidam noſtrae moenia Civitatis ingreſſi populum nova ſecta*(*)*perturbant, & Chriſtum, qui a Iudaeis crucifixus eſt, Dominum adfirmantes, ad Deorum noſtrorum iniuriam provocant. Quos ſi ita dimittimus, variis Urbem*

 im-

(a) Soldanius edidit: *ululatu*. F.
(b) Soldanius: *Eccleſiam*. F.
(c) Nota. F.
(d) Soldanius edidit: *credentes quoſque inceſſanter praedicavit*. F.
(e) Deeſt apud Soldanium τὸ *valde*. F.
(f) Nota Magiſtratum. F.
(*) Soldanius edidit: *ingreſſi . . . nova ſecta*. F.

rantes cum lachrymis, ut filium ſuum ab immundo ſpiritu liberaret. Omnes etiam, qui aderant, conſtanter aſſerebant, ſe in Chriſtum credituros, ſi orationibus ejus cernerent puerum a daemonio liberatum: & converſus beatus Romulus ad ſocios ſuos, Marchitianum videlicet, & Creſcentium, Cariſſimum, atque Dulciſſimum, dixit: Oremus fratres ad Dominum Ieſum, ut creaturam ſuam, quam voluit ſuae imagini eſſe conſimilem, ab immundo ſpiritu dignetur liberare; ut aſtantes viſo hoc miraculo, credant in eum; & baptizentur; quos & faciat ſupernae civitatis eſſe concives. Cumque ab oratione ſurgerent, Beatus Romulus poſuit manum ſuam ſuper caput pueri, dicens: In nomine Domini IeſuChriſti praecipio tibi daemon, ut exeas ab homine iſto: ſtatimque ululatum dirae vocis emittens, reliquit puerum. Omnes vero qui aderant, Dei laudantes potentiam, crediderunt Domino Ieſu Chriſto, quem praedicabat Beatus Romulus. Ipſa autem die baptizatus eſt puer, qui a daemonio fuerat liberatus, & pater, ac mater eius, aliique promiſcui ſexus numero quaſi nonaginta.

XVI. Tunc Beatus Romulus coepit

or-

implent erroribus. Tunc placuit omnibus ut de Civitate eiiceretur Beatus Romulus & Socii eius. Igitur Repertianus Sanctos Viros ad ſe adduci iuſſit, & Beato Romulo iracundia plenus dixit: aut Diis noſtris incende libamina, aut de noſtra Urbe una cum Sociis recedere feſtina. B. Romulus reſpondit, & dixit: neque Diis tuis libamina offero, nec oves (h) *quas mihi Dominus meus hic dedit derelinquo. Tunc Repertianus dixit Miniſtris: fuſtibus latera eorum tundite, & caeſos extra Urbem eiicite. Miniſtri autem, ut eis imperatum fuerat, fecerunt, & verberibus nimium afflictos de Civitate expellentes, portas ſeris & vectibus ne amplius ingrederentur obſtruxerunt* (i). *Beatus itaque Romulus & Socii eius Civitate egreſſi huiuſcemodi preces ad Dominum fuderunt: Domine Ieſu Chriſte Deus noſter, qui per Angelum tuum recto nos itinere huc perduxiſti, huius urbis infidelium corda mollifica, & ad te convertens ab Idolorum fac recedere cultura. Et manſerunt extra Urbem die illa. Noctis autem ſilentio regreſſi, cum ad murum civitatis venirent, porta ad ingreſſum Sanctorum ultro aperta eſt. Ingreſſus igi-*

 tur

(h) Soldanius edidit: *omnes*. F.
(i) Ride ſi ſapis. F.

ordinare clericos (a), per totam civitatem illam, qui & eos qui crediderunt, in fide confortarent, & incredulos viam veritatis reducere ſolicite curarent. Audiens interea Repertianus, (b) qui erat Comes (c) Feſulanae civitatis, quod Romulus cum ſociis ſuis idolorum culturam deſtruerent, & novam quamdam ſectam partibus illis induxiſſent: miſſis adparitoribus, praecepit eos adduci ad ſe. Cumque adducti fuiſſent, dixit Comes ad Beatum Romulum. Audivimus, te contra leges noſtras agere; & ideo volumus, ut aut Diis iam in praeſentia noſtri libamina offeras, aut de hac urbe cum ſociis tuis quantocius recedas: Ad hoc Sanctus Romulus reſpondit: Neque Diis tuis libamina hic offeram, neque oves, quas mihi Dominus meus hic dedit, derelinquam. Comes itaque ſuper hoc ſermone commotus, juſ-

(a) Ex hac ordinatione ſumſiſſe exordium antiquiſſimum Clerum Feſulanum facile Soldanius adſeverabit. Riſum teneatis amici! M.

(b) Num Marchitianus & Repertianus eiuſdem regionis ſunt; Nam plurimum inter ſe convenire haec nomina videntur. Euge mi Soldaniole! M.

(c) Comes hoc ſenſu nonniſi multo poſt uſurpari coepit. A.

tur B. Romulus in domibus fidelium latuit, & verbi Dei ſemina cordibus audientium infudit. Erat Feſolae vidua quaedam nomine Vienna (i), *unicum habens Filium in mortis vicinio* (k) *languoris pondere conſtitutum. Quae pedibus B. Romuli proſtrata, rogavit ut ſui miſertus ad domum illius veniret, filiumque ſuum lacrimabili languore detentum ſanaret. Venit itaque B. Romulus ad domum Viennae, aſpicienſque languentem puerum, quomodo vocaretur inquiſivit; reſponditque Vienna cum lacrimis, Nimior* (l). *Tunc B. Romulus manum languido* (m) *imponens dixit: Nimior, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, ſurge & ſta ſuper pedes tuos. Statim Nimior ſurrexit, & ſanitati redditus, Dominum & B. Romulum famulum eius* (n) *glorificavit. Et baptizata eſt Vienna cum Filio & domo eius tota, & ex civibus plures cum ea. Nuntiatum eſt autem Repertiano Romulum ſocioſque eius in Urbe eſſe reverſos, & ira repletus iuſſit eos tribunalibus ſuis ſiſti: cumque adducti fuiſſent ante impiiſſimum*

(i) Proh nomen! F.
(*k*) Soldanius: *vicinia*. F.
(l) Nota nomen. F.
(m) Soldanius habet: *puero*. F.
(n) Soldanius edidit: *familia eius*. F.

iuſſit latera Sanctorum vehementer fuſtibus tundi; & ita caeſos a moenibus civitatis expelli. Quod cum factum fuiſſet, Beatus Romulus hanc orationem fudit ad Dominum pro inimicis ſuis: Domine Ieſu Chriſte, qui miſiſti ad me Angelum tuum, ut reduceret me ad urbem iſtam, inclina corda habitatorum eius ad te, & remitte eis iniuriam, quam ſervis intulerunt tuis.

XVII. Hac oratione completa, cum iam ſol tenderet ad occaſum, latenter ingreſſus eſt urbem cum ſociis ſuis, & in domibus fidelium latitans, ſemina vitae cordibus audientium infundebat. Erat autem in eadem civitate femina quaedam nomine Vienna *(a)*; quae veniens occulte ad Beatum Romulum, dixit ad eum; Rogo Domine, ut venias ad domum ancillae tuae, ut reſtituas ſanitati filium meum, iam per multos dies gravi detentum infirmitate. Hac ſupplicantis voce motus Sanctus Romulus, venit ad domum Viennae, & aſpiciens languentem puerum, nomine ſuo vocavit eum & dixit: Ni-

mior

(a) Nomen potius Civitatis, quam feminae. M.

Repertianum, praecepit Carnificibus, ut in imo carceris (a) *eos retruderent, & colla manuſque eorum catenis fortiter adligarent. Sancti igitur Martyres carcere incluſi, in hymnis Deo Omnipotenti grates retulerunt, & ut ſibi adiutor eſſet in tribulationibus ſuppliciter rogaverunt. Media autem nocte Iuvenis quidam venit ad eos niveo indutus amictu dicens: Confortamini, & nolite timere. Illi autem obſtupefacti dixerunt: quis es Domine? Ego ſum, inquit, Ieſus, pro cuius nomine, ſuſtinetis ſupplicia, & carceris ſquallorem patimini. Agite igitur viriliter, & per martyrii palmam ad caeleſtia Regna properate. Ego vero non vos derelinquo, ſed in omnibus adiutor ero. His dictis abſceſſit, & ſtatim vincula de collo & de manibus eorum ſoluta ſunt. Illi autem laudare & magnificare coeperunt Dominum, qui eos viſitavit, & in anguſtiis confortavit. Completis autem aliquantis diebus, quibus nec manducantes neque bibentes, orationibus, vigiliis laudibuſque inſiſtebant, Repertianus dixit ad ſuos: eamus ad carcerem, & inimicos Deorum noſtrorum, catenarum, famis* (b), *poenarumque atrocitatibus conſumptos foras mortuos proiiciamus*

(a) Soldanius: *ut in ima eos retruderent*. F.
(b) Soldanius non habet: *Catenarum, famis*. F.

mior in nomine Domini ſurge, & ſta ſuper pedes tuos. Nec mora, ſurrexit puer & una cum matre ſua baptizatus eſt. Plures etiam audito hoc miraculo crediderunt Domino, & baptizati ſunt in domo Viennae cum omni familia ipſius.

XVIII. Ut autem nuntiatum eſt Repertiano Comiti, quod Romulus cum ſociis ſuis reverſus eſſet in urbem, ira repletus, iuſſit eos a carnificibus comprehenſos fortiter alligari; & cum in ima carceris cuſtodia detruſi fuiſſent beati milites Chriſti, circa mediam noctem iuvenis quidam, veniens ad eos niveo amictus indumento, ego ſum inquit Ieſus Chriſtus, pro cuius nomine haec patimini: confortamini, & nolite timere, non enim vos deſeram; ſed ad coeleſtia regna per martyrium venire faciam. His dictis, diſparuit, qui loquebatur; & ſtatim ſoluta ſunt omnia vincula, quibus conſtricti fuerant milites Chriſti. Completis poſt haec tribus diebus, dixit militibus ſuis Comes Repertianus: Eamus ad carcerem, & inimicos Deorum noſtrorum, iam poenarum atrocitatibus conſumptos, extra civitatem proiici faciamus. Cum igitur appropinquaſſent carceri, & audiviſſent voces pſallentium ibidem; iratus (eſt) Comes vehementer ad-

ver-

mus (*). *Cumque euntes carcerem appropinquarent, ecce audierunt illos Pſalmis & hymnis laudem Domino canentes. Tunc iratus Repertianus iuſſit Coſtodes carceris ad ſe venire, putans quod illi alimenta ipſis tribuerent, & vincula de collo manibuſque eorum exſolviſſent. Cumque in praeſentia eſſent, dixit Repertianus: ſimili poena* (c) *vos interficiam, quia Deorum noſtrorum inimicis vitae ſolatia contribuiſtis. Cumque mortis ſupplicia illis minaretur, dixerunt Cuſtodes: Domine, venit quidam ad eos alba veſte indutus, cuius facies Solis claritatem vincebat, qui eos conſolatus eſt, ad cuius ingreſſum vincula ſoluta ſunt & oſtium carceris apertum eſt. Nos vero territi fugam inivimus, & hoc eſt quod in te deliquimus* (d). *Tunc Repertianus iuſſit, ut foras B. Romulus & Socii eius ducerentur, & Deis libamina offerre compellerentur, ſi ſacrificare contempſiſſent, ſuppliciis laccrati* (e), *capite plecterentur. Miniſtri autem fecerunt ſicut eis fuerat imperatum. Cumque educerentur, & thura Iovi offerre* (f) *recuſarent, graviſſime fuſtibus caeſi ſunt.*

Cum

(*) Proviſore Civitatis dignum officium! F.
(c) Soldanius: *ſimili modo & poena*. F.
(d) Soldanius edidit: *dereliquimus*. F.
(e) Soldanius edidit: *Delacerati*. F.
(f) Soldanius edidit: *offerre*. F.

verſus cuſtodes, qui eos cuſtodiebant, putans, quod & ipſi credidiſſent in Dominum illorum, & ideo ſolviſſent vincula de manibus damnatorum. Sed huius rei certitudine ab ipſis cuſtodibus audita; ducantur, inquit Comes, rebelles iſti foras muros civitatis; & ſi ſacrificare Diis noſtris contempſerint, tamdiu carnes eorum ſuppliciis afficiantur, quouſque de hac vita miſerabiliter migrare cogantur.

XIX. Miniſtris itaque iuſſa complentibus, cum traherentur athletae Chriſti per plateas civitatis, & graviſſime fuſtibus caederentur, Beatus Romulus vidit puellam quandam (*a*) puteo aquam hau-

(*a*) In hoc, aut profundiori certe puteo, demerſam ad noſtra uſque tempora Divi Romuli hiſtoriam primus expiſcatus eſt Foggi-nius Differt. ſingulari de Primis Florent. Apoſtolis. A.

Cum autem per plateas Urbis traherentur, carnificibus fortiter eos caedentibus (g), *videns B. Romulus Puellam quamdam de puteo aquam haurientem, potum ſibi tribui poſtulavit. Carnificum autem metu puella exterrita, aquam, quam hauſerat, renuit dare B. Rom. una cum Sociis, precibuſque ad Dominum fuſis, putei ipſius aquam in ſanguinem convertit* (h) (i): *Chriſtianis exinde aquam guſtantibus, Paga-*

(g) Soldanius edidit: *carnifices fortiter eos cedentes*. F.

(h) Factum de aqua putei in vinum verſa parum ſecurum reputo, licet puteus in Cathedrali Faeſulana hactenus inſpiciatur; ſed primis novem & decem ſaeculis antequam Eccleſia illa aedificaretur in monte iacuit ignotus, nullo veteris venerationis aut ſigni monimento approbatus. *Sandrinius*.

(i) Bollan. mirantur, nec immeritò, admodum Reverendum Fratrem Dominicum M. Sandrinium pro *Sanguinem*, ut omnes Codd. quos conſuluerant, habebant, ſuppoſuiſſe *vinum*: verum ne mendacii Sandrinium inſimularent, ſubdunt: *an in Cod. Mſſ. Laurentiano Legatur?* Scilicet Sandrinius iam Cod. Laurentianum laudaverat & eum temerè arbitratus erat ceteris omnibus Codicibus antiquiorem, in quibus Acta S. Romuli habeantur. Verum Cod. a Sandrinio laudatus eſt ille, cujus textus deſcribitur, & neutiquam habet *vinum* ſed *Sanguinem*, ut ceteri etiam Cod. Laurentiani. F.

haurientem ; & petiit ſibi potum ab ea miniſtrari : porro puella metu carnificum exterrita, aquam, quam vir Domini quaerebat, renuebat dare, unde factum eſt, ut puteus ille in ſanguinem verteretur *(a)*, ita videlicet, quod paganis haurientibus, inde fieret ſanguis ; Chriſtianis vero fons dulciſſimi ſaporis. Poſtquam ergo producti ſunt Sancti Martyres extra civitatem, & nullis perſuaſionibus revocari potuerunt ab intentione cordis ſui, capitalem ſententiam ſimul omnes ſuſceperunt, & ad coeleſtia regna cum Martyrii trophaeo feliciter pervenerunt ; quorum corpora Chriſtiani colligentes ſepelierunt ad radicem montis eiuſdem urbis pridie Nonas Iulii, regnante Rege regum omnium, Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Sancto Spiritu vivit & regnat in ſaecula ſaeculorum. Amen. *(b)* *(c)* *(d)* *(e)* *(f)*.

(*a*) *Nec puteis manare cruor ceſſavit*. Virg. Georg. 1. an inde arreptum? Harioletur Soldanius vel Sandrinius. A.

(*b*) Fabula explicit feliciter : Adde : *vos valete & plaudite*. A.

(*c*) Proh! Quot ſphalmata, quot menda, quot in ſcriptione graviſſimos errores, interdum ſen-

ganis vero ſanguinem haurientibus (k). *Unde praedictae Urbis carnificum ira magis ac magis accendebatur, ſeditio in Sanctos Martyres augebatur. Quidam igitur ex Paganis audacior ceteris* (l) *iniuriam ſe Deorum ſuorum vindicare dicens, cultrum de vagina produxit, & in Sanctum Dei Romulum furibundus irruit, corpuſque illius punctim undique perfodere coepit. Qui Beatiſſimus Martyr longo cruciatu multiſque plagis corroſus, Deo Spiritum reddidit in Sanctorum Choris perpetim gaviſurus. Socii autem eius, ideſt Marchitianus, Kariſſimus, Creſcentius atque Dulciſſimus*(m)(n)*capitalem iuſſi ſunt ſubire ſententiam* (o). *Simul itaque decollati ad coeleſtia Regna feli-*

(k) Soldanius praetermittit: *Guſtantibus, Paganis vero ſanguinem*. F.

(l) Soldanius omittit: *τὸ ceteris*. F.

(m) Soldanius omittit hoc nomen *Dulciſſimus*. F.

(n) Soldanius omittit nomen *Dulciſſimus*, ne nobis dulciſſimus eſſe videatur. Sed eſt melle & ſaccharo dulcior & pluſquam mellitus, dum hanc hiſtoriolam ut veram adprobat, & tuetur. P. R.

(o) Acta a Bollandiſtis edita tum Romulum tum eius ſocios *capitalem ſententiam ſuſcepiſſe* narrant: ſed Paraphraſtes hic ineptiſſimus glorioſum minus eſſe S. Romulo, idem ac ſocii ſubierunt, mortis genus tuliſſe, ratus, hos capitalem ſententiam ſubiiſſe blaterat, at vero il-

felicitèr cum palma pervenerunt Martyrii. Quorum Corpora Chriſtiani colligentes, & cum aromatibus condientes ſimul ad radicem Montis ſepelierunt, milliario plus minus ad Urbe uno.

T

illum *longo cruciatu, multiſque plagis corroſum* efflaſſe animam. Soldani, *ſic Clitarchus, ſic Stratocles de Themiſtocle finxit: nam quem Thucydides, qui & Athenienſis erat, & ſummo loco natus, ſummuſque vir, & paullo aetate poſterior, tantum mortuum ſcripſit, & in Attica clam humatum; addiditque fuiſſe ſuſpicionem, veneno conſcivisſe mortem; hunc iſti aiunt, cum taurum immolaviſſet, excepiſſe Sanguinem patera, &, eo poto, mortuum concidiſſe. Hanc enim mortem rhetorice & tragice ornare potuerunt: illa mors vulgaris nullam praebebat materiam ad ornatum.* Habentur haec apud Ciceronem in libro, qui *Brutus* inſcribitur. F.

Digitized by Google

contextà facile (niſi fallor) elucet, Eccleſiam Florentinam longe antiquiorem fuiſſe Eccleſia Faeſulana. Nam apud *Optatum Milevitanum* in quadam Synodo, quae anno CCXIII. celebrata eſt, *Felicis Epiſcopi Florentini* nomen legimus: deinde apud *Ughellium* Elenchum Epiſcoporum poſt *Felicem* ſuccedentium, parvis intermiſſis lacunis, non difficile eſt reperire. Verum apud ipſum *Ughellium* in Deſcriptione Antiſtitum Faeſulanorum primus Divus *Meſſius Romulus* adparet: nam etiamſi primum Antiſtitem Faeſulanae Eccleſiae *D. Romulum Martyrem*, *D. Petri* diſcipulum, & Faeſulanorum Apoſtolum ponat, ab Apocryphis actis, & a vulgi opinione deceptum fuiſſe conſtat, dum ab ipſo *D. Romulo Martyre*, & *D. Romuli Meſſii* ſucceſſione, lacunam quatuor integrorum ſaeculorum videamus, in qua nullus, ne unus quidem, Eccleſiae Faeſulanae Antiſtes enunciatur. Igitur vel dicendum eſt Eccleſiam Faeſulanam nullum habuiſſe Antiſtitem niſi quarto poſt Chriſtum ſaeculo, vel Epiſcopum Florentinum Faeſulanam, itidemque Florentinam Eccleſiam rexiſſe, a qua quidem opinione non longius irem. Nam Faeſulas, urbem licet antiquiſſimam, non tamen amplam vaſtamque fuiſſe, & innumerabilis populi capacem (ut plurimi falſo opinantur, & nonnulli falſiſſime praedicant) ex ipſa aedificiorum ſtructura & moeniorum macerie liquido patet; ſicuti Florentiam Faeſulis non longe diſtantem, uberiori licet ſolo poſitam, tamen anguſtiori, quam nunc videmus, vallo comprehenſam, unum Epiſcopum pri-

mis

Digitized by Google

mis illis temporibus quando amici erant in Eccleſia Epiſcopi ad utraſque Eccleſias regendas ſatis ſuperque fuiſſe unuſquiſque rerum aequus & veritatis inveſtigator adfirmabit. *Soldanius* ergo qui non veritate ductus, ſed ut palpum obtrudat aliquibus urbis Principibus; vel quia credit apud quoſdam ignaros indoctoſque viros ſibi gloriam comparare, has aniles nugas, & quidem erroribus innumeriſque mendis ſcatentes in medium adduxit, & contra doctiſſimorum hominum, opinionem nulla auctoritate ſuffultus, Faeſulanos (ſolum in eruendis lapidibus claros) palpare voluit; adfirmando Divum *Romulum* a Principe Apoſtolorum Faeſulas miſſum, a Faeſulanis martyrio coronatum, & ab illo Chriſtianae Religionis Faeſulanos ſumpſiſſe exordium; quod quidem non ſolum illis nullam adfert laudem, ſed dedecus & probrum quam maximum, dum Faeſulanos carnifices effingit, & caedis D. *Romuli* barbaros auctores & miniſtros. Verum ad eruendam hanc notam, Faeſulanos dicimus in D. *Romulum* manum non poſuiſſe, nam D. *Romulus* non martyr ſed Epiſcopus tantum vita ceſſit; non primis Eccleſiae ſaeculis, quum Chriſtianae Religionis cultores perſecutionem patiebantur, ſed quinto poſt Chriſtum natum, quum toti Eccleſiae pax erat; tunc quum Eccleſia Faeſulana habere coepit ſuos Epiſcopos & Paſtores, quando ſcilicet creſcente Populo Florentino, unus Florentinus Epiſcopus ad utrumque populum regendum ſatis non erat. M.

Librum, cui titulus *Deliciae Eruditorum &c.* ut mihi eſt mandatum ab Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo D. Vicario Generali *Iulio del Riccio* Canonico & Patricio Florentino attente perlegi. In eo, quod fidem, aut mores, laederet, offendi nihil; plura vero utilia aeque, atque iucunda paſſim inveni: dignum itaque cenſeo, qui typis mandetur, in quorum fidem, &c.

Ex Abbatia Florentina die XV. Ianuar. 1742.

D. Octavius Ruſtici M. Caſinenſis in eadem Abbatia Philoſoph. & S. Theolog. Lector.

Attenta ſupradicta relatione imprimatur.

Iulius del Riccio Vic. Gen.

Ex commiſſione Reverendiſſimi Patris Inquiſitoris attente vidi, & examinavi, & cum nihil invenerim contra Fidem, ac bonos mores ideo &c.

F. Angelus Caietanus Giunti Carmelita Congregationis Mantuae.

IMPRIMATUR.

Fr. Franciſcus Antonius Benoffi Min. Conv. Vic. Gen. S. Off. Florentiae.

Carolus Ginori pro Reg. Celſ. vidit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
398.528
MAG 2007138

Digitized by Google

Digitized by Google